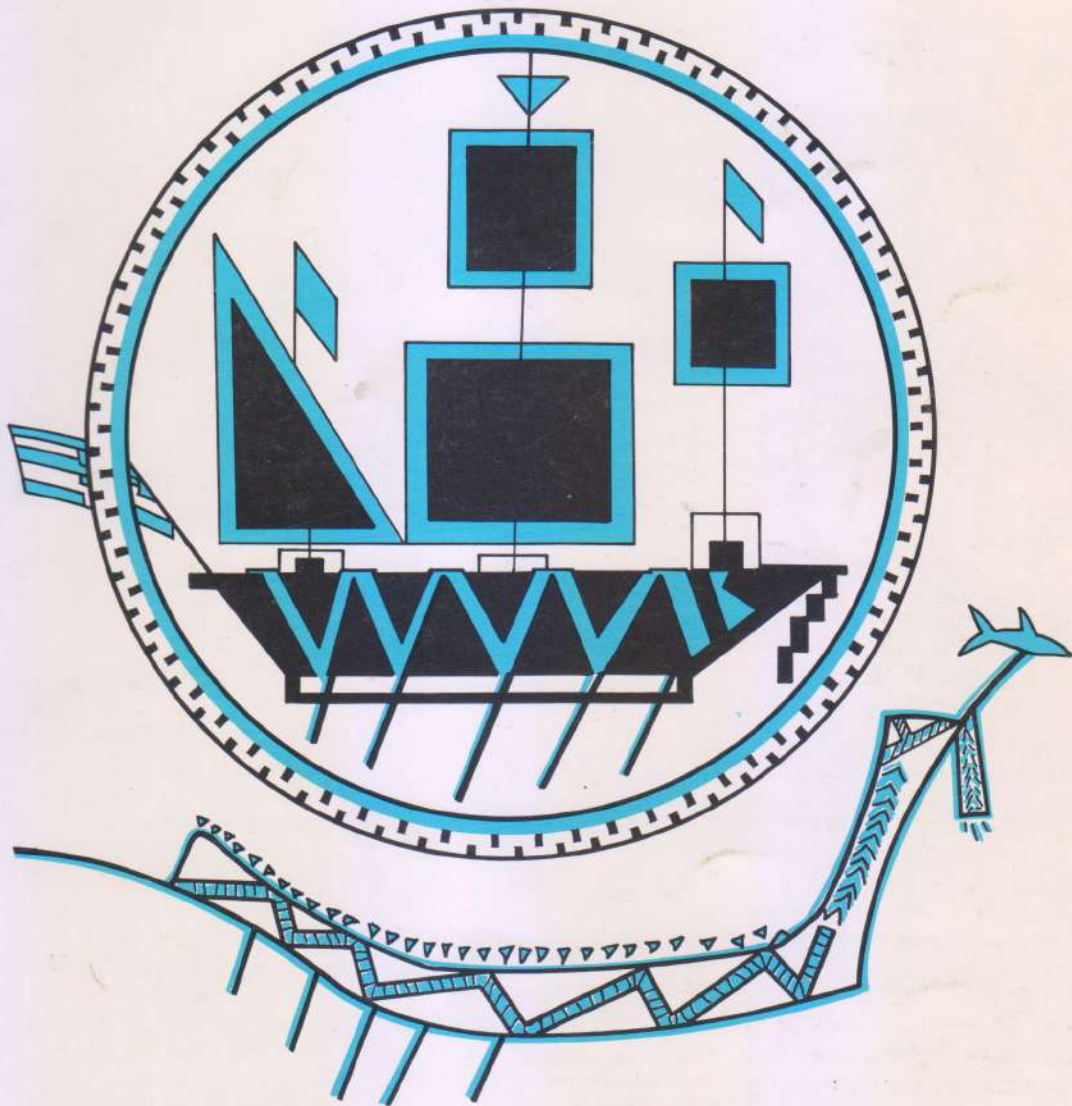

ΕΛΛΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ '90

ΤΕΥΧΟΣ 3 • ΔΡΧ. 350

«Υπάρχει κάποια (χώρα) Έλλοπια.. με ώραϊα λιβάδια... γιατί ἐδῶ κατοικοῦσαν οἱ Σελλοί, αὐτοὶ πού τότε λέγονταν Γραικοί - καί τώρα "Ἕλληνες».

(Στράβων. Ζ, 7, 9 C 328 —
—Αριστοτέλους Μετεωρικά 14)

ΕΛΛΟΠΙΑ:

Διμηνιαία έκδοση
για τα εθνικά θέματα

Ιδιοκτησία: «ΕΛΛΟΠΙΑ»,
μη κερδοσκοπική εταιρεία,
Αφροδίτης 38, 124 62
Δάσος Χαϊδαρίου,
Αθήνα, τηλ. 5812879

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Γιώργος Θ. Ζερβίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού:

για 6 τεύχη 2.000 δρχ.,

για 12 τεύχη 4.000 δρχ.

Υπηρσιών: για 12 τεύχη 5.000 δρχ.

Εξωτερικού:

-Ευρώπη

για 6 τεύχη 15 δολ. Η.Π.Α.

για 12 τεύχη 30 δολ. Η.Π.Α.

-Κύπρος

Τιμή Κύπρου 1,5€

για 6 τεύχη 8€

για 12 τεύχη 16€

Υπηρσιών για 12 τεύχη 20€

Εμβάσματα-Επιταγές:

Νίκη Ορφανουδάκη

Αφροδίτης 38,

124 62 Δάσος Χαϊδαρίου,

Αθήνα, τηλ. 5812879

Μερικές μόνο από τις διαφημίσεις σ' αυτό το τεύχος έχουν εμπορικό χαρακτήρα.

Το εξώφυλλο του 2ου τεύχους καθώς και το λογότυπο επιμελήθηκε η Αθηνά Τελιγάδα την οποία ιδιαίτερα ευχαριστούμε.

Εξώφυλλο 3ου τεύχους: Νεοελληνικό υφαντό + σχέδιο πρωτοκυκλαδικού αγγείου. Σύνθεση: Σωτήρης Ραπτόπουλος.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αγτζίδης Βλάσσης
τηλ. 9331194
Βουρδουμπάκης Βαγγέλης
τηλ. 9919714
Ζερβίδης Θ. Γιώργος
τηλ. 5812879
Λοιούσης Κώστας
τηλ. 9756043
Μανίκας Νίκος
τηλ. 6715251
Ορφανουδάκη Νίκη
τηλ. 5812879
Ραπτόπουλος Θεόδωρος
τηλ. 9918248
Ραπτόπουλος Σωτήρης
τηλ. 9918248
Τελιγάδας Νίκος
τηλ. 6920850

ΟΜΑΔΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Βιολάρης Νίκος
Ευθυμίου Ντίνος
Ζιάκας Θεόδωρος
τηλ. 943403
Καλλένος Λάμπρος
Καραλιώτας Γιάννης
Τζιούμπας Θανάσης
Φιλανιώτης Τάσος
Χατζηπέτρος Μιχάλης
τηλ. 307765

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ

Αλεξάνδρου Γιώργος
Ανδρέδης Γιάγκος
Αξελός Λουκάς
Βεργέτη Μαρία
Γεώργας Κώστας
Δάλκος Χρίστος
Δημόπουλος Δημήτρης
Κ. Αλή
Κακουριώτης Σπύρος
Καλουδιώτης Δημήτρης
Καπλάνη Γιαννούλα
Καραμπελιάς Γιώργος
Κιούσης Λεωνίδα
Κοροβίνης Βαγγέλης
Κόρπας Παναγιώτης
Λαζαρίδης Διαμαντής
Μίχας Ηρακλής
Μπιναγκής Θεόδωρος
Ξυδιάς Βασίλης
Πιρπικής Γιάννης
Ρηγοπούλου Γέπη
Ριζάς Λευτέρης
Ροδάκης Περικλής
Σαρρής Νεοκλής
Σχιζας Γιάννης
Τζουβάνος Δημήτρης
Τσοκάτου Στέλλα
Φίλης Δημήτρης
Χολέβας Κώστας

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Αντωνιάδου Μύρια
Γεωργιάδης Θεόφιλος
Δημητρίου Μαρίνα
Κυθραϊώτης Γιώργος
Κύρρης Κώστας
Λαζάρου Πέτρος
Μαύρος Λάζαρος
Οικονομίδου Φλωρίτα
Παναγιώτου Αλέκος
Παύλου Σάββας
Πιγγουρας Λάκης
Προδρόμου Προδρόμος
Σογκιούρογλου Σίμης
Στυλιανίδης Χρίστος
Τζίβας Γιώργος
Χατζηχριστοδούλου Πέτρος

ΛΕΜΕΣΟΣ

Μακρίδης Ανδρέας
Μακρίδης Κώστας
Μελκή Άντρη
Παστελλάς Ανδρέας
Χρηστίδης Νίκος (ο Κρητικός)

ΜΟΣΧΑ

Κεσσιδης Θεοχάρης

ΡΕΘΥΜΝΟ

Τερλεξής Πανταζής

ΤΑΣΚΕΝΔΗ

(Ουζμπεκιστάν, Ε.Σ.Σ.Δ.)

Κυριακίδης Γιάννης

ΤΥΦΛΙΔΑ

(Γεωργία, Ε.Σ.Σ.Δ.)

Καρυπίδης Γιάννης

ΧΑΝΙΑ

Μαχαϊρίδης Χρίστος

Φωτοστοιχειοθεσία:

«Φοινίκη», Κωλέττη 15, τηλ. 3612649
ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Ευριπίδου 87, τηλ.
3214318

Σελιδοποίηση-Μοντάζ:

Εύη Κώτσου, Σουλίου 9, Αθήνα

Τηλ.: 3636.066

Αναπαραγωγές φιλμ:

«Ύψιλον», Εμμ. Μπενάκη 35 και

Γιώργος Κώτσου, Θεμιστοκλέους 37

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Κάνιαρη Ευγενία

Ευριπίδου 87

« Έλλοπία πολυλήϊος, ἤδ' εὐλείμων»

(Στράβων)

Ήταν, λέει, μια χώρα, η Έλλοπία με τα όμορφα λειβάδια.

Με ανέμους δασειόστροφους πάνω από τους λοφίσκους των ξυλων.

Με καταρράκτες «παντοίων ιδεῶν» που κυλούσαν στις ράχες των λάμδα.

Με τη δίηχη-δίσημη ρίζα «-οπ-» — «-οφ»: ἄνθρ-ωπ-ος — ὄψ-η — ὄμ-μα:

Ήταν μια χώρα θηλυκή — πλην όμως «εβανδρος». Μια χώρα «φιλανδρος» — αγαπούσε τους άνδρες που έτικτε.

Οι κάτοικοί της έδρεπαν τους καρπούς της νόησης και τους εναπόθεταν στα δοχεία της σκέψης να ωριμάσουν.

Στους λειμώνες της σημερινής μακάριας τελειότητας και της θεωρίας της «αιωνίας καταστάσεως», στους αιώνες που σιωπηρά — αλλά φανερότερα από ποτέ — διατρανώνεται το: «ο κόσμος μας είναι ο καλύτερος δυνατός κόσμος», τι χρεία μπορεί να έχουν τέτοιες ιστορίες; Τι χρεία μπορεί να έχει ένα περιοδικό για το «εθνικό»;

Τι χρεία μπορεί να έχει ένα περιοδικό για το εθνικό στον κόσμο που ανατρέφει τα αρπαχτικά του λυκόφωτος των πολιτισμών;

Να τα, έτοιμα να αρχίσουν να λυμαινούνται τις τοπικές ιδιαιτερότητες για να χτίσουν το υπερ-χρονικό κατασκεύασμα του «τέλους της Ιστορίας».

*«...του Χριστού φοράνε το Χιτώνιο
κι έχουν το πρόσωπο του Μαρξ
έχουν Φροϋδικές ρυτίδες
κι είναι τα νύχια τους γαμψά...»*

(Σιδηρόπουλος)

Οι «Επιστήμονες» μελετητές πολιτισμών, άγγελοι μιας μετάλλαξης του κόσμου από τη νέα τάξη, οι Σαλπικτές του λυκαυγούς της «σύγκλισης των εθνών» και του «Αεθνικού οράματος».

Και πίσω απ' αυτούς, οι μαύροι κόρακες που θα χτυπήσουν τα έθνη που τιμούν την ιδιαιτερότητά τους: Οι μαύροι κόρακες του μητροπολιτικού και περιφερειακού επεκτατισμού.

Να πούμε κι εμείς, σαν τον Πανούση, το:

*«Δεν πειράζει πατριώτες, είμαστε
εφτάψυχοι.»*

Αυτό το παραπάνω που κάνουμε, είναι το περιοδικό που έχετε στα χέρια σας.

Μαζί, βέβαια, με την προτροπή

*«Τοσούτον ημών βαρβαρότεροι αφού το
τόλμησαν, ας το τολμήσουμε κι εμείς.»*

[(Σχεδόν) Καβάφης]

και την πεποίθηση πως είναι τα «όνειρα που θα πάρουν εκδίκηση»

[(Σχεδόν) Ελύτης]

Σ.Ρ.

Εισαγωγικό σημείωμα

Καθώς μ' αυτό το τεύχος η «Έλλοπία» ολοκληρώνει τα πρώτα της βήματα, είναι χρήσιμος ένας δημόσιος συνοπτικός απολογισμός. Το εγχείρημά μας αυτό, που σαν προσπάθεια ξεκίνησε πριν από δυο χρόνια, φάνταζε σε πολλούς ως salto mortale.

Σήμερα γνωρίζουμε, το έχουμε οι ίδιοι διαπιστώσει, ότι υπάρχουν σκόρπιες δυνάμεις, πάμπολλες όμως, που μπορούν, θέλουν και πολλές στηρίζουν ήδη αυτό το τόλμημα.

Η «Έλλοπία» λοιπόν επιβιώνει, διαψεύδοντας ανθρώπους και θεωρίες που διατείνονταν ότι τα «εθνικά δεν έχουν πέραση, δεν πουλάνε» ή ότι είναι υποδεέστερα των άλλων προβλημάτων ή πως τα εθνικά είναι ανύπαρκτα ως προβλήματα!!!

Στην εποχή μας το εθνικό στοιχείο καθορίζει όλο και περισσότερο τις παγκόσμιες εξελίξεις. Δυστυχώς η χώρα μας αποτελεί εξαίρεση. Έτσι η «Έλλοπία» κυκλοφορεί μέσα σ' ένα κλίμα εθνικής αφασίας, αμνησίας και τραγικής αποεθνικοποίησης.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα πρώτο μας μέλημα, όπως φάνηκε άλλωστε και από τα δύο πρώτα τεύχη, είναι να:

- 1) Κρατήσουμε τις αποστάσεις μας από τον σοβινισμό και το ρατσισμό.
- 2) Διαχωρίσουμε τη θέση μας από τον ισοπεδωτικό και απάνθρωπο κοσμοπολιτισμό.
- 3) Αποφύγουμε όσο τίποτα άλλο τον στείρο και καταστροφικό κομματισμό. Ο κομματισμός στην «Έλλοπία» δεν έχει θέση.
- 4) Υπερβούμε τους δογματισμούς και τις απλουστεύσεις περί του εθνικού ζητήματος.
- 5) Υπερπηδήσουμε ταμπού, προκαταλήψεις, δεξισμούς και αριστερισμούς.

Παράλληλα προωθήσαμε και προωθούμε μια συσπείρωση όλων των μεμονωμένων φωνών και δυνάμεων. Έγινε μ' αυτό τον τρόπο κατορθωτό να συνευρεθούν και να συνυπάρξουν κάτω από την ίδια στέγη άνθρωποι και λογικές που ποτέ στο παρελθόν δεν είχαν συναντηθεί. Ακόμη παντρέψαμε τη μελέτη και έρευνα με αγωνιστικές και κινηματικές λογικές, γάμος μέχρι τώρα επιτυχής.

Κεντρικός βέβαια στόχος του περιοδικού η προώθηση διεισδυτικής έρευνας και νηφάλιου προβληματισμού πάνω στα εθνικά μας θέματα.

Σημαντικό επίσης είναι ότι από το πρώτο τεύχος η «Έλλοπία» έσπασε τα ασφυκτικά δεσμά του περιθωρίου. Θεωρούμε ότι η «Έλλοπία» μπορεί να απευθύνεται στους όπου γης Έλληνες και φιλέλληνες.

Επισημάνθηκαν ήδη δύο «αρνητικά» σημεία. Το ένα αφορά την ανύπαρκτη προς τα έξω πολιτική γραμμή του περιοδικού. Ναι, είναι αλήθεια ότι το περιοδικό δεν έχει ούτε πρόκειται να προωθήσει συγκεκριμένη πολιτική γραμμή για τα εθνικά θέματα (Ποια άλλωστε;). Μέσα στον κυκεώνα των αναπάντεχων ριζοσπαστικών παγκόσμιων αλλαγών είναι ανέφικτο να ζητάμε προβολή και προώθηση συγκεκριμένης πολιτικής γραμμής και λογι-

κής. Ας μην ξεχνάμε και το πού οδήγησαν όλες οι πολιτικές γραμμές, μηδεμιάς εξαιρουμένης, το Έθνος. Το δεύτερο αναφέρεται στον κίνδυνο μετατροπής του περιοδικού σ' έναν ιδεολογικό και θεωρητικό «αχαρμά». Αναγνωρίζουμε ότι μπορεί να γεννηθεί ένας τέτοιος κίνδυνος. Πήραμε όμως τα μέτρα μας και δεν ανησυχούμε.

Θερμά ευχαριστούμε όλους τους φίλους, δημοσιογράφους και μη, γνωστούς και αγνώστους, που μας πρόβαλαν ανιδιοτελώς μέσα από εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοφωνικούς σταθμούς. Θέλουμε, στο βαθμό που νιώθουν αυτή την προσπάθεια και δική τους υπόθεση, να συνεχίσουν την τόσο πολύτιμη και καθοριστικής σημασίας προσφορά.

Ακόμη, θερμά ευχαριστούμε όλους αυτούς που μας συγχαίρουν τηλεφωνικά ή δι' αλληλογραφίας και μας προτρέπουν να συνεχίσουμε την προσπάθειά μας. Ζητάμε από όλους η συμπαράσταση αυτή να συνεχιστεί.

Μας έγιναν από το χώρο των εκδοτικών επιχειρήσεων δελεαστικές προτάσεις. Προτιμήσαμε να διατηρήσουμε την αυτονομία μας.

Φίλοι και συνεργάτες του περιοδικού μάς πιέζουν για μια σειρά ενέργειες, όπως εκδηλώσεις, σεμινάρια κ.λπ. Δεν τις αποκλείουμε. Προέχει όμως η εδραίωση και η δυνάμωση της φωνής της «Έλλοπίας».

Ελπίζουμε στην κατανόηση των συνεργατών και αναγνωστών μας για θέματα που αφορούν την ύλη του περιοδικού. Η επιλογή της ύλης του κάθε τεύχους παραμένει μια βασανιστική διαδικασία. Για τα όποια λάθη, αδυναμίες ή παραλείψεις ζητάμε την επιείκειά σας.

Διευκρινίζουμε ότι δεν είμαστε επαγγελματίες, όπως αρκετοί νομίζουν. Κάνουμε μια μεγάλη προσπάθεια από το 4ο τεύχος η διμηνιαία μας συνάντηση να τηρείται με μεγαλύτερη συνέπεια.

Απευθύνουμε έκκληση στους φίλους και συνεργάτες μας να εξακολουθήσουν και να εντείνουν τη βοήθεια που προσφέρουν στη διακίνηση.

Προσπαθώντας να καλύψουμε ένα τεράστιο και σκόπιμο κενό στον ελληνικό τύπο, μοιάζουμε με ναρκαλιευτές σε τεράστιο ναρκοπέδιο. Από το εθνικό μας ναρκοπέδιο ή όλοι θα βγούμε σώοι ή δεν πρόκειται να βγει κανείς. Γιατί του Έθνους μας δεν του έμειναν και πολλά οργανικά μέλη να πουλήσει για να ζήσουν τα υπόλοιπα...

Γιώργος Ζερβίδης

Προσωρινός κάτοικος Χαϊδαρίου Αττικής
Μόνιμη διεύθυνση: Κώμα του Γιαλού - Καρπασία και
Δερύνειας 17, Αμμόχωστος, Ελληνικά εδάφη υπό
τουρκική κατοχή.

**ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ,
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΦΑΣΙΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΘΡΑΣΟΣ**

Πάνε χρόνια τώρα που οι τουρκικές αρχές της Περγάμου, ζητούν με έντονα διαβήματα την «παλινόστηση» των αρχαιοελληνικών γλυπτών του μεγαλοβωμού που βρίσκονται στο μουσείο του Βερολίνου. Για το σκοπό αυτό κινητοποιούν Τούρκους μετανάστες σε διαδηλώσεις έξω από το μουσείο και κάνουν έντονα διαβήματα προς την Ουνέσκο και τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις για «να ξαναγυρίσουν τα γλυπτά στην πατρίδα».

Τα ελληνικά γλυπτά της Περγάμου καθιερώθηκαν ήδη στις συνειδήσεις των δυτικοευρωπαίων —ίσως και του ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού— σε «Ελγίνεια» των Τούρκων, σε συλλημμένα τουρκικά κληρονομιά και γιαυτό μείζον πρόβλημα εθνικής αξιοπρέπειας.

Και αν ο δήμαρχος της Περγάμου καλά ποιεί, η ελληνική πλευρά άραγε τι κάνει;

Οι Έλληνες μοιάζουν να αντιμετωπίζουν με συμπάθεια την τουρκική προσπάθεια. Επί Μελίνας μάλιστα υπήρξε η σκέψη για κοινό μέτωπο με την Τουρκία για την διεκδίκηση της κληρο-

μιάς των εθνών μας από τους δυτικούς ιμπεριαλιστές.

Ίσως «ήγγικεν η ώρα» για τις προσφυγικές οργανώσεις να διεκδικήσουν όχι μόνο την ιστορική τους μνήμη αλλά και το δικό τους πλούτο. Να θυμίσουν στους συνέλληνες και στους Ευρωπαίους ότι οι Έλληνες της Περγάμου υπέστησαν διωγμούς και σφαγές από τους Τούρκους. Ότι στις 27 Μαΐου 1914 υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν εντός δύο ωρών το γενέθλιο χώρο, ότι στις 30 Μαΐου 1919 υπέστησαν ανήκουστες σφαγές από τουρκικές συμμορίες οι οποίες ολοκληρώθηκαν στις 24 Αυγούστου 1922, ότι οι επιζήσαντες Έλληνες της Περγάμου εγκατεστάθηκαν στις προσφυγογατονίες του Παλαιά και σε «χωριά που πήραν το όνομα «Νέα Πέργαμος».

Οι πρόσφυγες πρέπει να απαιτήσουν με διαβήματα προς το μουσείο του Βερολίνου, το δήμαρχο της ίδιας πόλης, την Ουνέσκο, την Ε.Ο.Κ. και τον Ο.Η.Ε. την επιστροφή των κλεμμένων αρχαίων της Περγάμου στους μόνους φυσικούς κληρονόμους.

Επιστροφή δηλαδή στις περιοχές που είναι εγκατεστημένοι οι πρόσφυγες από την Πέργαμο, στον Παιραιά και στις «Νέες Περγάμους» της Ελλάδας.

B.A.

**«Οι Τούρκοι βρίσκονται
προ των πυλών της
Αθήνας»**

γράφει η τουρκική εφημερίδα «Ταν», εννοώντας βέβαια τους καλλιτέχνες.

Η αλήθεια όμως είναι πολύ ευρύτερη. Θα μπορούσε να γράψει: «Ο τουρκικός πολιτισμός κατακτά τους νεοέλληνες», και θα είχε απόλυτο δίκιο. Γιατί εκτός από τους Τούρκους καλλιτέχνες, μεγάλη πέραση έχουν και τα τουρκικά τραγούδια. Δεν υπάρχει κέντρο διασκέδασης, ειδικά στη Μακεδονία, που να μην έχει το πρόγραμμά του και τουρκικό μέρος.

Το πρόβλημα είναι μεγάλο. Και όχι όσον αφορά την πολιτιστική μας τουρ-

κοποίηση, αλλά όσον αφορά τη νεοελληνική μας ταυτότητα.

Οι μονίμως προς τη δύση αλλοιωριζοντες Έλληνες, με μεγάλη ευκολία απέρριψαν την ελληνική βυζαντινή δημιουργία αιώνων για να υιοθετήσουν και να παράγουν πάνω στις δυτικές μουσικές φόρμες. Η μικρασιατική μουσική παράδοση —που ήταν η κοσμική μορφή των βυζαντινών υμνωδίων— χλευάστηκε, περιφρονήθηκε και απορρίφθηκε. Έτσι το κενό καλύφθηκε από τους Τούρκους, οι οποίοι τελικά διατήρησαν και αναπαρήγαγαν οικειοποιούμενοι αυτή την ελληνική παράδοση.

Η ελληνική εθελοδουλία κατέστρεψε για άλλη μια φορά τον πλούτο αυτού του τόπου.

B.A.

ασυνεπείς κατα των βασεων

Σύσσωμη ή αντιπολίτευση αλλά και κινήσεις πολιτών, ακόμα και επώνυμοι στρατιωτικοί, κατήγγειλαν τη νέα συμφωνία για τις βάσεις, χαρακτηρίζοντας την «ως όχι μόνο μη ύπηρετούσα υψιστα εθνικά συμφέροντα, αλλά και ως εθνικά επικίνδυνη».

Έπειδή όμως δλοι οι ως άνω:

— Κατάπιαν τους δύο Άτιτλες στην Κύπρο.

— Στηρίζουν τον «διακοινοτικό διάλογο» στην Κύπρο και το δικαίωμα των Τουρκοκυπρίων για όμοσπονδο κράτος.

— Στέκονται άπαθείς στο δράμα των Έλλήνων της Βορείου Ήπειρου με κραυγές «κάτω τά χέρια από την Άλβανία».

— Πρωτοστάτησαν στην χυδαιοποίηση της γλώσσας και την καταχρέωση της χώρας.

— Στηρίξαν το Νταβός αφήνοντας μας μόνους στη διαδήλωση έναντιον του Όζάλ στην Άθήνα.

— Δέχονται άδιαμαρτύρητα τη μετατροπή της χώρας σε τουριστικομάζαγο και τό ξεπούλημα της ελληνικής γης στους ξένους.

Διά ταυτα:

Είναι ασυνεπείς «και δέν δικαιουνται διά νά δμιλουδν» για τις βάσεις.

Σάν τιμωρία, τους παραδίνουμε για ροκάνισμα, χωρίς έλεος, τή γλώσσα του καθηγητή Κώστα Ζουράρι (άποσπασμα από άρθρο του στο «Δημοσιογράφο»):

«... Βεβαίως μπορούμε νά στείλουμε στον εξαπεδω τις Βάσεις, τις «Ευκολίες» και τά αντίσταθμιστικά τους σαράβαλα. Άλλά ή περηφάνεια ταιριάζει σε άσκητές άριστοκράτες. Έλληνες, είστε έτοιμοι; Έτοιμοι για τήν άσκητική έθελουσία θυσία, που άπαιτεί ή τέτοια έπιλογή; Ή πανστρατιά για μία δλόκληρη ζωή, ή άσκητική παλαϊκή άμυνα, παντού, στά βουνά, στά νησιά, ή νηπτική Άγρυπνία κι ή έμμελής εύχαιριστική συναξη γύρω από τά κόκκαλα των Έλλήνων τά ιερά και τά λείψανα των Νεομαρτύρων μας;

Άν ναι, τότε φτύστε τή συμφωνία.

Άν όχι, τότε σάς ταιριάζει τό τρίγω-

Στις εφημερίδες της 28ης Αυγούστου διαβάσαμε ότι 18 άτομα δραπετεύσαν από τον «παράδεισο της Αλβανίας» στην χώρα μας. Ένας από αυτούς (ο Παντελής Κόκκας) διασώθηκε τραυματισμένος από τις σφαίρες των Αλβανών στρατιωτών που τους αντελήφθησαν.

Τρεις ακόμη σύντροφοι και συγγενείς τους δυστυχώς πέσανε νεκροί, λαβωμένοι από τους φρουρούς. Πρόκειται για τους Φώτη Κόκκα 24 ετών, την μνηστή του Πολυξένη Πείβανη 19 ετών και τον Γιάννη Πουδή 19 ετών επίσης.

Είναι πολύ δύσκολο για μένα, να καταλάβω πώς είναι δυνατόν στην ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ να δεχόμαστε τέτοια γεγονότα αδιαμαρτύρητα.

Και σκυλιά να ήταν, οι φιλόζωοι

θα ξεσηκωνόντουσαν — και με το δικό τους. Πως είναι δυνατόν η Ελληνική Κυβέρνηση, η τηλεόραση, τα σωματεία, η πνευματική ηγεσία (όπως ονομάζεται) να δέχονται τέτοια εγκλήματα, έξω από την πόρτα μας, και να μην αντιδρά;

Εάν αυτοί οι τρεις νέοι ήταν άλλης εθνικότητας (Άγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Τούρκοι), η ηγεσία της Πατρίδας τους θα το ξεπερνούσε γυρίζοντας σελίδα στην εφημερίδα;

Πιστεύω πως όχι και έχουμε παραδείγματα γι' αυτό. Το σημείωμα έχει σκοπό αφ' ενός να μνημονεύσει τους τρεις αδικασκοτωμένους νέους, αφ' ετέρου να διαμαρτυρηθεί προς όλους αυτούς που μας καθοδηγούν πολιτικά, πνευματικά και κοινωνικά.

Θ.Μ.

Ο ΠΡΩΤΟΣ(;) ΤΟΥΡΚΟΣ ΕΜΠΡΗΣΤΗΣ

«Είπαμε, να τα δώσουμε όλα, αλλά όχι κι έτσι» — έγραφε ο ανώνυμος σχολιογράφος της «Ελευθεροτυπίας» — μιλώντας για ένα πανώ, αναρτημένο σε πούλμαν που περιφερόταν ανά την ελληνική πρωτεύουσα με την ακόλουθη επιγραφή:

«Επισκεφθείτε την Τουρκία — είναι πιο όμορφη».

Οι έρευνες, λοιπόν, που — κατά την ίδια εφημερίδα — στρέφονται στις διασυνδέσεις του Τούρκου — — — —, ο οποίος συνελήφθη επ' αυτοφώρω να επιχειρεί τον εμπρησμό του Βοτανικού κήπου, δεν πρέπει να πάνε μακριά:

Φαίνεται ότι οι Τούρκοι (ταξιδιωτικοί) πράκτορες επιχειρούν όχι μόνο να πείσουν για την μεγαλύτερη ομορφιά της Τουρκίας — αλλά και να την κάνουν πραγματικότητα:

Μια Ελλάδα με λιγότερα δάση θα ήταν, σίγουρα, λιγότερο όμορφη...

Σ.Ρ.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ»

Ανάμεσα στα άλλα «εκουγχρονιστικά» μέτρα που ανήγγειλε ο υπουργός Κοντογιαννόπουλος για την παιδεία, είναι και αυτό της έπαρσης σημαίας.

Δεν είναι μόνο η διαφονία μας στο κατά πόσο η έπαρση της σημαίας μπορεί, μέσα στο σημερινό σχολικό περιβάλλον να αναπτύξει την εθνική συνείδηση των παιδιών (θα θυμόμαστε όλοι τους θλιβερούς, απρόσωπους και συχνά αντιδραστικούς εορτασμούς των επετείων, που παραλίγο να μας κάνουν να αντιπαθήσουμε την ίδια μας την πατρίδα).

Εκείνο που μας εξέπληξε είναι ότι οι ίδιοι άνθρωποι που αφαιρούν από τα σχολικά βιβλία τις αναφορές στις «χαμένες πατρίδες», αυτοί που έκαναν το Νταβός και την Αττάλεια, αυτοί που μας έχουν φορτώσει με 20 δισ. δολάρια εξωτερικό χρέος και μας προορίζουν για ξενοδοχεία της Δύσης, αυτοί που επέτρεψαν την πώληση γης στις παραμεθόριες περιοχές και κατόπιν — ΠΟΥΛΟΥΝ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟ».

ΑΙΑΣ!

Θεόδωρος Ραπτόπουλος

νο των Βερμούδων, Μητσοτάκης - Άντωνάκης - Μάικλ, διότι Βερμούδες και Βίντεο τραβάει ή ψυχή σας και ή Κρήτη είναι γενικώς και άθθεντικώς, όχι βέβαια ένα ακίνητο αεροπλανοφόρο, αλλά, οίκεια της βουλήσει πλέον, μιά άπεραντη αεριτζιδικη ντίσκο, Κρήτη το let και τή Σούδα τί Βερμούδα. Για εθνική κυριαρχία θά μιλάμε τώρα;

Μητσοτάκη, προχώρα, τίς Βάσεις θέλει ή χώρα. Δώσε βάση στα σκυλάδικα και τίς μπουτικ που θάλλουν γύρω σου και δώσε όποια Βάση επιθυμούν οί Άμερικανοί. Καί «ευκολίες». Τίς δικές μας και των Άμερικανών. Άλλωστε μία είναι ή δυσκολία μας: μήπως πάψουν οί ευκολίες».

ΛΙΟ

Ἡ παραδειγματική πράξη είναι μία πράξη πού ἀγγίζει τὰ ὅρια τῆς ἀπαγόρευσης γιά νά τήν ὑπερβεῖ, καί νά λειτουργήσει ἔτσι ἀπελευθερωτικά. Μήπως πρόκειται γιά ὑπέρβαση κοινωνικῆς ἀπαγόρευσης; Ναι, ἀλλά ὄχι μόνο. Ἄν θελήσει κανεῖς νά βάλει πιά βαθειά τό νυστέρι σέ μία προσπάθεια μαθήματος ἀνατομίας, θά συναντήσει κι ἄλλους ἀπαγορευτικούς φλοιούς μέχρι νά φτάσει στήν κατ' ἐξοχήν ἀπαγόρευση, πού είναι ἀκριβῶς νά δεῖ κατάματα τόν θάνατό του. Ὅχι γιά νά πεθάνει ἀλλά γιά νά ζήσει ἀλλοιῶς, νά ξαναγεννηθεῖ γνωρίζοντας.

Γνωρίζοντας ἀκριβῶς τόν φόβο καί φτάνοντας στή συμφιλίωση μ' αὐτόν, κατανοεῖ κανεῖς τή σημασία τῆς ζωῆς, ἐνῶ είναι σέ ἐτοιμότητα θανάτου. Ἀλλά γιά ποιόν θάνατο πρόκειται; Οἱ ἐξεγέρσεις μᾶς ἀφήνουν συχνά νεκρούς ἔξω ἀπ' τήν πόρτα. Ὅμως πόσοι ἀπ' αὐτούς ἔχουν μπορέσει νά φτάσουν μετά τόν θάνατο, δέν τό γνωρίζουμε. Γιατί ἡ σιωπή τοῦ πραγματικοῦ θανάτου μᾶς μιλά συνήθως γιά τόν δικό μας, ὄχι γιά τό θάνατο ἐκείνου πού ἔχει φύγει πιά. Βέβαια ὑπάρχουν τὰ τελευταῖα του λόγια, τό χαμόγελο ἴσως πού μένει χαραγμένο στό πρόσωπό του. Αὐτά τὰ λόγια καί αὐτά τὰ χαμόγελα ἀνοίγουν ἔτσι ἕναν διάλογο μέ τήν τέχνη πού θά τὰ χαραῖξει, θά τα τραγουδήσει, θά μιλήσει γι' αὐτά. Ὁ θάνατος τότε μετουσιώνεται σέ σύμβολα, ἡ πράξη θανάτου μπορεῖ νά εἶναι μία πράξη παραδειγματική, μία πράξη πού κάποτε συνειδητά ἢ καί ἄσυνειδητα θά ἐμπνεύσει μιάν ἀκόμη ἐξεγερση... ἢ δέν θά ἐμπνεύσει.

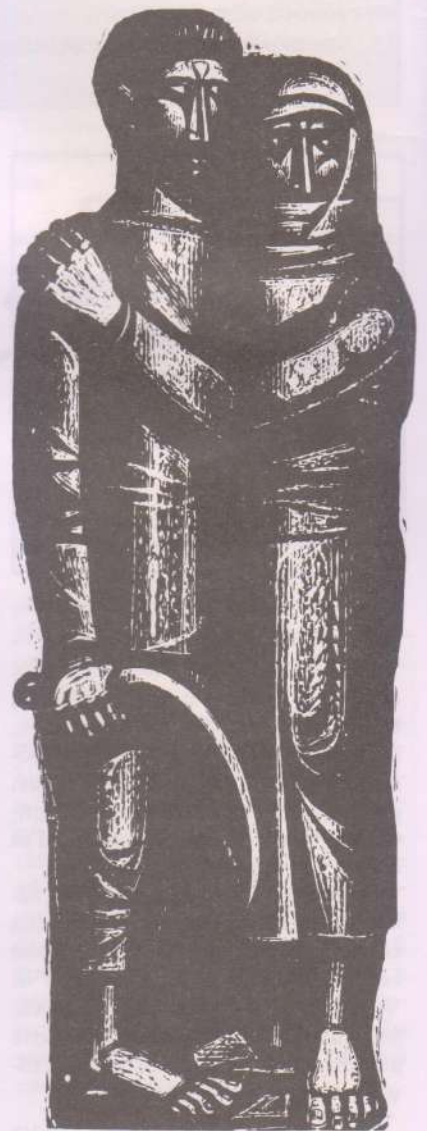
Καί τό λέω αὐτό, γιατί θυμάμαι τό ἔργο τοῦ Ε. Ο' Νήλ *ὁ Λάζαρος γέλασε*: Πρόκειται γιά ἕνα ἀπό τὰ πιά σημαντικά του ἔργα, πού μιλά γιά τόν θάνατο καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου. Ὁ Λάζαρος πεθαίνει γιά νά ἀναστηθεῖ γε-

το αμίμητο παράδειγμα ως πράξη ελευθερίας

της Ρηγοπούλου Πέπης

λώντας. Εἶναι ἕνα γέλιο μεταδοτικό πού τό κολλᾶνε ὅλοι ὅσοι τόν πλησιάζουν. Σύντομα ὅμως ἀρχίζει ἡ ἀντίσταση στό γέλιο αὐτό. Ὅσο ἡ ἀντίσταση αὐτή διογκοῦται, τόσο τό γέλιο περιπλανᾶται: ὁ Λάζαρος ἐγκαταλείπει τή γῆ τῆς Ἰουδαίας, ὅπου γεννήθηκε γιά δεύτερη φορά, καί περνώντας ἀπό τήν Ἑλλάδα φτάνει στήν αὐτοκρατορική Ρώμη, γιά νά ἔρθει ἀντιμέτωπος μέ τούς ὑψιστους ἐκφραστῆς τῆς ἐξουσίας, πρῶτα τόν Τιβέριο καί μετά τόν Καλλιγούλα. Τό γέλιο του, ἀποτελεσμα τῆς κατά μέτωπο ἐνατένισης τοῦ θανάτου, ἀπελευθερωτικό γι' αὐτόν, παγώνει τήν ἐξουσία καί ὅλους αὐτούς πού εἶναι ἐξουσιαστικοί χωρίς κἄν νά τήν ἀσκοῦν, πού εἶναι φοβισμένοι καί γι' αὐτό ἕνα γέλιο τούς εἶναι ἀκατανόητο. Ἔτσι ὁ Λάζαρος πεθαίνει ξανά, τόν σκοτώνουν γιατί δέν ἀντέχουν τήν ἐλευθερία πού τούς ὑπόσχεται. Κάτι περισσότερο. Δέν ἀντέχουν τήν ἐπιδημία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ γέλιου πού ξεσπάει κάθε φορά πού ἐκείνος γελά.

Τί λογῆς ὅμως εἶναι ἡ ἐπιδημία πού γεννᾶ κάθε τέτοια συμπεριφορά ἢ πράξη; Κάθε τέτοια πράξη δέν εἶναι τρομοκρατική διότι δέν εἶναι ἀποδεικτική οὔτε ὕβριστική· δέν εἶναι καταπιεστική διότι δέν ἀπαιτεῖ νά ἔχει μιμητές, δέν εἶναι μεσσιανική διότι δέν ἔχει σκοπό νά σώσει, δέν εἶναι αὐτιστική ἀλλά βαθειά αὐτάρεσκη καθώς ἀναδεικνύει τήν αὐτοδυναμία, τήν αὐτονομία, τήν αὐτογνωσία. Κάθε τέτοια πράξη εἶναι βαθειά μοναχική ἀκόμη κι ὅταν γίνεται μαζικά, κι ὅμως αὐτό πού ἀποζητᾶ εἶναι ἡ ἐρωτική ὑπέρβαση τῆς μοναξιάς, ὁ διάλογος. Πράξη ὄχι φανατική, δέν ἀποζητᾶ νά διδάξει οὔτε καί νά βρεῖ μιμητές καί ἡ μόνη μίμησις πού τήν ἀφορᾶ, εἶναι ἡ μίμησις ὡς δημιουργία. Ἄρα ἡ ἐπιδημία πού κάθε τέτοια πράξη γεννᾶ, δέν

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΟΝΕΙΡΟ

του Σάββα Παύλου

είναι ένα άθροισμα όμοιων συμπεριφορών αλλά τό συνεχές άνοιγμα στό διαφορετικό, πού μόνο αυτό εξασφαλίζει τή μνήμη και τή συνέχεια. Ή επιδημία τής ελευθερίας δέν μπορεί νά κερδίσει παρά έναν κόσμο δημιουργών.

Γιατί όμως μιλάμε μόνο για πράξη ή έστω για συμπεριφορά; Φτάνει κάποτε και ή ύπαρξη μόνο ενός ανθρώπου, ενός πλάσματος, για να προκαλέσει τή διάθεση για μίμηση, τή συγκίνηση ή αντίθετα τό φθόνο σέ όσους τό παρατηρούν. Στο *Έγκλημα τής Πεταλούδας* του Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα, ή πεταλούδα είναι ένοχη διότι ύπάρχει, διότι ύπαρξάνει τό σκουλήκι πού θά ήθελε νά τήν μιμηθεί, νά συνειδητοποιήσει ότι γεννήθηκε χωρίς φτερά. Καί εδώ άς μιλήσουμε μέ σαφήνεια: Άκριβώς επειδή μās καλεί σέ μιά μίμηση-δημιουργία πού δέν είμαστε όλοι ίκανοί νά τήν τολήσουμε, ή παραδειγματική πράξη και ή ύπαρξη κάνει όσους τήν φθονούν, φονικούς: φονικούς μέ τό όπλο ή μέ τόν λόγο, συκοφάντες ή παραχαράκτες, σέ κάθε περίπτωση ανθρώπους έτοιμους νά άνομήσουν για νά κοιμούνται ήσυχoi τήν νύχτα.

Ξεκίνησα νά γράφω για τήν παραδειγματική πράξη μέ τό μυαλό μου σέ κάποιες έμπειρίες στην Κύπρο και άλλου. Τί ήταν για μένα τό παραδειγματικό στις πορείες των γυναικών στα Κατεχόμενα τής Κύπρου; Όχι βέβαια ό πόλεμος των τάσεων, ή άναπόφευκτη διάθεση προβολής και άρα εξουσίας από κάποιες πλευρές, αλλά ή κραυγή, ή χειρονομία, ή ήρεμη άποφασιστικότητα πού όλα αυτά τά άκύρωνε και τά ξεπερνούσε. Άκόμα περισσότερο, ή έλλειψη του φόβου, τό άνοιγμα σέ μιά στιγμή πού ό άνθρωπος ύποπτεύεται ότι μπορεί νά ζήσει χωρίς νά είναι σκυφτός. Καί ήταν επιδημία, πράξη παραδειγματική, στόν βαθμό πού τήν μιμήθηκαν άλλοι κάνοντας πράγματα διαφορετικά, τά παιδιά στά όδοφράγματα διεκδικώντας τή μνήμη και τή γή τους, καταγγέλλοντας τήν παραχάραξη τής ιστορίας, τήν λοβοτομή ενός έθνους.

Και τώρα τί; Μπορούμε μήπως νά επαναλάβουμε αυτές ή κάποιες άλλες παραδειγματικές πράξεις; Ίσως όχι άν αυτό είναι έξωτερική άπομίμηση, ίσως ναι άν πραγματικά μās συνειρνεει μιά έσωτερική ανάγκαιότητα. Μιά επιδημία μπορεί κάποτε, και μάλιστα συνήθως άπρόσμενα, νά πάρει μεγάλες διαστάσεις και μέσα από τόν διάλογο μέ τόν θάνατο — πρώτ' άπ' όλα μέ τό δικό μας θάνατο πού δέν μās τρομάζει πιά και δέν μās κάνει γελοίους και άνάπηρους— νά διδάξει ελευθερία.

Κι αν σου μιλά με παραμύθια και παραβολές είναι γιατί τ' ακούς γλυκότερα, κι η φρικη δεν κουβεντιάζεται γιατί είναι ζωντανή γιατί είναι αμίλητη και προχωράει

Γ. Σεφέρης

Όλη η μυθολογία τής Αμερικής στηρίχτηκε κυρίως στο «αμερικανικό όνειρο». Η Αμερική ήταν, σύμφωνα μ' αυτό, η χώρα των ευκαιριών, η χώρα τής επιτυχίας.

Όποιοσδήποτε, ανεξαρτήτως καταγωγής, μόρφωσης και οικονομικής κατάστασης εκεί στην Αμερική, με μόνα εφόδια τη θέλησή του και λίγη καλή τύχη μπορούσε να φτάσει στην κορυφή τής επιτυχίας, να γίνει εκατομμυριούχος, να πολιορκηθεί από τα φώτα τής δημοσιότητας και να γίνει πρώτη ειδηση, να βουλιάξει στα πουπουλένια στρώματα τής ευμάρειας και τής χλιδής.

Αυτό το όνειρο κινήσαν οι στρατιές των μεταναστών, που άφηναν τους τόπους καταγωγής τους. Με το δέλεαρ αυτό προσπάθησαν να οικοδομήσουν τη

ζωή τους εκατομμύρια κάτοικοι του νέου κόσμου.

Σήμερα το «αμερικανικό όνειρο» σφυροκοπήθηκε και έχει καταπέσει κυρίως από τους ίδιους τους Αμερικανούς διανοούμενους και καλλιτέχνες, όταν προσπάθησαν να αντικρίσουν με ειλικρίνεια την Ιστορία τους, όταν στάθηκαν κριτικά απέναντι στην κοινωνία τους. Σε εκατοντάδες άρθρα, ταινίες και μυθιστορήματα αποκαλύπτεται η παγερή πραγματικότητα αυτής τής φενάκης που ονομάζεται αμερικανικό όνειρο.

Γιατί παρόλο που το όνειρο αυτό στηρίχτηκε και στην καταλήστευση των χωρών τής περιφέρειας του πλανήτη μας και τη συσσώρευση ξένου πλούτου στην Αμερική, όμως αυτός ο πλούτος δεν έφτανε για όλους τους Αμερικανούς. Οι νόμοι του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος είναι άτεγκτοι: και για κάθε επιτυχημένο Αμερικανό, υπήρχαν και χιλιάδες στην Αμερική που άφησαν τα κόκκαλά τους στα ορυχεία, που έρεψαν στα εργοστάσια, γραφεία και διαμερίσματα-κλουβιά, που πλήρωσαν με μοναξιά και εξαθλίωση, που μέτρησαν εκατομμύρια πιάτα στη λάντζα. Για κάθε επιτυχημένο και λουσιμένο στο εκτυφλωτικό φως των προβολών του Χόλλυγουντ, οι χιλιάδες κομπάρσοι του «Μπεν Χουρ» και του «Όσα παίρνει ο άνεμος», που στοιβάζαν και συσσώρευαν την ατομική τους μιζέρια, δημιουργώντας μια τεράστια κηλίδα σκοτεινιάς και εκμηδενισμού.

Στον τόπο μας δεν έχει καταπέσει το «Κυπριακό Όνειρο». Η ιδεολογία εκείνη που άρχισε να διαχέεται σ' όλα τα στρώματα του πληθυσμού μετά το '60 και που υποσχόταν σε όλους τους κατοίκους μια νέα Εδέμ, ένα νέο επίγειο παράδεισο, όπου και η πιο παράλογη επιθυμία πλούτου και επιτυχίας θα πραγματοποιόταν. Για όλους. Οι περισσότεροι ξεχύθηκαν μετά το '60 στο κυνήγι πραγμάτωσης αυτού του ονείρου. Το «Κυπριακό όνειρο» ήταν ο κύριος συνεκτικός ιδεολογικός ιστός, που συνένωσε την κοινωνία του νησιού και εν πολλοίς κάλυπτε τις ενοχές τής, γιατί

εγκατέλειψε τα προηγούμενα εθνικά οράματα και προσανατολισμούς.

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος, που παίζει το Κυπριακό κράτος στην αντίθεση περιφέρειας και μητρόπολης, βοηθούσε στη συσσώρευση πλούτου. Οι συναλλαγματογόνες πηγές ήταν αρκετές για να αρχίσει το άρμεγμα, άλλος λίγο άλλος πολύ. Το κυνήγι του πλούτου φαινόταν μια εύκολη υπόθεση. Όλοι χωρίς πολλές δυσκολίες μπορούσαν να γίνουν πρώτοι, μεγάλοι, πάμπλουτοι.

Περιοσιές άρχισαν να σχηματίζονται και μεγάλες θέσεις να δίνονται με παχυλούς μισθούς και προβολή. Ο τόπος είναι μικρός, μια ελληνική περιοχή περιορισμένης έκτασης που έγινε κράτος, όμως μοίραζε τόσα αξιώματα σε ένα πληθυσμό 500 χιλιάδων όσα περίπου και η υπόλοιπη Ελλάδα, η Ισπανία και η Δανία.

Άνθρωποι, που όταν τους γνωρίσαμε σαρκάσαμε την ανικανότητά τους και την αμορφωσιά τους, ακούσαμε να γίνονται υπουργοί: άνθρωποι, που μείναμε έκπληκτοι για τον τενεκεδένιο χαρακτήρα τους, ακούσαμε να τοποθετούνται σε πόστα που καθόριζαν τη μοίρα αυτού του τόπου. Λειψανδρία.

Με κυπροκεντρικά κριτήρια αξιολογήθηκαν και οι πνευματικές αξίες του νησιού. Άνθρωποι που μέσα στα πλαίσια της ευρύτερης ελληνικής παραγωγής, δίπλα στους Καβάφη, Σεφέρη, Κάλβο, Σολωμό, Καζαντζάκη, Ρίτσο κλπ., είναι ζήτημα αν θα ήταν τουλάχιστον ανεκτοί, ανακηρύχθηκαν μείζονες ποιητές και μεγάλες πνευματικές μορφές, προβλήθηκαν μέχρι σημείου κορεσμού από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Πλούτος, Αξιώματα, Προβολή. Το «Κυπριακό όνειρο» σ' όλη του την αίγλη. Και προπαντός όλοι μπορούν να τα καταφέρουν, τα πάντα είναι εύκολο να επιτευχθούν.

Ακόμα και κάποιος ανύπαρκτος στις εθνικές και πολιτικές περιπλοκές και περιπέτειες του τόπου, που στις δύσκολες ώρες του νησιού γέμιζε το θησαυροφυλάκιό του και αύξανε το κομπόδεμά του, μπορούσε, πέφτοντας με αλεξίπτωτο δανεικό, να πετύχει διάνια και τον προεδρικό θώκο. Ίσως η περίπτωση Βασιλείου να είναι το επιστέγασμα, η πλήρης αποθέωση του Κυπριακού ονείρου.

Το Κυπριακό όνειρο δεν καταρρέει όπως το Αμερικανικό. Η ιδιαιτερότητα του τόπου μάς επιφύλαξε άλλη τύχη και άλλη διαδικασία για να αποδειχτεί πίσω απ' το λαμπρό μάρμαρο ο κεκοινωνήσας τάφος.

Γιατί από την αρχή που στήθηκε ο

μηχανισμός δημιουργίας της ιδεολογίας που φέρει το όνομα «Κυπριακό όνειρο», υπήρχε κι ένα μικρό σκουλήκι, μέσα ακριβώς στον πυρήνα της υπόθεσής μας, που έτρωγε και μεγάλωνε σιγά σιγά. Καί απαιτούσε όλο και πιο μεγάλο μερίδιο. Έτσι το κυπριακό όνειρο έσβησε από τις περιοχές της βόρειας Κύπρου, συμπίεστηκε και συρρικνώθηκε στη μη κατεχόμενη περιοχή.

Παρόλα αυτά, οι μηχανισμοί πρόωξης αυτής της ιδεολογίας συνεχίζουν να δουλεύουν χωρίς αναστολή όμως για να στηριχτούν έστω και τα πήλινα πόδια του ονείρου τους, είναι υποχρεωμένοι να εκχωρούν ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ και ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΠΟ στον αντίπαλο, το ακοίμητο σκουλήκι που λέγαμε πιο πάνω.

Παράλληλα, για να μη χαλά η καλοστυλβωμένη βιτρίνα του, απωθούν στο σκοτάδι μια άλλη πραγματικότητα που μπορεί να προβληματίσει, να δρομολογήσει σκεπτικισμούς και αμφισβητήσεις. Πίσω από τη φωτισμένη πλευρά του πλούτου, της υπερκατανάλωσης και ευμάρειας, κρύβουν επιμελώς την καρκινογένεση, την ψυχασθένεια και το άγχος μιας ολόκληρης κοινωνίας, που είναι αποτέλεσμα της ανασφάλειας. Πράγματα που μπορεί να αμαυρώσουν την ακτινοβολούσα εικόνα, να δείξουν τη χρεοκοπία αυτού του ονείρου και όλης της νεοκυπριακής ιδεολογίας.

Σήμερα το σκουλήκι που είπαμε παραμεγάλωσε, ο Αττίλας σαρκαστικός και σίγουρος πριονίζει τα τελευταία πόδια του καθίσματος που καλοκάθεται η επιτυχία μας, γι' αυτό πρέπει να ξανασκεφτούμε τα πράγματα.

Τα πιο πάνω δεν γράφτηκαν για να βρούμε τρόπο αντιμετώπισης του Αττίλα για να διασώσουμε και να τονώσουμε το «Κυπριακό όνειρο». Αυτά τα δύο είναι αξεδιάλυτα ενωμένα, γεννήθηκαν μαζί σε μαιευτικές κλινικές της Ευρώπης ανάμεσα Ζυρίχη - Λονδίνο. Γι' αυτό **κάθε προσπάθεια αντιμετώπισης του Αττίλα συνεπάγεται και υπονόμηση του κούφιου ονείρου.** Μάλλον η υπονόμηση αυτή είναι το πρώτο βήμα. Γιατί το Κυπριακό όνειρο είναι η φανταχτερή κουρτίνα με ωραίες παραστάσεις και χρώματα που δημιουργεί φανταστικές σχέσεις, κρύβει τις πραγματικές συνθήκες ύπαρξής μας.

Και κάθε προσπάθεια για να δούμε την πραγματικότητα και να αντιμετωπίσουμε τις διάφορες καταστάσεις ξεκινά με το πρώτο βήμα: Πρέπει να τραβήξουμε την κουρτίνα.

Ε. Χατζησωτηρίου. Κυρπασίτισσα (έλαιουγραφία).

ΛΗΜΝΟΣ

«Πού είσαστε το 1974...»
και πού θα είμαστε αύριο;

του Γιώργου Τζίβα

Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας το καταδίκασε απερίφραστα. «Δεν φταίει η σημερινή Ελλάδα για ό,τι έγινε το 1974». Απλή - ξεκάθαρη και προ παντός ευφάνταστη απάντηση...

Τι είχε γίνει;

Ένας άνθρωπος που εργαζόταν στο λιμάνι της Λεμεσού, είδε ένα πρωινό ξαφνικά μπροστά του μια πολεμική φρεγάτα που έφερε στο κατάστρωμά της σε ιστό την ελληνική σημαία. Το «Λήμνος» είχε αγκυροβολήσει στο κυπριακό λιμάνι της Λεμεσού. Ένας σταθμός προς το μεγάλο και άγνωστο ταξίδι προς τον Κόλπο και τα πετρέλαιά του.

Ο άνθρωπος δεν άντεξε ... Πήρε ένα χαρτόνι και απάνω του έγραψε τον πιο βαρύ καϋμό που μπορεί να έχει ο κάθε Έλληνας του νησιού της Κύπρου. «Πού είσαστε το 1974;» Ήταν αρκετές αυτές οι τέσσερις λέξεις για να προκαλέσουν μια μικρή αναταραχή. Οι εφημερίδες το φιλοξένησαν κατά πως βόλευε την κάθε μια. Οι νεοσύστατοι ιδιωτικοί ραδιοσταθμοί το μετέδωσαν σαν ... ξεχωριστή είδηση. Και ο κυβερνητικός εκπρόσωπος τινάχτηκε για να βάλει τα πράγματα στη θέση τους. «Δεν φταίει η σημερινή Ελλάδα για ό,τι έγινε το 1974» Μάλιστα! Είπε κανείς ότι φταίει η σημερινή Ελλάδα για το τι έγινε το 1974; Κανείς! Απλώς ο ανθρωπάκος δεν κατάφερε να γράψει στο πλακάτ του για την Ελλάδα που φταίει για όσα γίνονται και ΔΕΝ γίνονται μετά το 1974...

Όταν ο Τουργκούτ Οζάλ, σεριάνιζε στη νεφώπληκτη και παραδομένη Αθήνα πριν μερικά χρόνια, μόνο ένας βρέθηκε να του πετάξει μια ντομάτα. Και κακώς δοκίμασε να τον βρει αυτόν. Κάποιους άλλους έπρεπε να είχε σημαδέψει...

Όπως και τότε, έτσι και τώρα μόνο ένας και πάλι έψαξε να βρει ένα τρόπο να διαμαρτυρηθεί.

Βέβαια, οι άνδρες του «Λήμνος» το είπαν ξεκάθαρα «Γιατί μας κατηγορείτε εμάς; Τι φταίμε εμείς για το 1974; Μας έστειλαν να 'ρθούμε και δεν δεκτήκαμε;» Οι άνδρες του «Λήμνος» έχουν απόλυτο δίκιο. Τώρα κάπου μακριά από την Κύπρο και τα ελληνικά νερά, το ξέρουν καλύτερα απ' όλους μας ότι η σημερινή Ελλάδα δεν φταίει για ότι έγινε στη Κύπρο το 1974 ...

Όμως για 16 χρόνια μετά δεν εξαργυρώθηκαν

ούτε και αποκαταστάθηκαν οι ενοχές του Ιουλίου του 1974.

Οι Έλληνες της Κύπρου βλέπουν πως η απόσταση Ελλάδας - Κύπρου είναι κατά πολύ μακρύτερη από την απόσταση Ελλάδας - Σαουδικής Αραβίας ... Απλά μαθηματικά είναι αυτά που δεν έχουν σχέση με τον καϋμό και τον πόνο των Ελλήνων της Κύπρου. Δεν είναι λίγο πράγμα ένας λαός να μαθαίνει πως το νησί του απο την ανατολική Μεσόγειο βρίσκεται στον Ειρηνικό Ωκεανό! Και εντελώς ξαφνικά ε; Το πετρέλαιο νάναι καλά ...

Όμως νομίζω έχουμε σοβαρευτεί πάρα πολύ ... Ας χαλαρώσουμε λιγάκι και ας δούμε τα πράγματα με πιο ... αισιόδοξο μάτι.

Το «Λήμνος» ήλθε, είδε και απήλθε. Μας είχαν προειδοποιήσει εξ' άλλου γι' αυτό. «Μόνο για 48 ώρες». Θυμάστε κάποιον Έλληνα πρωθυπουργό που μίλησε για «48 ώρες». Τόσο αντέχαμε όταν ήταν αυτός αρχηγός του Ελλαδικού κράτους. Ζούμε με τάρσαντα οχτώ βρέε;... Τέλος πάντων ...

Ποιό ήταν όμως το έγκλημα του λιμενεργάτη της Λεμεσού με το οποίο έπρεπε ν' ασχοληθεί ακόμα κι' αυτός ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας; Το έγκλημα του ήταν «απόκρουστικό» ... Τόλμησε ένας αυτός να εκφράσει ένα παράπονο χιλιάδων άλλων. Ακόμα και το δικό μου! Γι' αυτό εδώ σ' αυτό το πρώτο μου κείμενο στην «ΕΛΛΟΠΙΑ» νοιώθω την υποχρέωση να τον υπερασπιστώ. Ακόμα κι' αν ήταν αριστερός - της λογικής

της «Χαραυγής» - που το πρόβαλε το γεγονός σαν μια ακόμα απόδειξη του ανθελληνισμού της ...

Όλοι οι Έλληνες της Κύπρου, εκτός από δικαίωμα είχαν και υποχρέωση να εκφράσουν τα συναισθήματά τους μπροστά στην άφιξη της φρεγάτας του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Όχι εναντίον της - για όνομα του Θεού - αλλά προς αυτούς που την έστειλαν. **Αν δεν ξεσπούσε δηλαδή η κρίση στον Κόλπο, δεν θα βλέπαμε ποτέ ελληνική φρεγάτα στα ελληνικά νερά της Κύπρου; Μάλλον ποτέ!**

Το «πού είσατε το 1974;» ήθελε σίγουρα να εκφράσει κάτι παραπάνω από τις τέσσερις λέξεις ... «**Μέχρι τότε θα μας ξεχνάτε εμάς;**» Καί είναι αυτό το ερώτημα που αναζητεί απάντηση. Και πληγές πάνω στις πληγές ανοίγει γιατί θα μένει για πολύ αναπάντητο. Το Κυπριακό κράτος δια του κυβερνητικού εκπροσώπου του καταδίκασε ανεπιφύλακτα (...) την ενέργεια. Την θεώρησε προσβολή προς την σύγχρονη και δημοκρατική Ελλάδα. Και ακριβώς σ' αυτό το σημείο έχει δίκη. Ναι, ήταν προσβολή! Της χρειάζονται της Αθήνας πολλές τέτοιες προσβολές.

Μήπως και θιχτεί κάποτε ... Μήπως συνέλθει και προσπαθήσει να ξεπεράσει την πολύχρονη αναπηρία της.

Βέβαια όλοι φταίμε. Όλοι χωρίς καμιά εξαίρεση. Ίσως ο λιμενεργάτης στη Λεμεσό να φταίει λιγότερο.

Μέχρι τη στιγμή που δημοσιεύονται αυτές οι γραμμές δεν ξέρω πια θα είναι η εξέλιξη στον Κόλπο και τα πετρέλαια του. Δεν μπορεί κανείς να προβλέψει τον νέο χάρτη του κόσμου που κάποιοι ετοιμάζουν. Το «Λήμνος» ο Θεός να το βοηθήσει να επιστρέψει στη Σαλαμίνα χωρίς έστω μια γρατζουνιά. Κι' ο Ελληνισμός μετά τον Κόλπο πού πάει; Η Κύπρος, το Αιγαίο, η Θράκη, βρίσκονται μέσα στο μεγάλο κόλπο των ανταλλαγμάτων και των νέων ισορροπιών.

Αυτοί που δεν ήρθαν το 1974, αυτοί που ... στάθμευσαν το 1990, εμείς όλοι μας, που βλέπουμε το σκάφος να κλυδωνίζεται πώς θα βγούμε απ' αυτό το κόλπο;

Πού θα είμαστε σε μερικά χρόνια;

Τη στιγμή που γράφονταν αυτές οι γραμμές η φρεγάτα μας «Λήμνος» άφηγε τα κυπριακά νερά για να πλεύσει στα αγριεμένα πέλαγα της Δυτικής υποκρίσιδας, στα ίδια πέλαγα που έπλεε κάποιο καλοκαίρι και το αγγλικό αεροπλανοφόρο «Ερμής», υπερασπιζόμενη τα δίκαια της Agamco (και λοιπών πετρελαιάδων), πλέοντας ανοιχτά από τις ακτές της Παλαιστίνης και, ίσως, της Ερυθραίας αφήνοντας πίσω της την Κύπρο, τους αλαλαγμούς των Τούρκων για την επίσκεψή της και ένα παράπονο που συμπυκνώνει όλη την αθλιότητα της ελληνικής πολιτικής και ιδιαίτερα του εγκλήματος της δικτατορίας να αποσύρει από το νησί την ελληνική μεραρχία: διαβάζουμε στα ΝΕΑ της 5/9/90:

«Ένας 45χρονος λιμενικός αχθοφόρος, ο Κλείτος Ριζάς, με ανάμικτα συναισθήματα συγκίνησης και πικρίας από την παρουσία της φρεγάτας παίρνει ένα πλακάτ στο οποίο και αναγράφει:

—«Πού ήρασαν το 1974; Το Κυβείτ σας νοιάζει περισσότερο ή μήπως είναι πιο κοντά;» και στήνεται απέναντι από το «Λήμνος». Επενέβησαν αμέσως αστυνομικά όργανα...»

Και η «Λήμνος» πλέει στα νερά της Ανατολής, του λίκνου του ανθρώπου, εκεί που τώρα πεθαίνουν από την πείνα, τον πόλεμο και τα χημικά αέρια, εκεί που το αραβικό απελευθερωτικό κίνημα ξεφτιλίζεται από τον αραβικό σοσιαλφασισμό, εκεί που οι «πολιτισμένοι» της Δύσης δε δίνουν δεκάρα για τους λαούς που στενάζουν κάτω από ποικίλα θεκρατικά ή μη καθεστώτα, για τους Παλαιστίνιους, τους Κούρδους...

Η «Λήμνος» πλέει μακριά από το Αιγαίο, ενώ η Τουρκία εξαργυρώνει τις επιταγές της παίρνοντας περισσότερα όπλα, για να τα στρέψει ενάντια στην Ελλάδα, την Κύπρο, τους Κούρδους και ο Θεός ξέρει που ακόμα...

Η «Λήμνος» πλέει και η Ψωροκώσταινα γεμάτη περηφάνεια για την συμβολή της για την επικράτηση του «δικαίου» και περιμένοντας να εξαργυρώσει τη δική της επιταγή για κάποια αβέβαια ψίχουλα, συνεχίζει να ματώνει στους δρόμους της, να πνίγεται στις άθλιες πόλεις της, να χτίζει τα πρώην δάση της, να υποστηρίζει τα κεκτημένα της (στο εσωτερικό μόνο) και να κυνηγά Ολυμπιακές Χίμαιρες...

N.T.

ΕΠΙΧΕΙΡΜΑΤΑ

ΘΑΚΕΛΟΣ:
ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
γιατί δεν μπορεί να υπάρξουν ιδιωτικά Πανεπιστήμια

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 90 / 15 / ΤΙΜΗ 550 ΔΡΧ.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

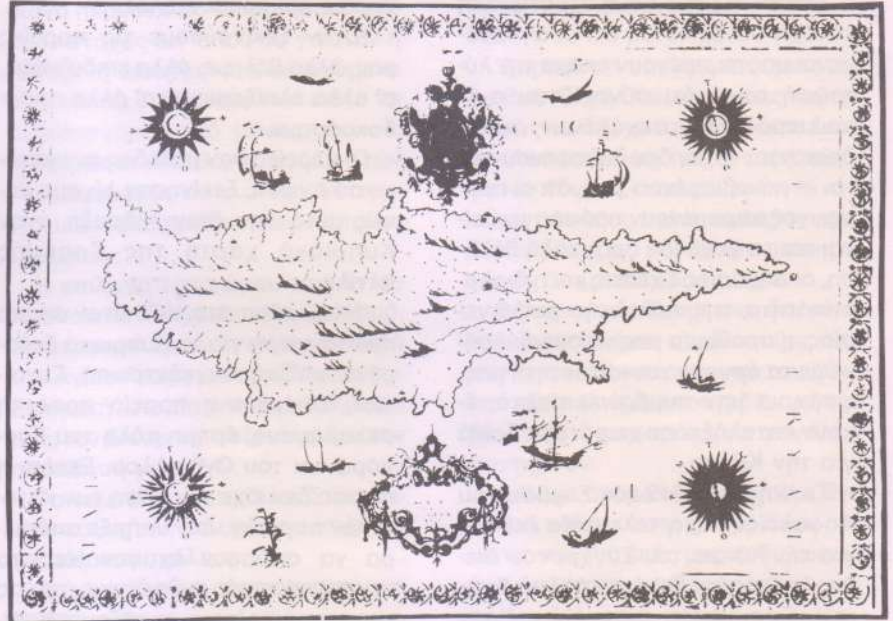
της Μαρίας Δημητρίου

Η ομιλία αυτή έγινε στο πολεμικό μουσείο Αθηνών τον περασμένο Ιούλιο. Στην εκδήλωση αυτή μίλησαν επίσης οι κύριοι Τάκης Χατζηδημητρίου, Τάσος Παπαδόπουλος, Λάζαρος Μαύρου. Ακόμη η κ. Νίκη Παντελίδου εκπρόσωπος του κινήματος μαθητών - φοιτητών Κύπρου. Την εκδήλωση οργάνωσε η Επιτροπή πολιτών για τα εθνικά.»

Θα ήθελα από την αρχή της σύντομης παρέμβασής μου να δηλώσω ότι, αν και μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής της Γυναικείας Κίνησης «Επιστροφή», της κίνησης δηλαδή των γυναικών που φέρει την ευθύνη της οργάνωσης και πραγματοποίησης της πορείας του Αγίου Κασσιανού, οι απόψεις που θα εκφράσω παρακάτω δεν θα πρέπει να θεωρηθούν ότι αντανακλούν κατ' ανάγκη εκείνες της κίνησης και οι θέσεις που θα διατυπώσω εξυπακούεται ότι δεν δεσμεύουν την κίνηση.

Αύριο 19 Ιουλίου 1990 στις 8.30 το βράδυ, στην Πλατεία Ελευθερίας της ημισκλαβωμένης Λευκωσίας, καλείται ο λαός από τα κόμματα και την πολιτική του ηγεσία να διαδηλώσει για 16η χρονιά την αγανάκτησή του, τον αποτροπισμό του κ.λ.π., κ.λ.π., για το έγκλημα και την προδοσία κ.λ.π. κ.λ.π., που έγινε σε βάρος του το 1974 από την χούντα των Αθηνών και τους Στρατοκράτες της Άγκυρας.

Στην εκδήλωση κύριος ομιλητής θα είναι ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, χαιρετισμό δε, θα απευθύνει ο Δήμαρχος της μοιρασμένης μας πρωτεύουσας, καθώς και

*Χειρόγραφος χάρτης της Κύπρου σε περιγραφή. Έργο του Fr. Basilicata, 1618. Βενετία. Μουσείο Κορρέρ.**

εκπρόσωπος του Ελληνικού κοινοβουλίου.

Θα ακολουθήσουν χειροκροτήματα...

Αύριο, 19 Ιουλίου 1990, στις 8.30 η ώρα το βράδυ κλείνει ένας χρόνος από την στιγμή που εκατοντάδες γυναίκες έριχναν τα συρματοπλέγματα του Αγίου Κασσιανού, έμπαιναν ύστερα από 15 ολόκληρα χρόνια στο ερειπωμένο εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου, έτρεχαν με ενθουσιασμό και κατελάμβαναν το καμένο από τους Τούρκους Ελληνικό Σχολείο του, ανεμίζοντας Ελληνικές σημαίες και ψάλλοντας με δέος τον Εθνικό μας Ύμνο.

Εκεί κανείς δεν μίλησε, κανείς δεν χαιρέτησε, κανένας δεν χειροκροτήθηκε.

Πέρασαν από τότε πολλές μέρες, πολλοί μήνες, και αν δεν υπήρχαν

ρολόγια θα έλεγε κανείς πως πέρασαν πολλά χρόνια. Στο Ελληνικό Σχολείο του Αγίου Κασσιανού κυματίζει η ημισέληνος. Το συλημένο εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου παραμένει αλειτούργητο, σφαλισμένο από τα ίδια βέβηλα χέρια που το ξεγύμνωσαν πριν από 16 χρόνια. Και η καμπάνα του, που μας λευτέρωσε για μερικά λεπτά που φάνηκαν αιώνες, σώπασε, αποκαθελώθηκε, σκλαβώθηκε.

Μαζί της σωπάσαμε, ή σχεδόν σωπάσαμε και εμείς, ζώντας με τις αναμνήσεις των λίγων στιγμών ελευθερίας που σκότωσαν οι λόγχοι του Αττίλα, μα που τις άφησαν άθαφτες εκεί, στον περιφραγμένο από τα συρματοπλέγματα σκλάβο πάλι, Άγιο Κασσιανό.

Αγαπητοί φίλοι,

Είναι γνωστά σε όλους εδώ τα γεγο-

νότα του Αγίου Κασσιανού για να μην χρειάζονται άλλη περιγραφή. Γνωστές είναι επίσης και οι εξελίξεις σ' αυτό που για μερικές δεκαετίες ονομάζουμε Κυπριακό πρόβλημα. Δεν γνωρίζω αν υπάρχει οποιοδήποτε πρόσωπο σ' αυτόν εδώ τον χώρο που να μην συμφωνεί ότι βρισκόμαστε σε χειρότερη μοίρα απ' ότι πέρυσι.

Δεν είναι μόνο ότι η στρατιωτική κατοχή συνεχίζεται, ότι οι αγνοούμενοι μας περιμένουν ακόμα την λύτρωσή τους, ότι συνεχίζεται ο εποικισμός των κατεχομένων, ότι εκδιώκονται - όταν δεν δολοφονούνται - οι «εγκλωβισμένοι» μας, ότι οι προσφυγες παραμένουν πρόσφυγες, είναι και το γεγονός ότι η καλή θέληση, οι Δημόσιες Σχέσεις και η διαλλακτικότητα της πολιτικής μας ηγεσίας, η προθυμία μας να συνομιλούμε με τα όργανα του κατακτητή μας, ωσάν να μην συμβαίνει τίποτα, έχουν καταλήξει σε χειρότερα δεινά για την Κύπρο.

Το Ψήφισμα 649 του Συμβουλίου Ασφαλείας και η τελευταία έκθεση για την Κύπρο του Σύγχρονου Διεθνούς Ποντίου Πιλάτου άλλως Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, η γνωστή έκθεση Μπούς για το Κυπριακό, που χαρακτηρίζει σαν βάνδαλους τους νέους μας που μπήκαν στα κατεχόμενα, οι γνωστές παραινέσεις ενδιαφερομένων για την Κύπρο - άλλα όχι για τον λαό της - ξένων κυβερνήσεων και «Διπλωματικών Κύκλων» για περισσότερη διαλλακτικότητα και αυτοσυγκράτηση, η λεγόμενη σκληρή τουρκική στάση, η απειλή για εποικισμό της Αμμοχώστου και άλλες ιταμές απειλές και ενέργειες των Τούρκων, η προαγγελθείσα μεταφορά από το Γιβραλτάρ στην Κύπρο ενός Βρετανικού Συντάγματος για ενίσχυση των Βρετανικών Βάσεων στην Κύπρο, είναι μερικές ενδείξεις της σε βάρος μας επιδείνωσης της κατάστασης.

Οι κάποιες θετικές εξελίξεις, που περιορίζονται στην αίτηση μας για ένταξη στην ΕΟΚ και η κοινοτική δήλωση του Δουβλίνου για την Κύπρο δεν άλλαζαν την αρνητική για μας παρούσα συγκυρία. Αντίθετα, με τον

διαταγμό και τον νυσταγμό που χαρακτηρίζει τους ιθύνόντες μας, τείνουν οι σχετικές αυτές εξελίξεις να εξουδετερωθούν και να μετατραπούν σε απλά προσχήματα των Τούρκων για τετελεσμένα.

Η Κύπρος κινδυνεύει όσο ποτέ άλλοτε και εμείς ηγεσία κα λαός, στην Κύπρο και Ελλάδα, εξαντλούμε την δήθεν αγωνιστικότητα μας σε δημηγορίες και κουβεντολόι.

Όταν ξεκινούσαμε τις πορείες μας, άλλα θέλαμε, άλλα επιδιώκαμε, σ' άλλα ελπίζαμε και σ' άλλα προσδοκούσαμε.

Οι πορείες σαν μέθοδος αντικατοχικού αγώνα, ξεκίνησαν λίγους μήνες μετά την βίαιη χάραξη στον Κυπριακό χάρτη της Γραμμής Αττίλα.

Ήταν μέσα στο 1975 όταν σε μια πρωτόγνωρη για τα Κυπριακά δεδομένα μαζική συγκέντρωση Γυναικών, ξεκίνησε η πορεία προς τη σκλαβωμένη, έρημη πόλη του Ευαγόρα και του Ονήσιλλου. Εκείνη η πορεία δεν είχε την φύση των κατοπινών πορειών. Δεν υπήρξε απόπειρα να σπάσουν οι γυναίκες το προστατευτικό ανθρώπινο τείχος της γραμμής που μοιράζει την πατρίδα μας αποτελούμενο από στρατιώτες των Ηνωμένων Εθνών. Η πορεία τελείωνε εκεί που αρχίζει η σκλαβιά.

Την μεγαλειώδη εκείνη πορεία δεν ακολούθησαν άλλες παρόμοιες στα επόμενα λίγα χρόνια.

Ο χειρισμός του Κυπριακού και η διεξαγωγή του αγώνα μας υπήρξε αποκλειστικότητα των κυβερνώντων και των κομμάτων. Ο λαός, από τότε, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 80 διαμαρτυρόταν σε προδιατεταγμένες εκδηλώσεις.

Άκουε και φώναζε. Άκουε και χειροκροτούσε. Αυτό ήταν το καθήκον του, στα χειροκροτήματα εξαντλούνταν οι υποχρεώσεις του. Αυτός ήταν ο αγώνας του Κυπριακού λαού.

Κάποτε μια μερίδα του λαού βαρέθηκε. Η ιδέα των πορειών είναι σε αυτή την φάση που εμφανίστηκε.

Οργανωμένοι φορείς και ένα πολιτικό κόμμα θέτουν σε εφαρμογή την ιδέα των πορειών που όμως δεν ήταν πορείες προς τα κατεχόμενα αλλά μόνο παράλληλα στην Γραμμή Αντιπαράταξης.

Ήταν μια νέα μορφή αγώνα που συγκίνησε και αναπτέρωσε το ηθικό των Κυπρίων. Παρ' όλη όμως την αντικατοχική τους υφή, ο τοπικός ή κομματικός τους χαρακτήρας και η έλλειψη αγωνιστικού απελευθερωτικού στοιχείου και προοπτικής απέτελεσαν την αιτία της εμφάνισης των ειρηνικών αντικατοχικών πορειών **κόντρα** στην Γραμμή Αττίλα, **προς** την κατεχόμενη γης μας. Οι πορείες πλέον στόχο είχαν να σπάσουμε ειρηνικά την γραμμή και να μπούμε στη γή που στερούμαστε από το 1974.

Ξέραμε πως δεν θα ελευθερώνα-

Πάφος. Οίκος του Διονύσου. Ψηφιδωτό με παράσταση της Θίσβης και του Πυράμου (τέλη 3ου αι. μ.Χ.).

Δικέφαλος αετός, λεπτομέρεια από
ξυλόγλυπτο σεντούκι.
Λευκωσία, Μουσείο Λαϊκής Τέχνης
Κύπρου.

με έτσι την πατρίδα μας. Οι πορείες ήταν συμβολικές απελευθερωτικές πράξεις, πράξεις συμβολικής επιστροφής.

Στις πρώτες τέτοιες πορείες, οργανωμένες κυρίως από γυναίκες για γυναίκες, δόθηκε έμφαση στο ειρηνικό στοιχείο και στη μη πρόκληση είτε των Τούρκων είτε των ΟΗΕδων. (Επί πλέον, η στενή πολιτική σκοπιμότητα να μην πλήξουμε τον διακοινοτικό διάλογο, να μην προκαλέσουμε τις αρνητικές αντιδράσεις των μεγάλων δυνάμεων, να μην θίξουμε κόμματα, να μην θίξουμε τους «Τουρκοκύπριους αδελφούς» μας, να μην προκαλέσουμε τον Κατοχικό Στρατό, μήπως και έχουμε θύματα κλπ) οδήγησαν την ηγεσία των πορειών στην υιοθέτηση πατερναλιστικών προτύπων συμπεριφοράς και σε ένα αδικαιολόγητο αυταρχισμό που στόχευαν στο να καταπνίξουν τον αυθορμητισμό της βάσης, για να επιτευχθούν οι πιο πάνω άμεσοι πολιτικοί στόχοι.

Οι πορείες, που ήταν μη κομματικές, ξεκίνησαν με μάλλον μικρή συμμετοχή λόγω της διστακτικότητας και κάποιου φόβου που προκάλεσαν κυρίως η κινδυνολογία του μεγαλύτερου μέρους της πολιτικής ηγεσίας και οι Τουρκικές απειλές.

Βαθμιαία, οι πορείες απέκτησαν δυναμισμό και λαϊκή καταξίωση.

Παρ' όλα αυτά όμως η υποταγή στη στενή πολιτική σκοπιμότητα, η απαγόρευση της χρήσης Εθνικών

και θρησκευτικών συμβόλων και του Εθνικού ύμνου, ο απόλυτος έλεγχος των συνθημάτων και η έντονη εξουσιαστική σχέση ανάμεσα στην οργανωτική ομάδα και την βάση προκάλεσαν την ανάγκη για αλλαγή της μορφής των πορειών που θα αντανακλούσε τα πραγματικά αγωνιστικά αισθήματα της βάσης.

Έτσι φθάσαμε στον Άγιο Κασσιανό πέρυσι στις 19 Ιουλίου. Ο χώρος - στόχος απ' όπου θα γινόταν η δυναμική είσοδος στα κατεχόμενα είχε επιλεγθεί προσεκτικά ώστε να δημιουργήσει από μόνος του τις συνθήκες απελευθέρωσης όλων των καταπιεσμένων αντικατοχικών αγωνιστικών αισθημάτων των Κυπρίων Γυναϊκών.

Η επιλογή του χώρου του Αγίου Κασσιανού ενείχε ένα συμβολισμό. Το Δημοτικό Σχολείο και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου συμβόλιζαν την Ελληνική ιστορία μας, την θρησκεία μας, τον Ελληνικό πολιτισμό και την παράδοσή μας.

Το νομικό - πολιτικό και Στρατιωτικό καθεστώς του χώρου πολύ λίγο μάς απασχόλησε.

Αυτό που είχε σημασία ήταν να δείξουμε ότι είχαμε δικαίωμα και ιερή υποχρέωση να ξαναλειτούργησουμε το δικό μας σχολείο, να εκκλησιαστούμε στη δική μας εκκλησία και να διακινηθούμε ελεύθερα

στο χώρο αυτό, στο δικό μας χώρο, στη δική μας γη - και σε προέκταση σε όλη την κατεχόμενη από τον Τούρκο κατακτητή γή μας.

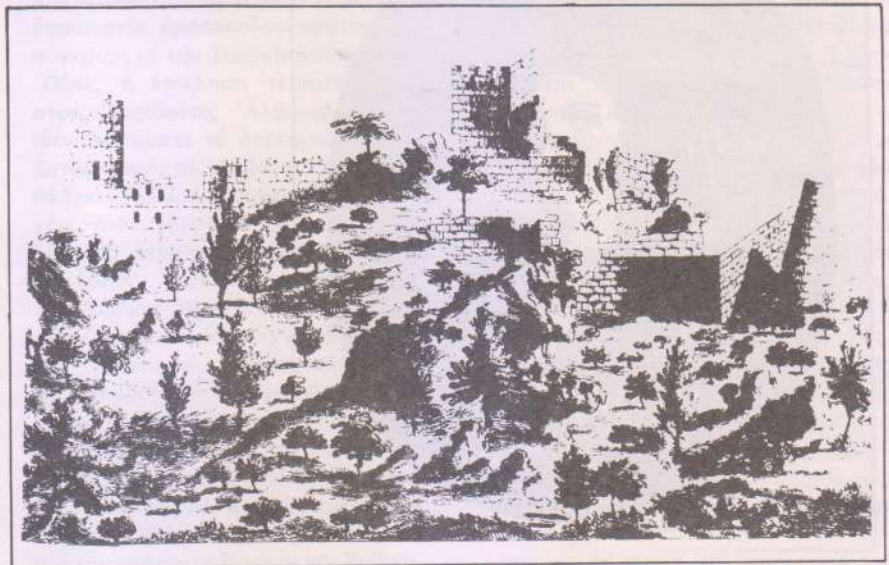
Έπρεπε να στείλουμε το μήνυμα πρώτ' από όλα στον ίδιο το λαό μας και στην πολιτική ηγεσία μας πως οι αγώνες για λευτεριά δεν κερδίζονται με επετειακές ομιλίες, με ευφράδειες και δημηγορίες, αλλά με πράξεις, με κινδύνους, με αυτοθυσίες.

Έπρεπε να υπενθυμίσουμε στην Διεθνή Κοινή Γνώμη και στις κυβερνήσεις των ξένων χωρών πως ένας περήφανος λαός, τμήμα ενός περήφανου έθνους, παραμένει κοντά στο τέλος του 20ου αιώνα σκλάβος μιας ξένης δύναμης και ξένων σκοπιμοτήτων άσχετων προς αυτόν.

Θέλαμε να δείξουμε πως δεν είμαστε διατεθειμένοι να δεκτούμε την συνέχιση της κατοχής και του εθνικού εξευτελισμού που η δύναμη της βίας και ο κυνισμός των μεγάλων συντηρούν.

Θέλαμε ακόμα να επιτύχουμε ένα άμεσο πολιτικό στόχο: Να δώσουμε με τις αγωνιστικές μας εκδηλώσεις ένα όπλο στην κυβέρνηση και την πολιτική ηγεσία, ισχυρό και χρήσιμο στον αγώνα που διατείνονται πως διεξάγουν μακριά από τον λαό για λύση του Κυπριακού.

Εις μάτην όμως οι προσπάθειες

Alexander Drummond: Τό φρούριο της Καντάρας στην Κύπρο (West View of Cantara Castle), χαλκογραφία, Έθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι.

μας. Εις μάτην οι αγώνες μας. Το κράτος μας πρόδωσε. Αντί να αξιοποιήσει τις αγωνιστικές εκδηλώσεις του λαού, έκανε ό,τι μπορούσε για να τις καταστείλει. Μεσά από μιά ακατάσχετη κινδυνολογία και παραπληροφόρηση που διοχέτευε από ραδιόφωνο και τηλεόραση προσπαθούσε να αποτρέψει τον κόσμο από του να συμμετάσχει, και όταν ξεφύτρωσαν ερασιτεχνικοί ραδιοσταθμοί που κρατούσαν ενήμερο τον λαό και ψηλά το ηθικό του, η κυβέρνηση έστειλε την MMAΔ (αδελφή της Ελληνικής ΜΑΤ). Εκτός από τους Τούρκους, μας κτυπούσε τώρα και η MMAΔ. Η σπίλωση των οργανωτριών και οι παρακολουθήσεις από την ΚΥΠ ήταν το επόμενο βήμα.

Σαν δεν έφταναν όμως όλα αυτά, η κυβέρνηση σε μια εξευτελιστική επιχειρήση Διεθνούς επαιτείας ζητιάνευε την απελευθέρωση των 110 αιχμαλώτων, τη στιγμή που ηγεσία των εκδηλώσεων και ο λαός που συμμετείχε σ' αυτές απαιτούσαν περήφανη στάση απ' αυτήν και κανενός είδος παζάρεμα με τον κατακτητή.

Είναι λυπηρά όλα αυτά. Όμως έγιναν.

Γυναίκα της Κύπρου, χαλκογραφία, φυσικό μέγεθος, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Η κυβερνητική στάση επαναλήφθηκε και στις σχετικά πρόσφατες μαθητικές - φοιτητικές εκδηλώσεις και την αιχμαλωσία μαθητών και φοιτητών από τις Τουρκικές κατοχικές αρχές.

Για την κυβέρνηση και τα συμπολιτευόμενα κόμματα μεγαλύτερη σημασία είχαν και έχουν τα μπράβω των μεγάλων απ' ότι τα δυναμικά «όχι» του λαού μας προς τον Τούρκο κατακτητή.

Το μέλλον των πορειών σαν μεθόδου αγώνα είναι απρόβλεπτο. Δυσκολεύομαι να διακινδυνέψω πρόβλεψη αν θα συνεχιστούν ή να διατυπώσω θέση αν πρέπει να συνεχιστούν - και στην περίπτωση που θα συνεχιστούν, αν θα πρέπει να έχουν την μορφή που ήδη πήραν.

Για ένα μόνο είμαι βέβαιη:

Ότι τα «μπράβω» των μεγάλων, η καλή μας θέληση και οι υποχωρήσεις μας, η διαλλακτικότητα μας και οι προσπάθειες εξευμενισμού του κατακτητή, μπορεί να φέρουν λύση στο Κυπριακό πρόβλημα, αλλά δεν πρόκειται να φέρουν την ελευθερία και την Δημοκρατία στην Κύπρο, και την λύτρωση στον μαρτυρικό λαό της.

Ο Καραμανλής, ή Κύπρος και ο προφήτης Ήλιος

Γιά να μην ξεχνάμε:

Από το 1955 έως το 1959 έγινε στην Κύπρο ο μεγάλος αντιαποικιακός πόλεμος των Έλλήνων της Κύπρου με το ξεκάθαρο αίτημα της αυτοδιάθεσης και ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Το αίτημα αυτό θάφτηκε το 1959 με τις συμφωνίες Λονδίνου - Ζυρίχης που υπέγραψε με τους Άγγλους και Τούρκους η τότε κυβέρνηση Καραμανλή, της οποίας ο πρόεδρος έδηλωσε πώς η ημέρα των συμφωνιών εκείνων υπήρξε η ετυχέστερη ημέρα της ζωής του.

Στις 25 Φλεβάρη του 1959 έγινε στη Βουλή των Ελλήνων η συζήτηση επί των συμφωνιών. Όπου ο πρόεδρος της τότε Ένιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ) Ήλιος Ήλιος απέριψε τις συμφωνίες της «άνεξαρτησίας» με τα κάτωθι προφητικά: «...Ουδέποτε Βουλή έκληθη να κυρώσει στυγνότερον κείμενον... μίαν Ανταλκίδειον ειρήνην... Δημιουργείται μία μερίς πληθυσμού προνομιούχου (οι Τουρκοκύπριοι), η οποία ούσα τό 18% έχει τό δικαίωμα να άναδεικνύει τό 30% των βουλευτών...

Έκτός εάν εύσταθούν τά περι μελετωμένης εύρειας μεταναστεύσεως Τούρκων εις Κύπρον, ώστε να άλλοιωθεί ή έθνολογική σύνθεσις και ένδεχομένως βραδύτερον, ή δυσαναλογία 30 πρός 70 να μη φαίνεται μεγάλη...»!!! Και παρακάτω: «... Μπορούμε να είμεθα θέβαισι ότι έτοποθετήσαμεν μέσα εις τό σπίτι μας μίαν βόμβαν, άνοιξαμεν μίαν πληγήν πυροροούσαν και όχι μόνον έθυσίασαμεν την Κύπρον, αλλά... άργά ή γρήγορα θά εύρεθώμεν εις τό δίλημμα ή να συγκρουσθώμεν με την Τουρκίαν ή να ύφιστάμεθα συνεχώς ένα κομβολόγιον συνθηκολογήσεων και ταπεινώσεων...».

(Και βέβαια, οι επόμενες κυβερνήσεις διάλεξαν τον παραδοσιακό δρόμο των ταπεινώσεων. Διότι «τά άεροπλάνα δεν έφταναν στην Κύπρο», «ούτε τά υποβρύχια»). «...Και όλα αυτά όχι διότι έκάμφθη ή αγωνιστική διάθεση των Έλλήνων της Κύπρου και της Ελλάδος, αλλά διότι έκάμφθη ή κυβέρνηση... Και έφέρατε τό Κυπριακόν εις μίαν κατάστασιν τραγικήν, της οποίας δεν ήσαν άξιοι οι ύψηλοι αγώνες και ή αυτοθυσία του Κυπριακού λαού».

Λιο

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

του Κώστα Λιολιούση

Με μία σειρά ανακοινώσεων, ο Συνασπισμός προσδιόρισε ως εξής τη στάση του στα κρίσιμα εθνικά θέματα:

Για το Κυπριακό: «... Πρέπει να αφεθούν ελεύθεροι Έλληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι να ζήσουν ειρηνικά σε ένα ενιαίο ομόσπονδο κράτος...» (Δηλώσεις Φλωράκη κατά την επίσκεψή του στην Τουρκία στις 28/7/90).

Και για το Βορειοηπειρωτικό:

«... Ο Συνασπισμός υπογραμμίζει πως οι εξελίξεις στην Αλβανία είναι υπόθεση του Αλβανικού λαού που χωρίς καμία ξένη ανάμειξη είναι αρμόδιος να καθορίσει την πορεία του...» («Ελευθεροτυπία» 12/7/90).

Η στάση αυτή της Αριστεράς μας αποτελεί χονδροειδή διαστρέβλωση των κανόνων της διεθνιστικής αλληλεγγύης και σαφή διάκριση των λαών σε πρώτη και δεύτερα κατηγορίας. Γιατί ποιά είναι τέλος πάντων αυτή η περιβόητη Τουρκοκυπριακή μειονότητα για να δικαιούται τόσα προνόμια; Ο περιούσιος λαός του Θεού; Διότι, με τις συμφωνίες Λονδίνου-Ζυρίχης το 1959, ενώ εκπροσωπούσε το 18% του Κυπριακού πληθυσμού, κέρδισε εκπροσώπηση 30% στην Κυπριακή Βουλή και 50% στα σώματα ασφαλείας! Όστε ένας Τουρκοκύπριος δύο ψήφους, ενώ ένας Έλληνοκύπριος ούτε μία ολόκληρη! Σήμερα, είναι η μόνη μειονότητα που αναγνωρίζεται απ' όλους σαν «κοινότητα», διεκδικεί το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και της δημιουργίας ομόσπονδου κράτους με τις εύλογες σύσσωμο του Έλλαδοκυπριακού πολιτικού κόσμου, της αριστεράς πρωτοστατούσης! Ενώ κανένας δεν μιλάει για το δικαίωμα της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας στην Αυτόδιάθεση και την αυτονομία, παρ' όλο που η αυτονομία της έχει ήδη αναγνωρισθεί, ταυτόχρονα με τη δημιουργία του Αλβανικού κράτους και με συνθήκες που, τυπικά τουλάχιστον, ούδέποτε ακυρώθηκαν.

Αλλά για τον Συνασπισμό, όχι μόνον η Τουρκοκυπριακή μειονότητα, αλλά ολόκληρο το Τουρκικό Έθνος φαίνεται πως δικαιούται ειδικών προνομίων. Πώς εξηγείται, διαφορετικά, η

κινητοποίηση του Συνασπισμού για την άποφύλαξη των Τούρκων κομμουνιστών ηγετών Κουτλού και Σαργκίν, τη στιγμή που ο Συνασπισμός σιωπά όταν στην πρωτεύουσα των φυλακών του κόσμου, τό τρομερό στρατόπεδο Ντιγιαρμπάκιρ, θανατώνονται με απάνθρωπα βασανιστήρια, ό ένας μετά τόν άλλον, οι ήγέτες του Κουρδικού απελευθερωτικού μετώπου; Γιατί επιτρέπεται να φυλακίζονται και να βασανίζονται Κουρδοί, όχι όμως Τούρκοι; Τι είδους ρατσισμός είναι αυτός που ξεπερνάει από την αριστερά μας;

Δέν είναι έξ άλλου «ξένη ανάμειξη» στα έσωτερικά της Τουρκίας οι άλλεπάλληλες επισκέψεις στελεχών του Συνασπισμού όπως π.χ. στη δίκη των Κουτλού και Σαργκίν ή η πρόσφατη του συντρόφου Φλωράκη στην Τουρκία; Όπου διεκήρυξε τό δικαίωμα της Τουρκοκυπριακής μειοψηφίας να δημιουργήσει δικό της ομόσπονδο κράτος; Γιατί αυτή η ανάμειξη είναι επιτρεπτή για τό Συνασπισμό; Και γιατί οι Έλληνες αριστεροί δέν δικαιούνται να άπαιτούν μία ανάλογη επίσκεψη του κ. Φλωράκη στην Αλβανία όπου θά διακηρύξει τό δικαίωμα της Έλληνικής μειονότητας στην αυτονομία και τη δημιουργία ομόσπονδου κράτους; Σε σύγκριση με την Τουρκία του φασίστα Όζάλ, ή επίκληση τέτοιων άρχων στους όμοιόειδες Αλβανούς ήγέτες (δέν θυμόμαστε να άπεκήρυξε ποτέ ό Συνασπισμός τό Αλβανικό καθεστώς) θά έχει μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας. Διότι υπάρχουν και οι διακηρύξεις του Λένιν «για την αυτοδιάθεση των έθνών». Εκτός και άν οι Έλληνες της Βορείου Ηπείρου πρέπει να τιμωρηθούν γιατί ούδέποτε άπεδέχθησαν την Αλβανική - Όσμανική έκδοση του «ύπαρκτου σοσιαλισμού» και ίσως έμαθαν και τους άλλους Αλβανούς να την άπορρίψουν. Γιατί σε κάθε ευκαιρία πηδούν τά ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα ή τις μάντρες των πρεσβειών. Μήπως έξ άλλου οι ήγέτες του ΚΚΕ δέν σιώπησαν όταν οι Πόντιοι της Σοβιετικής Ένωσης έξοντώθηκαν σαν «φασίστες» και «έχθροί του λαού» από τόν Στάλιν επειδή άντιστάθηκαν στις θη-

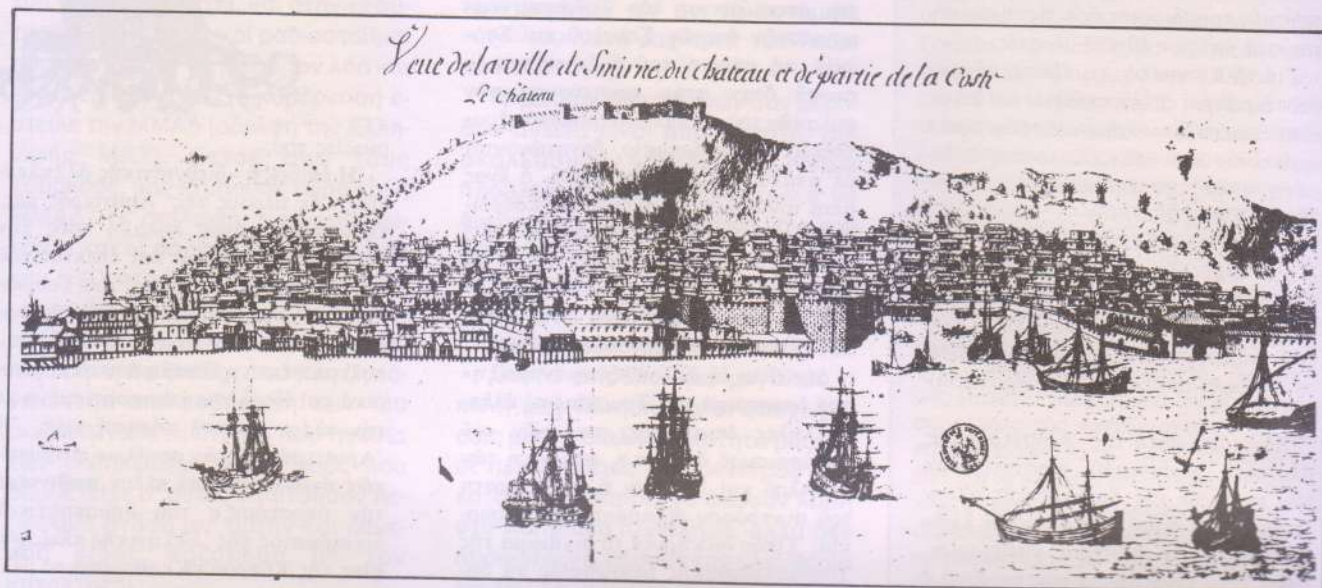
ριωδίες του;

Η επίδειξη «διεθνιστικής αλληλεγγύης» έκ μέρους της Αριστεράς μας, έπιλεκτικά, μόνον δηλαδή προς την πλευρά του ισχυρού και έπεκτατικού έθνους της περιοχής μας, του Τουρκικού, άποτελεί έγκατάλειψη των διεθνιστικών κανόνων άκριβώς από την πολιτική εκείνη δύναμη που είναι ιστορικά και ιδεολογικά έπιφορτισμένη με την πλέον συνεπή τήρησή τους. Η Αριστερά μας των μεγάλων πατριωτικών άγώνων θεωρεί πλέον **σοβινισμό** την ύποστήριξη του δημοκρατικού δικαίωματος της Έλληνικής πλειοψηφίας της Κύπρου να καθορίσει τό μέλλον της Κύπρου. Και **διεθνισμό** την άναγόρευση της Τουρκοκυπριακής μειονότητας σε «κοινότητα» με δικαίωμα δημιουργίας αυτόνομου κράτους. Δικαίωμα όμως που δέν έχουν οι Έλληνες της Β. Ηπείρου που είναι «**έθνικιστές**» και «**φασίστες**» όταν τό διεκδικούν. Ήρα πρόσωπα οι Τούρκοι για την αριστερά μας που δέν πρέπει να καταπιέζονται. Κουρδοί όμως, Έλληνες και Αρμένιοι μπορούν να έξολοθρευούνται άδιαιμαρτύρητα!

Δέν πρόκειται για ιδεολογική σύγχυση από άνεπαρκή άφομοίωση των διεθνιστικών κανόνων. Η Αριστερά, κατά μεγάλη δυστυχία μας, προσχωρεί στο στρατόπεδο της ξενοδουλείας και της ύποτέλειας στον ισχυρό γείτονα, μαζί με τούς άλλους δύο μεγάλους πολιτικούς σχηματισμούς της χώρας μας. Κι όπως άκριβώς ή άρχουσα τάξη της Τουρκίας ύπαγορεύει τούς όρους της στην Έλληνική με τούς Αττίλες και με τά Νταβός, έτσι και ή Τουρκική αριστερά, κεμαλική από γεννησιμού της, έπιβάλλει στη δική μας αριστερά την άποδοχή των τετελεσμένων στην Κύπρο και τη σιωπή στη γενοκτονία του Κουρδικού λαού. Έλληνες γρηγορείτε! Είστε για μία άκόμη φορά όλομύναχοι!

ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

του Δημήτρη Ευαγγελίδη

Γενική άποψη της Σμύρνης, 1685-1687. Σχέδιο με πένα. Παρίσι, Έθνική Βιβλιοθήκη.*

Οποιαδήποτε προσπάθεια διερεύνησης ή ανάλυσης του φαινομένου της υπάρξεως ενός τεραστίου τμήματος του Ελληνικού Έθνους εκτός των συνόρων του Ελλαδικού κρατιδίου, απαιτεί το ξεκαθάρισμα της διαφοράς μεταξύ των όρων **Απόδημος Ελληνισμός** και **Παροικιακός Ελληνισμός**.

Πριν όμως το επιχειρήσουμε, νομίζουμε ότι σκόπιμη θα ήταν μια αναδρομή στο ιστορικό παρελθόν του λαού μας, ώστε να γίνει πιο κατανοητή στην συνέχεια η διευκρίνιση της διαφοράς που προαναφέραμε.

Η έντονη κινητικότητα του Ελληνικού Έθνους που το χαρακτηρίζει σχεδόν από την πρώτη στιγμή της εμφανίσεώς του ως ιστορικής - φυλετικής οντότητας, θα έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία ενός εκτεταμένου δικτύου αποικιών που εκτείνονται, από την μακρινή Μασσαλία και την μυστηριώδη Ταρτησό στην Δυτική Μεσόγειο, μέχρι τις ομιχλώδεις ακτές του Ευξείνου Πόν-

του. Φυσικά, τα παράλια της Μ. Ασίας και οι περιοχές της Νοτ. Ιταλίας και Σικελίας δεν ήσαν τίποτε λιγότερο και τίποτε περισσότερο από ελληνικές χώρες, η ίδια η Ελλάδα, παρά το κάποιο προβάδισμα που τα μητροπολιτικά εδάφη και οι πόλεις της κυρίως Ελλάδος, απελάμβαναν «τιμής ένεκεν». Ο χαρακτηρισμός της Νοτ. Ιταλίας και Σικελίας ως «Μεγάλης Ελλάδας» είναι νομίζουμε χαρακτηριστικός. Όλες αυτές οι αποικίες σύντομα θα μεταβληθούν σε οάσεις πολιτισμού ανάμεσα στους λαούς των βαρβάρων που τις περιέβαλλαν.

Σε μια δεύτερη φάση, στην περίοδο των Ελληνιστικών Βασιλείων των επιγόνων του Μ. Αλεξάνδρου, ο Ελληνισμός θα διεισδύσει και θα εγκατασταθεί όχι μόνο στις γειτονικές χώρες της Αιγύπτου, της Συρίας και της Μεσοποταμίας αλλά και στις ουσιαστικά άγνωστες και σχεδόν μυθικές μέχρι τότε χώρες των Ινδιών και της Κεντρικής Ασίας, όπου θα ακμά-

σουν οι ελληνικές Δυναστείες της Βακτρίας και των Ελληνοϊνδικών βασιλείων.

Σε μια τρίτη φάση, κατά την διάρκεια των χρόνων της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, οι ελληνικοί πληθυσμοί, στις μεν περιοχές όπου ήσαν συμπαγείς και πολυάριθμοι, όχι μόνον θα διατηρηθούν, αλλά και θα αυξηθούν σημαντικά, αφομοιώνοντας τους γειτονικούς πληθυσμούς, ειδικότερα μάλιστα στις περιοχές εκείνες όπου οι δεσμοί με την μητέρα - πατρίδα υπήρξαν πάντοτε ισχυροί και η επικοινωνία με την μητροπολιτική Ελλάδα εύκολη.

Αντίθετα οι ελληνικοί πληθυσμοί των απομακρυσμένων περιοχών που θα αναγκασθούν, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, να διακόψουν τις επαφές τους με την πατρίδα θα συγχωνευθούν βαθμιαία με τους ιθαγενείς πληθυσμούς και θα χαθούν αμετάκλητα για το Ελληνικό Έθνος.

Στο διάβα των αιώνων, ο Ελληνισμός παρά τα ισχυρότατα πλήγμα-

τα που θα δεχθεί κατά καιρούς, όχι μόνον στον πολιτικοστρατιωτικό τομέα αλλά και στον πνευματικό, θα καταφέρει και να επιβιώσει και να επιβληθεί συν τω χρόνω στο ανατολικό τμήμα του Ρωμαϊκού κράτους και να το μετασχηματίσει στην ένδοξη Ελληνική αυτοκρατορία του Βυζαντίου.

Δυστυχώς όμως θα ακολουθήσουν χαλεποί καιροί και τα πλήγματα που θα δεχθεί ο Ελληνισμός είναι συντριπτικά. Ολόκληρα κομμάτια θα αποσπασθούν από το σώμα της αυτοκρατορίας, η Μεγάλη Ελλάδα, η Αίγυπτος, η Συρία, η Βόρειος Βαλκανική, η Κριμαία θα χαθούν οριστικά για το Βυζάντιο.

Η οθωμανική κατάκτηση που έγινε δυνατή (ας μη το ξεχνάμε ποτέ αυτό) χάρι στον φθόνο και την εχθρότητα των Λατίνων και των Φράγκων της Δύσης, θα αποτελέσει την ουσιαστική αφετηρία της δημιουργίας αυτού που ονομάζουμε σήμερα **Απόδημο Ελληνισμό** και που δεν πρέπει να συγχέεται όπως εξαρχή τις τονίσαμε με τον **Παροικιακό Ελληνισμό**.

Νομίζουμε ότι είναι πλέον καιρός να ξεκαθαρίσουμε αυτές τις δύο έννοιες.

Τι ονομάζουμε λοιπόν Παροικιακό Ελληνισμό; Με τον όρο αυτόν εννοούμε τους ελληνικούς πληθυσμούς τους εγκατεστημένους σε κάποιες χώρες και περιοχές, κατά κανόνα κοντινές στον κυρίως ελληνικό χώρο, όπου ζούσαν από αιώνες και που θα μπορούσαν να θεωρηθούν αυτόχθονες και με τα ίδια δικαιώματα με τους ιθαγενείς πληθυσμούς, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις εμφανίστηκαν αρκετά αργότερα, όντας συνήθως επιδρομείς και κατακτητές αυτών των περιοχών. Οι χώρες αυτές υπήρξαν κάποτε τμήματα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (Αίγυπτος, Συρία, Καύκασος - Πόντος, Νότια Ρωσία, Βόρειος Βαλκανική, Νότια Ιταλία - Σικελία).

Από την άλλη πλευρά Απόδημο Ελληνισμό καλούμε τις ελληνικές κοινότητες που δημιουργήθηκαν από τους Έλληνες φυγάδες (λόγιους, στρατιωτικούς, εμπόρους

κ.λ.π.) που αναζητούν μια καλλίτερη τύχη σε χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης φεύγοντας από τον οθωμανικό ζυγό και την βάρβαρη μεταχείριση (ελληνικές κοινότητες της Βενετίας, της Βιέννης, της Βουδαπέστης των Παρισίων, του Λονδίνου κ.λ.π.). Παρουσιάζεται επίσης το φαινόμενο του εμπλουτισμού του παλαιότερου ελληνικού στοιχείου με νεώτερες εγκαταστάσεις Ελλήνων σε περιοχές όπου προϋπήρχαν ελληνικοί πληθυσμοί. Οι μετακινήσεις αυτές εντείνονται και κατευθύνονται προς περιοχές όπου η οθωμανική εξουσία αρχίζει να καταρρέει (π.χ. παραδουνάβιες ηγεμονίες, Αίγυπτος, παράλια Ευξείνου κ.λ.π.). Έτσι, πυκνές εγκαταστάσεις Ελλήνων προερχομένων από τα τότε μεγάλα αστικά κέντρα (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη) αλλά και από την ύπαιθρο τόσο της Μ. Ασίας όσο και της κυρίως Ελλάδος, θα σημειωθούν στις περιοχές που προαναφέραμε.

Αυτή λοιπόν υπήρξε και με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε η μεγάλη περιπέτεια του Αποδήμου Ελληνισμού που από τότε θα προχωράει μεγαλουργώντας στην ξενιτιά χωρίς όμως ποτέ να αποστρέφει το βλέμμα του από την μητέρα - πατρίδα, βαδί-

ζοντας παράλληλα και πλάι-πλάι με το άλλο κομμάτι του Ελληνισμού, τον Παροικιακό.

Τότε θα ξεσπάσει η Ελληνική Επανάσταση, ο εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος κατά των Τούρκων, ο πόλεμος της εθνικής ανεξαρτησίας.

Αξίζει να επισημάνουμε ένα χαρακτηριστικό σημείο τρομερής σπουδαιότητας που δυστυχώς δεν του αποδίδεται η πρέπουσα σημασία. Αποτελεί από μόνο του ένα υψίστης σοβαρότητας επιχείρημα και μας δείχνει ποιός ήταν ο Ελληνισμός στις αρχές του περασμένου αιώνα. Αποτελεί ακλόνητο επιχείρημα διότι απλούστατα το γεγονός αυτό είναι μια μικρή ένδειξη των πραγματικών συνόρων του Ελληνισμού της εποχής εκείνης. Αναφερόμαστε βεβαίως στην έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης. Μήπως θυμάστε λοιπόν από πού ξεκίνησε; Μα φυσικά από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, ένα από τα σημεία της τότε ελληνικής επικράτειας. Ας επιμεινουμε λίγο στο γεγονός εκείνο, ένα γεγονός που τόσο οι Μαρξιστές όσο και οι Αστοί ιστορικοί δυσκολεύονται να ερμηνεύσουν. Είναι σαν να ξεκινούσε π.χ. ο πόλεμος της Αμερικανικής ανεξαρτησίας κατά των Άγγλων, από την Βενεζουέλα ή πόλεμος για

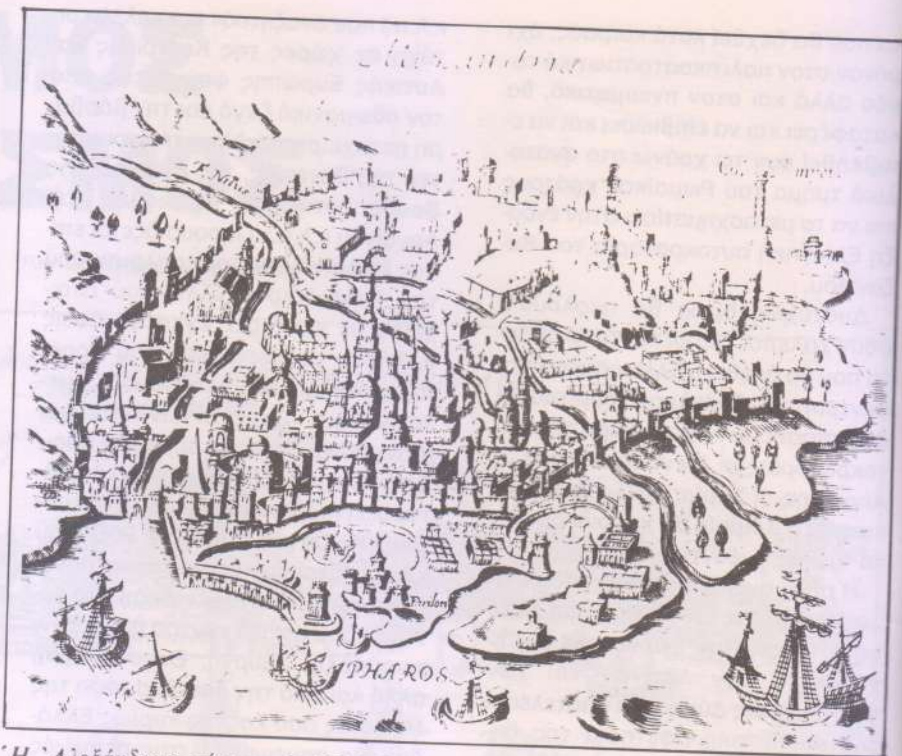

Ο Ελληνικός Θίασος του Σογούμι, 1935. (αρχείο Ε. Ξυνοπούλου).

την απελευθέρωση του Βιετνάμ από τους Γάλλους όχι από το Βόρειο Βιετνάμ αλλά από την Περσία! Το ξέσπασμα επομένως της Ελληνικής Επανάστασης στην περιοχή της σημερινής Ρουμανίας, οι ηρωικοί αγώνες των Υψηλάντηδων, του Γεωργάκη Ολύμπιου και των συντρόφων τους, ο άδικος χαμός του άνθους και του αποστάγματος των επιλέκτων της ελληνικής νεολαίας του Ιερού Λόχου, αποτελούν συγκλονιστικά στοιχεία και αναπόσπαστο τμήμα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας που δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε. Επί πλέον αποτελούν αδιάφυστες μαρτυρίες για το μέγεθος και το μεγαλείο του Ελληνισμού της εποχής εκείνης. Ήταν η εποχή όπου η διάκριση μεταξύ παροικιακού Ελληνισμού και Ελληνισμού της κυρίως Ελλάδος ήταν όχι μόνον δύσκολη αλλά ίσως και χωρίς νόημα. Όμως από την στιγμή της δημιουργίας του αξιοθρηνήτου Ελληνικού κρατιδίου, είναι δυνατόν να παρατηρήσουμε μια έντονη διαφοροποίηση μεταξύ Αποδήμου και Παροικιακού Ελληνισμού.

Ο πρώτος, θρεμμένος ίσως και από το κύμα του φιλελληνισμού που είχε αποκορυφωθεί τότε στην Ευρώπη, όχι μόνον θα εδραιωθεί και θα μεγαλοουργήσει αλλά σύντομα θα βρει διέξοδο προς τις «Νέες Χώρες» (Βορ. και Νότια Αμερική, Αυστραλία) και την Αφρική (Αιθιοπία, Κογκό, Νοτ. Αφρική) όπου θα διαπρέψει σε όλους τους τομείς, οικονομικό, καλλιτεχνικό, επιστημονικό και βεβαίως στον πολιτικό.

Ο δεύτερος θα ακολουθήσει μια τελείως αντίθετη πορεία. Στα πρώτα δύσκολα χρόνια του Ελλαδικού κρατιδίου θα γίνει το κυριότερο ηθικό και οικονομικό του στήριγμα, ο αιμοδότης του και με τις σάρκες του θα τρέφει για δεκαετίες το καχεκτικό και αδύναμο τέκνο του. Το αντάλλαγμα θα είναι υπερβολικά σκληρό. Ο Παροικιακός Ελληνισμός θα σβύνει και θα συρρικνώνεται βαθμιαία μέχρι την οριστική του εξαφάνιση από τις περισσότερες περιοχές. Θα συμβεί μάλιστα και το εξής παράδοξο. Μέχρι την έκρηξη της Ελληνικής επανάστασης τον Ελληνισμό του «ε-

Ἡ Ἀλεξάνδρεια γύρω στὸ 1725. Χαλκογραφία. Ἀθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.*

ξωτερικού» αποτελούσαν οι σχετικά ολιγάριθμες, ελληνικές κοινότητες της Δυτικής, Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, ολιγάριθμες βεβαίως σε σύγκριση με τον Ελληνισμό που έσφυζε και άκμαζε στο «εσωτερικό» δηλ. μέσα στα όρια του οθωμανικού κράτους. Από την στιγμή όμως της δημιουργίας του ελλαδικού κρατιδίου των μερικών εκατοντάδων χιλιάδων ψυχών η κατάσταση μεταβλήθηκε πλήρως. Τώρα τον Ελληνισμό του «εξωτερικού» αποτελούσαν τα εκατομμύρια εκείνα των Ελλήνων που παρέμεναν εκτός των ορίων του Ελληνικού Κράτους. Η συνέχεια υπήρξε τραγική. Με κάθε ασήμαντη διεύρυνση των συνόρων του Ελληνικού κράτους, τεράστιες περιοχές έχανοντο οριστικά και αμετάκλητα για τον Ελληνισμό: Βόρειος Μακεδονία, Ανατολική Ρωμυλία, παραδουνάβιες χώρες, Νότια Ρωσία, Καύκασος, Ανατολική Θράκη. Όσπου ήλθε η χαριστική βολή, η μεγαλύτερη καταστροφή του Ελληνισμού από την εποχή της Αλώσεως: Η μικρασιατική καταστροφή. Και ο κατήφορος συνεχίστηκε: Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου, Ελληνι-

σμός της Αιγύπτου, Ελληνισμός της Βόρειας Κύπρου. Πού λοιπόν και πό-τε θα σταματήσει το κατακύλισμα;

Μήπως ήρθε η ώρα να προβληματισθούμε σοβαρά για το μέλλον αυτού του τόπου; Να ξεσηκωθούν όλοι οι ζωντανοί και ανήσυχτοι Έλληνες και να εξαναγκάσουμε τις όποιες κοντόθωρες και αδιάφορες ουσιαστικά για τα εθνικά θέματα «ελληνικές» κυβερνήσεις να σοβαρευθούν; Αλλά ας επανέλθουμε στο θέμα του Αποδήμου Ελληνισμού. Στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα χιλιάδες Έλληνες θα καταφύγουν στην Αμερική αναζητώντας μια νέα ευκαιρία για να ευημερήσουν. Η μιζέρια και η κακομοιριά του Ελλαδικού κράτους, η εντεινόμενη καταπίεση των Νεότουρκων στις Μικρασιατικές περιοχές, οι αναταραχές στα Βαλκάνια και στην Ρωσία θα εξωθήσουν πλήθη Ελλήνων να πάρουν τον δρόμο της ξενιτιάς.

Η έκρηξη του Α' και στην συνέχεια του Β' Παγκ. Πολέμου και οι αναστατώσεις που δημιούργησαν προκαλούν ένα νέο κύμα μεταναστών προς την Βόρεια (Καναδάς, ΗΠΑ) αλλά και την Νότια Αμερική

(Αργεντινή) καθώς και στην μακρινή ήπειρο της Αυστραλίας.

Τα χρόνια μετά τον Β' Π. πόλεμο ενώ αρχικά πολλοί Έλληνες θα καταφύγουν στην Β. Αμερική και στην Αυστραλία, στα τέλη της δεκαετίας του '50 και κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '60 θα σημειωθεί μια απροσδόκητη στροφή. Χιλιάδες Έλληνες θα μεταναστεύσουν στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης (Δυτ. Γερμανία, Βέλγιο, Σουηδία) μετά από κάποιες συγκεκριμένες διακρατικές συμφωνίες και θα προσπαθήσουν μέσα από σκληρότατες συνθήκες εργασίας και αιματηρές οικονομίες να δημιουργήσουν ένα καλλίτερο μέλλον για τις οικογένειες και τους συγγενείς τους.

Με τις εξελίξεις αυτές δημιουργήθηκαν τα τρία μεγάλα κέντρα του Αποδήμου Ελληνισμού:

- α) Βόρειος Αμερική (Καναδάς-ΗΠΑ)
- β) Αυστραλία και
- γ) Δυτική Ευρώπη

που το καθένα θα αποκτήσει αξιόλογες και πολυάνθρωπες Ελληνικές κοινότητες. Είναι χαρακτηριστικό και θα πρέπει να τονισθεί ότι σήμερα στο εξωτερικό ζει και αναπτύσσεται μια ακόμη Ελλάδα ίσως πιο ακμαία και σίγουρα λιγότερο μίζερη από αυτήν που ασφυκτιά μέσα στα σύνορα του σύγχρονου Ελλαδικού κράτους.

Δυστυχώς όμως και ο απόδημος Ελληνισμός αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα που απειλούν αυτήν την ίδια την ύπαρξή του. Επισημαίνουμε δύο από αυτά, τα σπουδαιότερα κατά την άποψή μας. Το πρώτο από αυτά έχει σχέση με τον γλωσσικό και γενικότερα με τον πολιτιστικό και ηθικό κατήφορο που έχει πάρει η πατρίδα μας και που φυσικά αντανακλά και στα ξενιτεμένα παιδιά της. Όπως μάλιστα έχει επισημανθεί:

«... Στην αρχαιότητα οι Έλληνες άποικοι έδιναν πιο πολλά γλωσσικά και πολιτιστικά δάνεια στους άλλους λαούς από όσα έπαιρναν οι ίδιοι από εκείνους. Σήμερα οι Έλληνες μετανάστες όχι απλώς αφομοιώνονται χωρίς καμιά αντίσταση από τους λαούς που τους φιλοξενούν, αλλά πολλές φορές η αφο-

μοίωση αυτή γίνεται και με την δική τους εκούσια προσπάθεια. Έχασαν μαζί με την υποβάθμιση της γλώσσας τους και την εθνική τους αξιοπρέπεια. Και η απώλεια της γλώσσας αργά ή γρήγορα θα τους οδηγήσει και στην απώλεια της εθνικής τους ταυτότητας.

Βέβαια οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονοι Έλληνες μετανάστες διαφέρουν πολύ από εκείνες που συναντούσαν οι αρχαίοι Έλληνες άποικοι. Σήμερα οι μετανάστες συναντούν πολιτισμούς που διαθέτουν τεχνικές γνώσεις ανώτερες από τις δικές μας. Τούτο όμως δεν δικαιολογεί απόλυτα την τόσο γρήγορη αφομοίωσή τους, αν διατηρούσαν σε κάποιο υψηλό επίπεδο την αξιοπρέπεια που δίνει η συναίσθηση του τί αντιπροσωπεύει η δική τους γλώσσα και ο δικός τους πολιτισμός ... αλλά, δεν τους επέτρεψαν να γνωρίσουν στο βάθος και να πιστέψουν στην σημασία της «ελληνικής παιδείας». Δεν τους άφησαν να νοιώσουν περήφανοι γι' αυτό που είναι...» (Μιχαλάκης Ι. Μαραθεύτης, Διευθυντής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου. Κείμενο στο περιοδικό «ΕΥΘΥΝΗ» Απρίλιος 1981).

Το δεύτερο και εξ ίσου τεράστιο πρόβλημα είναι ο πολιτικός και κομματικός εκτραχηλισμός που άρχισε να παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις. Οι κομματικοί ανταγωνισμοί και φανατισμοί του Ελλαδικού κράτους πέρασαν δυστυχώς και στον απόδημο

Ελληνισμό με αποτέλεσμα να σημειώνονται συνεχώς και συχνότερα θλιβερά έκτροπα, όπως τα απαράδεκτα φαινόμενα που σημειώθηκαν κατά την σχετικά πρόσφατη επίσκεψη του τέως Έλληνα Προέδρου κ. Σαρτζετάκη στην Αυστραλία. Έτσι ενώ οι μισοί Έλληνες έτρεξαν να παρακολουθήσουν τις εκδηλώσεις προς τιμήν του Προέδρου, οι άλλοι μισοί πραγματοποιούσαν αντι-εκδήλωση με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο με αποτέλεσμα να κατατροπωθούν αμφότεροι από τους Σλαύους εγκαθήμετους που παρίσταναν τους «γνήσιους» Μακεδόνες. Φυσικό επακόλουθο αυτής της κατάστασης ήταν κάποιοι Αυστραλοί επίσημοι να υποκύψουν στις πιέσεις των οργανωμένων Σλαυικών κύκλων και να προβάλλουν τις γελοίες όσο και αντιεπιστημονικές θέσεις περι Σλαυικής Μακεδονίας, περί μη ελληνικότητας του Μ. Αλεξάνδρου κ.λ.π., κ.λ.π. Φαίνεται ότι ακόμη μετά από τόσους αιώνες συμφορών λόγω της πατροπαράδοτης κατάρας της φυλής μας, του Διχασμού, δεν μας έβλααν ακόμη μυαλό.

Κλείνουμε το θέμα με το ερώτημα τι έχει πράξει σήμερα το Ελλαδικό κράτος για τους Αποδήμους Έλληνες. Αν υποστηρίξουμε ότι ουσιαστικά δεν έπραξε τίποτα ως μη θεωρηθεί ως υπερβολή. Και τούτο για τον απλούστατο λόγο διότι οι Έλληνες πολιτικοί ποτέ δεν πίστεψαν στο τεράστιο Κεφάλαιο που αποτελούν για τον Ελληνισμό οι Αποδήμοι. Θα ήταν λοιπόν εξαιρετικά απίθανο να συλλάβουν τις πραγματικές διαστάσεις του θέματος και να πράξουν ανάλογα. Εξ άλλου, οι κοινοβουλευτικοί μας εκπρόσωποι στην συντριπτική τους πλειοψηφία μάλλον αγνοούν αυτά τα θέματα αλλά και λόγω των ιδεολογικών τους πεποιθήσεων ουδέποτε πρόκειται να αντιμετωπίσουν με σοβαρότητα και υπευθυνότητα το μεγάλο αυτό Εθνικό μας θέμα.

Εξηγούμαστε. Οι βουλευτές ανήκουν σε δύο κατά βάση ιδεολογικές κατηγορίες, θεωρητικά βεβαίως γιατί στην πράξη ανήκουν όλοι σε μια και μόνη κατηγορία. Έτσι οι μεν φιλελεύθεροι αστοί αποβλέπουν μό-

νον στην οικονομική και εκλογική εκμετάλλευση των Αποδήμων και τους θυμούνται είτε όταν πλησιάζουν εκλογές είτε όταν τους εκλιπαρούν για επενδύσεις στην ψωροκώστανα όπου βεβαίως ουδείς εχέφρων διανοείται κάτι τέτοιο παρά μόνον «αεριτζήδες», κατά την λαϊκή έκφραση, τύπου Κοσκωτά.

Από την άλλη μεριά οι διαφόρων αποχρώσεων μαρξιστές δεν ασχολούνται με το θέμα δεδομένου ότι σύμφωνα με τις «ταξικές» αναλύσεις τους ο Απόδημος Ελληνισμός είναι ανύπαρκτος. Και τούτο διότι θεωρητικά, οι μόνον οικονομικά εύποροι, χαρακτηρισίζονται ως Μεγαλοαστοί καπιταλιστές και αναλόγως της χώρας όπου είναι εγκατεστημένοι ταξινομούνται είτε ως αποικιοκράτες εκμεταλλευτές είτε ως παραφυάδες της ντόπιας ολιγαρχίας και το θέμα κλείνει εκεί. Αντίθετα οι μικροαστοί και οι εργάτες και σύμφωνα πάντα με τις μαρξιστικές απόψεις περί διεθνιστικής αλληλεγγύης, διεθνισμού, ταξικών αγώνων κ.λ.π. ταυτίζονται με τις καταπιεζόμενες τάξεις των αντιστοιχών χωρών θεωρούμενοι τμήμα του ντόπιου προλεταριάτου.

Τελειώνοντας θεωρούμε σκόπιμο να προβάλλουμε κάποιες θέσεις — προτάσεις που με την μορφή αιτημάτων θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως αφετηρία για μια περαιτέρω συζήτηση τους και επεξεργασία:

1. Ζητούμε την άμεση δημιουργία Υπουργείου Αποδήμου Ελληνισμού με αποφασιστικές αρμοδιότητες και στελεχωμένου από άτομα με ειδικές γνώσεις, πείρα και συναίσθηση της αποστολής τους.

2. Ζητούμε την με κάθε τρόπο σύσφιξη των σχέσεων των Αποδήμων Ελλήνων με την πατρίδα με στόχο να γίνει και πάλι μεγάλη και να βρει την θέση που της αξίζει ώστε να αισθανθούν κάποια μέρα συνειδητά υπερήφανοι γι' αυτήν.

3. Απαιτούμε την απαγόρευση και την πάταξη κάθε προσπάθειας διοχέτευσης των στείρων κομματικών ανταγωνισμού του εσωτερικού και των κάθε είδους διχαστικών απόψεων στους Αποδήμους Έλληνες.

4. Ζητούμε την δημιουργία πολιτιστικών κέντρων με ανάλογα παραρτή-

ματα σε όλες τις βασικές χώρες όπου ζουν Απόδημοι Έλληνες με στόχο την διατήρηση των ελληνικών παραδόσεων, την μύηση στις αξίες του ελληνισμού και την συνεχή επαφή των αποδήμων με το ελληνικό πνεύμα και τον ελληνικό πολιτισμό.

5. Ζητούμε την στελέχωση των διπλωματικών αποστολών του εξωτερικού και ειδικότερα των χωρών με μεγάλη συγκέντρωση αποδήμων με αξίους εκπροσώπους της Ελλάδας και την πρόσληψη ως συνεργατών, αποδήμων από τις αντίστοιχες χώρες.

6. Ζητούμε την λειτουργία κατά τους θερινούς μήνες ειδικών κέντρων και κατασκηνώσεων όπου θα φιλοξενοούνται δωρεάν ελληνόπουλα νεαρών ηλικιών από το εξωτερικό.

7. Ζητούμε την αναβάθμιση των ελληνικών σχολείων του εξωτερικού και την στελέχωσή τους με προσωπικό άριστα επιλεγμένο.

8. Ζητούμε την οργάνωση των αποδήμων Ελλήνων.

9. Απαιτούμε την ανάληψη εκστρατείας από την Ελληνική Εκκλησία

και το Οικουμενικό Πατριαρχείο για το ξεκαθάρισμα της Αρχιεπισκοπής Βορείου και Νότιου Αμερικής από πρόσωπα ξένα προς τον Ελληνισμό.

10. Ζητούμε την ίδρυση ειδικών Πανεπιστημίων σε κάθε χώρα του εξωτερικού (Ελληνικά Πανεπιστήμια) στελεχωμένων από απόδημους Έλληνες διαπρεπείς επιστήμονες, όπου θα καταβληθεί προσπάθεια να φοιτούν Ελληνόπουλα του εξωτερικού με στόχο τουλάχιστον ένα παιδί από κάθε οικογένεια (σε πρώτη φάση) να σπουδάξει σ' αυτά. Τα Παν/μια αυτά θα χρηματοδοτούνται όχι μόνον από την Ελληνική Κυβέρνηση αλλά και από τους Αποδήμους.

Ας ευχηθούμε και ας ελπίσουμε, αλλά το κυριότερο ας αγωνισθούμε για την υλοποίηση των παραπάνω ενδεικτικών προτάσεών μας. Διότι πιστεύουμε όπως εξ άλλου διακηρύσσει και ο γνωστός συνθέτης και τραγουδιστής Διονύσης Σαββόπουλος: «Την λύση θα δώσει ο Απόδημος Ελληνισμός, οι Πανέλληνες». Δεν νομίζουμε ότι έχει και άδικο!

Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών

του Διαμαντή Λαζαρίδη

Η «*Έλλοπία*», τιμώντας τις σοβαρές προσπάθειες του ποντιακού χώρου, που εβδομήντα χρόνια τώρα δημιουργεί αυθόρμητα και μοναχικά τις επιτροπές και τα κέντρα μελετών, τους ποντιακούς συλλόγους και συντηρούν την πολύτιμη προσφυγική μνήμη, αποφάσισε να παρουσιάσει την προσπάθεια αυτή στα τεύχη της.

Αρχίζουμε σήμερα από το αρχαιότερο κέντρο μελετών, την «*Επιτροπή Ποντιακών Μελετών*».

Περισσότεροι από 700.000 Έλληνες, προερχόμενοι από τον Μικρασιατικό Πόντο και από τις περιοχές της μεσημβρινής και νότιας Ρωσίας (Καύκασο), ύστερα από την συμβατική ανταλλαγή των πληθυσμών το 1922, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να εγκατασταθούν στην ελεύθερη ελληνική γη, στην Ελλάδα. Οι Έλληνες αυτοί, παρόλες τις δυσκολίες των πρώτων χρόνων της προσφυγικής ζωής, δεν έπαψαν να αναπολούν με νοσταλγική αγάπη κάθε τι που θύμιζε σ' αυτούς την απωλεσθείσα πατρίδα. Διαισθάνονταν ότι με την πάροδο των χρόνων, ήταν δυνατό να ξεχαστεί σε μεγάλο βαθμό η διάλεκτος, η λαογραφία και γενικά ο λαϊκός πολιτισμός του ελληνισμού του Πόντου.

Με τις ανήσυχες αυτές σκέψεις μια ομάδα Ποντίων πολιτικών και πνευματικών ανθρώπων, με πρωτοβουλία του μεγάλου πατριώτη ιατρού Θεοφυλάκτου και την αποφασιστική ηγεσία του τελευταίου μητροπολίτη της Τραπεζούντας Χρυσάνθου, αποφάσισε, τον Μάιο του 1927, την ίδρυση στην Αθήνα της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών με σκοπό «*την περισυλλογή, μελέτην και δημοσίευσιν γλωσσικού, λαογραφικού και ιστορικού υλικού του Πόντου*».

Από τότε μέχρι σήμερα (1990) η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών εξέδωσε:

Α'. 42 τόμους του «*Αρχειού Πόντου*». Στους τόμους αυτούς έχει συγκεντρωθεί υλικό γλωσσικό, λαογραφικό, μελέτες ιστορικές, γλωσσικές, λαογραφικές, με συνεργάτες Έλληνες και ξένους, ποντίους και μη ποντίους.

Β'. 17 «*Παραρτήματα*». Σ' αυτά έχουν δημοσιευθεί αυτοτελείς πραγματείες μεγάλης σπουδαιότητας. Περιορίζομαι και εδώ να αναφέρω ενδεικτικά, την «*Ιστορική Γραμματική της Ποντιακής Διαλέκτου*» του Άνθιμου Παπαδοπούλου, το «*Ιστορικό Λεξικό της Ποντιακής Διαλέκτου*» του ίδιου συγγραφέα, τα «*Παραμύθια του ποντιακού λαού*» του Σ. Λιανίδη, τους «*Μύθους της Οινόης*» του Ι.Τ. Παμπούκη, τα έργα του Οδ. Λαμψίδη «*Μελωδία δημωδών ασμάτων και χορών των Ελλήνων Ποντίων*», «*Γύρω από το Ποντιακό θέατρο*», «*Δημοσιεύματα περί τον Ελληνικόν Πόντον και τους Έλληνας Ποντίους*», του Σ. Λιανίδη «*Τρία ποντιακά θεατρικά έργα*», του Ισαάκ Λαυρεντίδη «*Οι εκ Σοβιετικής Ενώσεως Έλληνες Ποντιακής καταγωγής και τα εκ της συνθήκης της Λωζάνης δικαιώματά των*», του Δημ. Τομπαΐδη «*Η Ποντιακή Διάλεκτος*» και του Διαμ. Λαζαρίδη «*Στατιστικοί πίνακες της εκπαιδεύσεως των Ελλήνων στον Πόντο 1821-1922*».

Γ'. Στις εκδόσεις της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών περιλαμβάνεται η «*Μνήμη αυτοκρατορίας μεγάλων Κομνηνών (1461-961)*» καθώς και «*Οι οικισμοί των Ελλήνων στο Μικρασιατικό Πόντο το 1920*» (πρόκειται για μια σειρά 12 τεμ. χαρτών).

Πέρα από το εκδοτικό της έργο, το οποίο έχει αποσπάσει την εκτίμηση του επιστημονικού κόσμου στην Ελλάδα και το εξωτερικό, η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών πραγμάτωσε και πολλά από τους στόχους της: Προκήρυξε γλωσσικά, λαογραφικά και ιστορικά διαγωνίσματα με οικονομική ενίσχυση και αθλοθέτηση επαίνων και βραβείων. Συμμετείχε σε επιτροπές και συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Μεγάλη επιτυχία σημείωσε και το οργανωθέν από την Ε.Π.Μ. την 12-15/6/1981 στην Αθήνα Α' Συμπόσιο Ποντιακής Λαογραφικής, με συμμετοχή συνέδρων από το χώρο της επιστήμης και των γραμμάτων.

Μέγα επίτευγμα της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών αποτελεί η δημιουργία ιδόκτητης στέγης με την επωνυμία «*Στέγη Κειμηλίων του Ελληνισμού του Πόντου*» (Νέα Σμύρνη οδός Αγνώστων Μαρτύρων 73, τηλεφ. 9354333), που στοχεύει στη λειτουργία μόνιμου εκθετηρίου κειμηλίων του Πόντου, στη λειτουργία, επίσης, βιβλιοθήκης και σπουδαστηρίου, στην πραγματοποίηση σεμιναρίων επιμορφωτικών μαθημάτων σχετιζομένων με τη λαογραφία, την ιστορία και τη γλώσσα των Ελλήνων του Πόντου, στη διοργάνωση πανελληνίων και διεθνών συνεδρίων με θέμα: ιστορία - πολιτισμός - λαογραφία του Ποντιακού ελληνισμού πρό και μετά το 1922.

Το έργο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών και ιδιαίτερα αυτό που σχετίζεται με την έκδοση του «*ΑΡΧΕΙΟΥ ΠΟΝΤΟΥ*» έχει αναγνωρισθεί και εκτιμηθεί διεθνώς από πνευματικά ιδρύματα και επιστήμονες ερευνητές για τον πλούτο των θεμάτων του και την ακολουθούμενη επιστημονική μέθοδο ερεύνης και μελέτης των.

Βραβεύτηκε, από την Ακαδημία των Αθηνών το 1932 και 1937, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κων/πόλεως, από την Εταιρεία για διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων στο Παρίσι, από το Διεθνές Διαλεκτολογικό Συνέδριο Μαρβούργου Γερμανίας το 1965. Το έργο της Ε.Π.Μ. βραβεύτηκε από πνευματικά ιδρύματα και τιμήθηκαν ακόμη από την Ακαδημία οι εκάστοτε προεδροί της.

Συντελεστές του μεγάλου έργου της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών είναι αναμφίβολα όλοι οι εκλεκτοί συνεργάτες του «*Αρχειού Πόντου*», τα ονόματα των οποίων, εκτός εκείνων που έχουν μνημονευθεί, αναγράφονται στις οικείες σελίδες των δημοσιευμάτων τους. Οφείλεται ακόμη στο μόχθο των μελών των εκάστοτε Διοικήτ. Συμβουλίων της Επιτροπής. Το επιτελεσθέν, όμως, μέγα έργο της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών οφείλεται κυρίως και πρωτίστως στους τρεις διατελέσαντες μέχρι τώρα προέδρους της. Στο **Μητροπολίτη Χρυσάνθο**, στον Αρχιμανδρίτη **Άνθιμο Παπαδόπουλο** και στον **Οδυσσέα Λαμψίδη**. Στον Οδυσσέα Λαμψίδη, ο οποίος κατ' ουσίαν διεύθυνε το εκδοτικό έργο της Επιτροπής από το 1952, οφείλεται και η δημιουργία της «*Στέγης Κειμηλίων του Ελληνισμού του Πόντου*». Άξια εξάρσεως είναι και η ποικιλότητα συνδρομής του «*Νέστορος*» των Ποντίων **Ισαάκ Λαυρεντίδη**. Το έργο της Επιτροπής συνέδραμαν οικονομικά και όχι μόνο, το ελληνικό δημόσιο, διάφοροι οργανισμοί, ποντιακά σωματεία, επώνυμοι και ανώνυμοι δωρητές.

ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

του Γαβριήλ Ποπόφ

Αναμνηστική φωτογραφία μετά το τέλος του ιδρυτικού συνεδρίου του «Πανενωσιακού Συνδέσμου Σοβιετικών Ελλήνων». Στη μέση ο Γαβριήλ Ποπόφ.

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

Είναι πολύ δύσκολο σε μιά μόνο φορά να σταθείς στην τύχη ενός λαού που εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια ζει σ' αυτή τη χώρα. Γι' αυτό θα ήθελα να υπογραμμίσω μόνο τις βασικές πτυχές αυτού του θέματος.

Θυμάμαι πριν από 25-30 χρόνια ένας σύντροφος με ρωτούσε: «Πότε εμφανισθήκατε στη Σοβιετική Ένωση». Φαίνεται θα είχε ακούσει για τους πολιτικούς πρόσφυγες. Εγώ του είπα ότι γεννήθηκα στη Μόσχα.

«Όχι, μου λέει - οι γονείς σας.» «Ποιοι γονείς». «Μα οι προγονοί σα τελοσπάντων». «Οι πρόγονοί μου εμφανίσθηκαν σ' αυτή τη χώρα έξι αιώνες πριν από τους δικούς σας», του αποκρίθηκα (χειροκροτήματα στην αίθουσα). Και πράγματι, ακόμα από τους προ Χριστού αιώνες, στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας οι πρόγονοί μας χτίζαν πόλεις, ασχολούνταν με το εμπόριο, τη γεωργία. Είναι δύσκολο να μιλήσουμε με σιγουριά για την προέλευση αυτών των Ελλήνων, δεν ξέρουμε δηλαδή αν προέρχονται από την Ελλάδα. Ένα πράγμα μόνο είναι σίγουρο, ότι τη γη στην οποία ζούσαν τη θεωρούσαν δική τους, όπου και συνεργάζονταν αρμονικά με όλους τους

Στα τέλη του Μαΐου έγινε στη Μόσχα η «Πανεσωσιακή Επιστημονική Συνδιάσκεψη των Ελλήνων της Ε.Σ.Σ.Δ. Στις εργασίες της πήραν μέρος αντιπρόσωποι από τις περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης όπου υπάρχουν οργανωμένοι Σύνδεσμοι Ελλήνων.

Κοινό σημείο όλων των εισηγήσεων ήταν η καταγγελία για τη **γενοκτονία** που υπέστη ο Ελληνισμός τα μαύρα χρόνια του σταλινισμού και διακήρυξη της αγωνιστικής διάθεσης για **επανάκτηση** των δικαιωμάτων που χάθηκαν.

Από την Ελλάδα πήραν μέρος ο ιστορικός και πανεπιστημιακός **Κώστας Φωτιάδης** και ο Πρόεδρος της ΠΕΠΣ **Στέφανος Τανιμανίδης**.

γειτονικούς λαούς - τους Γεωργιανούς, τους Σκύθες, κ.α. Κάπου τον 4ο με 6ο αιώνα στην περιοχή των Καρπαθίων άρχισαν να οργανώνονται οι σλαβικές φυλές που σε σύντομο χρονικό διάστημα κατοίκησαν τεράστιες εκτάσεις. Έκτοτε οι **Σλάβοι και οι Έλληνες** ζούσαν σαν καλοί γείτονες. Το εμπόριο, οι ανταλλαγές είχαν φέρει πιο κοντά τους δύο λαούς. Αποφασιστικό ρόλο σ' αυτό το πρώτο στάδιο των επαφών έπαιξε και ο **εκχριστιανισμός της Ρωσίας** που βασιζόταν μάλιστα στις ελληνορθόδοξες παραδόσεις. Ο εκχριστιανισμός της Ρωσίας είχε τεράστια σημασία για την ανάπτυξη της χώρας και προκάθορισε για αιώνες το προφίλ, το μέλλον και τον χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ των δύο λαών. Είναι γνωστό ότι **οι πνευματικές σχέσεις είναι από τις πιο γερές και ανθεκτικές**.

Η Ρωσία που απέκρουε με επιτυχία τις επιδρομές των νομαδικών φυλών, λύγισε τελικά κάτω από τα χτυπήματα των Μογγόλων, το γεγονός αυτό αποδείχτηκε μοιραίο για τις τύχες της χώρας. Και ακριβώς αυτήν την εποχή, την εποχή της σκλαβιάς και της σκληρής καταπίεσης η θρησκεία γίνεται το στήριγμα των Ρώσων - αν και στην αρχή οι περισσότεροι χωρικοί είχαν απορρίψει

τον χριστιανισμό και συνέχιζαν να προσκυνούν τα είδωλά τους. Από τότε η Θρησκεία έγινε η βάση στη ζωή των Ρώσων, η βάση του κράτους και προκαθόρισε άλλη μια κατεύθυνση στις σχέσεις μας.

Κατά τον 13-14 αιώνα το Βυζάντιο ζούσε μια τραγική περίοδο της ιστορίας του και τελικά έπεσε κάτω από τα χτυπήματα του **οθωμανού κατακτητή**. Από τότε οι ρόλοι αντιστράφηκαν. **Η Ρωσία προέβαλε πια σαν το μόνο στήριγμα του Βυζαντίου**. Οι επιστήμονες, οι φιλόσοφοι, οι ζωγράφοι, οι άνθρωποι των γραμμάτων που εγκατέλειπαν το Βυζάντιο, βρίσκαν καταφύγιο στη Ρωσία. Ο γάμος του Ιβάν του Γ' με την ανηψιά του Κωνσταντίνου του ΙΑ' Σοφία - Ζωή Παλαιολόγου ήταν ένα πολύ φυσιολογικό γεγονός λόγω του χαρακτήρα των σχέσεων που είχαν διαμορφωθεί εκείνη την εποχή. Από τότε **στο αίμα των τσάρων της Ρωσίας θα ρέει και ελληνικό αίμα**. Πρέπει να πούμε όμως ότι οι σχέσεις μας ήταν και τότε αρκετά πολύπλοκες. **Οι προοδευτικές θέσεις των Ελλήνων φιλοσόφων, επιστημόνων στην πάλη των ιδεών που γίνονταν στη Ρωσία είχαν δυσμενήσει πολλούς και οι διώξεις των Ελλήνων δεν ήταν ασυνήθιστες**. Συνεπώς δεν μπορούμε να πούμε ότι τα τελευταία χρόνια αποτελούσαν εξαίρεση στον κανόνα. Η τύχη του **Μάξιμου του Έλληνα** είναι αρκετά γνωστή και ενδεικτική. Κατά τον 18 αιώνα άρχισαν να δημιουργούνται εκείνες οι συνθήκες στη ζωή των Ελλήνων που σε μεγάλο βαθμό ισχύουν μέχρι και σήμερα.

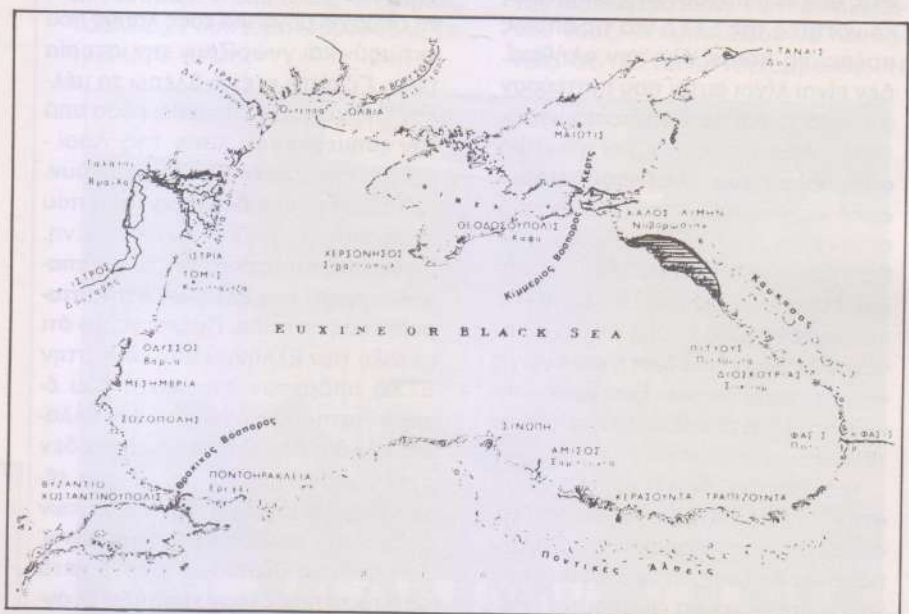
Ουσιαστικά **στη Ρωσία είχαν δημιουργηθεί διάφοροι ελληνικοί σχηματισμοί**. Ο πρώτος περνούσε από τη Βλαχία και την Οδησό, ήταν στενά δεμένη με την **ηπειρωτική Ελλάδα** και είχε πάρει δραστήριο μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Τούρκων. Από εδώ προέρχονται οι: Καποδίστριας, Αλέξανδρος Υψηλάντης και πολλοί άλλοι. Ο δεύτερος σχηματισμός ήταν συνδεδεμένος με την **Κριμαία**, και είχε δύο κρίκους. Ο πρώτος κρίκος σχετιζόταν με τη γνωστή μετανάστευση των Ελλήνων από την Κριμαία - που δεν α-

νήκε ακόμα στη Ρωσία - και τη δημιουργία της ελληνικής κοινότητας της **Μαριούπολης**. Ο δεύτερος κρίκος αποτελούνταν απ' αυτούς που είχαν μείνει στην Κριμαία και σχημάτισαν την ελληνική κοινότητα της **Κριμαίας**. Τέλος η τρίτη ελληνική κοινότητα ήταν αυτή του **Καυκάσου**. Τον καιρό που η Ρωσία αποκτούσε νέα εδάφη όπως η Γεωργία, η Αρμενία, το Β. Καύκασο, το Αζερμπαϊτζάν, ο ελληνικός πληθυσμός των περιοχών αυτών έπαιρνε ενεργό μέρος στη ζωή του τόπου. Πρέπει να πούμε ότι η ίδια η δομή της τσαρικής Αυτοκρατορίας, όπως και τα άλλα κράτη της εποχής, ήταν γεμάτη αντιθέσεις, αλλά είχε ένα πολύ χαρακτηριστικό σημείο αρκετά σημαντικό για τη ζωή των Ελλήνων της χώρας. **Στην τσαρική Ρωσία κανείς δεν ενδιαφερόταν για την εθνικότητά σου, τό μόνο που είχε σημασία ήταν το θρήσκευμα**, αυτό ήταν το πραγματικό κριτήριο. Από αυτή την άποψη οι Έλληνες είχαν όλες τις δυνατότητες να συμμετέχουν δραστήρια στη ζωή της χώρας που δημιουργήθηκε στα εδάφη της Α. Ευρώπης και Ασίας.

Οι Έλληνες όπως και οι άλλοι λαοί πήραν ενεργό μέρος στην **Επανάσταση του '17**, στο επαναστατικό κίνημα, σ' αυτό το τεράστιο πείραμα

τα αποτελέσματα του οποίου δεν μπορούμε να εκτιμήσουμε ακόμη και στις μέρες μας. Προφανώς είναι έργο των επόμενων γενεών.

Κάποτε ο **Κ. Μάρξ** έγραφε με θαυμασμό για τις 70 μέρες της **Παρισινής Κομμούνας** και τον ηρωισμό των υπερασπιστών της, αλλά συγχρόνως υπογράμμιζε ότι **«ήταν μια μάχη με τον ουρανό»** με άλλα λόγια ήθελε να πει ότι ο στόχος ήταν ανέφικτος. Και οι 70 μέρες της Παρισινής Κομμούνας και τα 70 χρόνια της δικής μας πείρας μας θυμίζουν απόλυτα τα λόγια του Μάρξ, γιατί κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι οι λαοί μας δεν δώσαν όλες τους τις δυνάμεις για να χτίσουν μια νέα κοινωνία έτσι όπως την φαντάζονταν. Δεν τους σταματούσαν ούτε οι διωγμοί, ούτε τα θύματα, γιατί πίστευαν ότι όλα αυτά είναι μέσα στο πέρασμα σε μια καινούργια ζωή. Και αν μιλάμε σήμερα για ένα νέο τρόπο ζωής, δεν το λέμε αυτό επειδή δεν συνεισφέραμε και εμείς στις προσπάθειες εκείνης της εποχής. Οι Έλληνες όπως και οι άλλοι λαοί, γνώρισαν μεγάλες στιγμές, η πρώτη γυναίκα οδηγός τρακτέρ ήταν η Ελληνίδα **Πάσα Αγγελίνα**. Ο πρώτος άνθρωπος που πάτησε στο Βόρειο Πόλο ήταν ο Έλληνας **Ιβάν Παπάβιν**. Ο πρώτος που πέταξε με υπερη-

Η σημειωμένη περιοχή της νότιας Ρωσίας είναι η διεκδικούμενη, σε πρώτη φάση, περιοχή για τη δημιουργία της «Αυτόνομης Ελληνικής Δημοκρατίας».

χητικό αεριωθούμενο ήταν ο Έλληνας Γρηγόρης Κοκκινάκης. Όμως και από την άλλη χιλιάδες, δεκάδες χιλιάδες Έλληνες πέθαναν από την πείνα στα χρόνια της κολλεκτιβοποίησης, διώχθηκαν, φυλακίστηκαν, πέσαν θύματα των παρανομιών του Μπέρια. Γι αυτό μπορούμε να πούμε τα εξής, όσα πέρασε όλη η χώρα το περάσαμε κι εμείς, δυστυχώς όμως το τίμημα για τους Έλληνες ήταν πολύ βαρύ.

Ο γραφειοκρατικός σοσιαλισμός δεν μπορούσε να υπάρξει δίχως συγκρούσεις, δίχως να δημιουργεί εχθρούς και να τους πολεμά, δεν μπορούσε - αργά ή γρήγορα να κηρύξει πόλεμο στους διάφορους λαούς της χώρας, λόγω αποτυχίας της διαρκούς επανάστασης στο εξωτερικό. Ο πόλεμος δεν άργησε να αρχίσει παρασύροντας τεράστιες μάζες ανθρώπων. Πρέπει να πούμε ότι οι Έλληνες ήταν μεταξύ των λαών που δέχτηκαν τα ισχυρότερα πλήγματα. Όμως ο απλός κόσμος βοηθούσε με όλα τα μέσα τους Έλληνες που διώκονταν από τη γη τους, τα σπίτια τους.

Τώρα που αρχίζουμε μια τεράστια ανασυγκρότηση στη ζωή μας, θα πρέπει να προκαθορίσουμε τη στρατηγική, το μέλλον και την τακτική μας. Στην ουσία υπάρχουν τρεις τάσεις που κυριαρχούν στις ελληνικές κοινότητες της ΕΣΣΔ για τις οποίες πρέπει να πούμε όλη την αλήθεια. Δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι κατά τη διάρκεια της ανασυγκρότησης θα συντελεστεί και η τελική αφομοίωση του ελληνικού πληθυσμού και θεωρούν ότι η διαδικασία αυτήν είναι πολύ φυσιολογική και δε θα πρέπει να παρεμβάλλουμε εμπόδια. Με το επιχείρημα ότι σε μια νέα κοινωνία που θα ζούμε σε λίγο κανέναν δε θα ενδιαφέρει η καταγωγή και το παρελθόν σου. Εγώ προσωπικά εκτιμώ ότι οι σκέψεις αυτές είναι τελείως λανθασμένες.

Η πείρα έχει δείξει ότι μια χώρα στην οποά οι άνθρωποι δεν ενδιαφέρονται για το παρελθόν τους, τον πολιτισμό τους, την εθνικότητα τους, όποιοι και να είναι αυτοί - Ρώσοι, Έλληνες, Εβραίοι, Τάταροι - δεν μπορεί να υπάρξει. Ο άνθρωπος που

δεν γνωρίζει τις ρίζες του, τον πολιτισμό του, δεν μπορεί να είναι ένας πραγματικός πολίτης της χώρας του, όπως και μια κοινωνία μπορεί να υπάρχει μόνο για τους λαούς που εκτιμούν και γνωρίζουν την ιστορία τους. Γι' αυτό κι εγώ βλέπω το μέλλον της χώρας να περνάει μέσα από την ευημερία των λαών της. Λαοί - εχθροί δεν πρόκειται να υπάρξουν.

Υπάρχει και η δεύτερη τάση που είναι επίσης αρκετά διαδεδομένη. Είναι αυτή που υποστηρίζει τον επαναπατρισμό των Ελλήνων στην ιστορική τους πατρίδα. Πρέπει να πω ότι μεταξύ των Ελλήνων που ζουν στην ΕΣΣΔ υπάρχουν στρώματα που έχουν διατηρήσει σχέση με την Ελλάδα, αλλά η μεγάλη πλειοψηφία δεν έχει και δεν μπορούσε να έχει τέτοιες σχέσεις λόγω των ιστορικών δεδομένων που ανέφερα παραπάνω. Τα κατανοώ βέβαια όλα αυτά μετά από τόσα που έχουν τραβήξει οι άνθρωποι και με λύπη θα ήθελα να προσθέσω ότι τα γεγονότα σε διά-

φορες περιοχές της χώρας εντείνουν αυτή την κατάσταση. Αν και πιστεύω ότι πρέπει να βοηθήσουμε τον κόσμο που θέλει να μεταναστεύσει στην Ελλάδα, προσωπικά όμως θεωρώ την τρίτη τάση πιο σωστή και ενδεδειγμένη. Δηλαδή, θα πρέπει να πάρουμε ενεργό μέρος στην ανασυγκρότηση της χώρας που ζούμε. Έχουμε δύο στόχους. Ο πρώτος ταυτίζεται με το στόχο των ανθρώπων όλων των εθνικοτήτων. Πρέπει να οικοδομήσουμε μια κοινωνία ελεύθερης αγοράς, όπου ο άνθρωπος θα είναι κύριος των ικανοτήτων του, της εργασίας του, θα είναι ανεξάρτητος και θα ζει ανάλογα με την εργασία που προσφέρει. Θα ζει σε μια κοινωνία όπου θα υπάρχει πολιτική δημοκρατία, ελεύθεροι άνθρωποι, ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών, δυνατότητα επιλογής διαφόρων πολιτικών ρευμάτων, κομμάτων. Θα πρέπει να οικοδομήσουμε μια κοινωνία όπου θα υπάρχει μια νέα ιδεολογία, ελεύθερη από τα δόγματα του

παρελθόντος, όπου η ανάπτυξη της φυσιολογίας δε θα θεωρείται έγκλημα. Οι στόχοι αυτοί είναι κοινοί. Αυτό θέλουν οι Ρώσοι, αυτό θέλουν οι Ουκρανοί, οι Τάταροι και φυσικά οι Έλληνες. Από την άλλη υπάρχουν και τα δικά μας προβλήματα, που περιμένουν την επίλυσή τους. Η συνδιάσκεψη αυτή είναι ένα βήμα σ' αυτή την κατεύθυνση. Πρέπει να επεξεργαστούμε τους τρόπους δράσης, τους μηχανισμούς της **εθνικής, πολιτιστικής ανάπτυξης, τις μορφές αυτονομίας**, γιατί οι παραδοσιακές μορφές αυτονομίας είναι ξεπερασμένες και δεν μας κάνουν. Πρέπει να ψάξουμε νέες λύσεις. Όμως οι **εθνικοί μας στόχοι** θα πρέπει να βρουν την επίλυσή τους μέσα στα πλαίσια του Συντάγματος. Πιστεύω ότι οι τύχες του ελληνικού λαού είναι στενά δεμένες με τις τύχες της Ρωσίας και εδώ είναι που θα πρέπει να λύσουμε τα βασικά μας προβλήματα. Γι' αυτό και **είναι τόσο σημαντικό να διατηρούμε σχέσεις με τη Ρωσία που είχε και έχει στενές σχέσεις με την ελληνική κουλτούρα, ιδεολογία, παράδοση**. Αν πάρουμε υπ' όψη μας το γεγονός ότι **σε κάθε τρίτη ρωσική οικογένεια - όπως λέγεται - κάποιο από τα μέλη της έχει ελληνικές ρίζες**, αυτό λέει πολλά. Αυτό το δέσιμο μεταξύ των δύο λαών μας αποτελεί εγγύηση για το μέλλον μας.

Τα στοιχεία πάρθηκαν από την Ελληνική έκδοση των «Νέων της Μόσχας» του Ιουλίου και το περιοδικό «Ρωμανία», 7,8/90

(*) Ο Γαβριήλ Ποπόφ είναι Πρόεδρος του «Πανερωσιακού Συνδέσμου Σοβ. Ελλήνων», Δήμαρχος Μόσχας και ηγετικό στέλεχος των ριζοσπαστών Μεταρρυθμιστών.

Οι Έλληνες της Ε.Σ.Σ.Δ. Οργανώνονται

ΙΔΡΥΘΗΚΕ Ο «ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΟΠΟΝΤΙΩΝ ΤΙΦΛΙΔΑΣ»

του Γιάννη Καρυπίδη

Στις **9 Μαρτίου 1990** πραγματοποιήθηκε η ιδρυτική συνδιάσκεψη του **Συνδέσμου των Ελληνοπόντιων της Τιφλίδας**. Ο χώρος που έγινε η συνδιάσκεψη ήταν το Μέγαρο Πολιτισμού που βρίσκεται σε μια Ελληνική συνοικία της πόλης.

Στην **Τυφλίδα ζουν 20.000 Έλληνες** και σ' όλη τη Δημοκρατία της Γεωργίας περισσότεροι από **100.000**. Ανάμεσά τους υπάρχουν πολλοί επιφανείς επιστήμονες, κοινωνικοί παράγοντες και καλλιτέχνες.

Στις εργασίες της συνδιάσκεψης συμμετείχαν περίπου 300 αντιπρόσωποι από διάφορες περιοχές της Τιφλίδας. Στον εναρκτήριο λόγο του **Μιχαήλ Γιουρντζιδής** χαιρέτησε τους απεσταλμένους των Ελληνικών Συνδέσμων Αμπχάζιας, Ατζάριας, Τσάλκας, Ρουστάβι, Μαρνεούλι, Τετρισκάρο κ.λ.π.

Στην κεντρική του εισήγηση ο πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής **Κυριάκος Ιορδανίδης** αναφέρθηκε στο ιστορικό της εγκατάστασης Ελλήνων στη Γεωργία, στις διώξεις που υπέστησαν την περίοδο 1936-38 από τα όργανα του σταλινισμού, όταν έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία, οι εφημερίδες, τα εκδοτικά, και οι καλύτεροι εκπρόσωποι της ελληνικής διανόησης εκτελέστηκαν ή στάλθηκαν στη Σιβηρία.

Το 1949, οι Έλληνες που ζούσαν στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας εξορίστηκαν στις στέπες του Καζαχστάν. Μόνο το Νοέμβριο του 1989, το Ανώτατο Σοβιέτ της Ε.Σ.Σ.Δ. ψήφισε τη Διακήρυξη για την αναγνώριση των παράνομων διώξεων και την αποκατάσταση των δικαιωμάτων τους. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το δίκιο θριάμβευσε. Η

Από τη συνδιάσκεψη στην Τυφλίδα.

απόσταση όμως ανάμεσα στις διακη-
ρύξεις και στην υλοποίησή τους στη
ζωή είναι τεράστια. Θα απαιτηθεί
σοβαρή δουλειά και πρώτα απ' όλα
στη σφαίρα της ανάπτυξης του πολι-
τισμού και της κατάκτησης της ελ-
ληνικής γλώσσας.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι οι
Έλληνες που ζουν στη Γεωργία βρί-
σκονται σε πλεονεκτικότερη θέση
από τους ομογενείς των άλλων Δη-
μοκρατιών της Ε.Σ.Σ.Δ. Η διδασκα-
λία της Ελληνικής - έστω ως ξένης
γλώσσας - άρχισε από το 1981. Από
τον Απρίλιο του 1989 καθιερώθηκαν
επίσης ραδιοφωνικές εκπομπές
στην ελληνική γλώσσα. Με πρωτο-
βουλία του Πανεπιστημίου και της
δραστήρια υποστήριξη του Ινστιτού-
του Φιλοσοφίας της Γεωργίας, εδώ
και δέκα χρόνια πραγματοποιούνται
«Μέρες Αριστοτέλη» στην Τιφλίδα
και στην Τσάλκα.

Από το 1983 αναπτύσσει σημαντι-
κή δραστηριότητα ο «Σύνδεσμος Ελ-
ληνικής Νεολαίας» της Τιφλίδας.
Στο Υπουργείο Πολιτισμού της Γε-
ωργίας λειτουργεί το πολιτιστικό
κέντρο «Ορφέας».

Μήπως αυτά σημαίνουν ότι λύθη-
καν όλα τα προβλήματα των Ελλή-
νων που ζουν στη Γεωργία; Δυστυ-
χώς, υπάρχουν πλήθος από επιτα-
κτικά άλυτα προβλήματα. Παρόλο
που οι Έλληνες της Ε.Σ.Σ.Δ. ξεπερ-
νούν τις 400.000, δεν υπάρχει καμιά
έκδοση στην ελληνική γλώσσα, δεν
κυκλοφορεί καμιά ελληνική εφημε-
ρίδα εκτός από την ελληνική έκδο-

ση των «Νέων της Μόσχας», δεν
λειτουργούν τυπογραφεία, δεν υ-
πάρχει θέατρο, ούτε μια σχολή ελ-
ληνική.

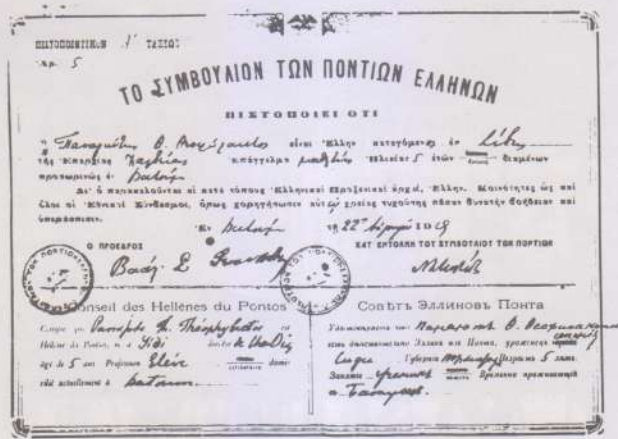
Στο σημείο αυτό ακριβώς μπορεί
να αποβεί σημαντικός ο ρόλος των
κοινωνικών οργανώσεων, όπως ο νε-
οϊδρυμένος «Σύνδεσμος των Ελλη-
νοποντίων» της Τιφλίδας.

Στόχος του Συνδέσμου είναι: η
συσπείρωση όλων των Ελλήνων για
την ικανοποίηση των εθνικών - πολι-
τιστικών, κοινωνικών, νομικών και
θρησκευτικών αναγκών του ελληνι-
κού πληθυσμού, η **ανάπτυξη** της παι-
δείας και της λαϊκής δημιουργίας, η
κατάκτηση της γλώσσας, η αλλη-
λεγγύη.

Ο Σύνδεσμος των Ελληνοποντίων
της Τιφλίδας σκοπεύει να αποκατα-
στήσει επαφή και συνεργασία με α-
νάλογους συλλόγους και δημόσιες
υπηρεσίες στην Ελλάδα, για να αν-
τιμετωπιστούν τα σοβαρά προβλή-
ματα που συνδέονται με τον
επαναπατρισμό.

Το «Κεντρικό Συμβούλιο» του
Συνδέσμου αποτελείται από 41 μέ-
λη. Πρόεδρος αναδείχθηκε ο **Ηρα-
κλής Παγλαριδής**, υφηγητής του
Πολυτεχνείου της Γεωργίας.

* Ο Γιάννης Καρυπίδης είναι πρόε-
δρος του «Συλλόγου Ελληνικής Νε-
ολαίας» και επικεφαλής της
Επιτροπής για τις σχέσεις με το ε-
ξωτερικό του Συνδέσμου Ελληνο-
ποντίων Τιφλίδας.

Πιστοποιητικό του Συμβουλίου των Ποντίων Ελλήνων.

Εκθεσι

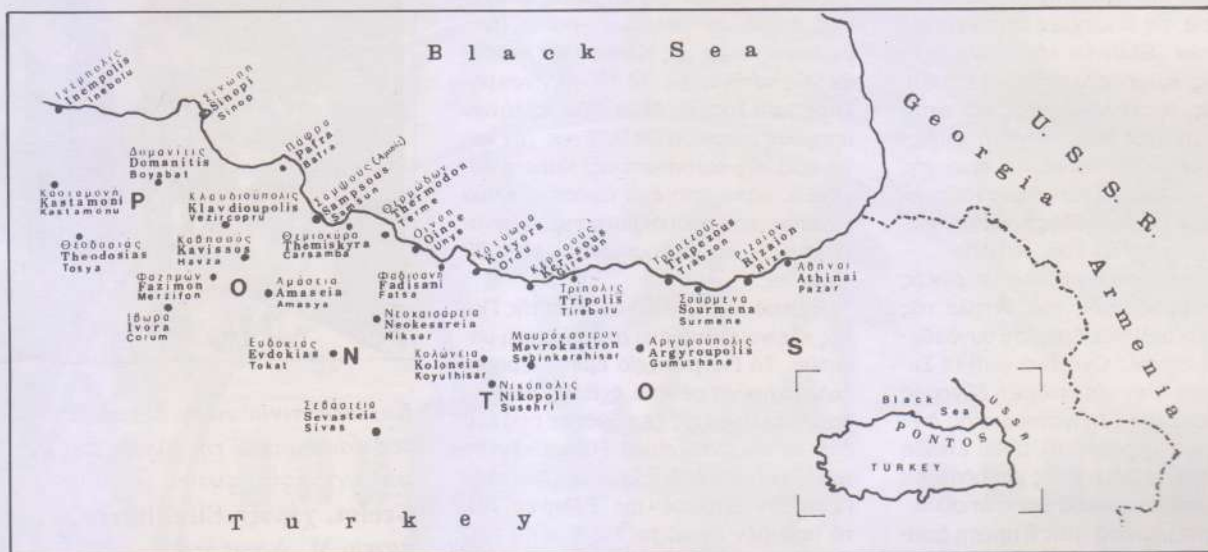
Έν πλῆ σήμερον τήν 27ην Ὀκτω-
βρίου 1921 ἡμεῖς Ἐμμανουήλ Κορτέ-
σης Ὑποπλοίαρχος, καί Κ. Ἀθανασιά-
δης Λογιστής, κατόπιν προφορικῆς
διαταγῆς τοῦ κ. Μοιράρχου τῶν εὐδρό-
μων, προέβημεν εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν
κάτωθι Ποντίων προσφύγων, οὓς τό εὐ-
δρομον «ΝΑΞΟΣ» παρέλαβε τήν νύκτα
τῆς 26ης ἰδίου ἐκ τῆς θέσεως Καρά-
Μπουγάζ τῆς Σαμψούντος.

Ἡλίας Κ. Τσολάκογλου.

Ἐτῶν 36, τό ἐπάγγελμα καπνοκαλ-
λιεργητῆς καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου
Ἀνδρεάντων τῆς Ἐπαρχίας Ἀμισού,
διοικητικῆς περιφερείας Ἀμασειας,
διασωθεὶς μετὰ τῆς συζύγου του Παρθε-
νίας καί τοῦ διετοῦς τέκνου του Ἰωάν-
νου. Πρὸ τῆς 10ης Ἰουνίου ἐ.ε. οἱ
Τούρκοι ἐξετόπισαν τοὺς χριστιανι-
κοὺς πληθυσμοὺς εἰς τό ἐσωτερικόν διὰ
στρατιωτικὰς δῆθεν ἀνάγκας, ἀποβλέ-
ποντες ὁμως πρᾶγματι ὅπως διὰ τῶν
ἐκτοπισμῶν τούτων ἐπιφέρωσι τήν κα-
ταστροφὴν τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν
τῶν ἀκμαζουσῶν γεωργικῶς καὶ ἐμπο-
ρικῶς Ἑλληνικῶν χωρίων τῆς περιφε-
ρείας Ἀμασειας. Ἐπειδὴ δέ τοὺς ἐκτο-
πισμένους ἐτυφέκισον κατὰ κανόνα,
τοῦτο δὲ εἶχε κοινολογηθῆ ὑπό τινος ἐκ
τοῦ ἄνω χωρίου διαφυγόντος τὸν θάνα-
τον, οἱ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης μὴ
ἐκτοπισθέντες ἐτράπησαν πρὸς τὰ ὄρη.
Ἐν τούτοις οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου
τούς προέτρεψαν ὅπως παραμείνουν εἰς
τάς ἐστίας τῶν βασισθέντων εἰς τὰς δια-
βεβαιώσεως τῶν Ἀμερικανῶν τῆς Σαμ-
ψούντος ὑποσχεθέντων ἀσφάλειαν διὰ
τούς χριστιανούς. Αἱ ὑποσχέσεις ὁμως
αὐταί, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο βάσιμοι λό-
γῳ καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀμερικανι-
κοῦ ἀντιτορπιλικοῦ τοῦ σταθμεύοντος
ἐν Σαμψούντι, διεψεύσθησαν οἰκτρῶς
διότι δύο ἡμέρας μετὰ τήν 10ην Ἰου-
νίου οἱ Τούρκοι κατέσφαξαν πάντας
τούς παραμείναντας εἰς τό χωρίον ἀρ-
χῆς γενομένης ἀπὸ αὐτῶν τῶν προυχόν-
των. Ἡ μετέπειτα ζωὴ τῶν ἐπὶ τῶν
ὄρεων οὐδόλως διαφέρει τῆς τῶν λοι-
πῶν, τῆς διασώσεως γενομένης τήν
ἐσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου παρὰ τό
Καρά-Μπουγάζ τῆς Σαμψούντος ὑπὸ
λέμβου τοῦ εὐδρόμου «ΝΑΞΟΣ».

Εξετάσεως προσφύγων Ποντίων

Ανέκδοτο ντοκουμέντο που έφερε στο φως ο Κώστας Φωτιάδης και περιέχει αυθεντικές μαρτυρίες διασωθέντων Ποντίων, από έκθεση που υπέβαλε το «Κεντρικό Συμβούλιο του Πόντου» στις 2/11/1921 στο Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησής του.

Χάρτης του Πόντου με τα ελληνικά και τα σημερινά ονόματα των Πόλεων.

Σάββας Δημ. Καρακολίδης.

Έτ'ων 56, τό έργον καπνοκαλλιεργητής καταγόμενος εκ του χωριού 'Οξέ της έπαρχίας 'Αμισού διοικητικής περιφερείας 'Αμασείας, διασωθείς μετά της συζύγου του Σωσσάνας και των τέκνων του 'Ελπίδος έτ'ων 16 και 'Αχιλλέως έτ'ων 11, ως και των δύο εγγονών του Μιλτιάδου έτ'ων 12 και της 'Ανθής έτ'ων 7, τέκνων του πρεσβυγενούς υιού των. 'Απαντες ούτοι την 4ην 'Απριλίου έ.ε. ανεχώρησαν νύκτωρ εκ του χωριού των τραπέντες προς τά δρη λόγω του άτε διενεργουμένου εκτοπισμού των πλείστων 'Ελλήνων και των πολλών καταδιώξεων. Τους εκτοπισμούς των όμογενών έδικαιολόγουν αι Κεμαλικαί άρχαί προφασιζόμεναι άοριστως στρατιωτικούς λόγους, επειδή δήθεν οί κάτοικοι των χωρίων τούτων παραλίω όντων κατέδιδον τάς κινήσεις των Κεμαλικών εις τά άρξάμενα τότε περιπολίας ανά τον Ευξείνιον Ευδρόμα του 'Ελληνικού Στόλου, ενθ' πραγματικώς διά των εκτοπισμών επεζητείτο ή όλοσχερής εκρίζωσις του 'Ελληνικού στοιχείου εκ των πλουσιών και άκμαζουσών έπαρχιών του Πόντου. 'Επειδή

δέ ούδεις εκ των εκτοπισθέντων (δρα καταθέσεις των λοιπών εξετασθέντων) διέφυγε τον θάνατον, πάντες οι έναπομεινάντες εις τά χωρία επεζητήσαν την σωτηρίαν των ανά τά δρη, προτιμήσαντες ούτω τον κίνδυνον του θανάτου εκ πείνης και των κακουχιών παρά την υπό τό πρόσχημα εκτοπισμού βεβαίαν σφαγήν. 'Ο άνωτέρω ως και πάντες οι λοιποί καθ' όλον τό διάστημα από της άναχωρήσεως εκ των χωρίων αυτών, διέμεινον επί των όρέων τρεφόμενοι διά χόρτων, έστιν οτε δέ παραμένοντες και παντελώς νήστεις. Αί κακουχιαί όμως του άρξάμενου χειμώνος έφερον τούτους εις άπόγνωσιν διότι έστερούντο ενδυμάτων και τροφών. 'Ενεκα τούτου άπεφάσισαν νά κατέλθωσιν εις τάς άκτάς ένθα υπήρχε μεγαλύτερα πιθανότης νά διαφύγωσι και διασωθώσι. Εύτυχώς την νύκτα της 26ης 'Οκτωβρίου διεσώθησαν υπό του Ευδρόμου «ΝΑΞΟΣ».

'Ιωάννης Παρασκ. Μιχαηλίδης

Έτ'ων 26, τό έργον κατασκευαστής τουρκικών σανδαλιών (γεμενιά) έπαρ-

χίας 'Αμισού, διοικητικής περιφερείας 'Αμασείας καταγόμενος εκ του χωριού 'Ανδρεάντων, διεσώθη μετά της συζύγου του Βασιλικής ητις έτεκεν εις τά δρη όπου και έβαπτίσθη τό βρέφος των Δημήτριος ήδη μηνών δύο. 'Η μήτηρ του Μιχαηλίδου έτ'ων 50 συνοδευομένη υπό του υιού της Στυλιανού έτ'ων 10, και θυγατρός αυτής Γεωργίας έτ'ων 13 μετέβη την 15 'Ιουνίου έ.ε. εις τό χωρίον Τεκέ-Κιοϊ την ήμέραν καθ' ήν διενεργείται εβδομαδιαία έμπορική αγορά. Οί Τούρκοι συλλαβόντες ταύτην μετά των τέκνων της ως και έτέρους όμογενείς, 190 εν όλω, τινάς μέν τούτων απέπνιξαν διά βρόχων, τούς δέ λοιπούς κατέσφαξαν, τά βρέφη των όμογενών τούτων θανάτωσαν, περιβαλόντες τούς λαίμους αυτών διά βρόχων και άκολουθως εκσφενδονίσαντες ταυτα διά περιστροφικής κινήσεως εις τούς τοίχους των οικιών. Αί γυναίκες έβασανίζοντο άνοιγομένων των κοιλιών αυτών και άποσπωμένων των έμβρύων τά όποια έρρίπτοντο προς βρώσιν εις τούς κύνας. Οί άνωτέρω διέφυγον μετά των άλλων της ομάδος της διασωθείσης υπό του Ευδρόμου «ΝΑΞΟΣ».

Σεπτεμβριανά

του Νίκου Μανίκα

Πριν 35 χρόνια, τό βράδυ τής 6ης Σεπτεμβρίου 1955, έντελώς Ξαφνικά και άπρόκλητα κλπ, στίφη Τούρκων τραμπούκων, καθοδηγούμενα από έφιππους αστυνομικούς, έπιτέθηκαν μέ άγρια μανία στά καταστήματα, τά σπίτια, τά σχολεία, τίς έκκλησίες και τά νεκροταφεία τών Έλλήνων τής Κωνσταντινούπολης, καταστρέφοντας, πλιατσικολογώντας, προπηλακίζοντας και κατατρομοκρατώντας τόν έλληνικό πληθυσμό ως άλλοι Βάνδαλοι. Τό πρωί τής 7ης Σεπτεμβρίου ή Κωνσταντινούπολη παρουσίαζε εικόνα πόλης πού έχει ύποστει εισβολή όρδών του 'Αττίλα.

Ήταν πράγματι ό πρώτος τουρκικός 'Αττίλας, πρόδρομος του 'Αττίλα τής Κύπρου και άλλωστε άρρηκτα συνδεδεμένος μέ αυτόν. Όχι μόνο γιατί τά Σεπτεμβριανά ήταν μια έπίδειξη δύναμης στά πλαίσια τής έλληνοτουρκικής διένεξης στό Κυπριακό, αλλά και έπειδή ήταν τό πρώτο βήμα ενός μακρόπνοου σχεδίου του τουρκικού έπεκτατισμού.

Τά Σεπτεμβριανά ήταν ή πρώτη δοκιμή, ή πρόβα τζενεράλε. Δοκιμή του δυναμικού βαρβαρότητας πού μπορούσε νά έπιστρατεύσει ό τουρκικός έπιθετισμός, δοκιμή και τής αντίστασης πού ήταν διατεθειμένη νά προβάλλει ή έλληνική πλευρά. Ή δοκιμή ύπήρξε άπόλυτα έπιτυχής και από τίς δύο πλευρές:

Ό τουρκικός όχλος απέδειξε, γιά άλλη μιά φορά στό διάρκεια του 20ου αιώνα, τήν εύκολία μέ τήν όποία άνθρωποι φιλήσυχοι και ήμεροι μπορούν, στό πρώτο κέλευσμα τής κρατικής έξουσίας, νά άποδυθούν σέ άπάνθρωπες ώμότητες, κι ύστερα νά έπιστρέψουν στην ειρηνική καθημερινότητα, σάν νά μήν συνέβη τίποτα, χωρίς καμιά έσωτερική αντίσταση, χωρίς καμιά ιστορική τύψη!

Άπό τήν έλληνική πλευρά, τά γεγονότα άντιμετωπίστηκαν μέ τή γνωστή τακτική του «καλού παιδιού» πού «δέν άγριεύει τό θηρίο». Ή φοφοδεής στάση του έλλαδικού κράτους βρήκε έδαφος στίς αύταπάτες τών Κωνσταντινουπολιτών, πώς «όλα σιγά-σιγά και πάλι θά τά σιάξουν».

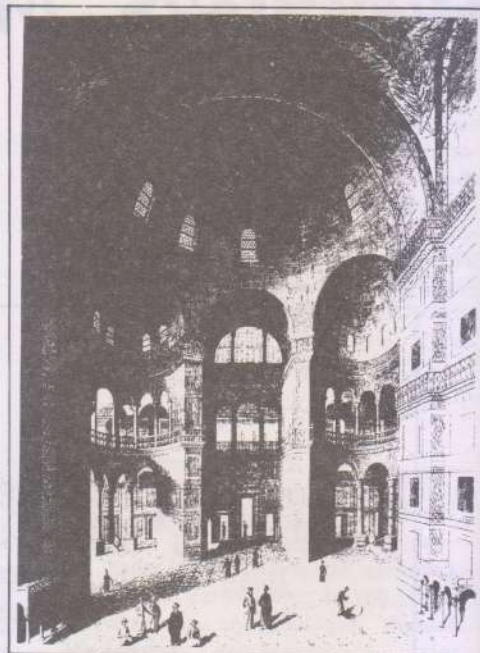
Οι αύταπάτες κατέρρευσαν πολύ σύντομα. Οι διαδικασίες καταβολής άποζημιώσεων έξελιχθηκαν σέ φάρσα. Ή τρομοκρατία του έλληνικού στοιχείου

έντεινόταν καθημερινά μέ χίλιους τρόπους π.χ. άν μιλούσες έλληνικά μέ τό φίλο σου στό δρόμο, κάποιος περαστικός Τούρκος θά σέ διέταζε βλοσυρά «τούρκτσε κονούς» (μίλα τουρκικά). Ήδη τό 1958 άρχισαν οι πρώτες απέλασεις έπιφανών Έλλήνων -γιά παράνομο έβρανο ύπέρ τής Κύπρου και παρεμφερείς κατηγορίες. Τό 1964 έγιναν μαζικές απέλασεις όλων τών έλλήνων ύπηκόων (περίπου 20.000), μέ τήν κατηγορία τής κατασκοπείας! Και στή συνέχεια, κάτω από ένα άφόρητο κλίμα πιέσεων και τρομοκρατίας, έξαναγκάστηκαν νά φύγουν άλλοι 100.000 Έλληνες.

Σήμερα τά έλληνικά σχολεία τής Πόλης κλείνουν ένα-ένα από έλλειψη μαθητών. Τό Πατριαρχείο έμεινε έρημο, πολιορκημένο σέ ένα έχθρικό περίγυρο. Ό έλληνισμός ξεριζώθηκε από ένα από τά σημαντικότερα έθνικά κέντρα του. Ύστερα από 2.000 χρόνια, στήν Πόλη δέν κατοικούν πιά Έλληνες. Αυτό πού δέν έγινε τό 1453, αυτό πού άπετράπη τό 1922, έγινε στην περίοδο 1955-1970, ήσυχα και όμορφα, χωρίς τήν παραμικρή αντίσταση!

Ό ξεριζωμός του έλληνισμού τής Πόλης άνέτρεψε άποφασιστικά τίς λεπτές ισορροπίες τής συνθήκης τής Λωζάνης, μετατρέποντας τούς μουσουλμανικούς πληθυσμούς τής Δυτικής Θράκης σέ έν δυνάμει πλόκαμο του τουρκικού έπεκτατισμού. Άφαίρεσε ένα σημαντικό έρεισμα τής έλληνικής πολιτικής άπέναντι στους Τούρκους. Προετόιμασε και διευκόλυσε τά τουρκικά σχέδια στην Κύπρο. Άνοιξε τό δρόμο στίς τουρκικές διεκδικήσεις στό Αιγαίο. Τά Σεπτεμβριανά ήταν ή άρχή. Οι 'Αττίλες, τά Σισμίκ, και οι Σαδικ ήταν ή συνέχεια.

Τά Σεπτεμβριανά έγκαινίασαν τόν νέο τύπο έλληνοτουρκικών σχέσεων, πού διαρκεί μέχρι σήμερα: Μέ τήν Τουρκία νά έπιτίθεται μεθοδικά και άποφασιστικά και τήν Έλλάδα νά ύποχωρεί, πάντα αίφνιδιαστικά και άνέτοιμη. Μέ τήν Τουρκία νά δημιουργεί τελεσμένα γεγονότα και τήν Έλλάδα νά τά άποδέχεται έμβρόντητα. Μέ τήν Τουρκία νά άσκει άπροκάλυπτα πολιτική ισχύος και τήν Έλλάδα νά έκλπάρει γιά διακοινωτικές Νταβός και Χάγες.

Κωνσταντινούπολη, δυτική άποψη, του έσωτερικού τής Αγίας Σοφίας χαλκογραφία. φυσικό μέγεθος. σχέδιο Grelot, χάραξη Eliz. Byrne. άρχείο Μ. Χαριτιάτου.

Ή στάση όλων μας άπέναντι στά Σεπτεμβριανά, άνανέωσε τόν τύπο τής σχέσης μας μέ τήν έθνική μας ιστορία και τήν έθνική μας ύπόσταση, πού είχε έγκαινιασθεί μετά τό 1922. Άποσιώπηση, άμνησία, «στοχαστική προσαρμογή». 35 μόλις χρόνια μετά τά Σεπτεμβριανά, ποιός τά θυμάται άκόμα; Ένα γεγονός μεγάλων έθνικών διαστάσεων πέρασε μέσα σέ λίγα χρόνια στό συλλογικό άσυνείδητο τών νεοελλήνων.

Όμως ή πληγή πού άνοιξαν στον έθνικό κορμό τά Σεπτεμβριανά δέν έχει κλείσει. Χαίνει όρθάνοιχτη στην Κύπρο και τείνει νά έπεκταθεί στην Θράκη και στό Αιγαίο. Ή έκβαση τών Σεπτεμβριανών, ή άμαχητή ύποχώρηση στην ύπόθεση τής Κωνσταντινούπολης, άνοιξε τό δρόμο τής τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Ή έκβαση τής Κυπριακής ύπόθεσης θά καθορίσει τό μέλλον στή Θράκη και στό Αιγαίο.

Οι Κωνσταντινουπολίτες άφέθηκαν μόνοι νά άντιμετωπίσουν τήν τουρκική βαρβαρότητα και ήττήθηκαν μοιραία. Τόν ίδιο κίνδυνο, άντιμετωπίζουν σήμερα οι Κύπριοι. Νά μήν τούς αφήσουμε μόνους.

2. Γιάννη. Διακόσμηση στο σπίτι του Γιάννου Φιλίδη, στο Καζιόβο Ζαγοριού, 1925.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟ ΗΠΕΙΡΟ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ Β. ΗΠΕΙΡΟΥ (1914) και του πρωτοκόλλου της Κερκυρας

του Κώστα Χολέβα

Τό 1989 συμπληρώθηκαν 75 χρόνια, δηλαδή 3/4 αιώνας, από τον Αυτόνομο Αγώνα της Βορείου Ήπειρου και από την ύπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κερκύρας, τό οποίο κατοχύρωνε τήν Αυτόνομία τής Βορείου Ήπειρου. Έπειδή τά γεγονόταν αυτά δέν είναι εύρύτερα γνωστά, κρίνουμε σκόπιμο νά σταθούμε λίγο περισσότερο.

Ένώ ή ένιαία Ήπειρος, Βόρειος και Νότιος, είχε μόλις ελευθερωθεί από τόν Έλληνικό Στρατό κατά τόν Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και ένώ ή Έλλάς ακόμη έμάχετο, ή Πρεσβευτική Διάσκεψη, πού συνήλθε στό Λονδίνο, μέ τό Πρωτόκολλο τής 29ης Ίουλίου 1913 δημιούργησε Άλβανικό Κράτος. Παρείχε έτσι αυτόνομία και ελευθερία σ' ένα λαό ό οποίος δέν τήν είχε επίσημα, διότι δέν είχε ακόμη διαμορφωμένη έντική συνείδηση. Ό καθηγητής του Διεθνούς Δικαίου Κ. Ευσταθιάδης στη μελέτη του «Τό Άλβανικό και Ήπειρωτικό ζήτημα κατά τήν πρώτην αυτών φάσιν» παραθέτει Ίταλικές ιστορικές πηγές, πού μαρτυρούν ότι ό Άλβανικός λαός δέν είχε Ίστορία πού νά μπορεί νά συμβάλει στην γένεση οίουδήποτε έντικού φρονήματος. (Ίδε Έπιστημονική Έπετηρίδα τής Παντείου Α.Σ.Π.Ε., 1959-1960 σελ. 751).

Ή απόφαση τών μεγάλων Δυνάμεων έλαβε πίο συγκεκριμένη μορφή μέ τό Πρωτόκολλο τής Φλωρεντίας, τής 17ης Δεκεμβρίου 1913, μέ τό οποίο επεδικάζοντο στην Άλβανία οί έπαρχίες (καζάδες) Χειμάρρας, Δελβίνου, Άργυροκάστρου, Τεπελενίου, Πρεβέζης, Λεσκοβικίου, Κολωνίας και Κορυτσάς, ως και ένα τμήμα τής έπαρχίας Πωγωνίου. Οί κάτοικοι τών έπαρχιών αυτών, περισσότερο από 300.000, ήσαν κατά τό μέγιστο μέρος Χριστιανοί Όρθόδοξοι και είχαν έντική συνείδηση ταυτισμένη μέ τόν εύρύτερο Έλληνισμό.

Ό καθηγητής Έμ. Πρωτοψάλτης σημειώνει χαρακτηριστικά: «Πλήν, τά συμφέροντα τής Ίταλίας και τής Αυστροουγγαρίας κατίσχυσαν του δικαίου και τής διεθνούς ήθικης. Ή απόσπασις τής Β. Ήπειρου από τήν μίαν και άδίαίρετον Ήπειρον άπετέλεσε μοναδικόν έμπαγμόν τής άρχής τής αυτοδιαθέσεως τών λαών. Είς βάρος τών Βορειοηπειρωτών και τής Έλλάδος έπαίχθη θλιβερά κωμωδία. Ή άνήθικος εκείνη διενθέτησις υπήρξε μία νίκη τής τριπλής Συμμαχίας κατά τής Έγκαρδίου Συνεννοήσεως. Κατά πάσαν πιθανότητα, εάν δέν υπεχώρουν οι Δυνάμεις τής Αντάντ επί του Βορειοηπειρωτικού εις τάς αξιώσεις τής τριπλής Συμμαχίας, θά εξερηννέτο εκτοτε ό Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος» (Τό Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, Έταιρία Φίλων του Λαού, Άθήναι 1978, σ.σ. 33-34).

Ό Έλευθέριος Βενιζέλος και ή Κυβέρνησή του διαμαρτυρήθηκαν έντόνως αλλά τελικά αναγκάστηκαν νά διατάξουν τήν άποχώρησις του Έλληνικού Στρατού από τά Βορειοηπειρωτικά έδάφη. Ή άποχώρησις αυτή έρριξε τούς Βορειοηπει-

Άλβανός (An Albanian of Greece), χάλκογραφία, φυσικό μέγεθος, χάραξη R. Pollard. άρχείο Μ. Χαριτάτου.

ρωτες σέ μεγάλη άπελπισία. Ό Γεώργιος Κλεμανσό περιέγραψε μέ έπιτυχία τήν κατάσταση μέ άρθρο, τό οποίο δημοσιεύθηκε στις 3-3-1914 στην έφημερίδα του «Έλευθερος Άνθρωπος». «Ίδού 350.000 Έλληνες, διανεμόμενοι σέ χωριά, τών οποίων και μόνο τά όνόματα δηλοϋν τήν ελληνική καταγωγή. Κατόρθωσαν νά κρατήσουν τήν έννικότητά τους άπέναντι στους Τούρκους και όταν έφθασαν τά ελληνικά στρατεύματα νά τούς άπελευθερώσουν από τόν Όθωμανικό ζυγό, τούς είπαν και τούς επανέλαβαν ότι τώρα ήταν όριστική ή άποκατάστασή τους μέ τήν πατρίδα... Και ξαφνικά χωρίς τήν οποιαδήποτε προπαρασκευή, χωρίς νά λάβουν γιά τούς δυστυχείς αυτούς πληθυσμούς ούδεμία έγγύση... καληνύ-

χτα σας αγαπητοί συμπατριώται και καλή τύχη με τους ληστές 'Αλβανούς».

Έτσι είχαν τά πράγματα και έτσι δρομολογήθηκαν οι εξελίξεις που οδήγησαν στον Αυτόνομο 'Αγώνα, δηλαδή στην εξέγερση των Βορειοηπειρωτών με στόχο την διεκδίκηση των εθνικών τους δικαιών.

Στίς 14 Φεβρουαρίου ανέχωρησε από την 'Αθήνα ο διακεκριμένος 'Ηπειρώτης πολιτικός Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος. Φθάνοντας στο 'Αργυροκάστρο σχημάτισε την κυβέρνηση της «Αυτονόμου 'Ελληνικής 'Ηπείρου» με έμβλημα την 'Ελληνική Σημαία περιέχουσα τον Δικέφαλο 'Αετό. Μέλη της Κυβερνήσεως έγιναν οι Μητροπολίτες Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, Βελλᾶς και Κονίσης Σπυρίδων (Βλάχος), Κορυτσᾶς Γερμανός, ο 'Αλέξανδρος Δ. Δούλης ύπουργός των Στρατιωτικών και ο 'Ι. Παρμενίδης ύπουργός των Οικονομικών. 'Η κυβέρνηση αυτή κήρυξε στίς 17 Φεβρουαρίου 1914 την Αυτόνομία της Β. 'Ηπείρου και ύψωσε την σημαία της στίς κυριότερες πόλεις. 'Εξέδωσε παράλληλα ένθουσιώδη προκήρυξη προς τους 'Ηπειρώτες (18-2-1914) ή όποια κατέληγε ως εξής:

«... Τό πάτριον ἡμῶν ἔδαφος κείται σήμερον λεία, δυνάμει ἀδίκου και ἀκύρου βουλήσεως πάντων τῶν ισχυρῶν τῆς γῆς. 'Αλλ' ἀκλόνητον ἔμεινε τό ἡμέτερον δίκαιον, τό δίκαιον τοῦ 'Ηπειρωτικοῦ Λαοῦ, νά ρυθμίση τά τῆς ἰδικῆς του τύχης, διοργανούμενος πολιτικῶς καί ἐνόπλιως, ἵνα φρουρήσῃ τήν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ. 'Εναντίον τοῦ ἀπαραγράπτου τούτου δικαιώματος ἐκάστου λαοῦ, ἀνίσχυρος εἶναι κατά τās ἀρχάς τοῦ Θεοῦ και ἀνθρωπίνου δικαίου ἡ θέλησις τῶν μεγάλων δυνάμεων νά δημιουργήσῃ ὑπέρ τῆς 'Αλβανίας ἔγκυρον και σεβαστόν τίτλον κυριαρχίας ἐπί τῆς χώρας ἡμῶν και ὑποχρέωσιν ἡμᾶς. Οὐδέν ἐπίσης κέκτηται ἡ 'Ελλάς δικαίωμα ὅπως ἐξακολουθῇ κατέχουσα τό ἡμέτερον ἔδαφος ἀποκλειστικῶς, ἵνα παραδώσῃ αὐτό ἐναντίον τῆς ἡμετέρας βουλήσεως εἰς ξένον δυνάστην.

'Ελευθέρα παντός δεσμοῦ, μὴ δυναμένη δέ νά συμβιώσῃ και δῆ ὑπό τοιοῦτους ὄρους μετὰ τῆς 'Αλβανίας,

κηρύσσει

ἡ Βόρειος 'Ηπειρος τήν ἀνεξαρτησίαν της και προσκαλεῖ τοὺς πολίτας της, ὅπως ὑποβαλλόμενοι εἰς πᾶσαν θυσίαν προσπύσωσι τήν ἀκεραιότητα τοῦ ἐδάφους και τās ἐλευθερίας της κατά πάσης προσβολῆς».

Ἐν 'Αργυροκάστρῳ τῆ 18ῃ Φεβρουαρίου 1914

'Η Προσωρινῆ Κυβέρνησις

'Ο Πρόεδρος:

Γεώργιος Χρ. Ζωγράφος

Τά Μέλη:

'Ο Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος

'Ο Κορυτσᾶς Γερμανός

'Ο Βελλᾶς και Κονίσης Σπυρίδων

'Ο Αυτόνομοιός 'Αγώνας που ἐπακολούθησε εἶχε ὀκτάμηνη διάρκεια (Φεβρουάριος - 'Οκτώβριος 1914), διακρίνουμε δέ δύο φάσεις με σκληροὺς ἀγῶνες και πολλές θυσίες. Κατά τήν α' φάση οἱ Αυτόνομοι ἀπώθησαν τοὺς 'Αλβανούς προς βορρᾶν μέχρι τήν γραμμή, ὅπου εἶχε φθάσει τό 1912-13 ὁ 'Ελληνικός Στρατός, ὅποτε ἐπενέβησαν οἱ Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεις και τοὺς οδήγησαν σέ ἀναχωχῆ (24-4-1914) και στήν ὑπογραφή τοῦ ἱστορικοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας (5-17 Μαΐου 1914). Τό Πρωτόκολλο ὑπέγραψαν ἀφ' ἑνός μὲν ἡ Διεθνῆς 'Επιτροπὴ 'Ελέγχου ἀποτελούμενη ἀπό ἐκπροσώπους τῆς 'Αγγλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας, τῆς 'Ιταλίας και τῆς 'Αλβανίας, ἀφ' ἑτέρου δέ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Βορειοηπειρωτῶν Γεώργιος Χρ. Ζωγράφος

'Αλβανοὶ καταδιώκοντας κάποιον ἐχθρὸ (Albanian palikars in pursuit of an enemy), χαλκογραφία (ἀκουατίνα), φυσικό μέγεθος, σχέδιο C. R. Cockrell, χάραξη J. Clark. Ἰδιωτική συλλογή.

και 'Αλεξ. Καραπάνος. Με τό σπουδαιότατο τούτο ἔγγραφο οἱ ἐπαρχίες 'Αργυροκάστρου και Κορυτσᾶς ἐκηρύσσοντο αὐτόνομες, με ἀναγνώριση τοῦ 'Ελληνικοῦ χαρακτήρος τους, ὑπό τήν ἐπικυριαρχία τοῦ 'Αλβανοῦ ἡγεμόνος Γουλιέλμου Βιδ. 'Ελάμβαναν τό δικαίωμα νά ἀποστέλλουν βουλευτές στο 'Αλβανικό Κοινοβούλιο και νά διατηροῦν δική τους χωροφυλακή με δικούς τους ἀξιωματικούς, ἐπίσημη δέ γλῶσσα θά εἶχαν τήν ἑλληνική.

Κατά τήν β' φάση οἱ Αυτόνομοι ἄν και ἀποκομμένοι —ὅπως ἀνεφέρθη— ἀπό τήν ἐπίσημη ὑποστήριξη τῆς Κυβερνήσεως τῶν 'Αθηνῶν, προωθήθηκαν μέχρι τό Βεράτιο, ἀλλά και πάλι περιορίσθηκαν ἀπό τίς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεις. Οἱ νικηφόρες ὁμως μάχες μαζί με τήν ἐκρηξη τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου συνέβαλαν στήν ἐπιστροφή τοῦ 'Ελληνικοῦ Στρατοῦ στήν Β. 'Ηπειρο με τήν σύμφωνη γνώμη και τῆς 'Αντάντ.

'Η Αυτόνομοιή κυβέρνηση (24-10-1914) παρέδωσε τήν ἐξουσία με ἐνθουσιασμό στον 'Ελληνικό Στρατό, ὅπως ὁμως ἀναφέρεται λεπτομερῶς και σέ ἄλλα κείμενά μου, ὁ ἐνθουσιασμός αὐτός δέν ἔμελλε νά διαρκέσει γιά πολύ. Αὐτό πάντως ἦταν τό τέλος τοῦ Αυτόνομοιό 'Αγῶνος, τέλος νικηφόρο και με σημαντικό διπλωματικό ἐπίτευγμα τό Πρωτόκολλο τῆς Κερκύρας, οἱ προβλέψεις τοῦ ὅποιου δυστυχῶς δέν ἀξιοποιήθηκαν στήν συνέχεια.

'Οπως ἀποδεικνύουν σέ μελέτες τους εἰδικοί ἐρευνητές τοῦ θέματος (ὅπως ὁ 'Απόστολος Παπαθεοδώρου, στο βιβλίο του

Τό φρούριο τοῦ 'Αργυροκάστρου (Castle of Argyro-Castro), χαλκογραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο H. Holland, χάραξη R. Sands. Ἐθνική Βιβλιοθήκη.

«'Αρχείο 'Αθανασίου Τσεκούρα» της επιμελητείας 'Ιωαννίνων της Αυτόνομου 'Ηπείρου, έκδοση 'Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών 'Ερευνών, 'Ιωάννινα 1985) ό έλληνισμός, ό άπανταχού 'Ελληνισμός συμπαραστάθηκε στον Αυτόνομιακό 'Αγώνα έθελοντικά, ύλικά και ήθικά. 'Επετεύχθη τούτο με τίς κατά τόπους 'Επιτροπές 'Εθνικής 'Αμόνης και τίς 'Επιμελητείες, αλλά και από αμόρμητες άτομικές και όμαδικές προσελεύσεις.

'Η έθελοντική συμμετοχή τών 'Ελλήνων κάλυπτε όλόκληρο τόν τότε έλεύθερο 'Ελλαδικό και νησιωτικό χώρο, αλλά και ύπόδουλες περιοχές (Κύπρο, Σμύρνη) και τούς 'Αποδήμους. Συμμετείχαν ένεργώς και ποικιλοτρόπως άνδρες και γυναίκες «πάσης δυναμένης ήλικίας» και παντός επαγγέλματος, όπως στρατιωτικοί και παλιοί πολεμιστές, ίατροί, ράπτες και ράπτριες, «τσαγκάρηδες και τσαρουχάδες», όδηγοί και «ταλκατζήδες», έμποροι κ.ά. 'Αξίζει ιδιαίτέρως νά σημειωθή ή συμμετοχή της Νεολαίας, μέ τήν δημιουργία 'Ιερών Λόχων, καθώς και ή όλόψυχη και ένεργός συμπάρασταση τών φοιτητών τού Πανεπιστημίου 'Αθηνών στον 'Αγώνα τών Βορειοηπειρωτών.

Είναι χαρακτηριστικό τού κλίματος της έποχης εκείνης ότι ή «'Ενωσις τών 'Ελλήνων Φοιτητών», ή πρόδρομος της σημερινής Ε.Φ.Ε.Ε., εξέδωσε στις 8-2-1914 και δημοσίευσε στις έφημερίδες ζωηρή διαμαρτυρία-έκκληση, ή όποία καταλήγει στην πρόταση να συγκροτηθεί φοιτητικό έκστρατευτικό σώμα πού θά σπύσει νά «έλθη άρωγός εις τούς ύπέρ της έλευθερίας των έπαναστάτας 'Ηπειρώτας και νά ενισχύση αυτούς εις τό έργον των...» (ίδε 'Απ. Παπαθεοδώρου: «'Η Συμβολή της — Σπουδαζούσης— Νεολαίας κατά τόν Αυτόνομιακόν 'Αγώνα της Βορείου 'Ηπείρου 1914, έκδ. ΣΦΕΒΑ, 'Ιωάννινα, 1985).

Πέραν της συναισθηματικής φορτίσεως πού προκάλεσε και τού ήθικου μεγαλείου, τό όποιο έμπεριέχει, ό Αυτόνομικός 'Αγώνας τού 1914 έχει και πρακτική πολιτική σημασία. Διότι μάς έπιτρέπει και σήμερα νά άγωνιζόμαστε για τήν βελτίωση της τύχης τών καταπιεζομένων βορειοηπειρωτών χωρίς νά κινδυνεύουμε νά σιωπήσουμε ενώπιον τού πιθανού έρωτήματος: «Και πότε οί άνθρωποι αυτοί διεκδίκησαν δυναμικά και μαζικά τό δικαίωμα της ανεξαρτησίας και της ανάπτυξεώς τους ως έλληνικής όντότητας;» Οί Βορειοηπειρώτες άγωνίσθηκαν και θυσιάσθηκαν σκληρότερα από πολλούς άλλους λαούς, πού απολαμβάνουν σήμερα τά άγαθά της έλευθερίας και της αυτοδιαθέσεως!

Τό Μετσοβό (Metzovo), γάλκογραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο Η. Holland, γέγραψε Η. Sands. 'Εθνική Βιβλιοθήκη.

**ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΟΙΗΣΗ
ΤΩΝ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΩΝ**

Τον τελευταίο καιρό οι εσωτερικές εξελίξεις στην γειτονική Αλβανία αύξησαν ακόμη περισσότερο την δικαιολογημένη ευαισθησία της συντριπτικής πλειοψηφίας του ελληνικού λαού για την τύχη των Βορειοηπειρωτών αδελφών μας. Μόνο πού πέρα από τις μέχρι τώρα ανησυχίες μας έρχεται σήμερα να προστεθεί ένας ακόμη προβληματισμός. Παρατηρούμε με ανησυχία μια τάση φυγής των Ελλήνων από την Β. 'Ηπειρο και μια ενθάρρυνση αυτής της τάσης από ορισμένες φωνές μέσα στην Ελλάδα με το επιχείρημα των υλικών ανέσεων που δεν υπάρχουν στην Αλβανία.

Προς αποφυγή παρεξηγήσεων δηλώνουμε ότι κατανοούμε απολύτως και τιμούμε όλους εκείνους τους Έλληνες που δραπετεύουν από το Αλβανικό καθεστώς περνώντας με κίνδυνο της ζωής τους τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα. Είναι απόλυτα δικαιολογημένη η επιθυμία των Βορειοηπειρωτών να θέλουν να απαλλαγούν από ένα καθεστώς καταπίεσης, ανελευθερίας και υποχρεωτικού αφελληνισμού και αθεΐας. Όμως δεν πρέπει να θεωρήσουμε σε καμμία περίπτωση ως επιτυχή λύση την προσφυγοποίηση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων της Αλβανίας και την εγκατάστασή τους στον ελλαδικό χώρο. Οι πατρογονικές τους ρίζες και καταβολές, η εθνική και πολιτιστική κληρονομιά τους, συνδέονται άρρηκτα και άμεσα με τα τμημένα χώματα της Βορείου Ηπείρου. Κάθε επίσημη και ανεπίσημη προσπάθεια εκ μέρους των Ελληνικών Αρχών, των κομμάτων, του Τύπου και της Εκκλησίας πρέπει να αποσκοπεί στην διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελεύθερης εθνικής ανάπτυξης των Βορειοηπειρωτών εκεί, στον τόπο της καταγωγής και της κατοικίας τους. Άλλωστε οι Διεθνείς συνθήκες και το διεθνές κλίμα ευνοούν σήμερα αυτούς τους χειρισμούς, αν αξιοποιηθούν σωστά από την ελληνική πλευρά.

Κ.Χ.

Διεπιστημονική θεώρηση της Βορείου Ηπείρου

του **Αχιλλέα Λαζάρου**

Ρωμανιστής - Βαλκανολόγος

Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Chargé de cours à la Sorbonne

Οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες ἔχουμε διαπράξει ἐγκλημα καθοσιώσεως μέ τήν πολυχρόνια παραγνώριση τῆς Β. Ἡπείρου.

Μόλις στα τέλη τοῦ 1989 ἐπανῆλθε στήν ἐπίσημη ἐλληνική γλώσσα μέ τίς γνωστές δηλώσεις Σαμαρά.

Ἦδη σέ ἐγγραφο τοῦ Προξενείου τῆς Ἑλλάδος στά Ἰωάννινα τῆς 19 Μαΐου 1857 πρὸς τόν Ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀ. Γ. Ραγκαβῆ ὑπάρχει ἡ φράση: «Ἄλλ' ἡ Βόρειος Ἡπειρος, ἡ ἄνω λεγομένη, καί ἡ μεσημβρινή Ἀλβανία...».

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἀναστάσιος Πηχεῶν (1836-1912), ψυχῆ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 στή Β. Δ. Μακεδονία χρησιμοποιοῦν ἀνυστερόβουλα καί ἐντελῶς φυσικά στά ἀπομνημονεύματα τόν ὄρο Βόρειος Ἡπειρος.

Μετέπειτα ἡ χρήση γίνεται συχνότερη, διότι εἰσέρχεται στή διπλωματική ὀρολογία, πού ἀφθονεῖ σέ σχετικά κείμενα, κυρίως πολιτικῶν, ὅπως τοῦ Κων. Ρέντη, ὡστε νά μή ἐπιτρέπεται ἀγνοία του ἀπό ἐκπροσώπους ὁποιοδήποτε κόμματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου. Ἰδιαίτερα ὁ ὄρος Βόρειος Ἡπειρος περιέχεται σέ νομικά δημοσιεύματα. Ὁ καθηγητής τοῦ διεθνούς δικαίου Κων. Θ. Εὐσταθιάδης προβαίνει στήν ἀκόλουθη ἀνάλυση: «Τό ἀλβανικό ζήτημα ἐμμέσως μόνον δύναται νά ἐνδιαφέρει τήν Ἑλλάδα καί δὴ ἐν τούτῳ ὅτι ἀπό τῆς ἰδρύσεως τό 1913 Ἀλβανικοῦ Κράτους, εἰς ὃ αὐθαιρέτως περιελήφθη τό βόρειον τμήμα τῆς Ἡπείρου, ἀνεφύη βορειοηπειρωτικῶν ζήτημα, ἐνῶ οὐδέ «Βόρειος Ἡπειρος» ὑπάρχει ὡς χωριστή ἐνότις διακριομένη τῆς λοιπῆς Ἡπείρου. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος δέν ἀποτελεῖ οὔτε γεωγραφική οὔτε οἰκονομική ἐνότις».

Ὁ ὄρος «Βόρειος Ἡπειρος» κατ' ἀρχάς εἶχε ἐννοια καθαρώς διπλωματικήν καί πολιτικήν. Ὁ ἐνίοτε συναντώμενος ἀντ' αὐτοῦ ὄρος «Νότιος Ἀλβανία» στερεῖται ἱστορικής βάσεως, χρησιμοποιηθεῖς τό πρῶτον ἀντί τοῦ ὄρου Ἡπειρος ἀπό Αὐστροουγγρικής πλευρᾶς.

Πάντοτε ἐνιαία νοεῖται καί κατά τόν Ἀριστοτέλη εἶναι «Ἑλλάς ἡ ἀρχαία», κατά δέ τόν Κλαύδιο Πτολεμαῖο «Ἀρχέγονος Ἑλλάς Ἡπειρος», τῆς ὁποίας βόρειο σύνορο, φυσικό καί ἀνεξίτηλο, ἀποτελεῖ ὁ ποταμός Γενοῦσος (Σκούμπι), συνάμα δέ ἡ πανάρχαια καί πασίγνωστη μέ τό ρωμαϊκό τῆς ὄνομα Ἐγνατία ὁδός, χαραγμένη δίπλα στό ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, χωρίζοντας βόρεια τούς Ἰλλυριοὺς καί νότια τούς Ἕλληνες, τούς βορειοηπειρωτές, ὅπως μέ σαφήνεια γράφει ὁ γεωγράφος Στράβων: «ταύτην δὴ τήν ὁδόν ἐκ τῶν περὶ τήν Ἐπίδαμνον καί τήν Ἀπολλωνίαν τό-

Χάρτης τῆς Ἡπείρου (*Epirus hodie vulgo Albania*) τοῦ Jan Jansson καί I. Laurenberg, ἔκδοση τοῦ 1650, χαλκογραφία 37x 49 ἐκ., Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Ἀθήνα.

πων ἰοῦσιν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ Ἡπειρωτικά ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῶν πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἐν ἀριστερᾷ δέ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καί τὰ ἔθνη τὰ παροικούντα».

Ἕλληνες ζοῦν καί βορειότερα, κατά μῆκος τῶν ἀδριατικῶν ἀκτῶν. Πληροφορίες πολύτιμες παρέχουν μέ τεκμηριωμένα δημοσιεύματα ξένοι ἐπιστήμονες, ὅπως οἱ B.L. Beaumont, L. Braccesi, A. Brunialti, P. Cabanes, P. Digovic, A. Gitti, J. Hatzfeld, H. A. Ormerod, M. Parovic - Pesikan, D. Rendic - Miocevic, V. Vinja, G. Woodhead κ.ἄ.

Κατά τούς ρωμαϊκοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες ἀναπτύσσονται χάρη στήν ἀσφάλεια καί στήν τάξη, πού ἐπιβάλλει ἡ *pax romana*. Συναλλάσσονται μέ τούς γηγενεῖς καί ἐπίλυδες τῆς ἐνδοχώρας φθάνοντας ἕως τόν Δουνάβη, τόν ὁποῖο ὁ Ρουμάνος ἀρχαιολόγος V. Pârvan, καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, ἀποκαλεῖ ἐλληνικό ποταμό, διότι στά νερά του πλέουν ἀδιάκοπα ἐλληνικά πλοῖα. Ἐπί πλέον στίς δύο ὄχθες τοῦ Δουνάβη οἱ Ἕλληνες ἱδρυσαν πάμπολλες πόλεις, κέντρα ἀλιευτικά, ἐμπορικά, οἰκονομικά. Ἐνδεικτικός εἶναι ὁ τίτλος βιβλίου *I Greci nel basso Danubio*. Συγγραφέας εἶναι ὁ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Βουκουρεστίου D. M. Ripidi, ὁ ὁποῖος ἔγραψε σειρά μελετημάτων γιὰ τήν ἱστορία τῶν Γετῶν καί τῶν Δακῶν, στά ὁποῖα ἀφθονοῦν οἱ ἐλ-

ληνικές μαρτυρίες.

Όπωςδήποτε οι κάθοδοι και πρό πάντων οι επιδρομές μεταναστευτικών λαών κατά τους ρωμαϊκούς και μεσαιωνικούς χρόνους αναστατώνουν παροδικά όλους τους λαούς της χερσονήσου του Αΐμου, αλλά η παρουσία Έλλήνων και πέρα του Γενούσου ποταμού είναι αποδεδειγμένη χάρη στα αρχαιολογικά εύρηματα. Άξια ιδιαίτερης μνείας θεωρείται η έρμηνεία της επιγραφής ενός σαχτυλιδιού του 6ου-7ου αιώνων μ.Χ., που βρέθηκε στην αρχαία Χρυσόπολι, μετέπειτα Σκουτάρι και τελικά Σκόδρα. Η επιτυχία οφείλεται στην Ljuba Ognepona, που απέδειξε ότι η επιγραφή είναι ελληνική και συνεπώς υπήρχαν κατά την εποχή εκείνη εκεί Έλληνες και μάλιστα Χριστιανοί!

Μετά δέκα άλλως τε αιώνες όχι μόνον η Ήπειρος έως τον Γενούσο εκλαμβάνεται ελληνική, αλλά εντοπίζονται επίσης Έλληνες στη Δαλματία και σε μέρη της Λιβουρίας. Η Totius Graecia descriptio του 16ου αιώνα παρέχει παραστατική και πειστική μαρτυρία. Έλληνες δέν απουσιάζουν και αργότερα από πολύ βορειότερα και βαθύτερα σημεία της ενδοχώρας της Βαλκανικής χερσονήσου. Έπαληθεύσεις υπάρχουν σε πολλά μελετήματα, όπως τα ακόλουθα: «Η άλλοτε εν Πόλα της Ίστρίας Ελληνική Κοινότης και οι εν τή περιφερεία αυτής ελληνικοί συνοικισμοί (1540-1796)» του Μαργ. Κωνσταντινίδου, «Ειδήσεις για άγνωστη ελληνική αποικία στην Ίστρία τό 18ο αιώνα» της Αρτέμιδος Ξανθοπούλου - Κυριακού, «Οι Έλληνες της Βενετίας και Ίλλυρίας (1768-1797). Η Μητρόπολη Φιλαδελφείας και η σημασία της για τον Έλληνισμό της Β. Αδριατικής» του Γ. Ν. Μοσχόπουλου, «Istria, una terra per molte etnie του Franco Juri Sankonic κ.ά. Περιεκτική παρουσίαση Έλληνισμού του έσωτερικού της χερσονήσου προσφέρεται με άρθρο της Μαρίας Συμεών, επιγραφόμενο «Αί ελληνικάί παροικίαί εις τήν Γιουγκοσλαβίαν», με δημοσίευμα εκτενέστερο του Γ. Μόδη, βασιζόμενο σε σύγγραμμα του D. Poronic, με τήν περυσινή μονογραφία του Ί. Παπαδριανού κ.ά., που διερευνούν τήν τύχη των Έλλήνων εκτός του ελληνικού χώρου και επισημαίνουν παντοειδείς αλλοιώσεις λόγω της συμβιώσεως με ξένους λαούς.

Φυσικά και ό συμπαγής και σχεδόν άμιγής Έλληνισμού κάτω του Γενούσου ή της Έγνατίας όδοϋ, όπως καθορίζει ό Στράβων τόν 1ο αιώνα μ.Χ., δέν μένει άλώβητος κατά τό διάστημα της μετά Χριστόν χιλιετίας.

Όστόσο πρό της σκιαγραφήσεως ή σχολιασμού όποιασδήποτε ξενικής επιδράσεως χρήσιμη και ενημερωτική θά ήταν μιά σύντομη άναφορά στην πανιλλυρική θεωρία του μεσοπολέμου, κατά τήν όποία μόνον ιλλυρική έρμηνεία έπιδεχόταν κάθε ζήτημα, κυρίως τοπωνυμικό, που άναφυόταν σε πανευρωπαϊκό και πλέον επίπεδο, δηλαδή από τή Βαλτική έως τήν Καλαβρία και από τα βρετανικά νησιά έως τήν Παλαιστίνη.

Ηδη ό ιλλυρικός χώρος περιορίζεται στη δυτική πλευρά της χερσονήσου του Αΐμου και άνω του Γενούσου, σύμφωνα με τά πορίσματα των μελετών του Γιουγκοσλάβου άκαδημαϊκού M. Garasanin. Όμως, μολονότι όμολογούμενως έχει καταπέσει ό πανιλλυρισμός, χρειάζεται, όπως

J. B. Van Mour: Άλβανός πολεμιστής (Soldat Albanois), έπιχρωματισμένη χαλκογραφία, 23,50 x 32, Έθνική Βιβλιοθήκη, Παρίσι.

σημειώνει ό Ρουμάνος άκαδημαϊκός Al. Graur, και στις ήμέρες μας σύνεση και προσοχή. Διότι ή τεράστια βιβλιογραφία των χρόνων παντοδυναμίας της πανιλλυρικής θεωρίας έπηρεάζει ακόμη τούς άμνητους ή γίνεται αντικείμενο εκμεταλλεύσεως με σκοπούς επεκτατικούς ή έθνικιστικούς. Τούς πρώτους είχαν πραγματώσει κατά τις παραμονές και κατά τή διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου όργανα της φασιστικής Ίταλίας, όπως ό αρχαιολόγος D. Mustilli, τούς δέ δεύτερους έπιχειρούν οι σύγχρονοι μας Άλβανοί, που προβάλλουν με έπιστημοφάνεια ως ιλλυρική όλη τήν Ήπειρο και τήν Αίτωλοακαρνανία, όπως φαίνεται σε τόμο επιγραφόμενο Ίστορία της Άλβανίας των καθηγητών S. Pollo και Puto.

Άλλά ή ελληνικότητα της Βορείου Ήπειρου και γενικά της Ήπειρου άποκαλύπτεται περίτρανα με διεπιστημονική έρευνα. Πρωτίστως κατά τόν Βούλγαρο άκαδημαϊκό V. Georgiev "... dans l' Epire les toponymes sont très anciens et uniquement d' origine grecque". Έπίσης κατά τόν όνομαστό άνθρωπωνυμολόγο καθηγητή O. Masson δέν υπάρχει ιλλυρικό άνθρωπωνύμιο στην Ήπειρο και Αίτωλοακαρνανία. Είδικά για τήν ελληνικότητα της δεύτερης ή επιγραφή του Θυρρείου της Άκαρνανίας, που ή αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στό φώς τό 1954, δίνει άποστομωτική άπάντηση. Διότι είναι

γραμμένη σέ διάλεκτο αίτωλική. Έξ ίσου ίσχυρά τεκμήρια άποτελοϋν και τά αρχαιολογικά εύρήματα τής 'Ηπειρου, μνημεία, έργα τέχνης, έπιγραφές, νομίσματα κ.ά. τά όποία έχουν μελετήσει και κατέστησαν εύρύτερα γνωστά αρχαιολόγοι, φιλόλογοι, ιστορικοί, έθνολόγοι, "Έλληνες και ξένοι, όπως οί 'Ηπειρώτες Δάκαρης, Εύαγγελίδης, Πέτσας, Στεργιόπουλος, πρό πάντων δέ οί Κ. Beloch, P. Levesque, E. Leppore, N.G.L. Hammond, ή καθηγήτρια του πανεπιστημίου Βελιγραδίου F. Parazoglou κ.ά.

'Ασφαλώς επιδράσεις ξενικές γίνονται αισθητές μετά τήν κατάκτηση τής Β. 'Ηπειρου από τούς Ρωμαίους. Αύτές παρουσιάζονται κατά πρώτον στήν τοπωνυμία, τήν όποία κατέγραψε ήδη ό Προκόπιος και μελέτησαν διακεκριμένοι έρευνητές και ειδικοί επιστήμονες, P. Skok, I.I. Russu, B. Besevliev κ.ά. Όποσδήποτε σημαντική είναι και ή ρωμαϊκή άνθρωπωνυμία, τήν όποία έπισημαίνει ό Ρουμάνος άκαδημαϊκός R. Vulpe, ένω συγχρόνως άποκλείει τήν ύπαρξη ίλλυρικού όνοματος: «...non si incontra neppure un nome illirico, ma solamente nomi romani e greci». Τολμηρότερα εκφράζεται ό 'Ιταλός A. Bruniati, που θεωρεί τίς επιπτώσεις τής ρωμαιοκρατίας πολυμερέστερες. Γράφει γιά χρυσή έποχή, πού γνωρίζει ή Β. 'Ηπειρος και ή βορειότερη άδριατική περιοχή ως επακόλουθο τής «ρωμαϊκής ειρήνης», ώστε νά καθίσταται δυνατή και άποδοχή ρωμαϊκών ήθών, έθίμων, στοιχείων θρησκευτικών, καθώς και τής λατινικής γλώσσας.

'Η διάδοση τής λατινικής κατά μήκος τής 'Εγνατίας και τών διακλαδώσεών της άποβαίνει άυτονόητη. Άφορμάται κυρίως από τήν επιδικώμενη άσκηση προσοδοφόρων παροδίων επαγγελμάτων, όροφυλακίας, μεταφορών, πανδοχείων ταχυδρομείων, έμπορίου και παντοίων έλληνορωμαϊκών συναλλαγών, τά όποία επέβαλλαν στοιχειώδη τουλάχιστον γνώση τής λατινικής. "Άλλωστε χρήση και επιβίωσή της κατά μικρές ή μεγαλύτερες ζώνες και νησίδες σέ διάφορα σημεία τής ήπειρωτικής χώρας, καθώς και τής έλληνικής διασποράς, διαπιστώνουν πολλοί ξένοι και "Έλληνες επιστήμονες, όπως L. Lafoscade, R. Pinon, M. Rostovtzeff, L. Tamas, G. Bratianu, E. Lozovan, Iza Biezenska-Malowist, E. Banfi, Br. Helly, 'Αντ. Κεραμόπουλλος, Στίλπων Κυριακίδης, 'Απόστολος Βακαλόπουλος κ.ά. 'Επί πλέον λατινομάθεια Βορειοηπειρωτών επιμαρτυρεί και έπιγραφικό ύλικό, λατινικές έπιγραφές, πού γράφθηκαν από "Έλληνες και βρέθηκαν διάσπαρτες από Δυρράχιο έως και Φωτική.

'Η Βόρειος "Ηπειρος, άν και δέν στερείται σλαβικών τοπωνυμίων, ελάχιστα έπηρεάσθηκε από τίς θρυλούμενες καθόδους Σλάβων, τών όποιών ή παρουσία στήν 'Ελλάδα ύπήρξε περιορισμένη, όπως ύποστηρίζουν ό καθηγητής του πανεπιστημίου Σάλτσβουργκ ΑΙ. Randa, ό Ρουμάνος άκαδημαϊκός E. Petrovici κ.ά.

Πραγματικές γλωσσικές έπιμειξίες παρατηρούνται στους Βορειοηπειρωτες μετά τόν 11ο αιώνα, όταν αρχίζουν νά επικοινωνούν μέ νέους γείτονες, πού βαθμιαία προωθούνται προς τά άδριατικά παράλια από τήν ένδοχώρα τής Βαλκανικής σύμφωνα μέ συμπεράσματα διεπιστημονικών έρευνών, ειδικών Βαλκανολόγων, όπως G. Weigand, Th. Capidan, Henrik Baric, ΑΙ. Rosetti, VI.

Georgiev, P.H. Stahl, I.I. Russu, M.D. Savic κ.ά.

Βέβαια βαρύτερες και παλαιότερες επιδράσεις άλβανικές δέχθηκαν οί "Έλληνες τής διασποράς, τόσο στο έσωτερικό τής χερσονήσου όσο και στίς άδριατικές άκτές άνω του Γενούσου, όπου προηγήθηκε εξαλβάνιση ή όρθότερα διγλωσσία. 'Εφ' όσον δέ οί συνθήκες συνυπάρξεως 'Ελλήνων και 'Αλβανών ήταν ύποφερτές, οί πρώτοι παρέμεναν στίς έστίες τους. "Όταν οί πιέσεις απέβαιναν άφόρητες, άναζητούσαν σωτηρία κάτω του Γενούσου, όπου μετέφεραν και τό επίκτητο άλβανικό ιδίωμα.

Πάντως δεινότερες και όδυνηρότερες έπιπτώσεις έχει ή τουρκοκρατία. Διότι οί Γκέγκηδες, οί 'Αλβανοί, έξιλαμίζονται και μεταβάλλονται σέ άπηνείς διώκτες τών χριστιανών γειτόνων τους, Βοσνίων, 'Ερζεγοβινίων, Μαυροβουνίων, κατ' έξοχήν τών Βορειοηπειρωτών, ώστε μόνον στήν έξιολάμηση νά διαβλέπουν δυνατότητα άπαλλαγής από τίς τλαιπωρίες και από τά άνελέητα βασανιστήρια.

'Επί πλέον, άν ή άλλαξογλωσσία ως έκλατίνιση ή έκσλάβιση ή εξαλβάνιση ή και συλλήβδην δέν άφελληνίζει, ή έξιολάμηση, ή άλλαξοθησκεία, ή άλλαξοπιστία, έπενεργεί καταλυτικά τόσο στήν έθνική όσο και στήν θρησκευτική συνείδηση, άνεπαίσθητα μέν στήν αρχή αλλά έν τέλει άφαιρεί τήν έθνική άυτογνωσία και δημιουργεί άμείλικτους έχθρούς τών άλλοτε όμοθρήσκων και όμογενών.

Στά αρχικά στάδια έξιλαμισμού δέν σπανίζουν περιπτώσεις διττοθησκίας. Κατά τόν καθηγητή του πανεπιστημίου 'Αθηνών Σπ. Λάμπρο, πολλοί από τούς έξιλαμισμένους «συνδιαλλάσσοισι τάς δύο θρησκείας δίδοντες εις τά τέκνα δύο όνόματα, έν μέν τουρκικόν, έπιβαλλόμενον ύπό του ίμάμη κατά τά θρησκευτικά έθιμα του ίσλαμισμού, έν δέ χριστιανικόν, διδόμενον ύπό ιερέως Χριστιανού, όπερ μένει και ως όνομα έν τή οικιακή έστία.

Τά Ιωάννινα από τό νησί τής λίμνης (View of Joannina from the island of the lake), χάλκινη γραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο C. R. Cockerell, χάραξη J. Smith. 'Ιταλική συλλογή.

Τό αυτό δέ δυνάμεθα νά εἰπωμεν καί περί τῆς γλώσσης, ἰδίως ἐν τῇ Βορείῳ Ἡπειρῷ... Ἡ ἀλβανική δέν ἠδυνήθη ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἑλληνικήν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐτάχθη εἰς τό πλευρόν αὐτῆς».

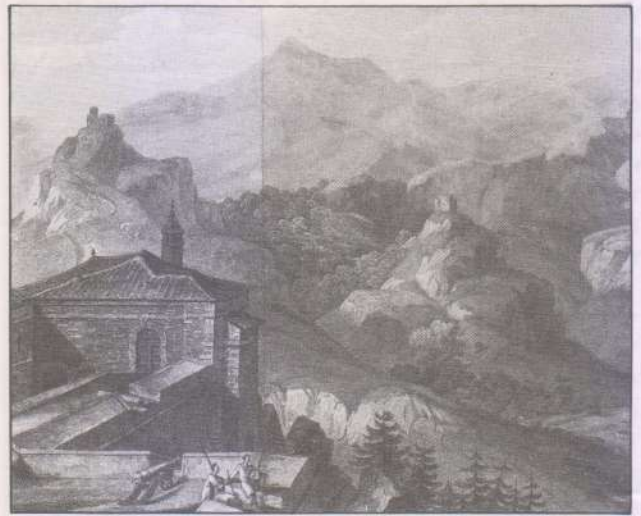
Ἐπιβεβαίωση τῶν διαπιστώσεων τοῦ Σπ. Λάμπρου ἀποτελοῦν οἱ παρατηρήσεις τοῦ Δ.Κ. Τσοποτοῦ ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιεύσεως ἀνέκδοτης ἀλληλογραφίας τοῦ Βελῆ πασᾶ, γιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ: «Ὁ Πράμος καίτοι Ἀλβανός καί δὴ Μουσουλμάνος ἀλληλογραφεῖ μετά τοῦ ἐπίσης Ἀλβανοῦ καί ἐκ τῆς Βορείου Ἡπείρου καταγομένου Βελῆ πασᾶ ἑλληνιστί, ὅπερ ἀποδεικνύει πόσον ἑλληνικά ἐξακολουθοῦν νά εἶναι ἡ διάνοια καί αἱ ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί αὐτῶν τῶν ἐξισλαμισθέντων Βορειοηπειρωτῶν καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς».

Ἐξ ἄλλου ἡ δημοσίευση δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων ἀπό τόν Ν. Γιαννόπουλο συμβάλλει μέ νέες καί ἀδιάσειστες ἀποδείξεις στήν πιστοποίηση τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς μουσουλμάνων τῆς Β. Ἡπείρου. Διότι τὰ κείμενα συντάσσονται καί ὑπογράφονται στήν ἑλληνική γλώσσα ἀπό τοὺς συμβαλλομένους, ὄχι μόνον χριστιανούς ἀλλά καί μουσουλμάνους. Μάλιστα τὴν ἑλληνικότητα μουσουλμάνων δέν προδίδει ἀποκλειστικά ἡ ἑλληνική γραφή ἀλλά καί τὸ ἀνθρωπινύμιο, πού δέν εἶναι πάντοτε ἐξ ὀλοκλήρου ἐκτουρκισμένο, ὅπως συμβαίνει μέ τόν Μουσταφᾶ Παπακώστα, ὀλοφάνερα ἐξισλαμισμένο καί ἐπὶ πλέον γιό ἱερέα, σύμφωνα καί μέ διευκρίνηση τοῦ συγγραφέα.

Συνεπῶς παρά τόν γλωσσικό καί πρό πάντων θρησκευτικό συγκρητισμό εἶναι δυνατή ἡ ἰχνηλάτηση τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄρκει ὀρθή χρῆση μεθόδων τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημόνων, ἱστορίας, γλωσσολογίας, ἐθνολογίας, λαογραφίας κ.ἄ. Προσφεύστατα ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ν. Β. Τωμαδάκης παρατηρεῖ: «Αὐτοὶ οἱ ἀλβανόφωνοι μωαμεθανοὶ κατὰ τοὺς γάμους καί τὰς πανηγύρεις τῶν ἄδουν ἑλληνικά ἄσματα, τὰ ὅποια οἱ ἐξισλαμισθέντες Ἕλληνες πρόγονοὶ τῶν ἐτραγουδοῦσαν πρό διακοσίων ἀκόμη ἐτῶν. Ἡ ἐνδυμασία τῶν, ἡ κουρά τῶν, αἱ κατασκευαὶ τῶν οἰκιῶν τῶν, τὰ κεντήματα, ἡ βιοτεχνία τῶν, εἶναι ἠπειρωτικά, ἡ μουσική τῶν, ὀλόκληρος ὁ λαϊκὸς τῶν πολιτισμὸς τοὺς συνάπτει πρὸς τὴν Νότιον Ἡπειρον...»

Ἐπισημάνσεις παρόμοιες καί ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσες περιέχονται σέ ποικίλα δημοσιεύματα. Μερικὲς ἐγίναν ἴσως χωρὶς ἐπίγνωση τῆς σπουδαιότητος καί τοῦ βαθμοῦ συμβολῆς στήν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος, ὅπως προφανέστατα συμβαίνει μέ τοὺς Αἰνιάνα, Θεσπρωτό, Ψαλίδα, Πετρίδη κ.ἄ. Καρποὶ ὅπωςδὴποτε πολυετῶν ἐρευνῶν εἶναι ὅσα σπουδαῖα καταγράφουν οἱ Κεραμόπουλος, Μαμμόπουλος, Στεργιόπουλος, ὁ ἀλβανολόγος Hahn, ὁ ἐθνολόγος Stanford κ.ἄ. Ὁ τελευταῖος γράφοντας ἤδη τὸ 1877 μετὰ ἐνδελεχῆ μελέτη τῆς γλώσσας, τῶν ἠθῶν καί ἐθίμων καί τοῦ χαρακτήρα τῶν Ἀλβανῶν καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὴν ἀρχικὴ τους καταγωγή εἶναι αὐτοὶ γνήσιοι Ἕλληνες.

Ἡ ἑλληνικὴ καταγωγή ἀποκαλύπτεται καί ἀπό τυχαῖα περιστατικά, ἀκόμη καί πλήρως ἐξισλαμισμένων καί ἐ-

Ἐπιτομή τοῦ Σουλίου καὶ τῶν περιχώρων ἀπὸ μία ἐπαλξὴ τοῦ κάστρου (View of Suli and its surrounding scenery, from a window of the great fortress), χαλκογραφία, 23 × 18, ἡ τελικὴ ἐπιξεργασία τοῦ σχεδίου ὀφείλεται στὸν C. H. Cockerell, χάραξη J. Smith, Ἰδιωτικὴ συλλογὴ.

κτουρκισμένων Βορειοηπειρωτῶν, ἀξιοματούχων μάλιστα στήν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Παράδειγμα εὐγλωττο εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «Ὁ Φράσαρης, ἀρχηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ 1854, ἐρίσας πρὸς συνάρχοντα Τούρκους ἔρριψεν αὐτοῖς τὴν ὕβριν, ὅτι αὐτὸς δέν εἶναι **Κονιάρης**, ἀλλ' ἔχει προγόνους τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας».

Πάντως παρά τὰ σοβαρὰ τραύματα στὴ γλώσσα καί στὴ θρησκεία, ἡ Β. Ἡπειρος διατηρεῖ μέσα στὴ δίνη τῶν ὀδυνηρῶν περιπετειῶν ἐκπληκτικὴ ἑλληνικότητα καί ἀκτινοβολία, τὴν ὁποία ἀναγνωρίζει ὁ ἀκραιφνέστατος Ἀλβανὸς ἡγέτης Basri-Bey, ἀφοῦ στήν Β. Ἡπειρο πρωτολειτούργησε ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο καί τὸ πρῶτο οὐσιαστικὰ πανεπιστήμιο, ἡ Νέα Ἀκαδημία, ἰδρύματα τῶν ἀποδήμων Μοσχοπολιτῶν, καί πλῆθος σχολῶν ὄλων τῶν βαθμίδων καί κατευθύνσεων τῆς ἐκπαίδευσως.

Ταυτόχρονα τὴν ἑλληνικότητα καθιστοῦν ἐκδηλῆ οἱ παντοειδεῖς ἐκδηλώσεις ἀφοσιώσεως στήν Ἑλλάδα τῶν Βορειοηπειρωτῶν μέ τὸ ὄπλο, τὸν λόγο ἢ τὴν γραφίδα, τὴν ἀσυναγώνιστη πολυσχιδὴ προσφορά, τὴν εὐλογημένη ἐθνικὴ εὐεργεσία.

Οἱ Βορειοηπειρωτῆς ἑλληνογλωσσοὶ ἢ δίγλωσσοὶ καί τρίγλωσσοὶ πρωτοστατοῦν καί πρωταγωνιστοῦν στά προεπαναστατικὰ κινήματα. Προβάλλουν σθεναρῆ ἀντίσταση κατὰ τοῦ ἐξισλαμισμού μέ πρωτοπόρο τὸν ἀγνωστο σχεδὸν Μοσχοπολίτη Νεκτᾶριο Τέρπο, ἡγούμενο τῆς μονῆς Ἀρδενίτσας, πού ἀλώνιζε τὴν περιοχὴ ἀπὸ Δυρράχιο ἕως Ἀρτα καί Τρίκαλα Θεσσαλίας τονώνοντας τὸ φρόνημα τῶν καταπτοημένων πιστῶν. Εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ κατὰ μισὸ αἰῶνα. Διαφωτισμένοι οἱ Βορειοηπειρωτῆς συμμετέχουν ἐνεργότατα στό ἔργο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, στήν ἐθνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821, στήν οἰκονομικὴ καί πνευματικὴ καί ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους, στήν ὀργάνωση καί συγκρότηση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Καί μόνον ἀπλή ἀναφορά σέ ὅσα ὁ Γιάννης

Μακρυγιάννης αφιερώνει στον Κώστα Λαγουμιτζή η ή μνεία του Χριστόδουλου Κλονάρη, συνεργάτη του Ί. Καποδίστρια, Βορειοηπειρώτη επίσης από μητέρα, των αδελφών Ζάππα, Σίνα, Δούμπα, Ἀρσάκη καὶ τῶν ἄλλων.

Ἔτσι γίνεται κατανοητὴ ἡ σκιαγράφηση τῆς Β. Ἠπειρου, τὴν ὁποία φιλοτεχνεῖ ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς λαογραφίας στό πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Δημ. Οἰκονομίδης: «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς χώρας ταύτης ἐνισχυθεὶς κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον κατῶρθωσε νὰ συγκρατηθῆ καὶ νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν, διατηρήσας ἐκτός τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, ἧτις ἐνταῦθα ἐξειλίχθη θαυμασίως, ἐκφράσασα τὸσον καλλιτεχνικῶς τὴν πίστιν, τοὺς πόθους καὶ τὰ βᾶσανα τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ λαοῦ, εἰς τὰ δημοτικὰ του τραγούδια, τὰ παραμῦθια, τὰς παροιμίας, τὰ αἰνίγματα, τὰ ποικίλα ἔθιμα καὶ τὴν τέχνην αὐτοῦ ... Τὴν δ' ἀρχὴν τῶν πλείστων ἐκ τῶν συνηθειῶν καὶ δοξασιῶν τῶν βορειοηπειρωτῶν δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ κόσμῳ καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν διατήρησιν αὐτῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους».

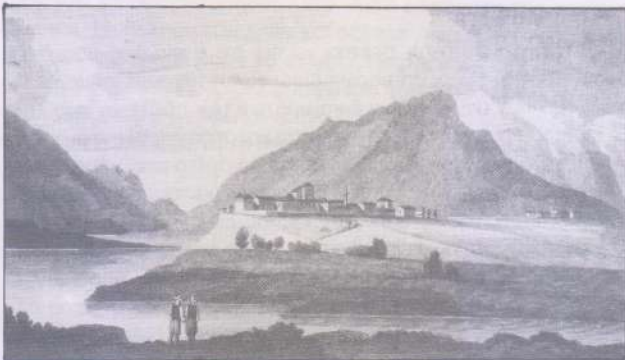
Ἐν τέλει, ἐνῶ εἶναι ἡ κοιτίδα, τὸ λίκνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Ἑλλάς Ἑλλάδος, καὶ ἐνῶ τόσο ἔχει προσφέρει στὸν πολιτισμὸ γενικὰ καὶ ἐνῶ τρεῖς φορές ἀπελευθερώθηκε, ἡ Βόρειος Ἠπειρος παραμένει σκλάβο στὸν σκληρότερο δυνάστη, πού ἀπέμεινε στὴν Εὐρώπη.

Γιὰ τίς ἐπί μέρους παραπομπές βλ. ΑΧ. Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ: α) Ἰλλυρολογία καὶ Βορειοηπειρωτικὸς Ἑλληνισμὸς, Ἀθήνα 1988, καὶ Πρακτικά Α' Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου «Βόρειος Ἠπειρος - Ἄγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός», Ἀθήνα 1988, 207-227 καὶ 241-301.

β) Προσωπογραφία Ἀρβανιτῶν, Ἀθήνα 1988, Ἀνάτυπο: Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βοιωτικῶν Μελετῶν Α' α' (1968) 643-665.

γ) Ἡ ἔθνολογικὴ ἀξία τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τῆς Αἰτωλορωμαϊκῆς Συνθήκης (212 π.Χ.), Ἰωάννινα 1989, Ἀνάτυπο: Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1989, 223-242, καὶ Πρακτικά Α' Ἀρχαιολογικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ Συνεδρίου Αἰτωλοακαρνανίας τῆς 21-10-1988, Ἀγρίνιο 1990.

δ) Βόρειος Ἠπειρος, Ἱστορία - Πολιτισμὸς, Ἰωάννινα 1990, Ἀνάτυπο: Ἠπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1990, 1-54.

Τὸ Σερᾶί τοῦ Ἄλῃ παρὰ τὸ Τεπελένι (Seraglio of Tepeleni), γαλλογραφία φυσικῆ μέγεθος, σχέδιο Η. Holland, χάραξη Eliz. Byrne. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

Ἡ ἈΡΙΣΤΕΡΑ, Ἡ ΒΟΡΕΙΟΣ ἨΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΑἰΩΝΙΟΝ ΘἩΛΥ» ΤΟΥ ΗΑΙΑ ΗΑΙΟΥ:

Ὄταν ὁ Ἡλίας Ἡλιοῦ υπερασπιζόταν στὶς δίκες τῆς πρώτης μετεμφυλιακῆς περιόδου τοὺς ἀριστεροὺς ἀγωνιστὲς που κατηγοροῦνταν γιὰ συνεργασία με τὸν «διεθνή κομμουνισμὸ», συνήθιζε νὰ διακωμῶδει τοὺς κατηγοροὺς με τὶς παρακάτω φράσεις:

«Δεν εἶναι δυνατόν νὰ στηριχθεῖ κατηγορία συνεργασίας με κομμουνιστικὴ χώρα, χωρὶς νὰ κατονομάζεται ἡ χώρα αὐτή. Με τὴν ἴδια λογικὴ, ἡ σύζυγος θα μπορούσε νὰ κατηγορήσει τὸν σύζυγο ὅτι τὴν ἀπατά με τὸ «αἰώνιο θἩλυ».

Καὶ ἐπειδὴ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἤρθε, καὶ ἐπιβεβαιώθηκε ἡ ρῆση τοῦ Ἡράκλειτου: «προσέξτε ὄχι ἐμένα, ἀλλὰ τὰ λόγια μου» — νὰ σου ἡ ἐλληνικὴ ἀριστερὰ στὴ θέση τοῦ κατηγοροῦ, νὰ εἰσπράττει ἡ ἴδια τὴν παλιὰ εἰρωνία:

«Κύριε Φλωράκη, κύριε Κύρκο, εἶναι δυνατόν εσεῖς, που οὔτε μία φορά— στὶς επαφές σας με τὸ «αδελφὸ» Κ.Κ. Ἀλβανίας — δεν θέσατε τὸ ζήτημα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ, που οὔτε μία φορά δεν προσπαθήσατε νὰ συμβάλλετε στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων του, νὰ λέτε τώρα, τὴ στιγμὴ που οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες Βορειοηπειρώτες ἀπειλοῦνται με πογκρόμ, ὅτι ἡ ἀνησυχούσα Ἑλληνικὴ πλευρὰ παίζει τὸν ρόλο τῶν «κύκλων τῆς διεθνούς ἀντίδρασης»;

Εἶναι δυνατόν οἱ λέξεις καὶ οἱ ὀρολογίες νὰ ἔχουν σε τέτοιο βαθμὸ μεταβληθεῖ σε ξόρκια καὶ φυλαχτὰ καὶ νὰ ἔχουν χάσει τὴν πραγματικὴ τους σημασία — που ἓνα καθεστῶς Νεοτουρκικὸ στὴ σύλληψή του καὶ ἀπὸ τα σκληρότερα στὸν κόσμῳ, νὰ ἀπολαμβάνει τὶς χάρες κάποιας «διεθνιστικῆς» ἀλληλεγγύης;

Φαίνεται ὅτι ἡ ἀριστερὰ «ἐσποδωμένη ζῆ, ἐλπίδας ἔχουσα ἀνθρώπων τεθνεώτων»...

Σ.Ρ

Συνέντευξη από τον Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης Σεβαστιανό.

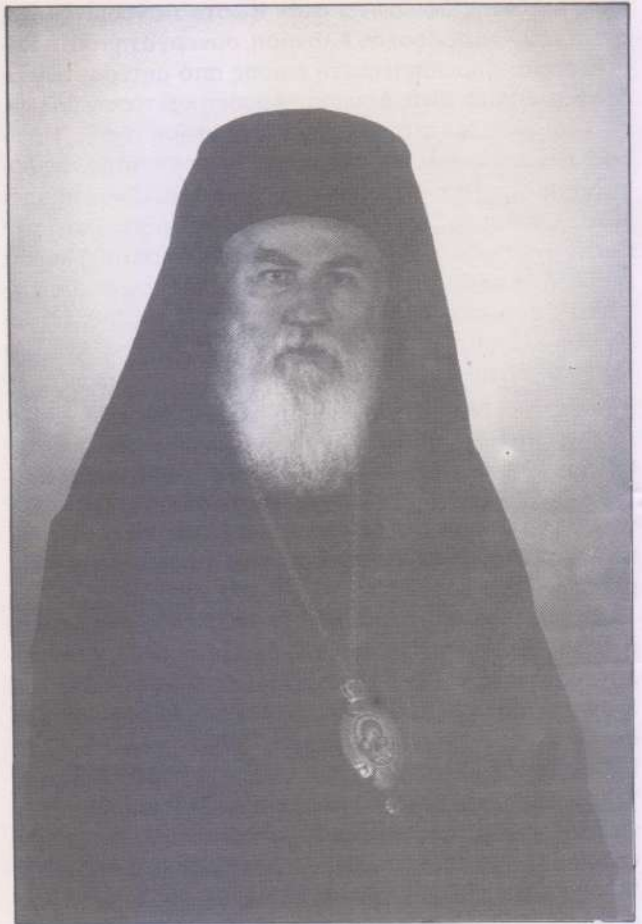
Ερώτηση: Σεβασμιότατε, είναι γνωστοί στο πανελλήνιο οι αγώνες σας για τους Έλληνες της Αλβανίας και επίσης είναι σχετικά γνωστές οι συνθήκες διαβίωσής τους. Παρακαλώ, πείτε μου από πότε ξεκινήσατε εσείς τις προσπάθειες για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ομοεθνών και ομοθρήσκων μας του Βορείου Τμήματος της Ηπείρου.

Απάντηση: Καταρχήν να σας συγχαρώ και να σας ευχαριστήσω, διότι ήρθατε να μου ζητήσετε αυτήν την συνέντευξη για το εθνικόν θέμα της Βορείου Ηπείρου. Αυτό τιμά και εσάς προσωπικώς και το περιοδικό σας. Εις απάντησιν της ερωτήσεώς σας θα ήθελα να πω ότι ο αγώνας ο δικός μου δια τους αλυτρώτους αδελφούς μας της Β. Ηπείρου ήρχισε πριν από είκοσι τρία χρόνια, από την ημέρα δηλαδή κατά την οποία ενεθρονίσθη εις την Μητρόπολιν Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης ως Μητροπολίτης. Την ημέρα λοιπόν αυτή εις τον ενθρονιστήριον μου λόγον διαβεβαίωσα τους χριστιανούς μου αλλά και τους σκλάβους αδελφούς ότι θα αφιερώσω τα χρόνια της αρχιερατείας μου εις τους αγώνας όπως οι αδελφοί μας της Β. Ηπείρου αξιωθούν να δουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους να γίνονται σεβαστά και ακόμα να αξιωθούν να αναπνεύσουν τον αέρα της ελευθερίας.

Από το 1980 όμως εσκέφθην ότι προς επιτυχίαν του αγώνος θα έπρεπε να φύγω και από την επαρχία μου. Έτσι λοιπόν ήρχισαν οι διάφορες εκδηλώσεις επί του Βορειοηπειρωτικού εις την επαρχίαν μου, όπως η Ανάστασις στο Λαυρόπολο που από το 1981 γίνεται λίγα μέτρα από τα σύνορα και στην οποία στέλλομε το μήνυμα εις τους αλυτρώτους αδελφούς μας. Αυτό είχε μεγάλη απήχηση εις το εξωτερικόν και έγινε αφορμή η πανηπειρωτική ομοσπονδία Αμερικής και Καναδά να με επισκεφθεί το 1981 για να με ευχαριστήσει και να με συγχαρεί για την ενέργεια αυτή.

Από τότε επανειλημμένα με κάλεσαν εις την Αμερικήν και έλαβα μέρος εις τα συνέδριά τους. Εν συνεχεία εθεσπίσθη η γιορτή του τριήμερου πένθους και προσευχής εξ αφορμής της αυτονομίας της Β. Ηπείρου του 1914, όταν οι μεγάλες δυνάμεις βία την απέσπασαν από την Ήπειρο και την προσάρτησαν εις την Αλβανίαν και ξεσηκώθηκαν οι αδελφοί μας της Β. Ηπείρου και ανέκτησαν την ελευθερία τους. Την έχασαν πάλι. Και εις ανάμνησιν αυτής της αποφράδος εποχής -που έχασαν την ελευθερία τους καιτοι εκέρδιαν εις το πεδίο της μάχης - οργανώνομε το τριήμερο πένθους και προσευχής εις την επαρχίαν μας που συνοδεύεται με πένθιμες κωδονοκρουσίες, με λειτουργίες, με παρακλήσεις και με πορεία προς την Κακαβιά.

Προχωρήσαμε εν συνεχεία από το 1982, που μετέβην εις το Στρασβούργο, εις την επιτροπήν τότε των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 1984 εκλήθην ως μάρτυρας εις την επιτροπήν αν-

Ο
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΔΡΥΪΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΠΟΓΩΝΙΑΝΗΣ & ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ

θρωπίνων δικαιωμάτων του Κογκρέσου της Αμερικής και κατέθεσα υπέρ των αδελφών μας της Β. Ηπείρου και έκτοτε περιοδεύω ολόκληρη την Ελλάδα, όπου εις τας πόλεις οργανώνονται με την βοήθειαν και την συμπάρσταση των καλών νέων της Σ.Φ.Ε.Β.Α. εκδηλώσεις που είχαν ως αποτέλεσμα την ενημέρωση του Ελληνικού λαού.

Ερώτηση: Ποιός είναι ο αντικειμενικός σκοπός του αγώνα σας, των προσπαθειών αυτών των είκοσι τριών χρόνων;

Απάντηση: Καταρχήν πρέπει να πω ότι ο αγώνας μας έχει διπλή μορφή. Η πρώτη μορφή είναι να επιτύχομε σήμερα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αδελφών μας της Β. Ηπείρου που καταστρατηγούνται και στραγγαλίζονται απάνθρωπα. Ως γνωστόν, δεν έμεινε τίποτα όρθιο εκεί μέσα. Και η θρησκεία διώκεται, η ελληνική γλώσσα διώκεται και τα ελληνικά σχολεία και χιλιάδες σαπίζουν εις τις φυλακές. Στόχος μας λοιπόν ήταν με τις κινητοποιήσεις μας να υψώσουμε φωνή διαμαρτυρίας προς πάσα κατεύθυνση και με τις προσφυγές μας στον Ο.Η.Ε., που εκάμαμε, επιτύχαμε μέχρι σήμερα έξι φορές να καταδικαστεί η Αλβανία ως στραγγαλιζουσα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στόχος μας ήτο να επιτύχομε όπως η Αλβανία να υποχρεωθεί να σεβαδτεί τα ανθρώπινα δικαιώματα της Ελληνικής μεινότητας. Αυτός ήταν ο ένας στόχος. Δεν μπορούμε όμως να παραλείψομε και τον άλλο το στόχο. Και ο άλλος ο

στόχος είναι οι εθνικές μας διεκδικήσεις. Διότι η Β. Ήπειρος, όπως σας είπα και πριν, βία και απάνθρωπα και άδικα προσαρτήθηκε στην Αλβανία. Κάτι που είναι άδικο, όσα χρόνια και να περάσουν, δε γίνεται ποτέ δίκαιο. Στόχος μας λοιπόν είναι το Βορειοηπειρωτικό, το οποίον θεωρούμε εκκρεμές ενώπιον των τεσσάρων υπουργών των μεγάλων δυνάμεων Αγγλίας, Γαλλίας, Αμερικής και Ρωσίας να εύρει την λύση του.

Διότι μην λησμονείται ότι το 1946 η τότε κυβέρνηση του Τσαλδάρη εζήτησε από τους τέσσερις υπουργούς των μεγάλων δυνάμεων την προσάρτηση της Β. Ηπείρου εις την Ελλάδα. Οι τέσσερις υπουργοί κατόπιν αντιδράσεως του Μολότοφ βρήκαν μεν δίκαιο το αίτημά μας, αλλά μετέθεσαν τη συζήτηση και είπαν ότι θα συζητηθεί το θέμα –το Βορειοηπειρωτικό– μετά τη συζήτηση του Γερμανικού. Ήδη λοιπόν το Γερμανικόν λύεται, η Γερμανία ενοποιείται τον Οκτώβριο, τον Δεκέμβριο γίνονται εκλογές κοινές και η Γερμανία, η οποία εταλαιπώρησε την ανθρωπότητα με τον Β' παγκόσμιο πόλεμο επιτυγχάνει σήμερα την ενοποίησή της. Τι δικαιότερον λοιπόν τώρα από το να ζητήσουμε και εμείς οι τέσσερις μεγάλοι να τηρήσουν την υπόσχεσή τους, να ασχοληθούν και με το εθνικό θέμα της Β. Ηπείρου μετά την λύση του Γερμανικού.

Ερώτηση: Δέσποτα, πως θα μπορούσε να μεθοδευτεί με τα σημερινά δεδομένα η εθνική δικαίωση των αδελφών μας της Β. Ηπείρου;

Απάντηση: Νομίζω ότι το έθεσα σαφώς. Εμείς τη διεκδίκηση της Β. Ηπείρου δεν την ζητούμε δια πολεμικών τρόπων και μέσων, που φοβούνται μερικοί μήπως διασαλεύσουμε την ειρήνη στα Βαλκάνια ή στον κόσμο. Εμείς ζητούμε τις διεκδικήσεις μας με νόμιμα μέσα. Το νομιμότερο μέσον είναι η προσφυγή μας εις τους τέσσερις υπουργούς των μεγάλων δυνάμεων ενώπιον των οποίων είναι ανοικτόν και εκκρεμές το θέμα το Βορειοηπειρωτικό. Η σημερινή λοιπόν Ελληνική κυβέρνηση υποχρεούται ύστερα από τη λύση του Γερμανικού να απαιτήσει από τους τέσσερις υπουργούς των μεγάλων δυνάμεων να συζητήσουν και το εθνικό θέμα της Β. Ηπείρου. Ως προς τους φόβους ότι τάχα θα δημιουργηθούν ζητήματα και προβλήματα αυτό να μη μας φοβίζει, διότι τον περασμένο χρόνο έγιναν στις Ανατολικές χώρες τέτοιες ανακατατάξεις, που λαοί εκατομμυρίων ανέτρεψαν τα Κομμουνιστικά καθεστώτα, με συνέπεια το σύμφωνο της Βαρσοβίας, που ήταν ο αντίπους του ΝΑΤΟ και κάτω από την εποπτεία της Ρωσίας, να κονιορτοποιηθεί χωρίς η Ρωσία να διαμαρτυρηθεί. Γιατί; Διότι εσεβάστη τας αποφάσεις και την θέληση των λαών και σέβεται τώρα και την απόφαση του Γερμανικού λαού να ενωθεί. Γιατί λοιπόν δεν δημιουργεί η κονιορτοποίηση του συμφώνου της Βαρσοβίας με την απελευθέρωση των λαών κίνδυνο για την ειρήνη και δημιουργεί κίνδυνο για την ειρήνη το ότι εμείς δια ειρηνικών μέσων ζητούμε την αποκατάσταση της δικαιοσύνης εις την Β. Ήπειρο από ένα μικρό και ασήμαντο κρατίδιον την Αλβανία που είναι σήμερα πρόκλησις εις ολόκληρη την Ευρώπη για την τυραννία του και τα δικτατορικά του σχέδια;

Ερώτηση: Πως κρίνεται η στάση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης έναντι των εθνικών μας θεμάτων και ιδιαίτερα έναντι του Βορειοηπειρωτικού;

Απάντηση: Πρωτίστως θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου εις τον Τύπο εκείνο και εις τα ραδιοηλεκτρονικά μέσα, τα οποία μέχρι σήμερα μας συμπαραστάθηκαν εις τον αγώνα. Ιδιαίτερα μας συμπαραστάθησαν από του παρελθόντος Δεκεμβρίου, τότε που ο υπουργός Εξωτερικών ο κ. Σαμαράς έκανε τις δηλώσεις εκείνες αναφορικά με το Βορειοηπειρωτικό. Από τότε μπορούμε να πούμε ότι ο Τύπος και τα ραδιοηλεκτρονικά ιδιωτικά μέσα μας συμπαραστάθησαν αρκετά μέχρι τώρα όπως έγινε και προχτές με το Β' Πανελλήνιο επιστημονικό συνέδριο που έγινε εις την Κόνιτσα και το επρόβλεσαν. Όπως επίσης πρόβλεσαν και τα γεγονότα του Ιουλιού, τις εξεγέρσεις της Αλβανίας και τη συμπεριφορά των Αλβανών έναντι των φυγάδων, τους οποίους εκτελούν εν ψυχρώ εις τα σύνορα. Το παράπονό μας ήταν και παραμένει ακόμα μετριασμένο ως προς τα Κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα. Αυτά δεν μας συμπαραστάθησαν εις το παρελθόν. Δεν ησχολούντο καθόλου. Αγνοούσαν το Βορειοηπειρωτικό θέμα.

Το αποδίδω αυτό εις το όλον πνεύμα της προκατόχου κυβερνήσεως του ΠΑΣΟΚ. Ήταν η γραμμή αυτή, να τηρούν την γραμμή την οποία ετήρη η Κυβέρνησις. Ήδη άρχισε να σπάει ο πάγος και κατά το παρελθόν συνέδριο, όπως είπα, εις την Κόνιτσα ήρθαν και κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα αλλά και κατά άλλον τρόπον με τις ανακοινώσεις της κυβερνήσεως ήρχισαν δειλά-δειλά να το προβάλλουν και τα κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα. Θέλω να πω όμως ότι, εάν τα ιδιωτικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα συντελούν εις την ενημέρωση του λαού, τα κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα είναι απαραίτητα και για ένα άλλο σκοπό. Διότι μόνο αυτά φτάνουν εις την Βόρειο Ήπειρο και την Αλβανία. Μόνο την ΕΡΤ 1 και 2 και το ελληνικό ραδιοφωνικό παρακολουθούν εκεί και είναι λυπηρό και διεμαρτυρήθη εις την Ελληνική Κυβέρνηση και το Υπουργείο Εξωτερικών το νυν ότι τα κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα δεν έχουν μισή ώρα εκπομπή αφιερωμένη εις ενημέρωσιν της Ελληνικής μειονότητας της Β. Ηπείρου. Αποτελεί έγκλημα από Ελληνικής πλευράς αυτό και ευχόμεθα να συνειδητοποιήσουν το χρέος αυτό και να προβάλλουν έστω μισή ώρα την ημέρα μια εκπομπή ενημερωτική και τονωτική και ενισχυτική για τους σκλάβους αδελφούς μας της Β. Ηπείρου.

Ερώτηση: Πως κρίνετε τα μέτρα της φιλελευθεροποίησης που έλαβε το καθεστώς της Αλβανίας ενόψει της επισκέψεως του Γ.Γ. του ΟΗΕ τον περασμένο Μάιο. Είναι αυτά τα μέτρα ένα θετικό βήμα;

Απάντηση: Ευχαριστώ πολύ. Αλλά να κάνω μια διόρθωση εις την ερώτησίν σας. Η διόρθωσις είναι όχι που έλαβε αλλά που ανακοίνωσε ότι θα λάβει. Άλλο το έλαβε, άλλο το ανακοίνωσε. Ανεκοίνωσε λοιπόν η Αλβανία εν όψει της επισκέψεως του Κουεγιάρ φιλελεύθερα μέτρα, ριζοσπαστικές τρόπον τινα αλλαγές. Ότι θα σεβαστεί τη θρησκεία, ότι δημιουργεί υπουργείο δικαιοσύνης –που σημαίνει ότι μέχρι τώρα δεν υπήρχε υπουργείο δικαιοσύνης και άρα οι δικαζόμενοι εδικάζοντο άνευ δίκης– ότι οι φυγάδες δε θα θεωρούνται προδότες, όσοι προσπαθούν να φύγουν από τα σύνορα θα συλλαμβάνονται και θα στέλνονται σε μια τρίμηνη εκπαιδευτική άδεια και ότι οι δικαστικές αποφάσεις περί εκτελέσεων εξ αφορμής των κομματικών πεποιθήσεων, από πενήντα επτά θα περιορίζονται εις έντεκα και δεν θα εκτελούνται γυναίκες, που σημαίνει ότι μέχρι τώρα εκτελούνταν και γυναίκες. Αυτά ήταν τα μέτρα που

ανήγγειλε εν όψει του ταξιδιού του Κουεγιάρ. Και αυτές οι ανακοινώσεις εδημιούργησαν εις την Ελλάδα μια ευφορία και ειπαν. Έληξε το Βορειοηπειρωτικό, τέλειωσε η υπόθεσις. Μόνο εγώ δεν ενθουσιάσθηκα και έστειλα τότε τηλεγράφημα εις την κυβέρνηση και εχαρακτήρισα αυτά τα λεγόμενα μέτρα των ριζοσπαστικών αλλαγών ως στάχτη εις τα μάτια του Κουεγιάρ και εις τα μάτια των άφελών. Να μη μας εξαπατά ότι ειπαν οι Αλβανοί. Τα χέρια τους είναι βουτηγμένα εις το αίμα και εις το έγκλημα. Και δεν είναι ποτέ δυνατόν τα ίδια άτομα με τα αιματωμένα τά χέρια εν μια νυκτί από άγγελιο σκότους και μισους να μετατραπούν εις αγγέλους φωτός. Χρειάζεται ψυχραιμία, είπα. Είναι στάχτη στα μάτια του Κουεγιάρ, στάχτη στα μάτια της Ευρώπης εις την οποίαν θέλει η Αλβανία να ενταχθεί, διότι οικονομικώς είναι εν διαλύσει. Το ότι τα μέτρα ήταν στάχτη στα μάτια και δεν επραγματοποιήθηκαν το απέδειξαν τα δύο συγκλονιστικά γεγονότα που επακολούθησαν. Το ένα ήταν οι εξεγέρσεις των Αλβανών και των Ελλήνων στα Τίρανα. Τότε που ξεχυθήκαν χιλιάδες και διαδήλωναν εις πλατεία των Τίρανων και στην Σκόρδα και στην Καβάγια και στις άλλες πόλεις μ' ένα σύνθημα. να φύγουν οι τύραννοι. Και τότε που εισόρμησαν στις ξένες πρεσβείες της Αλβανίας οι Αλβανοί ζητούντες άσυλο και πολλούς εξετέλουν εν ψυχρώ οι Αλβανοί μπροστά στα μάτια των πρέσβων. Εκεί λοιπόν έπεσε η Λεοντή του Αλβανικού καθεστώτος και ανάγκασαν τη Γερμανική πρεσβεία να πει ότι υπό τοιαύτας συνθήκας δεν είναι δυνατόν να γίνετα λόγος περί βελτιώσεως των σχέσεων Δ. Γερμανίας και Αλβανικού καθεστώτος. Αυτό ήταν το ένα γεγονός που ξεσκέπασε και αποκάλυψε την απάτη και τη δολιότητα που έδειξε προς τον Κουεγιάρ και έδειξε ότι είναι τυραννικό καθεστώς. Και το δεύτερον είναι ότι ενώ είπε ότι δεν θα εκτελεί τους φυγάδες βλέπουμε ότι κάνει το αντίθετο. Κατ' εντολήν της κυβερνήσεως των Τίρανων οι φυγάδες, που προσπαθούν να περάσουν τα σύνορα, εκτελούνται εν ψυχρώ. Γι' αυτό και η περιοχή μας, του Πωγωνίου, βρωμάει από τα πτώματα των παλληκαριών που έχουν σκοτωθεί εν ψυχρώ απέναντι και τα αφήνουν άταφα οι Αλβανοί, διότι απαγορεύουν και εις τους οικείους να παραλάβουν τα πτώματα για να τα θάψουν. Και αυτό το έγκλημα έχει

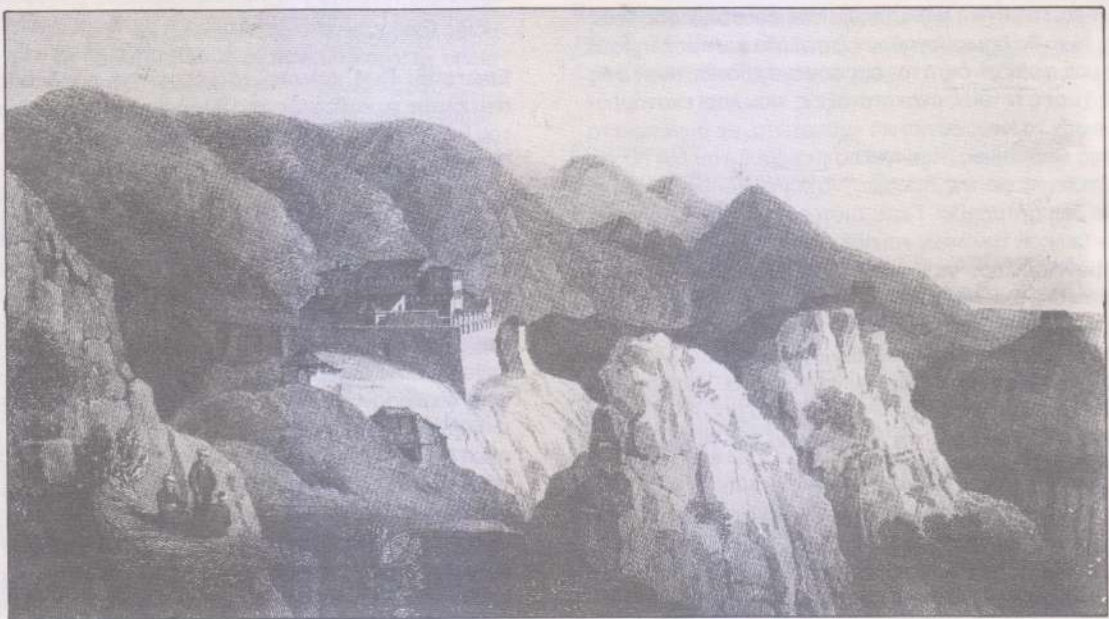
ξεσκεπάσει ακόμη περισσότερο το ότι το Αλβανικό καθεστώς είναι τυραννικό και απάνθρωπο. Το καθεστώς της Αλβανίας, φοβούμαι ότι θα είναι δύσκολο να πέσει μόνο του, εάν δεν πιστεεί έξωθεν. Αντιμετωπίζει οικονομική κρίση, θα πέσει ίσως κάποτε. Αλλά για να συντομευθεί η πώση του θα πρέπει να πιεσθεί από τις μεγάλες δυνάμεις σήμερα. Και για να πέσει πρέπει και η Ελληνική κυβέρνησις να πράξει το χρέος της. Πρώτον χρέος της είναι να απαιτήσει από την Αλβανία εδώ και τώρα να σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα της Ελληνικής μειονότητας που συμπεριλαμβάνονται στον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ. Πρέπει να απολαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα εις ίσο βαθμό που απολαμβάνει η Αλβανική μειονότητα του Κοσσυφοπεδίου εις την Σερβία.

Δεύτερον, εάν η Αλβανική Κυβέρνηση επιμένει στον στραγγαλισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ελληνική κυβέρνηση οφείλει να την καταγγείλει εις τους διεθνείς οργανισμούς και να απαιτήσει ακόμα και την απομάκρυνση της Αλβανίας από τον Ο.Η.Ε.

Και τρίτον είναι εκείνο που είπα παραπάνω. Η Ελληνική κυβέρνηση του Κ. Μητσotάκης οφείλει να προσφύγει εις τους τέσσερις υπουργούς των μεγάλων δυνάμεων και να απαιτήσει συζήτηση του εθνικού θέματος της Β. Ηπείρου μετά τη συζήτηση που θα γίνει για το Γερμανικό.

Αυτά είναι χρέος της Ελληνικής κυβερνήσεως να γίνουν καθόσον ο Κ. Μητσotάκης ως αρχηγός της αντιπολιτεύσεως το 1987, τότε που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ήρην το εμπόλεμο χωρίς να υπογράψει συνθήκη ειρήνης που να υποχρεώνει την Αλβανία να σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, είπε ότι αυτή η άρσις του εμπόλεμου είναι παράνομη και ότι η Νέα Δημοκρατία ερχόμενη εις την εξουσία θα επαναδιαπραγματευθεί με την Αλβανία τη συνθήκη της ειρήνης, με την οποία θα διασφαλίζονται όλα ανεξαιρέτως τα ανθρώπινα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας.

Τη συνέντευξη πήραν οι Θεόδωρος Μπινιχάκης και Γιώργος Ζερβίδης ο οποίος έκανε και την απομαγνητοφώνηση. Την επιμέλεια έκανε η Νίκη Ορφανουδάκη.

Τό κάστρο του Σουλίου (Seraglio of Suli), χαλκογραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο Η. Holland, χάραξη G. Cooke, Έθνική Βιβλιοθήκη.

Β' Πανελλήνιον Επιστημονικόν Συνέδριον Το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα

του ΒΑΣ. ΜΙΧΑΗΛ

Πρωτοφανή επιτυχία σημείωσαν οι Έργασίες του Β' Πανελληνίου Έπιστημονικού Συνεδρίου που συνεκλήθη στην Κόνιτσα από 23-26 Αυγούστου 1990 υπό την προεδρία του Σεβ. Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης κ.κ. ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΥ, Προέδρου του Πανελληνίου Συνδέσμου Βορειοηπειρωτικού Άγώνος. Τό Συνέδριο, μέ γενικό θέμα: «ΤΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝ - ΠΑΡΟΝ - ΜΕΛΛΟΝ» είχε στόχο όχι μόνο την κατάδειξη της Έλληνικότητας της Βορείου Ήπειρου, αλλά κυρίως και πρωτίστως την ανανέωση της επιστημονικής τεκμηρίωσης των θέσεων και επιχειρημάτων του διεξαγομένου αγώνος υπέρ της έλευθερίας της Βορείου Ήπειρου.

Τό πρόγραμμα του Συνεδρίου άρχισε μέ τόν Έσπερινό του Άγίου Κοσμά στόν φερώνυμο Ίερό ναό, συνεχίστηκε μέ τή θεία Λειτουργία της έπομένης και έπίσημα άνοιξε τό καθαρά έπιστημονικό μέρος τίς πύλες του στίς 11.00 π.μ. της 24ης Αυγούστου.

Κηρύσσοντας τήν έναρξη, μετά τόν καθιερωμένο Άγιασμό, ό Μητροπολίτης ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ τόνισε ότι, τό Β' Πανελλήνιο Συνέδριο συνέρχεται σέ μιά έποχή, πού οί έξελίξεις στήν Άνατολική Εύρώπη - ευνοϊκές γιά τή Βόρειο Ήπειρο - έφεραν στό προσκήνιο τό άγριο, αίμοσταγές και βάρβαρο σταλινικό άλβανικό καθεστώς, πού συστηματικά προσπαθεί νά εξαλβανίσει τούς 400.000 Έλληνες της Βορείου Ήπειρου, φτάνοντας μάλιστα στό άπίστευτο σημείο νά άπαγορεύσει διά νόμου κάθε ιδιωτική ή δημοσία θρησκευτική έκδήλωση.

Ή πληρότητα τών εισηγήσεων

διακεκριμένων καθηγητών και έπιστημόνων, ή άψογη ύλικοτεχνική ύποδομή, ή όλοπρόθυμη έξυπρέπηση άπ' όλους τούς έκλεκτούς συνεργάτες κληρικούς και λαϊκούς, ή συνεχής μέριμνα έκ μέρους της οργανωτικής Έπιτροπής γιά όλα τά προβλήματα πού τυχόν άνέκυπταν, αλλά και ή έκδήλωση, ή όποία οργανώθηκε στήν κεντρική πλατεία της Κονίτσης άπό τή χορωδία της ΣΦΕΒΑ και τό χορευτικό συγκρότημα του Λυκείου Έλληνίδων Ίωαννίνων τό βράδυ της 24/9/90 δημιούργησαν άτμόσφαιρα, πού απέπνεε τό άρωμα του αγώνος και όχι τή μούχλα του Σπουδαστηρίου, άτμόσφαιρα έθνικού παλμού και ένθουσιασμού.

Τίς έργασίες του Συνεδρίου παρακολούθησε τή δεύτερη μέρα ό Άντιπρόεδρος της Κυβέρνησης κ. Α.

Κανελλόπουλος, πού τόνισε στόν σύντομο χαιρετισμό του: «Δέ θά σάς διαψεύσουμε».

Ίδιαίτερη αίσθηση προκάλεσε τό τηλεγράφημα του Πατριάρχου ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ πός τόν Πρόεδρο της Όργανωτικής Έπιτροπής Μητροπολίτη ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟ: «ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝΤΕΣ ΑΠΟ ΜΑΚΡΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ ΥΜΕΤΕΡΑΣ ΑΓΑΠΗΤΗΣ ΙΕΡΟΤΗΤΟΣ ΣΥΓΧΑΙΡΟΜΕΝ ΟΛΟΚΑΡΔΙΩΣ ΣΥΓΚΛΗΣΕΙ Β' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΣΤΟΠ ΑΠΟ ΜΗΤΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΥΧΟΜΕΘΑ ΥΠΕΡ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΑΜΑ ΟΠΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΑΥΤΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΟΥΝ ΕΠΙΤΕΥΞΙΝ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟΥ ΣΤΟΧΟΥ ΣΤΟΠ ΑΣΠΑΖΟΜΕΘΑ ΥΜΕΤΕΡΑΝ ΙΕΡΟΤΗΤΑ ΕΥΛΟΓΟΥΜΕΝ ΠΑΤΡΙΚΩΣ ΑΓΑΠΗΤΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΟΥΣ». Μέρος

τών εργασιών του Συνεδρίου ήταν άφιερωμένο στις αρμοδιότητες και τις δικαιοδοσίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί της Έκκλησίας της Βορείου Ήπειρου.

Ένα από τα βασικά πορίσματα του Συνεδρίου είναι ότι η άρση του έμπολέμου τό 1987 ήταν άκυρη και χρειάζεται έπαναδιαπραγμάτευση για τή σύναψη Συνθήκης ειρήνης. Παράλληλα τονίστηκε ότι είναι ύποπτη και έθνικά επικίνδυνη ή άθρόα ροή προσφύγων και φυγάδων εκ τής Βορείου Ήπειρου. «Εύρισκόμεθα, έπεσήμανε ό κ. ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ πρό μιās καλοστημένης παγίδος των Άλβανών, μέ στόχο νά άπαλλαγούν εκείνοι άπ' τούς άνεπιθύμητους Βορειοηπειρώτες. Σεΐς Άλβανοί, είστε φιλοξενούμενοι στη Βόρειο Ήπειρο ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΦΥΓΕΤΕ».

Τό Συνέδριο παρακολούθησαν οι Μητροπολίτες Άργολίδος ΙΑΚΩΒΟΣ, Άρτης ΙΓΝΑΤΙΟΣ, Σερρών ΜΑΞΙΜΟΣ, Κιλκισίου ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, Λευκάδος ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ, και Φωκίδος ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ. Μηνύματα έστειλαν ό Πρωθυπουργός κ. Μητσοτάκης, ό Πατριάρχης Άλεξανδρείας, ό Άρχιεπίσκοπος Κύπρου ό Άρχιεπίσκοπος Άμερικής, άλλοι Ήεράρχες, Ύπουργοί, Βουλευτές, εκπρόσωποι του έπιστημονικού και καλλιτεχνικού κόσμου, σωματεία και πνευματικά ιδρύματα άπό τήν Έλλάδα και τό Έξωτερικό. Δεκάδες δημοσιογράφοι όπερατέρ και άνταποκριτές έλληνικών και ξένων τηλεοπτικών καναλιών και ραδιοσταθμών, συντάκτες έφημερίδων και περιοδικών μετέδιδαν τά του Συνεδρίου.

Άπ' τό Συνέδριο άπουσίασε ό άρχηγός τής Κ.Ε.Β.Α. γεγονός πού δέ μείωσε ούτε στό ελάχιστο τή λαμπρότητα τής έπιτυχίας του Β' Πανελληνίου Έπιστημονικού Συνεδρίου.

Όταν τό μεσημέρι τής Κυριακής 26 Αύγούστου 1990 τό συνέδριο τελείωνε μιá εύχή έβγαине άπ' τίς ψυχές όλων: «Τά όπλα πού έστειλε ή Κυβέρνηση στην Ήπειρο νά βοηθήσουν ειρηνικά για τήν έλευθερία τής Βορείου Ήπειρου».

ΑΛΒΑΝΙΚΗ "ΕΘΝΙΚΗ" ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ

του Κώστα Λουκέρη

Μ' αυτό το κείμενο προσπαθούμε να προσεγγίσουμε την Αλβανική ποίηση μέσα από το βιβλίο «Ανθολογία Αλβανικής Ποίησης» (Μετάφραση: Πάνου Τσοúκα, εκδόσεις: Εκδοτικό 8 Νοέμβρη, Τίρανα 1981), που προορίζεται για τους Έλληνες μειονοτικούς. Η επιλογή έγινε με κριτήριο το ενδιαφέρον για την προσπάθεια των Αλβανών στην μεταπολεμική τους πορεία να «δημιουργήσουν» εθνική ενότητα. Αυτό γίνεται μέσα από την τακτική του να παρουσιάζεται ως αυτονόητη η συνέχεια, από την αρχαιότητα έως σήμερα, του Αλβανικού έθνους. Παράλληλα μέσα από την περιχαράκωση απέναντι σ' ό,τι χωρίζει δια της μεγιστοποίησης αυτού που ενώνει.

1. Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ, του Ναΐμ Φρασιέρι

Αδέρφια μου Αλβανοί,
να πάμε προς τη γνώση, τη σοφία,
στη στράτα την ορθή, τη φωτεινή
και ν' αναστήσουμε την Αλβανία.

Υπήρχε η Αλβανία παντοτεινά
και στους αιώνες πάντα θε να υπάρχει,
μα τώρα στις μέρες μας, καμιά
έλλειψη, αδέρφια μου, δεν πρέπει νάχει.

Πάντα ειν' ευλογημένη απ' το Θεό
κι ως ήταν η Αλβανία ξακουσμένη
απ' τον πανάρχαιο ακόμα τον καιρό,
έτσι και τώρα πάλι θε να γένει.

Στα δοξασμένα εκείνα τα παλιά
τα χρόνια, που θριάμβευε η ανδρεία,
χώρα στην οικουμένη άλλη καμιά
δεν ήταν ακουστή ως η Αλβανία.

Ω, πόσους σπαθοφόρους διαλεχτούς
αντρωμένους γέννησε η Αλβανία
και στους αρχαίους και στους νέους καιρούς
που τους απαθανάτισε η ιστορία.

Εκείν' ήτανε πύρινοι καιροί,
με περισσούς αγώνες, κόπους, αίμα,

μα σήμερα σε μας μόνο χαρτί
χρειάζεται, ω αδέρφια μου, και πέννα.

Της μόρφωσης τ' ολόλαμπρο το φως
να πάρουμε όλοι μας τι ως ήταν πρώτα
δεν είναι πλέον ετούτος ο καιρός
χρεία έχομ' εμείς τώρα για φώτα.

Τη γλώσσα μας να γράφομ' όλοι εμείς,
να φωτιστεί απ' άκρη σ' άκρη η χώρα,
σιγά-σιγά να μαθoμε, ω Αλβανοί,
τ' ήταν το έθνος μας και τ' είναι τώρα.

Πόσ' όμορφ' είναι η γλώσσα μας, γλυκιά,
μελίρρυτη και τρισχαριτωμένη,
ευκολομίλητη, πολύτιμη, πλατιά,
λες κι ο Θεός αυτή τη γλώσσα κρένει.

Πασίχαρ' είναι για τους Αλβανούς
η μέρα ετούτη που στην άγρια γης μας
ενός φωτός θ' ανοίξει τους κρουούς,
που δεν τους γνώρισαν οι προγόνοί μας.

Η μέρ' αυτή θα φέρει τη χαρά
στην Αλβανία και κάθε καλοσύνη
και θε να διώξει κάθε συμφορά,
κάθε ζημιά, κάθε παραφροσύνη.

Χαρά, τιμή σ' εκείο το φυτευτή,
όπου φυτεύει αυτό το δέντρο τώρα,
το ψέμα δεν το πνίγει και μεστή
της ευτυχίας θα δέσει την οπώρα.

Στήν πρώτη στροφή «η ανάσταση της Αλβανίας» καλύπτει πλήρως, κατά τον δημιουργό, ως φαίνεται, την απουσία προσπάθειας δημιουργίας κρατικής οντότητας με σαφή Αλβανικό προσδιορισμό στο παρελθόν. Αυτό είναι σαφές και στις επόμενες στροφές, όπου δοξάζεται η Αλβανία και τα προσόντα των Αλβανών από την αρχαιότητα και εντεύθεν. Τα «προβλήματα» ξεκινούν από την έβδομη στροφή έτσι, οι ανδρείοι Αλβανοί καλούνται να μορφωθούν και να γράφουν την γλώσσα τους. Είναι γνωστό ότι λαοί που δεν γράφουν την γλώσσα τους, εύκολα χάνουν την όποια παράδοσή τους, κινδυνεύοντας να αφομοιωθούν από άλλους λαούς. Όπως εύλογα μας αναφέρει ο ποιητής στην τελευταία στροφή — έχοντας χρησιμοποιήσει άτσαλα εννέα φορές τον όρο Αλβανία, στην προσπάθειά του να τον εντυπωθούν ίσως οι συμπατριώτες του — μια τέτοια τακτική αποτελεί επένδυση για καλή καρποφορία. Μια άλλη επένδυση μετά τον β' παγκόσμιο στην γειτονική Γιουγκοσλαβία με την «Μακεδονία», την βλέπομε ήδη να αποδίδει.

2. Ο ΜΟΥΓΙΟ ΟΥΛΚΙΝΑΚΟΥ, του Νώντα Μπούλκα.

—Ποιοί στη θάλασσα είναι κείνοι
σαν κοράκων μαύρων σμήνη;
Ακούς, μάνα, το σεισμό;
—Είναι, γιέ μου, οχτρών ασκέρι,

που δαυλό κρατά στο χέρι
να σκορπίσει το χαμό.

—Ποιοί ναι, μάνα, εκείνοι οι ξένοι
πούρχοντ' έτσι κορδωμένοι,
με φτερά σαν οι κοκκόροι,
μελανοχιτωνοφόροι;

—Είναι οχτροί μας που με λύσσα
φέρνουν της σκλαβιάς τ' αλύσα,
να μας δέσουν πόδια, χέρια,
θεν να σβήσουνε τ' αστέρια
και να γίνουν μαύροι τάφοι
κάθε δάσος και χωράφι,
να γεμίσουν τα βουνά μας,
κάθε ράχη, λαγκαδιά μας,
με κορμιά, γιόκα μου, ωμένα,
τρυφερά, μακελλεμένα.

—Φωτιά απ' τα πέλαγα, απ' τα ουράνια!
Μαύρισεν ο γήλιος, μάνα!
Γηραιό Δυρράχιο, ο εχτρός
στο κατώφλι σου ήρθε μπρός.
Στο αίμα πνίγηκε ο λαός.
Πολεμά ένας σταυραητός.
Νέοι, γέροι, στον αγώνα,
το αίμα έφτασε ως το γόνα!
Χτύπα, Μούγιο, για τη θεία λευτεριά.
Έτσι για την Αλβανία,
με γυμνό σπαθί, μ' αντρεία,
ο λαός μας πολεμά!

Λέει ο Γκουτζόνι: «Μάμα μιά,
τί άντρες έχει η Αλβανία!»

Οι τηλεγραφοί χτυπάνε
τα μαντάτα παν, γυρνάνε,
απ' Ανατολή σε Δύση,
απ' τη Λόντρα στο Παρίσι
Βελιγράδι, Αμερική,
απ' Ασία στην Αφρική,
στην Αθήνα και στη Μόσχα:
Μαζύ ο Γκέκας με τον Τόσκα
πολεμούν τον Ξεν' ολόρθοι
για μι' αυλή, για ένα κατώφλι,
και μ' αίμά του βάφουν χρώμα
της πατρίδας τους το χόμα.

Ποιός σαν λιόντας πολεμάει;
Ποιός τ' ατσάλι πελεκάει;
Οι Αλβανοί ναι οι αντρειωμένοι
με σχισμένη την κοιλιά,
ματωμένοι, προδομένοι,
από κλέφτη βασιλιά!

Είναι ο Μούγιο, ο επιλοχίας,
σύμβολο αντρείας, θυσίας!

Μα το στήθος πέρα ως πέρα
του το τρύπησε μια σφαίρα
κι έπεσε το παλληκάρι,
για μι' αυλή, για ένα λιθάρι.

Δέρνεται η μάνα και κλαίει
και περήφανη του λέει:
«Χαλάλι να σου γίνει, γιε μου,
το γάλα μου αστρί, ακριβέ μου.

Για τη λευτεριά θυσία
τη γλυκιά έδοσες ζωή σου
και σε κλαίει όλ' η Αλβανία,
δόξα αιώνια και τιμή σου!»

Το αφιερωμένο σ' αυτό τον ήρωα ποίημα, καθορίζει εμμέσως πλην σαφώς τα όρια ενδιαφερόντων της Αλβανίας. Αφορμή δίνουν οι κοκορόφτεροι φασίστες του Μουσολίνι. Τα σημαντικά σημεία, κατά τη γνώμη μας, έρχονται λίγο πιο κάτω. «Οι τηλεγραφοί» ειδοποιούν Λονδίνο, Παρίσι, Βελιγράδι, Αμερική και καταλήγουμε σε Αθήνα και Μόσχα. Οι κακοί ιμπεριαλιστές, οι σοσιαλιμπεριαλιστές και οι άτακτοι γείτονες, μεταξύ των οποίων και οι Έλληνες.

Το πρόβλημα όμως αναδεικνύεται λίγο πιο κάτω. «Μαζύ ο Γκέγκας με τον Τόσκα, πολεμούν τον ξεν' ολόρθου». Ο διαχωρισμός σε γένη των Αλβανών γίνεται προσπάθεια να υπερκεραστεί, με την προβολή του κοινού εχθρού και την κοινότητα στην αντιμετώπιση του. Είναι σαν να γράφαμε σε ποίημα για την Ελλάδα του 1940 ότι Μακεδόνες αλλά και Κρητικοί έλαβαν μέρος στον πόλεμο. Ο σχηματισμός έθνους στην Αλβανία άργησε. Αυτό θα φανεί ίσως εντονότερα μέσα σε μια προοπτική αλλαγής του καθεστώτος.

3. ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ, του Φάτος Αράπι

Το φαγωμένο μισοφέγγαρο, σαν λόγος μισοειπωμένος.

Σαν τούρκικη σκέψη ο παλιός μιναρές.

Στο σιωπηρό χαγιάτι - σωμαίνου οι αιχμάλωτοι πολέμου.
Στους λαιμούς των Ιταλών — μια αλυσίδα κι ένας σταυρός,
ή μια μαντόνα που σαν με ντροπή μας κοιτάζει.

Με τα βρώμικα νύχια

οι αιχμάλωτοι ξύνουν τα παχιά τους τα γένια
και ψηλά το σκυθρωπό μισοφέγγαρο κοιτάζουν,
τον εαυτό τους

στα στήθη τους ο Ιησούς Χριστός...

Έξω περιπολεί η παρτιζάνισσ' Αλβανία.

Θα μπορούσε να αποκαλείται «κατά πασών των θρησκειών». Είναι γεγονός ότι στο στόχαστρο του ποιητή βρίσκεται το μισοφέγγαρο και ο σταυρός. Αυτό δεν συμβαίνει για κανέναν άλλο λόγο παρά μόνο, γιατί η διαίρεση του Αλβανικού πληθυσμού σε διάφορα δόγματα - μουσουλμάνοι, καθολικοί και ορθόδοξοι - δυσκόλευε την εντατικοποιημένη προσπάθεια ομογενοποίησης των κατοίκων της χώρας και τη δημιουργία κατ' επέκταση εθνικής συνείδησης. Μια προσπάθεια, που το μέλλον θα δείξει το κατά πόσον ήταν πετυχημένη...

Χάρωψ 'Οπατών

Στην Ήπειρο του 1ου αι. π.Χ. ζούσε ένας Χάρωψας, γόνος αριστοκρατικής οικογένειας της Θεσπρωτικής πόλης Φοινίκη.

Η οικογένειά του - γιατί η οικογενειοκρατία δέσποζε, φαίνεται, και τότε στην Ελλάδα - ήταν ανοιχτή στους έκ Δυσμών νεωτερισμούς και ιδεολογίες: Έτσι, έστειλε τον, νεαρό ακόμα, Χάρωπα στη Ρώμη για σπουδές.

«Το παιδί» γύρισε από την ανερχόμενη Πόλη με λατινική παιδεία, λατινικούς τρόπους και λατινικές ιδέες: «Μη φοβάσαστε, εσείς οι Θεσπρωτοί, τους φίλους μας τους Ρωμαίους. Αυτοί είναι δημοκρατικοί. Όχι σαν τους συμπατριώτες μας τους Μολοσσούς, που φοβούνται τις νέες ιδέες».

Ακόμα κι όταν ο ρωμαϊκός στρατός κατασκεύαζε ένα προτεκτοράτο στη Νότια Ίλλυρία, πάνω ακριβώς από τα κεφάλια των Θεσπρωτών, ο Χάρωψας μιλούσε για τη «δημοκρατική» και «φιλή» Ρώμη.

«Μη φοβάστε, εσείς οι Θεσπρωτοί, τον ειρηνιστικό στρατό της δημοκρατικής Ρώμης. Έρθε για να τονίσει στους Μακεδόνες ότι υπάρχει μια ισχυρή προστάτιδα δύναμη για τα δημοκρατικά καθεστώτα -όπως το «Κοινόν των Ηπειρωτών».

Το 70 π.Χ., ο στρατός του Αιμίλιου Παύλου εισβάλλει στην Ήπειρο: 70 πόλεις καίγονται, λεηλατούνται και καταστρέφονται από τα θεμέλια - και σήμερα ακόμη οι αρχαιολόγοι αδυνατούν να εντοπίσουν τη θέση τους! 100.000 Έλληνες πωλούνται σκλάβοι στην Αφρική...

Ο Χάρωψας ξεκινά για επίσημη επίσκεψη στη Ρώμη. Ο Αιμίλιος Παύλος δεν τον δέχεται - ποιος θέλει να συγχρωχίζεται με προδότες; - και ο Χάρωψας πεθαίνει από αρρώστεια στο ταξίδι της επιστροφής. Χαρακτηρίστηκε «ο μεγαλύτερος προδότης που είδε η γη».

Ο ιστορικός Πολύβιος γράφει: «Λέγεται πως τη στιγμή του θανάτου του Χάρωπα, πριν ακόμα μαθευτεί το νέο - και ενώ στην Ελλάδα ο καιρός ήταν βροχερός και τα σύννεφα μαύρα -, ξαφνικά η μουντάδα διαλύθηκε και η ήλιος εμφανίστηκε ολόλαμπρος».

Τα παραπάνω αναφέρονται γι' αυτό που λέμε... «ιστορικούς λόγους». Εξ άλλου, τι είδους σχέση θα μπορούσε να έχει αυτή η ζοφερή περιγραφή με πρόσωπα, σχήματα και καταστάσεις της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής σκηνής; Η πείρα του παρελθόντος μάς έχει διδάξει αρκετά, ώστε ο κίνδυνος πρόμοικων εθνικών καταστροφών να μην υφίσταται πια.

Έτσι δεν είναι;

Σ.Ρ.

Η Μουσουλμανική Μειονότητα στη Δυτ. Θράκη και η πολιτική της Τουρκίας

(Θεσμική προσέγγιση)

Γ' ΜΕΡΟΣ.

Στο προηγούμενο άρθρο μας είδαμε την αγωνιώδη προσπάθεια ενός από τους αρίστους τούρκους διπλωμάτες, του Κιαμουράν Γκιουρούν να καταδείξει ότι δεν τίθεται ζήτημα αριθμητικής ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων, της «Ρωμείκης» της Κωνσταντινούπολης και της «Τουρκικής» στη Δυτική Θράκη. Όταν όμως ο συγγραφέας αυτός προσπαθώντας να τεκμηριώσει τις απόψεις του από τα επίσημα πρακτικά της διάσκεψης ειρήνης της Λωζάννης, παρεκτρέπεται σε χονδροειδείς στρεψόδικες ερμηνείες. Σχετικά σημαντικό δεν είναι βέβαια το ότι γίνεται ο ίδιος καταγέλαστος, όσο το ότι αφήνει να διαφανεί σε πλήρη γυμνότητα η απώτερη τουρκική στοχοθεσία.

Ο τούρκος διπλωμάτης λοιπόν ισχυρίζεται ότι ό,τι έχει επισημάνει «δεν αποτελεί δικές του σκέψεις αλλά πρόκειται για κάτι που έχει προβληθεί από τον άγγλο αντιπρόσωπο κατά τις συζητήσεις στη Λωζάννη». Κατά τις συνεδριάσεις της υποεπιτροπής «από της ανταλλαγής των πληθυσμών» της 16 και 19 Ιανουαρίου 1923 δυό φορές ο άγγλος αντιπρόσωπος εξήγησε ότι η Δυτική Θράκη έχει εξαιρεθεί από την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών για πολιτικούς λόγους, επειδή είχε προταθεί για την περιοχή η διεξαγωγή δημοψηφίσματος». (1)

Όπως όμως είδαμε το αίτημα για διενέργεια δημοψηφίσματος είχε υποβληθεί από μέρους της τουρκικής αντιπροσωπείας και απεσύρθη άμεσα, ύστερα από την έντονη αντίδραση των συνέδρων. Αμφότερες οι παρεμβάσεις του άγγλου αντιπρόσωπου Ryan έγιναν προκειμένου να αντικρούσει τον ισχυρισμό του τούρκου αντιπρόσωπου Ριζά Νούρ που ε-

του Νεοκλή Σαρρή

πεδίωκε να διευρύνει την περιοχή της Δυτικής Θράκης μέχρι τον Στρυμώνα, προκειμένου να υπάρξει η ζητούμενη αριθμητική ισορροπία μεταξύ των δύο μειονοτήτων εφ' όσον στη Δυτική Θράκη υπήρχαν 110.000 μουσουλμάνοι και στην Κωνσταντινούπολη 300.000 Έλληνες. Ο άγγλος αντιπρόσωπος στην πρώτη παρέμβασή του διευκρίνισε τα γεωγραφικά όρια της Δυτικής Θράκης, λέγοντας η περιοχή έχει οριστεί από τους συμμαχούς και ότι αυτή «είναι εκείνη για την οποία η τουρκική αντιπροσωπεία, ισχυριζόμενη ότι δεν είχε ακόμη επιλυθεί το εδαφικό καθεστώς, ζήτησε να εξαιρεθεί από την ανταλλαγή η Δυτική Θράκη - πράγμα που έγινε». (2) Η προκειμένη όμως εξαίρεση αφορά στην πρώτη φάση των διαπραγματεύσεων, όταν δηλαδή δεν είχε καν αποφασισθεί η έκταση της ανταλλαγής - αν δηλαδή σ' αυτούς που δεν θα υπα-

γόταν στις διατάξεις της θα ήταν και μερικές εκατοντάδες χιλιάδες Ελλήνων που την εποχή εκείνη παρέμεναν ακόμη στη Μικρά Ασία. Όταν όμως η ανταλλαγή γενικεύτηκε, η εξαίρεση της Δυτικής Θράκης συνδυάστηκε και συνδέθηκε με την εξαίρεση της Κωνσταντινούπολης, ώστε οι δύο μειονότητες να τελούν σε μιά ισορροπία.

Πραγματικά στη δεύτερη παρέμβασή του ο άγγλος αντιπρόσωπος στον οποίο παραπέμπει ο Τούρκος συγγραφέας ανέφερε ότι «όντως αρχικά ζητήθηκε η διενέργεια δημοψηφίσματος. Η εξαίρεση όμως που αποφασίσθηκε στη συνέχεια δεν έχει σχέση με αυτό το γεγονός... συνεπώς τα δυτικά όρια της περιοχής καθορίζονται από το Νέστο» και όχι το Στρυμώνα που ζητούσε ο Ριζά Νούρ. Με αυτά τα δεδομένα ο άγγλος αντιπρόσωπος διευκρίνησε ότι «η εξαίρεση από την ανταλλαγή δεν εμπνέεται από μια ακριβή αριθμητική ισορροπία και τούτο εφ' όσον η Δυτική Θράκη έχει τεθεί εκτός ανταλλαγής για καθαρά πολιτικούς λόγους». (3) Είναι φανερό ότι ο άγγλος αντιπρόσωπος προσπάθησε να ανατρέψει τους τουρκικούς ισχυρισμούς και να δικαιολογήσει το γεγονός ότι στην Κωνσταντινούπολη παρέμεναν υπέρτεροι Έλληνες από τους μουσουλμάνους που παρέμεναν στη Δυτική Θράκη.

Ο Κιαμουράν Γκιουρούν ορθά ισχυρίζεται ότι ενώ η ελληνική μειονότητα στην Κωνσταντινούπολη εξαιρέθηκε για λόγους οικονομικούς η μουσουλμανική / τουρκική της μουσουλμανικής Δυτικής Θράκης εξαιρέθηκε για λόγους πολιτικούς. Πολιτικοί όμως λόγοι, όπως εξηγήσαμε από την αρχή, σημαίνουν την πολιτική βούληση των συμβαλλομένων και κυρίως της Ελλάδας να δημιουργήσουν μία ισορροπία μεταξύ των δύο μειονοτήτων προς μείζονα προστασία της ελληνικής. Έτσι η ισορροπία δεν είναι βέβαια αριθμητική, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι μπορούν να διαφέρουν οι δύο μειονότητες **καταφανώς** ως προς την αριθμητική δύναμη της κάθε μιας. Το ζητούμενο ήταν και είναι η αμοιβαία ύπαρξη υπολογισμών μειονοτήτων στις δύο χώρες και όχι (όπως συμβαίνει σήμερα) η μουσουλμανική να είναι πεντηκονταπλάσια της ελληνικής. Ακόμη, όπως επισημάναμε, κριτήριο είναι το ποσοστό που καταλαμβάνει η μειονότητα στο σύνολο του πληθυσμού της περιφέρειάς της πράγμα που, ενώ για την μουσουλμανική είναι περίπου το 29% της Δυτικής Θράκης, για την ελληνική είναι το 0.003 %.

Οπωσδήποτε όμως οι «πολιτικοί λόγοι» είναι παρεπόμενοι των οικονομικών από τους οποίους και εξαρτώνται. Αυτό φαίνεται από το ότι ο Ριζά Νουρ προσπάθησε να πείσει τη

διάσκεψη ότι υπαγορεύτηκαν από «οικονομικούς λόγους» και ως τέτοιους πρόβαλλε ότι η πλειοψηφία των μουσουλμάνων ασχολείται με την καπνοκαλλιέργεια και «ο εκπατρισμός τους θα σήμαινε το τέλος για την καλλιέργεια του καπνού», πράγμα που «θα ζημίωνε και την Ελλάδα, αλλά και ολόκληρο τον Κόσμο» (4).

Πάνω σ' αυτά ο έλληνας αντιπρόσωπος Δ. Κακλαμάνος είπε ότι στη θέση των μουσουλμάνων που υπαινίσσεται ο Ριζά Νουρ μπορούν να εγκατασταθούν οι Πόντιοι από τη Σινώπη και τη Σαμσουντα. (Παρότι οι Ριζά Νουρ αντέδρασε ισχυριζόμενος αναληθώς βέβαια ότι οι καπνοπαραγωγοί στη Σαμσουντα από την οποία καταγόταν και ο ίδιος ήταν Τούρκοι και όχι Έλληνες). Το βέβαιο είναι ότι η διάσκεψη δεν είχε καμιά αντίρρηση για την εγκατάσταση στη Δυτική Θράκη Ποντίων. Η λεπτομέρεια επισημαίνεται εφ' όσον και κατά τις μέρες μας είναι επίκαιρη η μετεγκατάσταση των Ποντίων στην ίδια πάντα περιοχή.

Αναντίρρητα στις μέρες μας οι «οικονομικοί λόγοι» για τους οποίους εξαιρέθηκαν οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης από την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, έχουν εκλείψει. Η οικονομική απογείωση της Τουρκίας έχει επιτευχθεί σε αξιοζήλευτο σημείο, συνεπώς η παρουσία των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη δεν είναι αναγκαία. Παράλληλα και η οικονομία της Ελλάδας έχει αναπτυχθεί και σε κάθε περίπτωση δε θα σημειωθούν αναστατώσεις στην υποθετική περίπτωση που θα ζητηθεί η αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων με τη μετακίνηση της μουσουλμανικής στην Τουρκία και των λειψάνων της Ελληνικής στην Ελλάδα. Για τον ίδιο λόγο δε θα προκληθεί αναστάτωση και στην Τουρκία με την είσοδο μέχρι και 90-100 χιλιάδων κατ' ανώτατο όριο μουσουλμάνων που θα θελήσουν ενδεχομένως, να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Μιά χώρα με 60 εκατομμύρια πληθυσμό και με ακμάζουσα οικονομία, όπως δεν παύει να δηλώνει και η ίδια, είναι ευνόητο ότι μπορεί να απορροφήσει πληθυσμό

100 χιλιάδων ατόμων. Άλλωστε η πείρα της τελευταίας τριετίας κατέδειξε ότι η Τουρκία είναι ικανή να αφομοιώσει πολλαπλάσιους πρόσφυγες όπως 300.000 από τη Βουλγαρία, ένα εκατομμύριο από το Ιράκ, πόσο μάλλον ότι μία πολύ σημαντική μερίδα από τους μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης έχουν μεταφέρει ήδη περιουσιακά στοιχεία στην Τουρκία, ενώ είναι λογικό να αποφασισθεί η παραχώρηση σ' αυτούς των περιουσιών των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, πρόβλημα το οποίο μέχρι σήμερα εκκρεμεί.

Από την άλλη πλευρά η έννοια της ισορροπίας που εξασφαλίζει η συνθήκη της Λωζάννης μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας διαποτίζει το σύνολο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά τρόπο που η τελευταία την έχει αναγάγει σε δόγμα. Η θέση αυτή έχει αναπτυχθεί για πρώτη φορά από τον Φατίν Ρουστού Ζορλού στη μοιραία τριήμερη διάσκεψη του Λονδίνου τον Αύγουστο / Σεπτέμβριο του 1955. Υπενθυμίζεται ότι η διάσκεψη αυτή είχε συγκληθεί από τη βρετανική κυβέρνηση για την εξεύρεση λύσης που αφορούσε το Κυπριακό, το οποίο από ένα ζήτημα αυτοδιάθεσης της συντριπτικής πλειοψηφίας των Κυπρίων, μετατράπηκε σε ελληνοτουρκική κυρίως διένεξη. Άλλωστε η συμμετο-

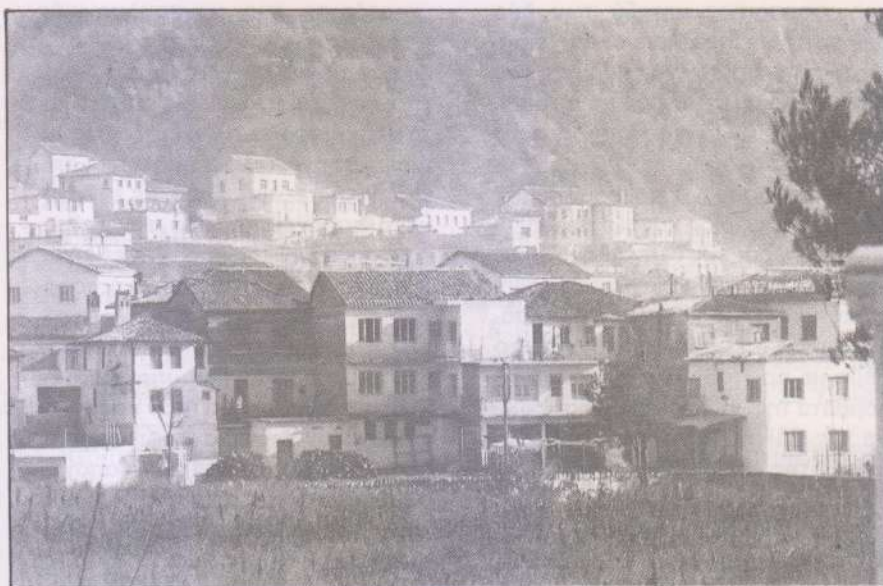
χή της Τουρκίας σ' αυτή τη διάσκεψη είχε αυτό το σκοπό.

Ο Ζορλού, λοιπόν, προκειμένου να δικαιολογήσει το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την Κύπρο, αλλά και τη στάση της Τουρκίας της οποίας την εποχή εκείνη ήταν η επιθυμία να παραμείνει η μεγαλόνησος υπό βρετανική κατοχή ή «να επιστραφεί» σ' αυτήν, ισχυρίστηκε ότι με τη συνθήκη της Λωζάννης έχει δημιουργηθεί μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας μια πολύ ευαίσθητη ισορροπία η ανατροπή της οποίας οδηγεί σε υπαρχής αναθεώρηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων σε άλλη βάση, δηλαδή πολεμική. Κατά το Ζορλού η ισορροπία είχε ήδη διαταραχτεί με την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα - η οποία ενισχυόταν έναντι της Τουρκίας (5).

Η θεωρία αυτή του Ζορλού η οποία έχει έκτοτε επαναληφθεί συνεχώς από τους Τούρκους πολιτικούς και διεθνολόγους, είναι βέβαια επιδεικτική κριτικής από πολλές πλευρές - κυρίως όμως γιατί προκαλεί δυο βασικά ερωτήματα.

Πρώτον: Κατά ποιά λογική οποιαδήποτε ενίσχυση της Ελλάδας, ανεξάρτητα της Τουρκίας, συνεπάγεται και πολλαπλάσια ενίσχυση της τελευταίας προκειμένου έτσι να «διαφυλαχθεί η ισορροπία» που καθιέρωσε η Συνθήκη της Λωζάννης; Δεύτερον: Κατά ποιά λογική η σημερινή Τουρκία **ταυτίζεται** με την Οσμανική Αυτοκρατορία. Βέβαια το αίτημα για «επιστροφή» στην πρώτη της Κύπρο αποκαλύπτει ότι η Τουρκία θεωρεί μια παρόμοια ταύτιση δεδομένη.

Το ενδιαφέρον στην προκειμένη περίπτωση είναι ότι το επιχείρημα της διασάλευσης της ισορροπίας προβάλλεται μόνο έναντι της Ελλάδας και όχι άλλων χωρών, ιδιαίτερα αυτών που έχουν κατά καιρούς αποσπαστεί από το Οσμανικό κράτος. Για παράδειγμα η Τουρκία δεν έχει διαμαρτυρηθεί για την προσάρτηση του Κουβέϊτ από το Ιράκ. (Αύγουστος 1990) μολονότι η περίπτωση είναι όμοια (6). Παραταύτα το βέβαιο είναι ότι η πρόθεση ταύτισης της Τουρκίας με την Οσμανική Αυτοκρατορία στη διατύπωση του Ζορλού παραμένει νεφελώδης ή ορθότερα

Γενική άποψη του Εχίνου

καλυμμένη. Οπωσδήποτε όμως με τα κριτήρια που έχει θέσει ο ίδιος η σημερινή εικόνα την οποία εμφανίζουν οι δυο μειονότητες, η μουσουλμανική στην ελληνική Θράκη και η ελληνική στην Κωνσταντινούπολη, φαίνεται ότι η προβλεπόμενη από τη Συνθήκη της Λωζάννης ισορροπία έχει διασαλευθεί.

Προκαλεί κατάπληξη ο πανικός ο οποίος καταλαμβάνει την Άγκυρα κάθε φορά που τίθεται σ' αυτήν το ζήτημα της αποκατάστασης της ισορροπίας με τη μετακίνηση λίγες δεκάδες χιλιόμετρα ανατολικότερα των μουσουλμανικών πληθυσμών της ελληνικής Θράκης. Μολονότι το αίτημα δεν έχει διατυπωθεί επίσημα από την ελληνική πλευρά, η τουρκική αντίδραση είναι σπασμωδική και προδίδει ταραχή. Αυτό συμβαίνει και με Τούρκους συγγραφείς οι οποίοι δεν έχουν άμεση σχέση με τις υπηρεσίες του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών, όπως λόγου χάριν ο Αλή Σιρμέν αρθρογράφος της «Τζουμχουριγιέτ», άνθρωπος προοδευτικών όπως όλοι πιστεύουν στην Τουρκία, αρχών και αρκούντως φιλέλληνας, για να είναι αντιπρόεδρος στην τουρκική επιτροπή Τουρκοελληνικής φιλίας (7). Η αντίδραση στην καλλίτερη των περιπτώσεων είναι μιά επίκληση στα φιλάνθρωπα αισθήματα των Ελλήνων, ή ότι το μέτρο θα πλήξει οικο-

νομικά την Τουρκία. Οι ίδιοι Τούρκοι που αντιδρούν στην πρόταση αποκατάστασης της ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων με τη μετακίνηση της μουσουλμανικής, εφ' όσον δεν είναι εφικτή η επιστροφή των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης στις εστίες τους, πράγμα που κανείς από τους τελευταίους δεν επιθυμεί, όχι μόνο δεν αντιδρούν, αλλά και ενισχύουν μεταναστευτικά ρεύματα ομοεθνών τους από τα Βαλκάνια (όπως η Βουλγαρία) και κυρίως από την Κεντρική Ασία.

Η παραπάνω λεπτομέρεια σηματοδοτεί τη σοβαρότητα του μειονοτικού ζητήματος στην ελληνική Θράκη σε σχέση προς τις επιδιώξεις της Άγκυρας και είναι σε θέση να διευκρινίσει την πρόθεση της Τουρκίας να ταυτιστεί με την Οσμανική Αυτοκρατορία με την έννοια της αποκατάστασης της στα σύνορα της τελευταίας. Έχουμε ήδη επισημάνει ότι από τη δεκαετία του 1970 τούρκοι συγγραφείς αναφέρονται σε διασάλευση της ισορροπίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας την οποία δημιούργησαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι και πρόθεση της Τουρκίας να κερδίσει το «νέο γύρο» που άρχισε το καλοκαίρι του 1974. Σ' αυτή την κατηγορία των επαϊόντων Τούρκων συγγραφέων είχαμε συμπεριλάβει και τον Κ. Γκιουρούν ο οποίος έναντι του επιχειρήματος της διασάλευσης

της ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων, πρότεινε το επιχείρημα της μη «οριστικής επίλυσης του εδαφικού καθεστώτος της Δυτικής Θράκης» υπονοώντας έτσι ότι αυτό παραμένει ανοικτό.

Η έξαρση του Κ. Γκιουρουν δεν είναι τυχαία. Ο ίδιος υπήρξε πρεσβευτής της χώρας του στην Αθήνα, μετά το 1975, όταν γιά πρώτη φορά δόθηκε κάποια δημοσιότητα στη διασάλευση της ισορροπίας στο επίμαχο θέμα με πρωτοβουλία ενός από τα κόμματα της βουλής και συγκεκριμένα της ΕΔΗΚ. Μέχρι τότε η διασάλευση της ισορροπίας είχε επισημανθεί από την ελληνική πλευρά στην τουρκική, σε διάφορες περιπτώσεις πάντοτε όμως παρεπιπτώντας και όχι αυτοτελώς, δηλαδή ως διαπίστωση υφιστάμενης πραγματικής κατάστασης και όχι ως ζήτημα το οποίο έπρεπε να επιλυθεί.

Πιό συγκεκριμένα η ανατροπή της αριθμητικής ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων είχε «προβληθεί» προς την τουρκική κυβέρνηση «κατά περίπτωση γραπτά και προφορικά»:

Πρώτον: Κατά τη διάρκεια των Ελληνοτουρκικών διαπραγματεύσεων του 1968 και ειδικά στις φάσεις τους που έγιναν στην Αθήνα από 11-23 Μαρτίου και στην Άγκυρα από 15-27 Απριλίου.

Δεύτερον: Κατά την ανταλλαγή θεμάτων διαφορών μεταξύ των δύο χωρών την 31 Μαΐου 1974, όταν υποβλήθηκε ελληνικός πίνακας προς την Τουρκική κυβέρνηση.

Τρίτον: Κατά την μακράν έκθεση του Έλληνα πρέσβυ στην Άγκυρα που υποβλήθηκε στον υπουργό των εξωτερικών της Τουρκίας στις 3 Φεβρουαρίου 1976.

Τέταρτον: Κατά το διάβημα του Έλληνα πρεσβευτή στο τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών την 13 Ιανουαρίου 1977.

Τον Απρίλιο του 1978 με την υπ' αριθμ. 1942/26.4.78 ερώτησή του προς την ελληνική βουλή ο βουλευτής Χανίων Ν. Βενιζέλος ζήτησε από τον υπουργό των εξωτερικών να πληροφορηθεί εάν η κυβέρνηση προβάλλοντας το ζήτημα στην τουρκική πλευρά είχε προτείνει για την αποκατάσταση της ισορροπίας την

μετατόπιση της μουσουλμανικής μειονότητας στο έδαφος της Ανατολικής Θράκης. Και αυτό γιατί μέχρι τότε το ζήτημα, όχι μόνο ετίθετο κατά πλάγιο τρόπο, αλλά έτσι όπως έμπαινε άφηνε τελικά ακάλυπτη την ελληνική πλευρά. Γιατί, σέ ενδεχόμενη παρατήρηση από την τελευταία προς την τουρκική - σχετική με την ανατροπή της αριθμητικής ισορροπίας, το ελάχιστον που αντιμετώπιζε ήταν η χλεύη. Και αυτό εφόσον πάντα με προκλητική υποκρισία οι Τούρκοι δήλωναν ότι ήταν πρόθυμοι να δεχτούν την επιστροφή εκείνων που είχαν εξαναγκαστεί να αποχωρήσουν από την ιδιαίτερη πατρίδα τους, είτε Κωνσταντινούπολη ήταν αυτή, είτε η Ίμβρος και η Τένεδος. Απόδειξη άλλωστε, του ατελέσφορου τρόπου με τον οποίο έθεσε η ελληνική πλευρά το ζήτημα είναι ότι ενώ, όπως ήδη αναφέρθηκε η ίδια είχε επικαλεστεί την ανατροπή της αριθμητικής ισορροπίας κατά τις διαπραγματεύσεις του 1968 οι τελευταίες κατέληξαν στην υπογραφή της εκπαιδευτικής συμφωνίας που αφορά στα μειονοτικά σχολεία των δύο χωρών. Συμφωνία η οποία όχι μόνο δε λαμβάνει υπ' όψη της την ανατροπή αλλά λόγω αυτής αναγνωρίζει την Τουρκία το δικαίωμα της επέμβασής της στην εκπαίδευση των μουσουλμανικών σχολείων της ελληνικής Θράκης, σε ασύγκριτα μεγαλύτερη κλίμακα σε σχέση προς το

αντίστοιχο δικαίωμα της Ελλάδας.

Ο ερωτών βουλευτής έθεσε διαφορετικά το ζήτημα εφ' όσον αποκατάσταση της ανατραπέιας αριθμητικής ισορροπίας, γι' αυτούς, σήμαινε την μετατόπιση των μουσουλμανικών πληθυσμών από το ελληνικό τμήμα της Θράκης, στο Τουρκικό. Άλλωστε ο Νιχάτ Ερήμ ο οποίος κατά την εποχή εκείνη ήταν σύμβουλος της τουρκικής κυβέρνησης στο Κυπριακό, απαντώντας σε πρόταση του βρετανού βουλευτή Πάρκερ για μετεγκατάσταση των τουρκοκυπρίων στη Μικρά Ασία, αντιπρότεινε τη μετατόπιση δεκάδων χιλιάδων απ' αυτούς στο ένα τμήμα της Μεγαλονήσου και την κατ' αυτό τον τρόπο επίτευξη της διχοτόμησης (πραγματική κατάσταση που δημιούργησε η Τουρκία με την εισβολή της το 1974) (8). Ωστόσο η διχοτόμηση - ή ορθότερα η τριχοτόμηση - της Θράκης είχε πραγματοποιηθεί από τη δεύτερη δεκαετία του αιώνα μας. Τι ποιό λογικό όσοι από τους μουσουλμάνους της ελληνικής Θράκης αισθάνονται ότι είναι Τούρκοι να μετατοπιστούν στο τουρκικό τμήμα της Θράκης; Μιά παρόμοια μετατόπιση, κατά τον Ερήμ, όχι μόνο δεν ταλαιπωρεί τον μετακινούμενο πληθυσμό, αλλά επιλύει σημαντικά «στρατιωτικά και πολιτικά ζητήματα».

Η ερώτηση του Ν. Βενιζέλου δεν έτυχε να συζητηθεί από τη βουλή,

Ομιλος Πομάκων

λόγω των γνωστών μεθοδεύσεων του προεδρείου ιδιαίτερα εκείνης της περιόδου. Ο ερωτών βουλευτής μετέτρεψε την ερώτηση σε επερώτηση, η οποία για τους ίδιους λόγους είχε την ίδια τύχη. Ακολούθησαν άλλες ερωτήσεις και αναφορές άλλων βουλευτών με συναφές περιεχόμενο, καμιά από τις οποίες δε συζητήθηκε (9). Κάθε φορά όμως ο αρμόδιος υφυπουργός Φ. Ζαΐμης — και στην πραγματικότητα οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών — στη γραπτή απάντηση που όφειλε από τον κανονισμό να δώσει επαναλάμβανε στερεότυπα τα ίδια πράγματα, ότι δηλαδή η κυβέρνηση έλαβε και «δεν θα παραλείψει να λάβει τα υπό των εξελίξεων ενδεδειγμένα μέτρα» και σε κάθε περίπτωση δεν αρνήθηκε ότι για την Ελλάδα υφίσταται θέμα ανατροπής της αριθμητικής ισορροπίας (10).

Ενώ όμως η ερώτηση απλά και μόνο κατατέθηκε και ούτε συζήτηση καμιά επακολούθησε, αλλά ούτε και ο ελληνικός τύπος έδωσε δημοσιότητα στο θέμα αντί του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, απάντηση έδωσε με ειδική ανακοίνωσή του το τουρκικό. Μια απλή ανάγνωση του ανακοινωθέντος αποκαλύπτει την ταραχή της Άγκυρας γιατί, ενώ καθάπτεται η «λυσσαλέα ελληνική αντιπολίτευση» για την κατά τέτοιο τρόπο ανακίνηση του ζητήματος, τονίζεται ότι ήδη υπάρχουν πληθώρα από προβλήματα που απασχολούν τις δύο χώρες (Αιγαίο, Κυπριακό, εναέριος χώρος, κ.λ.π.) τα οποία εκκρεμούν. Η θέση, κατά συνέπεια, «νέου ζητήματος» δυσχεραίνει την επίλυση των ήδη υφισταμένων. Πάντως το ανακοινωθέν του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών κατάληγε κατακρίνοντας τον υπουργό «Ζιμίδη» - όπως τον ανέφερε από παραδρομή του ονόματός του - που έστω και σχηματικά «παραδέχτηκε την διατάραξη της αριθμητικής ισορροπίας μεταξύ των δύο μειονοτήτων» (11).

Την εποχή εκείνη πρεσβευτής της Τουρκίας στην Αθήνα ήταν ο Κ. Γκιουρούν. Έτσι υπάρχει βάσιμος λόγος να πιστεύει κανείς ότι η αγχώδης σπουδή του Τούρκου διπλω-

μάτη να αντιπαρατάξει επιχειρήματα στο πραγματικό γεγονός της ανατροπής της αριθμητικής ισορροπίας των δύο μειονοτήτων, που πραγματοποιεί στο έργο του το οποίο μνημονεύσαμε, προέρχεται από μία απλή ερώτηση βουλευτή της αντιπολίτευσης. Άσχετο αν ο Τούρκος συγγραφέας στην προσπάθεια του να καλυφθεί απεκάλυψε ότι για την Τουρκία «το εδαφικό καθεστώς της Δυτικής Θράκης» παραμένει ασαφές.

- 1 - Gürün οπ. παραπ. σελ. 407
- 2 - "Lozan Baris....» ενότητα 1 βεβ. 2 οπ. παραπ. σελ. 314
- 3 - οπ. παραπ. σελ. 347
- 4 - οπ. παραπ. σελ. 346
- 5 - Armaoglu, Fahir: "Kibris Meselesi 1954-1959" (Το Κυπριακό ζήτημα 1954-1959), Ankara 1963 65. 146

Πρβλ. Ayin Tarihi, Σεπτέμβριος 1955 σελ. 166.

6 - Αντίθετα η Τουρκία διαμαρτυρήθηκε για τις ενέργειες της Σοβιετικής Δημοκρατίας της Αρμενίας για προσάρτηση σ' αυτήν του Καραμπάχ από την επίσης Σοβιετική Δημοκρατία του Αζερμπαϊτζάν.

7. Συνέντευξή του στον συγγραφέα το 1977.

8 - Erim, Nikat: "Bildigim ve gördüğüm ölümler içinde kibris" (Το Κεντρικό στο μέτρο που το γνωρίζω), Ankara 1976 σελ. 86.

9 - Λόγου χάρι Αναφορά υπ' αριθμ. 8654/2.6.79 τον βουλευτή Κ. Μπαντουβά και Χαρ. Γραμματιδής και απάντηση ΥΠΕΞ 20 Ιουνίου 1979 Αριθμ. πρωτ. ΓΥΦ - 222

10 - ΥΠΕΞ προς βουλή των Ελλήνων 13 Μαΐου 1978 αρ. πρωτ. ΓΥΦ /158

11. Milliyet 20/5/1978

ΒΙΒΑΙΟΠΩΛΕΙΟ

αμοργος

ΚΙΤΙΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ 21, ΛΕΜΕΣΟΣ - ΤΗΛ. 051-68061

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ 12, ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΤΗΛ. 02-368302

ΒΙΒΑΙΟΠΩΛΕΙΟ
ἀμάραντος

12+1 δημοτικά τραγούδια απο τη Θεσπρωτία

Παρουσίαση:
Σωτήρης Ραπτόπουλος

Θεσπρωτία είναι μια περιοχή με ιδιαίτερα μεγάλο μουσικό πλούτο —πράγμα που ισχύει, βέβαια, και για ολόκληρη την Ήπειρο.

Οι οργανοπαίχτες της σηκώνουν μια παράδοση αιώνων — ενώ τα στιχουργήματα που αποτελούν τον πυρήνα αυτής της παράδοσης, χαρακτηρίζονται από αυτό που θα ονομάζαμε *μετωπική στάση προς την ζωή*:

Κάθε ένα από τα Θεσπρωτικά τραγούδια ξεκινά από τα δεδομένα της ζωής. Η σκληρή μάνα που κακοπάντρεψε την κόρη, το δύσκολο έργο που ανατίθεται στο κλεφτόπουλο από τον καπετάνιο του, η υποβάθμιση του ανθρώπου από τα γηρατειά. Η ουσία όμως, το νόημα της ζωής, όπως δίνεται μέσα από αυτά, είναι αυτή καθ' αυτή η ανθρώπινη περιπλάνηση.

Οι ήρωες των μικρών αυτών επών διασχίζουν τα δάση για να «θερίσουν» την ζωή, «μ' ένα ψιλό τραγούδι κι ένα όμορφο λουλουδάκι», ξαποσταίνουν «σε μια κρύα βρύση» και πετυχαίνουν στο κυνήγι της αγάπης — ή της *ελευθερίας* που παρουσιάζεται εδώ σαν δεύτερή της όψη.

Οι ήρωες κι οι ηρωίδες θέλουν νάχουν τα αιώνια νιάτα και, σαν νέοι Διόνυσοι, ζητούν «να ξανανιώσουν τώρα με την Άνοιξη», για να μπορούν «νάχουν τους λόγγους συντροφιά, και τα θεριά κουβέντα» — αλλά και το «μαντηλάκι που κεντά» η κόρη στο μπαλκόνι...

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι δύο συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες της περιοχής αυτής της Βορειοδυτικής Ελλάδας έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην ιδιότυπη μορφή της εκεί δημοτικής παράδοσης:

1. Η παρουσία μεγάλου αριθμού εποχιακών (και μόνιμων) μεταναστών από την Θεσπρωτία στην υπόλοιπη Ελλάδα — αλλά και στις Ελληνικές παροικίες του εξωτερικού— όπου έρχονταν σε επαφή με τις παραδόσεις και τα τραγούδια των υπόλοιπων Ελλήνων: Μ' αυτές τις παραδόσεις θα εμπλούτιζαν και θα μπόλιαζαν τα Θεσπρωτικά μοτίβα.

2. Η Θεσπρωτία, που σήμερα θεωρείται περιοχή μικρών ορεινών και ημιορεινών συνοικισμών, έχει (όσο κι αν φαίνεται περίεργο) μια ιστορία μεγάλων πολιτισμάτων και ξακουστών

Σαρακατσάνα Ήπειρου με τή νυφική φορεσιά.

άστεων: Από την εποχή της Αρχαίας Φοινίκης Θεσπρωτίας (σήμερα υπό Αλβανική Κατοχή), της οποίας το όνομα μαρτυρεί το σημερινό χωριό *Φοινίκι*, η περιοχή αναπτύχθηκε στην βάση μεγάλων πληθυσμιακών και οικονομικών μονάδων. Στις μαρτυρίες για αρχαίες πόλεις έρχονται να προστεθούν τα στοιχεία που έχουμε από τους Βυζαντινούς χρόνους, για εγκατάσταση στην περιοχή Μουργκάνας διωγμένων αρχόντων της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας — και τα στοιχεία από τους χρόνους της Οθωμανικής κατάκτησης για το ισχυρότατο μοναστήρι Γηρομερίου της ίδιας περιοχής.

Φαίνεται λοιπόν ότι, όταν ο ανώνυμος δημιουργός μιλά για χρυσοκέντητα υφάσματα, κοσμήματα, μαρμαρένιες βρύσες, έχει στον νου του τα αρχέτυπα ενός βίου μέσα σε ενότητες μεγάλες πληθυσμιακά και εξελιγμένες πολιτισμικά.

Έτσι, η καθημερινή ζωή παρουσιάζεται στην λαϊκή δημιουργία, όχι κλειστή, υπακούουσα σε αυστηρούς κανόνες μικρών κοινωνιών, αλλά ελεύθερο πεδίο δράσης των ατομικοτήτων. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω τραγούδι:

*Στα Γιάννενα, στα Γιάννενα
στα Δέρβινα κυρά μου
και στον έμορφο τον τόπο
— κυπαρίσι των ανθρώπων
Εκεί, βρε, εκεί είναι τα γλυκά κρασιά
και μεθούν τα παλληκάρια,
κιτρολεμονιάς κλωνάρια.
Εκεί, βρε, εκεί εμίθουσα κι εγώ
όπου μ' είχε η μάνα μου ένα,
και αλλοίμονο σε μένα*

Εκτός από τα Γιάννενα, σημαντικοί οικισμοί όπως τα χωριά του Ζαγορίου, έχουν μια αισθητή παρουσία:

*Του Πλατανάκι το νερό
μου 'παν πως έχει αβδέλες
- τρεις Ζαγοριανές κοπέλες
Η μια είναι από το Τσιπέλαγο
- και οι δύο από το Σκαμνέλι
- που 'ναι ζάχαρη και μέλι.*

Το παρακάτω αριστούργημα της λαϊκής Μούσας δίνει το γνωστό θέμα του πλυσίματος του μαντηλιού του ερωτευμένου νέου από την κόρη, με έναν υπέρ-λογο τρόπο. Κάθε προσπάθεια ανάλυσής του από εμάς, μόνο να το υποβαθμίσει θα κατάφερνε:

*Μήλο μου καλό μου μήλο,
πορτοκάλι μου γραμμένο
γιά 'να χρήμαζμα σε θέλω.
Να σε στήσω κυπαρίσι
σε μια μαρμαρένια βρύση
νά 'ρχουν οι ξανθές να πλένουν
μαυρομάτες να λευκαίνουν
νά 'ρχεται και η δικιά μου
να μου πλένει τα σκουτιά μου.
Με τα δάκρυα που να χύνει
να μου πλένει το μαντήλι.*

Η ανθρώπινη περηφάνεια και η λεβεντιά δεν είναι αποκλειστικότητα του ανδρικού φύλου στα δημοτικά της Θεσπρωτίας.

Η συμπεριφορά της «λυγερής» του παρακάτω τραγουδιού μόνο με συμπεριφορά μέλους απομονωμένης κοινωνίας δεν μοιάζει —και ενισχύει την άποψή μας για μια εξελιγμένη κοινωνία, στην οποία η ατομικότητα διασφαλίζεται, και από τα ήθη της οποίας τα Θεσπρωτικά τραγούδια αντλούν την δυναμική τους:

*Μια λυγερή στολίζεται
στην μάνα της να πάει:
Βάνει τον ήλιο πρόσωπο
και το φεγγάρι κύκλο,
τον πρώτο τον αυγερινό
τον βάνει δαχτυλίδι.
- Καλή σου μέρα μάνα μου
- Καλώς την κόρη πούρθε
- Έχω δύο λόγια να σου πω
να μου τα συμπαθήσεις:
Τον άντρα όπου μόδωσες
παπάς τόχει να γίνει
Δεν πρέπω εγώ για παπαδιά
τα μαύρα να φορέσω.
Πρέπω για 'να κλεφτόπουλο
να περπατώ καβάλα,
να ζήσω απάνω στα βουνά
ψηλά στα κορφοβούνια
να 'χω τους λόγγους συντροφιά
και τα θεριά κουβέντα
να 'χω με τα κλεφτόπουλα
καθ' μερινά λημέργια.*

Ίωάννινα· έλληνίδα καθισμένη στο ντιβάνι του γυναικωνίτη (Mistress of a greek family seated on the divan of the Gynaecium), χαλκογραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο, C. R. Cockerell, χάραξη J. Smith, Ίδιωτική συλλογή.

Η συνύπαρξη των πλούσιων στιχουργικών ποικιλιμάτων με τα απλούστερα —αλλά όχι λιγότερο όμορφα— δημιουργήματα, μας συγκινεί ιδιαίτερα:

Πέρα σε κείνο το βουνό
β(γ)ήκε μια κρύα βρύση:
Πήγα κι εγώ να πιω νερό,
να πιω και να γεμίσω,
μου 'πεσε το μαντήλι μου
το χρυσοκεντηζέμενο.
Αν το 'βρε νιός να το χαρεί
γέρος να μου το δώσει:
αν τόβρε και η αγάπη μου,
να το χαρεί να τόχει.

Τα δύο επόμενα τραγούδια, ανόμοια στη θεματολογία τους, παρατίθενται μαζί για να τονιστεί η κοινή τεχνική της αφήγησης: Από τον αόριστο μονόλογο, γίνεται μετάβαση στον διάλογο του δημιουργού με την αγαπημένη γυναίκα —ή τα στοιχεία της φύσης:

Νάχα νεράτζι νάριχνα
-ροδιά μου-
στο πέρα παραθύρι
-ροδιά μου λουλουδιά μου-
να ράιζα το μαστραπά
-ροδιά μου-
πόχει το καριοφύλι
-ροδιά μου λουλουδιά μου-
Ο μαστραπάς ραγίστηκε
-ροδιά μου-
Το καριοφύλι εχύθη
-ροδιά μου λουλουδιά μου-
Εσέν ' το λέγω αγάπη μου
-ροδιά μου-
πού είσαι στο παραθύρι
-ροδιά μου λουλουδιά μου-
Το μαντηλάκι που κεντείς
-ροδιά μου-
εμένα να το δώσεις
-ροϊδιά και λουλουδιά μου-.

Ο γιόσμος κι ο βασιλικός,
τα δύο τα μρωδάτα
αυτά μ' αποκοιμήσανε
και μόφυγε η αγάπη.
Παίρνω τα όρη ψάχνοντας
και τα βουνά ρωτώντας:
Βουνά
-και μόρ' βλάχα μου-
βουνά μου και λαγκάδια μου
μ' ειδάτε την αγάπη μου
τη λυγεροφκιαγμένη;
- Εχτέ προχθές την είδαμε
στον αργαλειό 'γιφένει
'γιφένει τα μεταξωτά,
'γιφένει τα βελούδα.

Ακολουθούν τρία τραγούδια, τα οποία έχουν να κάνουν με τρία είδη του φυτικού βασιλείου.

Το πρώτο είδος είναι μαγικό: τα θαυμαστά του γνωρίσματα, μαζί με την συσχέτισή του με τον ιδιοκτήτη, μάς φέρνουν συνειρμικά πίσω στα παιδικά μας όνειρα:

Δέντρο είχα
-μωρ' βεργινάδα μου-
δέντρο είχα στην αυλή μου,
για παρηγοριά δική μου.
Δεν το ξέρω τι λογιάται
κι από τι σειρά κρατιέται.
Πράσινα κάνει τα φύλλα,
τα κλωνάρια του γαλάζια
και τις ρίζες ασημένιες
μεσ' το δέντρο ριζωμένες.

Το δεύτερο είδος είναι ο γνωστός βασιλικός, ο χιλιοτραγουδισμένος:

- Τι να σου κάνω κόρη μου
που είσαι κοντή στο μπόι;
-Κοντός είναι ο βασιλικός
και τον μερίζονται όλοι.
Βασιλικός πλατύφυλλος,

Ίωάννινα· τό σεράι του 'Αλή πασά καί τῶν δύο γιῶν του (Serais of Ali Pasha and his two sons, in Ioannina), χαλκογραφία, φυσικό μέγεθος, σχέδιο C. R. Cockerell. χάρτζη J. Smith. Ἰδιωτική συλλογή.

τον έχει η κόρη του παπά
η αρραβωνιασμένη
Έχει καδίνα στο λαιμό
και δαχτυλίδι στο χέρι.

Το τρίτο είδος είναι το αμπέλι, φορτισμένο όμως με ιδιότητες που μας θυμίζουν αναπόφευκτα ότι ο Διόνυσος — ο Θεός της καλλιέργειάς του— είχε και χθόνια μορφή:

Πέρα σε 'κείνο το βουνό,
που 'ναι ψηλό και μέγα
πόχει αντάρα στην κορφή
και κατεκνιά στον πάτο,

από την 'κείθε τη μεργιά
κλίμα είναι φυτρωμένο
Κάνει σταφύλια κόκκινα
και το κρασί μοςχάτο
όποιος το κόβει κόβεται
και όποιος τρώει πεθαίνει.

Το επόμενο —χαρακτηριστικό του στοιχείου της περιπλά-
νησης για το οποίο μιλήσαμε στην αρχή— δίνει την εντύπωση
ότι αποτελεί τμήμα ευρύτερης, αρχικά, σύνθεσης:

Σάββατο μέρα πίνουμε
—σύμερα—
Την Κυριακή όλη μέρα
—λεβέντες απ' τα ξένα—
Και τη Δευτέρα το πρωί
—σύμερα—
Σωθήκαν τα κρασιά μας
—λεβέντες απ' τα ξένα—
Ο καπετάνιος με 'στείλε
—σύμερα—
κρασί να 'πά να πάρω
—λεβέντες απ' τα ξένα—
και 'γω δρόμο δεν ήξερα
—σύμερα—
ούτε και μονοπάτι
—λεβέντες απ' τα ξένα—
το μονοπάτι μ' έβγαλε
—σύμερα—
σ' ένα παρακλησάκι
—λεβέντες απ' τα ξένα—
Ένας παπάς λειτούργαγε
—σύμερα—
με δυό με τρεις ψαλτάδες
—λεβέντες απ' τα ξένα—

Όσοι έχουν την εντύπωση ότι η αυτόματη, συνειρμική
γραφή είναι δημιούργημα του Σουρρεαλισμού —κι ότι δεν
υπήρχε πριν απ' αυτόν— ας ρίξουν μια ματιά στο ακόλουθο:

Παίρ(ν)ω μωρέ παίρ(ν)ω το δρεπανάκι μου
και πάνω να θερίσω
μαύρα μάτια να φιλήσω
'Όλη, μωρέ όλη την νύχτα θέριζα
μ' ένα ψιλό τραγούδι
και 'να όμορφο λουλούδι,
και ξύπνησα τρία χωριά
και τρία Μοναστήρια
—κλάψτε μάτια,
κλάψτε φρύδια—
και ξύπνησα μια καλογριά
από μέσα απ' το κελλί της
κι από την προσκύνησή της.
Στη σκάλα που κατέβαινε
έχασε το κουμπουλόι
και 'βαλε το μοιρολόι
Σύρτε σταυροί στις εκκλησιές
κι 'Αγ(ι)οι στα Μοναστήρια
—κλάψτε μάτια
κλάψτε φρύδια—
και 'γω μωρέ και 'γω
θα 'πα να παντρευτώ...

Οι φουσανέλες ή άσπρη φορεσιά, ή
γιορτινή φορεσιά τής Δρόπολης.

Αφήσαμε τελευταίο στην σειρά των δημοτικών αυτών τρα-
γουδιών*, ένα τραγούδι για την χαμένη νεότητα. Μας θυμίζει
ένα ποίημα του αρχαίου ποιητή Σιμωνίδη που κι αυτό με την
σειρά του περιγράφει τα άσχημα γηρατειά:

Είμου(ν) νιός και τραγουδούσα
στο χορό μπροστά τραβούσα:
τόρα γέρασα ο καμήνος
και με βάζουνε στο(ν) μπάτω.
Σεις βουνά, ψηλά βουνά,
τόρα με την 'Ανοιξη
δεν με ξανανιώνετε
εμένα και το γρίβα μου,
να γινόμου(ν) κι εγώ νιός
όπως είμου(ν) μια φορά,
όμορφα, ψηλά βουνά.

* Τα τραγούδια καταγράφηκαν το 1988 στο χωριό Πόβλα Θεσπρωτίας, από την
γιαγιά μου Δήμητρα Ραποκούλου.

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Ο Ελληνικός και ο Τουρκικός
Εθνισμός στις αρχές του εικοστού αιώνα

της Βεργέτη Μαρίας

"Αποψις Κωνσταντινουπόλεως στά τέλη τοῦ 17ου αἰώνα

(Χαλκογραφία 1728)

Στις αρχές του αιώνα, στα Βαλκάνια κυρίαρχο είναι το αίτημα δημιουργίας και ολοκλήρωσης του εθνικού κράτους, του κράτους ενός έθνους, το οποίο θεωρείται ότι αποτελεί την ιδεώδη μορφή πολιτικής οργάνωσης. Στην πολυεθνική οθωμανική αυτοκρατορία, αναπτύσσονται κινήματα με στόχο την ίδρυση εθνικών κρατών ή τη συνένωση με ομοεθνή τους γειτονικά εθνικά κράτη, τα οποία έχουν πολλές φορές ίδιες εδαφικές διεκδικήσεις.

Το πολιτικό πρόγραμμα των εθνικών Βαλκανικών κρατών στηρίζεται στην ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας, η οποία εκφράζει την επιθυμία του εθνικού κράτους να επεκτείνει τα σύνορά του ενσωματώνοντας το σύνολο του εδάφους πάνω στο οποίο κατοικούν ομοεθνείς πληθυσμοί. Εμφανίζονται στη Βουλγαρία η Μεγάλη Ιδέα των Βουλγάρων αστών και στη Σερβία τα Μεγαλοσερβικά σχέδια της αστικής τάξης¹. Στο ελληνικό κράτος ο όρος πρωτοεμφανίζεται στην αγοράση του Ιωάννη Κωλέττη στην Εθνοσυνέλευση στις 14.1.1844². Από τότε μέχρι το 1922, το περιεχόμενο της ιδεολογίας παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο³.

Το 19ο αιώνα το σπουδαιότερο εθνικό κέντρο του ελληνομοίου είναι η Κωνσταντινούπολη. Σταδιακά όμως τη θέση του εθνικού κέντρου παίρνει η Αθήνα, η πρωτεύουσα του ιδρυμένου το 1830 νεοελληνικού κράτους. Την πολιτική του εθνικού κέντρου κατευθύνει ήδη από το 19ο αιώνα η ιδεολογία της Μεγάλης Ιδέας, η οποία εκφράζει το στόχο ένταξης στο ελλη-

νικό κράτος όλων των τμημάτων του ελληνομοίου που έχουν μείνει έξω από τα σύνορά του. Η ταύτιση του έθνους με το κράτος μεθοδεύεται με σταδιακή επέκταση των συνόρων. Γι' αυτό καλλιεργείται η ιδεολογία της εθνικής ενότητας που νομιμοποιεί το ελληνικό κράτος σαν το κέντρο των αποφάσεων για τον εξω-ελλαδικό ελληνομοίο, οργανώνεται η μεταλαμπάδευση της ιδεολογίας του αλυτρωτισμού στους ελληνικούς πληθυσμούς της Ανατολής, και πραγματοποιούνται απόπειρες για δυναμική εφαρμογή της ενσωμάτωσης των εδαφών των ομοεθνών, είτε με παροχή ενίσχυσης σε εξεγέρσεις και επαναστατικά κινήματα, είτε με απόπειρες εμπλοκής σε απευθείας πολεμική αναμέτρηση με την Τουρκία⁴.

Σ' αυτό το ιστορικό πλαίσιο, εξελίσσεται το Ανατολικό ζήτημα. Η αναμενόμενη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κινητοποιεί τις μεγάλες δυνάμεις της εποχής, τους Συμμάχους της Αντάντ, δηλαδή τις Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, και τις Κεντρικές Δυνάμεις της Γερμανίας και Αυστροουγγαρίας, για καθοριστική επέμβαση, ώστε να εξασφαλιστούν καλύτερα τα συμφέροντά τους στην περιοχή. Γι' αυτό, άλλοτε υποστηρίζουν την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, άλλοτε τα εθνικά Βαλκανικά κράτη και άλλοτε τα χριστιανικά έθνη της Αυτοκρατορίας.

Όμως ήδη πριν την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων το 1912, με τις ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις των Βαλκανίων εναντίον της Τουρκίας, έχει αναπτυχθεί το εθνιστικό κίνημα

των Νεοτούρκων. Οι Νεότουρκοι, μετά το στρατιωτικό κίνημα του 1908 και την ανατροπή του σουλτάνου, δημιουργούν ένα ισχυρό εθνιστικό κίνημα, το οποίο στην αρχή εμφανίζεται με συνθήματα υπέρ της προόδου και της ισονομίας ανάμεσα στους Τούρκους και τις άλλες εθνικές ομάδες του τουρκικού κράτους, αλλά πολύ γρήγορα αποκαλύπτει την πρόθεσή του να εξοντώσει οικονομικά και βιολογικά τις εθνικές μειονότητες που είναι δύσκολο να αφομοιωθούν. Πρώτα καταδιωκόμενα έθνη είναι οι Αρμένιοι και οι Έλληνες. Στις 24.7.1909 ο Γερμανός πρεσβευτής στην Αθήνα Wangenheim γράφει στον αρχικαγκελάριο Bulow τις δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού και υπουργού Στρατιωτικών αρχιστράτηγου Σεφκέρ Πασά: «Οι Τούρκοι έχουν αποφασίσει έναν εξοντωτικό πόλεμο εναντίον των Χριστιανών της αυτοκρατορίας. Θ' αρχίσουν πρώτα μέσα στην Τουρκία, εκεί όπου ζει το μεγαλύτερο μέρος, και μετά έξω από την Τουρκία εκεί όπου υπάρχουν εστίες αντίστασης»⁵.

Στο ίδιο πνεύμα είναι και η απόφαση των Νεότουρκων σε συνέδριό τους στη Θεσσαλονίκη: «Η Τουρκία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα, όπου η μωαμεθανική δύναμη και οι μωαμεθανικές αντιλήψεις θα κυριαρχούν και κάθε άλλη θρησκευτική προπαγάνδα θα καταπνίγεται. Η ύπαρξη της αυτοκρατορίας εξαρτάται από την δύναμη του κόμματος των Νεοτούρκων και από την συντριβή κάθε άλλης ανταγωνιστικής προς τη δική τους ιδεολογία. Αργά ή γρήγορα θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η πλήρης Οθωμανοποίηση όλων των υπηκόων της Τουρκίας. Και είναι ολοκάθαρο ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει με την πειθώ, άρα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία... Το δικαίωμα των άλλων εθνοτήτων να έχουν δικές τους οργανώσεις θα πρέπει να αποκλειστεί. Κάθε μορφή αποκέντρωσης και αυτοδιοίκησης θα θεωρείται προδοσία προς την Τουρκική Αυτοκρατορία. Οι εθνότητες είναι αμελητέες ποσότητες. Μπορούν να κρατήσουν την θρησκεία τους, αλλά όχι τη γλώσσα τους. Η διάδοση της Τουρκικής γλώσσας είναι ένα από τα πρακτικά μέσα για την εξασφάλιση της Μωαμεθανικής υπεροχής και της αφοσίωσης των μη Μωαμεθανικών στοιχείων»⁶.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913) ανησυχούν το νεοτουρκικό κράτος που χάνει σε έκταση τμήματα της νότιας βαλκανικής, αλλά ταυτόχρονα του δίνουν την ευκαιρία να προωθήσει τα εθνιστικά του σχέδια εξόντωσης των Αρμενίων, τα οποία ολοκληρώνονται με τη γενοκτονία τους το 1915. Οι διωγμοί των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και κυρίως η οικονομική και βιολογική εξόντωση των Ελλήνων του Πόντου, αρχίζουν σε μεγάλη έκταση με την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου το 1914, που βρίσκει την Ελλάδα με την Αντάντ και την Τουρκία με τις Κεντρικές Δυνάμεις.

Ο Πόντος είναι περιοχή του βορειοανατολικού τμήματος της Μικράς Ασίας. Αποτελεί ένα ξεχωριστό φυσικό, γεωλογικό και γεωγραφικό συγκρότημα. Από τον ελληνικό πληθυσμό των 700.000 Ελλήνων του Πόντου⁷, στη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, σύμφωνα με τα στοιχεία του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, εξοντώνονται 232.556 άτομα⁸. Ο αριθμός αυτός ανέρχεται μέχρι το 1922 σε 303.238 άτομα, σύμφωνα με τη στατιστική της Μαύρης Βίβλου που εκδίδει το 1922 στην Αθήνα το Κεντρικό Συμβούλιο του Πόντου⁹. Μέχρι την άνοιξη του 1924, εξολοθρεύονται άλλες 50.000, στην πλειονότητά τους γυναίκες και παιδιά, ώστε το σύνολο των θυμάτων να φτάσει τις 353.000¹⁰. Όσοι επιζούν, καταφεύγουν στο ομοεθνές Ελληνικό κράτος και στη Σοβιετική Ένωση, κυρίως στις περιοχές του Καυκάσου και της Νότιας Ρωσίας, οι οποίες αποτελούν παραδοσιακούς χώρους υποδοχής Ποντίων προσφύγων.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις της εποχής δεν παρέχουν βοήθεια ικανή να εξασφαλίσει την επιβίωση του ποντιακού ελληνισμού στον τόπο καταγωγής του. Η Ελλάδα προσπαθώντας να

‘Ο «Παλιότουρκος»: Πώς έβλεπαν οι Ευρωπαίοι (1904) τον Τούρκο πριν από την επανάσταση: σαν έναν αιμοδιψή βάρβαρο που κατακρεουργούσε τους άπιστους στο όνομα του ‘Αλλάχ, ο οποίος θα τον αντίσπει με μία ευφρόσυνη ζωή στον Παράδεισο (όπως απεικονίζεται πάνω). Στην πραγματικότητα, οι Νεότουρκοι στάθηκαν τόσο άμειλικτοι στην καταπίεση των μειονοτήτων όσο και το καθεστώς του ‘Αβδούλ Χαμήτ.

εφαρμόσει τη συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), που της δίνει την Ανατολική Θράκη, τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, επικυρώνει την ελληνική κυριαρχία στα άλλα νησιά του Αιγαίου που τα κατέχει από το 1913, και της εμπιστεύεται τη διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης, εδάφους που θα προσαρτούσε με πλήρη κυριαρχία μέσα σε πέντε χρόνια ύστερα από ευνοϊκό δημοψήφισμα, παρασύρεται στη Μικρασιατική εκστρατεία και εγκαταλείπεται σταδιακά από την Ιταλία, τη Γαλλία και τη Σοβιετική Ένωση, που γίνονται υποστηρικτές του εθνιστικού κινήματος των Νεοτούρκων, και τελικά και από την Αγγλία. Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 σημαίνει το τέλος του ελληνικού μεγαλοϊδεατισμού, αφού με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923 ανάμεσα στα κράτη της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθορίζεται η βίαιη μετανάστευση και ανταλλαγή 1.200.000 Ελλήνων¹¹ και 350.000 Μουσουλμάνων¹², με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του έθνους μέσα στα όρια του κράτους. Σ' όλη τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας οι ένοπλες ποντιακές δυνάμεις, που δημιουργούνται για να προστατεύσουν τον ποντιακό ελλη-

νισμό από την εξόντωση, αποτελούν δυνάμεις αντιπερισπασμού, που δεν έχουν καμιά βοήθεια από το ελληνικό κράτος, ενώ παραγνωρίζεται η σημαντικότητά τους. Όπως αναφέρει ο Π. Ροδάκης, «Μια εκστρατεία κατά του Κεμάλ θα ήταν επιτυχημένη, αν οι Έλληνες ακολουθούσαν τα παράλια της Βιθυνίας, περνούσαν στην αρχαία Παφλαγονία (Βιλαέτι Κασταμονής), φθάνοντας στον Πόντο. Σ' όλη την διαδρομή αυτή, υπήρχαν συμπαγείς ελληνικοί πληθυσμοί που θα εξασφάλιζαν στον Ελληνικό στρατό εφεδρείες και εφόδια. Αντίθετα, στον δρόμο που τελικά ακολούθησαν, υπήρχαν μόνο εχθροί, εχθροί άνθρωποι και φύση»¹³.

Η περίπτωση του Πόντου παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα της δυνατότητας δημιουργίας ενός δεύτερου ελληνικού εθνικού κράτους στο χώρο της Μαύρης Θάλασσας. Στον Πόντο, παρουσιάζονται δύο τάσεις. Η πρώτη εκφράζεται από το μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθο, ο οποίος από το 1912 μέχρι το 1918 υποστηρίζει μια πολιτική προσέγγισης με τους Τούρκους, πιστεύοντας ότι είναι δυνατή μια ελληνοτουρκική συνεργασία¹⁴. Παράλληλα με την τάση για ελληνοτουρκική συνεργασία, υπάρχει και η πίστη στη Μεγάλη Ιδέα, με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται και η τάση για ένωση του Πόντου με το ελεύθερο ελληνικό κράτος. Όμως, τα ιστορικά γεγονότα που ακολουθούν την έναρξη του πρώτου παγκόσμιου πολέμου αναδεικνύουν σαν μόνη δυνατή λύση της αυτονομίας. Η συστηματική γενοκτονία των Ελλήνων του Δυτικού Πόντου από το Νεοτουρκικό κράτος κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, και η ολοκλήρωση των διωγμών σ' όλο τον Πόντο που ακολουθεί την ανακωχή, εξαναγκάζουν τον ποντιακό ελληνισμό να στραφεί αποκλειστικά προς την Ελλάδα και τους συμμάχους της, τις δυνάμεις της Αντάντ, για την απελευθέρωση του Πόντου. Ταυτόχρονα όμως, υπάρχει η γεωγραφική απομόνωση του Πόντου και η απροθυμία του ελληνικού κράτους για στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή. Γι' αυτό από το 1918 υφίσταται μόνο το αίτημα της ανεξαρτησίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μητροπολίτης Χρύσανθος, από το 1919 ως το 1922, γίνεται δυναμικός εκφραστής του κινήματος για την ίδρυση ανεξάρτητου κράτους.

Η Ελληνική Δημοκρατία του Πόντου δεν ιδρύεται. Ο ποντιακός ελληνισμός εξοντώνεται την περίοδο 1914-1924, ή ακολουθεί το δρόμο της διασποράς με κύρια κατεύθυνση το ελληνικό κράτος, γιατί οι σύμμαχοι της Αντάντ αδιαφορούν για την τύχη του από την αρχή των διωγμών, και οι ελληνικές κυβερνήσεις, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συνταγματάρχης Δημήτριος Καθενιώτης, έμπιστος συνεργάτης του Ελευθερίου Βενιζέλου και γνώστης του ποντιακού ζητήματος, σε υπόμνημά του στην ελληνική κυβέρνηση με ημερομηνία 3 Ιουνίου 1920, «Παρ' όλην την απομάκρυνσίν του, ο Πόντος δεν εξέρχεται της σφαιρας της γενικής δράσεως της Ελλάδος. Πολλάκις, το ζήτημα του Πόντου εξητάσθη ως εθνικόν μόν, αλλά περιπου της αυτής κατηγορίας με το της διατηρήσεως του εθνισμού των εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων των ευρισκομένων π.χ. εις Αμερικην»¹⁵.

Σ' όλη τη διάρκεια των διωγμών οι ελληνικές κυβερνήσεις ακολουθούν ασυνεπή πολιτική. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο συνεπέστερος έλληνας πολιτικός στην εφαρμογή του πολιτικού προγράμματος της Μεγάλης Ιδέας, το Νοέμβριο του 1917 στη συνάντησή του με τον Κωνσταντίνο Κωνσταντινίδη, έναν από τους πρωτεργάτες του κινήματος για την Ανεξαρτησία, επιδοκιμάζει την ιδέα ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. Όμως το 1918, στο πρώτο υπόμνημα που παρουσιάζει στη Διάσκεψη της Ειρήνης με ημερομηνία 30 Δεκεμβρίου 1918, προτείνει την ενσωμάτωση του βιλαετίου της Τραπεζούντας στην Αρμενία και το 1919 πληροφορεί τον αμερικανό πρόεδρο Wilson ότι ο ίδιος αντιτάσσεται απόλυτα στην ίδρυση μικρών και αδύνατων

Τό πλήθος αγοράζει νεοτουρκικές κονκάρδες μετά την επανάσταση. Η εικόνα είναι του γιού Μεγάλου Βεζύρη.

ελληνικών κρατιδίων ή θυλάκων στη Μικρά Ασία. Στη συνέχεια τον Οκτώβρη του 1920 αλλάζει πάλι γνώμη και σχεδιάζει άμεση στρατιωτική επέμβαση στον Πόντο. Όμως η ήττα του Ε. Βενιζέλου μετά τις εκλογές της 14ης Νοεμβρίου 1920 και η επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου στην Αθήνα, με το δημοψήφισμα της 5ης Δεκεμβρίου 1920, ματαιώνουν κάθε προσπάθεια ουσιαστικής βοήθειας προς τον Ελληνισμό του Πόντου. Η βασιλική κυβέρνηση, που διαδέχεται τον Ε. Βενιζέλο, όχι μόνο δεν έχει συνεπή πολιτική για το ποντιακό ζήτημα, αλλά με ενέργειες, όπως ο βομβαρδισμός της Σαμψούντας από ελληνικά πολεμικά πλοία στις 7 Ιουνίου 1922, ενώ δεν υπάρχει σχέδιο απόβασης, προκαλεί αύξηση του Τουρκικού φανατισμού και των βιαιοτήτων εναντίον των Ελλήνων του Πόντου¹⁶.

Ο ίδιος ο ελληνικός εθνισμός των αρχών του αιώνα, που νομιμοποιεί το ελληνικό κράτος σαν το μόνο κέντρο αποφάσεων για τον εξω-ελλαδικό ελληνισμό και συνδυάζει την απελευ-

Κυκλόφορσον δελτάριον εις Βουλγαρίαν, παριστά-
νον τον φεδινάνδον ως Βυζαντινόν Αυτοκράτορην!

1) Τούρκοι Αρχιστρατήγος Ήπειρου Τούσντ παρὰς αποδίδεται, πικρὰ λυτός, εἰς Παναϊά (ἐπισημασθεὶς ὁ ἀλλόφρων του Βαγγλ Μπίτς)

2) Ἄγγλοι ἄξιωματικοί, ὄργανοι τοῦ Τουρκικοῦ Ναυτικοῦ (πλοίαρχοι Χόλαντ καὶ Μάλλερ)

3) Ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸ 1908 (σκοῦρο γκριζο) καὶ οἱ κτήσεις ποὺ ἔχασε στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀσία

θέρωση των αλύτρωτων με την ένταξη του εδάφους τους στο ελληνικό κράτος, ίσως είναι ένας ακόμη λόγος για την αδιαφορία δημιουργίας ενός δεύτερου εθνικού κέντρου. Ὅπως αναφέρει ο Π. Κιτρομιλήδης: «Από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους η κυρίαρχη τάση τη ελληνικής πολιτικής ιστορίας, ὅπως εκφράστηκε ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τη θεωρία του εθνικού κέντρου, υπήρξε η ενσωμάτωση των αλύτρωτων εδαφών στο ελεύθερο κράτος ως ἀποτέλεσμα καὶ των κατὰ τόπους «ενωτικών» κινήματων. Η τάση αυτή καὶ η μαχητικὴ εθνοστικὴ ιδεολογία, που τη νομιμοποιούσε καὶ την υποστήριζε, ἀπέκλεισε το ἐνδεχόμενο της δημιουργίας περισσότερων ἀπὸ ἕνα ἐλληνικῶν κρατῶν. (...) Η τάση αυτή ἦταν τόσο ισχυρή, ὥστε καὶ στην περίπτωση του Πόντου υπονόμωσε την ἐπιδίωξη της ανεξαρτησίας, που ἴσως να διασφάλιζε την ἐπιβίωση του ἐλληνισμοῦ στην ἀρχαία του ἐκεῖνη κοιτίδα».

Γαλλικὴ γελοιογραφία τοῦ 1908. Ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ ἀφαιρεῖ τὴ Βοσνία - Ἑρζεγοβίνη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία, ἐνῶ ὁ πρίγκιπας Φερδινάνδος ἀνακηρύσσει τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Ἀβδὸν Χαμὲτ παρακολουθεῖ μὲ ὕφος θυμωμένο.

1. Βλ. Χρήστο Σαμουηλῖδη, *Ἱστορία του Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ* (Αθήνα: Ἐκδ. Ἀλκυῶν, 1985), σ. 236
2. Βλ. Ἐλλη Σκοπετέα, *Το «Πρότυπο Βασιλείο» καὶ ἡ Μεγάλὴ Ἰδέα. Ὁψεις του Ἐθνικοῦ Προβλήματος στὴν Ελλάδα (1830-1880)* (Αθήνα: Ἐκδ. Πολύτυπο, 1988) σ. 257.
3. Βλ. Ἐλλη Σκοπετέα, ὁ π., σσ. 249-324 καὶ Π. Κιτρομιλήδη, «Το Ἑλληνικὸ Κράτος ὡς Ἐθνικὸ Κέντρο» στὸ *Ἑλληνισμός-Ἑλληνικότητα. Ἰδεολογικοὶ καὶ βιωματικοὶ ἄξονες τῆς Νεοελληνικῆς Κοινωνίας* (Αθήνα: Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» Ἰ.Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α.Ε. 1983), σσ. 143-164.
4. Βλ. Πασχάλη Κιτρομιλήδη, ὁ π., σσ. 149-157.
5. Βόννη ΡΑΑΑ, *Turkei No 168, Beziehungen der Pforte zu Griechenland*, Bd. 6, Nr. 48, 24.7.1909. *Brief des deutschen Botschafters im Athen Wangenheim, an den deutschen Reichskanzler v. Bulow von 24 Juni 1909*. Αναφορὰ ἀπὸ Κώστα Φωτιάδη, «Οἱ Διωγμοὶ των Ἑλλήνων του Πόντου», στὸ Πόντιο. *Δικαίωμα στὴ Μνήμη* (Αθήνα: Ἐκδ. Ἡρόδοτος - Κέντρο Ποντιακῶν Μελετῶν, 1987), σ. 47.
6. *La Asie Française 1916*. Αναφορὰ ἀπὸ Περικλὴ Ροδάκη, «Τι ἀπέγιναν οἱ λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τὴν Ἐπανάσταση των Νεοτούρκων;» *Τότε* 31 (Φεβρουάριος 1988):21.
7. Γεώργιος Κ. Βαλαβάνης, *Σύγχρονος Γενικὴ Ἱστορία του Πόντου*. Δεύτερη ἔκδοση (Θεσσαλονικὴ: Ἐκδ. Ἀδελφῶν Κυριακίδη, 1986), σ. 18.
8. Βλ. Γεώργιο Κ. Βαλαβάνη, ὁ π., σ. 23
9. Βλ. Γεώργιο Κ. Βαλαβάνη, ὁ π., σσ. 23-24
10. Γεώργιος Κ. Βαλαβάνης, ὁ π., σ. 24
11. Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς των προσφύγων που ἀναγκαστικὰ καταφεύγουν στὴν Ελλάδα μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ τοῦ 1922, εἶναι δύσκολο να υπολογισθεῖ λόγω τῆς μεγάλης θνησιμότητος των προσφύγων καὶ τῆς ἐπακόλουθης μετανάστευσης πολλῶν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ελλάδα σε χώρες ὅπως ἡ Αἴγυπτος, ἡ Γαλλία καὶ οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς. Ὁ ἀριθμὸς των 1.200.000 εἶναι μικρότερος του πραγματικοῦ καὶ βασίζεται στὴν ἀπογραφή που πραγματοποιήσε το 1928 ἡ Ε.Σ.Υ.Ε.
12. Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς των 354.647 Μουσουλμάνων που υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν τὴν Ελλάδα ἀναφέρεται στὸ βιβλίου του Α.Ι. Αἰγίδου, *Ἡ Ελλάς Χωρὶς τους Πρόσφυγες* (Αθήνα, 1934), σ. 166. Αναφορὰ ἀπὸ Γιώργο Ν. Λαμψιδῆ, *Οἱ Πρόσφυγες τοῦ 1922* (Αθήνα: Ἐκδ. «Ἑλληνικὴ Φωνή», 1982), σ. 107.
13. Περικλὴς Ροδάκης, ὁ π., σ. 22.
14. Βλ. Ἀλέξη Ἀλεξανδρῆ, «Ἡ Ἀνάπτυξη του Ἐθνικοῦ Πνεύματος των Ἑλλήνων του Πόντου 1918-1922: Ἑλληνικὴ Ἐξωτερικὴ Πολιτικὴ καὶ Τουρκικὴ Ἀντίδραση», στὸ *Μελετήματα Γύρω ἀπὸ τον Βενιζέλο καὶ τὴν Ἐποχὴ του*, σ. 431.
15. Αναφορὰ ἀπὸ Ὀδυσσεᾶ Λαμψιδῆ, *Ποντιακαὶ Ἔρευνα, Α' Πολιτικὴ Ἱστορία* (Αθήνα, 1957), σ. 92.
16. Για τὴ στάση των ἐλληνικῶν κυβερνήσεων στὸ ζήτημα του Πόντου, βλ. Ἀλέξη Ἀλεξανδρῆ, ὁ π., σσ. 439-455, καὶ σσ. 462-466.
17. Π. Κιτρομιλήδης ὁ π., σσ. 160-161.

Οι Ἀρβανίτικες φάρες καί ἡ κάθοδός τους στον Ἑλλαδικό χώρο

Του Περικλή Ροδάκη

ΜΕΡΟΣ Β'

Ὁ Στέφανος Δουσάν: Μιά νέα κατάσταση

Μετά τό θάνατο τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου (1341) ἀναδείχεται ξαφνικά καί ἀναπάντεχα σέ τρομερή δύναμη τῆς Βαλκανικῆς ὁ Κράλης (βασιλιάς) τῆς Σερβίας Στέφανος Δουσάν. Συμπύσσει συμμαχία μέ τίς ἔνοπλες φάρες τῶν Ἀρβανιτῶν, κάνει πρωτοβεσιτιάριό του τό Νικόλαο Μπούα καί ξεχύνεται στόν Ἑλλαδικό χώρο ἀνατρέποντας τά πάντα. Νά πῶς περιγράφουν σύγχρονες πηγές τίς τρομερές ἐπιτυχίες τοῦ Στέφανου Δουσάν, ἢ Δουσκιάνου ὡπως τόν γράφουν στήν τότε γλώσσα. Ἡ λέξη Δουσάν ἢ Δουσκιάνος σημαίνει Ἑλεήμονας. Ἔτσι τό «Ἡπειρωτικό Χρονικό» τῶν μοναχῶν Κομνηνοῦ καί Πρόκλου γράφει:

«Τοῦ μακαρίτου ἐκείνου βασιλέως Κυρίου Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὰς ἀκράτους μεταστάντας μονάς... ὁ τῶν Σερβῶν τότε ἄρχων ἄδειαν εὐρηκῶς ἐπιπηδᾷ τὰ τῶν Ῥωμαίων ὄρια. Στέφανος δέ οὗτος κατωνομάζετο καί Κράλης Σερβίας ἀπάσης, καί τῷ ρωνη' (1350) διάδημά τε ἑαυτῷ περιτίθεται καί βασιλεύς παρά τῶν ἰδίων ἐπιφημίζεται Σατραπῶν, καί πᾶσαν ληίζεται τήν Ῥωμαῖδα γῆν. Τὰς δέ ἐν αὐτῇ πόλεις καί χώρας τὰς μέν πολιορκία εἰληφῶς, τὰς δέ εὐνοία καί δῶροις δεξιωσάμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Εἶτα καί τὴν ἐν Ἑλλάδι Βλαχίαν ἐπιπηδᾷ καί ταύτην ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος σὺν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, ἓνα τῶν αὐτοῦ Σατραπῶν Πρέλουμπον οὕτω καλούμενον, ἄρχοντα ταύτης ἀναδείκνυσι, τῷ τοῦ Καίσαρος ἀξιώματι τιμήσας αὐτόν. Τόν δέ ἴδιον ἀδελφόν Συμεών, ὃς ἐξ

ἀνεψιάς ἐτύγχανε τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, τοῦτον Δεσπότην τιμήσας εἰς Αἰτωλίαν ἐξέπεμψεν, ἀρχηγόν καί ἡγεμόνα ταύτης καταστήσας.»

Καί ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης παρατηρεῖ:

«Ἦλασε μὲν οὖν καί ἐπὶ Αἰτωλίαν, καί Ἰωαννίνων τὴν πόλιν εἶλε καί τὰ μέν κατὰ τὴν Μακεδονίαν καί Ἀξιόν ποταμόν Ζάρκῳ ἐπέτρεψεν εἰς τὰ πρῶτα τιμῆς ἀνήκοντι παρ' ἑαυτῷ, τὰ δέ ἀπὸ Φερῶν ἔστε ἐπὶ Ἀξιόν Πογδάνῳ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καί τὰ ἐς πόλεμον οὐκ ἀδοκίμῳ, τὰ δέ ἀπὸ Φερῶν ἔστε ἐπὶ Ἰστρον Κράλη τε καί Οὐγγλέση τοῖν ἀδελφοῖν, ὧν θάτερος μὲν οἰνοχόος ἦν τοῦ βασιλέως, ὁ δέ ἕτερος ἵπποκόμος τὰ μέντοι περὶ τόν Ἰστρον Βούλκῳ τῷ Ἐλεζάρῳ τοῦ Πράγκου ἐπέτρεψε, καί τὰ ἀμφὶ τὴν Τρίκκην καί Καστορίαν Νικολάῳ τῷ Ζουπάνῳ καί τὰ περὶ Αἰτωλίαν Πριαλοῦπι.»

Ὁ Στέφανος Δουσάν συγκρότησε ἰσχυρὸ στρατὸ κλείνοντας συμμαχία

μέ τίς ἔνοπλες ὁμάδες πού ὑπῆρχαν στόν Ἑλλαδικό χώρο καί στή σημερινή Ἀλβανία. Μέ τίς δυνάμεις αὐτές κατόρθωσε νά θέσει ὑπὸ τὸν ἔλεγχό του ὅλη τὴ Βαλκανικὴ ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὸν Κορινθιακὸ κόλπο καί ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ καί τὸ Ἴόνιο ὡς τὸ Στρυμόνα. Ἐκμεταλλεῦθηκε τὴν ἐμφύλια σύγκρουση πού εἶχε ἀρχίσει στὸ Βυζάντιο ἀνάμεσα στόν Ἰωάννη Καντακουζηνό καί στή χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Ἄννα. Τὸ 1345 ὁ Δουσάν κατέλαβε τίς Σέρρες. Καί τότε ἀποφάσισε νά πάρει τὸν τίτλο τοῦ Αὐτοκράτορα. Ἀνακήρυξε τὴ Σερβικὴ Ἐπισκοπὴ σέ Πατριαρχεῖο (16.4.1346) καί ὁ ἴδιος στέφθηκε «Αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων, ὁ τόν Χριστὸν ἀγαπῶν Μακεδονικὸς Τζάρος». Ταυτόχρονα ἀναγνώρισε τὸν πρωτοβεσιτιάριό του Νικόλαο Μπούα τοπάρχην στήν περιοχή γύρω ἀπὸ τὸν Ἀχελῷο, προφανῶς ὑποτελῆ τοῦ ἀδελφοῦ του Συμεών. Ὁ Συμεών νυμφεύθηκε τὴ Θωμαῖδα, κόρη τοῦ κόμη τῆς Κεφαλλονιάς Ἰωάννη Τόκκου.

Μετά τὸν Στέφανο

Τὸ 1356 πεθαίνει ξαφνικά καί σέ μικρὴ ἡλικία ὁ Στέφανος Δουσάν. Μέ τὸ θάνατό του διαλύθηκε ἡ ἀπεραντή αὐτοκρατορία του. Ὅλοι οἱ παράγοντες, ἀρχηγοὶ ἐνόπλων ὁμάδων πού εἶχαν συνεργαστεῖ μαζί του, κήρυξαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς αὐτοτελεῖς ἡγεμόνες. Ὁ ἀδελφός του, ὁ Συμεών, σπεύδει στή Σερβία γιὰ τὴ διαδοχὴ. Περνάει μάλιστα κρυφά ἀπὸ τὰ μέρη πού κυριαρχοῦσε ὁ Στέφανος, γιὰτὶ εἶχαν μετατραπεῖ τώρα σέ ἀμέτρητες αὐτόνομες ἐπαρχίες.

Οἱ Βυζαντινοὶ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία καί ἔστειλαν στρατὸ στή Θεσσαλία μέ ἐπικεφαλῆς τὸ Νικηφόρο Ὁρσίνη, πού ἀνακηρύχθηκε Δεσπότης τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Νικηφόρος κατέλαβε τὴν περιοχή μέ τὴ βοήθεια

Η Δώρα ντ' Ιστρία (Έλενα Γκίκα)
από την Άρβανιτική πριγκιπική
οικογένεια των Γκίκα της Ρουμανίας.

τών Μπουαίων. Καί τελικά συγκρούστηκε με τους Βυζαντινούς, γιατί ανακήρυξε αυτόνομη τή Δεσποτεία του. Ουσιαστικά ήταν δέσμιος των Μπουαίων, αφού αυτοί είχαν τήν ουσιαστική στρατιωτική δύναμη.

Ο Συμεών στήν Καστοριά συγκέντρωσε στρατό από Άρβανίτες, Ρωμηούς καί Σλάβους καί έφτασε στή Σερβία γιά νά πάρει τήν άρχή. Άκολούθησε έμφύλιος πόλεμος μεταξύ του Συμεών καί του γιου του Στεφάνου, Ούρεση.

Ο Νικηφόρος Όρσίνης, αφού έδραιώθηκε στή Θεσσαλία, θεώρησε τόν έαυτό του έλεύτερο καί ικανό νά χτυπήσει τους Μπουαίους. Γιατί θεωρούσε καί τήν Αίτωλία τμήμα τής δικής του Δεσποτείας. Η σύγκρουσή τους έγινε τό 1358. Ο Νικηφόρος πήγε νά χτυπήσει τήν έδρα του Μπούα: τήν πόλη Άχελώος, πού πολλοί τήν ταυτίζουν με τό Άγγελόκαστρο. Γιά νά καταπολεμήσει τους Άρβανίτες του Μπούα ο Νικηφόρος Όρσίνης ζήτησε τήν ύποστήριξη των συμμάχων του Τούρκων.

Ηγεμόνας των Άρβανιτών στον Άχελώο ή Άγγελόκαστρο ήταν τότε ο Πέτρος Μπούας. Οί Άρβανίτες περίμεναν τόν Νικηφόρο στήν έδρα τους, τόν Άχελώο. Ο Νικηφόρος με τους Τούρκους συμμάχους του ήττήθηκαν κατά κράτος καί ο ίδιος πιάστηκε αιχμάλωτος καί θανατώθηκε (1358)¹.

Ο Συμεών, όταν έμαθε γιά τή σύγ-

κρουση Νικηφόρου - Μπουαίων, έφτασε στά Γιάννινα, όπου έγινε δεκτός ως ήγεμόνας, προχώρησε στήν Άρτα καί από εκεί γύρισε στή Θεσσαλία (τή Βλαχία, όπως τήν έλεγαν τότε) τήν όποία κατέλαβε καί έκανε πρωτεύουσά του τήν Τρίκκη (τά Τρίκαλα). Κι αφού έδραιώθηκε καλά στά Τρίκαλα, υπέταξε καί τους Μπουαίους μαζί με όλη τήν Ήπειρο. Οί Μπουαίοι ξανάγιναν ύποτελείς του. Τότε χώρισε τή Δ. τής όροσειράς τής Πίνδου περιοχή σε δύο επαρχίες. Τή μία τήν κράτησαν οί Μπουαίοι με κέντρο τό Άγγελόκαστρο, καί τήν άλλη τήν πήρε μιά άλλη ισχυρή άρβανιτική οικογένεια, οί **Λιοσαίοι**, πού φαίνεται πώς, ως εκείνη τή στιγμή, είχαν κινηθεί υπό τίς διαταγές των Μπουαίων. Οί Λιοσαίοι είχαν έδρα τους τήν Άρτα. Τά Γιάννινα καί ή περιοχή ως τό Άργυρόκαστρο έμεινε στήν έξουσία του Συμεών πού διόρισε εκεί ήγεμόνα τό γαμπρό του **Πρελούμπο**. Τό γνωστό μας «Ήπειρωτικό Χρονικό» των Κομνηνού καί Πρόκλου γράφει γιά τήν κατάσταση αυτή:

«Ο δε βασιλεύς Συμεών μόνον φροντίζων τής Βλαχίας, τήν Αίτωλίαν άπασαν τοίς Άλβανίταις μερίζεται, καί δεσπόται εκ του των Άλβανιτών γένους αναδεικνυνται δύο, ών ο μόν τόν Άχελώνον καί τά επέκεινα σύν τῷ Άγγελοκάστρῳ εκληρώσατο Γγίνος Μπούας όνομαζόμενος, θάτερος δε τήν Άρταν καί

τους Ρωγούς έσφετερίσατο, Πέτρος καί ούτος Λιώσας όνομαζόμενος, καί συντόμως ειπείν ή Αίτωλία πάσα υπό τήν χείρα των Άλβανών έγεγόνει.»

Ο Κ. Σάθας, κρίνοντας τό χωρίο αυτό του «Ήπειρωτικού Χρονικού» λέει ότι τό Γκίνος Μπούας πρέπει νά είναι λάθος καί τό σωστό είναι Πέτρος Μπούας, αφού γράφει γιά τόν Λιόσα «Πέτρος καί ούτος». Αυτό τό καί δήλωνε ότι καί ο προηγούμενος ήταν Πέτρος. Άκόμα, γνωρίζουμε ότι ο γιός του Πέτρου Μπούα ο Γκίνος πέθανε τό 1400. Κατά συνέπεια τότε (1358) πρέπει νά ήταν ακόμα πολύ νέος. Αυτό πού έχει σημασία είναι ότι οί Μπουαίοι καί οί Λιοσαίοι κατέχουν τήν Αίτωλοακαρνανία καί Ήπειρο ως ήγεμόνες. Πολλές πόλεις, ιδίως παραλιακές, αναφέρονται ως κτήσεις διαφόρων ατόμων, αλλά γενικά τά έδάφη από τήν Κορινθία ως τά Γιάννινα Δ. τής Πίνδου κυριαρχούνται από τίς άρβανιτικές φάρες.

Τό δεύτερο επώνυμο των Μπουαίων: Σπαταίοι

Η οικογένεια των Μπουαίων πού ήγεμόνευσε στό Άγγελόκαστρο γιά πολλές δεκαετίες παρουσιάζεται, από τό γιό του Πέτρου Μπούα, τό **Γκίνο** ή **Γκιώνη** (δηλαδή Γιάννη), καί με επώνυμο **Σπάτας**. Λέγεται Γκίνος Μπούας Σπάτας. Τό Σπάτας είναι από τό χωρίο Σπάτα, χωρίο τής Μουζακιάς, όπου πρέπει νά γεννήθηκε. Τό έντυπωσιακό με τό επώνυμο Σπάτας, είναι ότι τό μεταφέρει ή πολεμική ομάδα των Μπουαίων όπου πηγαίνει. Έτσι θά έχουμε Σπάτα στήν Άττική καί στήν έ-

παρχία Πατρών. Η έξήγηση δέν είναι εύκολη. Μερικές μαρτυρίες ακόμα πρέπει νά αναφερθούν.

Ο Θεόδωρος Σπανδουγίνος Καντακουζηνός πού δημοσίευσε τό 1551 ένα βιβλίο στή Φλωρεντία με τίτλο στά ιταλικά: «*Commentari dell' origine dei principi Turchi*» αναφέρει (στή σελ. 25) ότι τό 1353 ο Άνδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος διόρισε ύποδεσπότη στα Γιάννινα έναν από τήν οικογένεια Σπάτα. Επίσης ο Χαλκοκονδύλης όνομάζει τόν Πέτρο Μπούα καί Σπάτα. Καί πολλές φορές τους Μπουαίους τους άποκαλεί Σπαταίους.

Μιά πιθανή έξήγηση του φαινομένου πρέπει νά είναι ότι καί οί Λιοσαίοι πρέπει νά άποτελούσαν μέλη τής ένοπλης ό-

μάδας των Μπουαίων. Καί από τή στιγμή πού άποχώρησαν καί ίδρυσαν δική τους ήγεμονία παίρνοντας τό ξεχωριστό τους όνομα, οί Μπουαίοι κόλλησαν κι αυτοί τό ξεχωριστό τους όνομα κοντά στό Μπούας. Τό Σπάτας λοιπόν έμφανίζεται με τή διάσπαση τής αρχικής ομάδας. Ο Πέτρος Μπούας πήρε καί τό Σπάτας άμέσως μετά τό 1358 όταν σκότωσαν τόν Νικηφόρο Όρσίνη.

Οί δύο ομάδες πού προέκυψαν από τήν αρχική των Μπουαίων ήρθαν από τήν αρχή σε ρήξη μεταξύ τους. Τά 1374 ο **Πέτρος Λιόσας**, ήγεμόνας τής Άρτας, πέθανε. Ο Γκίνος Σπάτας βρήκε τήν ευκαιρία καί κατέλαβε τήν Άρτα ή όποία είχε άποδεκατιστεί από λοιμό.

"Άλλοι Άρβανίτες

Πέρα από τους Άρβανίτες που ακολουθήσαν τους Μπουαίους και κυριάρχησαν στην Ήπειρο, Άρβανίτες πλαισιώναν το στρατό του κράτη Συμεών και εγκαθίστανται σταθερά στη Θεσσαλία, αλλά και του άλλου Σέρβου ηγεμόνα των Βοδενών - Βεροίας, του **Χλαπένου**. Όλοι οι ηγεμονίσκοι που αναδείχθηκαν μετά το θάνατο του Δουσάν στρατολογούν Άρβανίτες που είναι οι καλύτεροι πολεμιστές. Έτσι Άρβανίτικες πολεμικές ομάδες πλαισιώνουν τους στρατούς όλων σχεδόν των ηγεμονίσκων ή φιλόδοξων σατραπίσκων του Έλλαδικού χώρου που διεκδικούν εδώ την εξουσία. Η Άλβανία εκείνα τα χρόνια είχε γίνει η πηγή στρατιωτών για όλους τους άπιθανους διεκδικητές της κυριαρχίας σ' αυτά τα μέρη.

Όλοι οι άλλοι, οι μισθωμένοι στρατιώτες Άρβανίτες, μπαίνουν στη στρατιωτική υπηρεσία για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: άνοιξη ως τέλος φθινοπώρου. Το χειμώνα γυρνούν στα χωριά τους και παραχειμάζουν. Μερικοί, εκείνα τα δύσκολα για τον Έλλαδικό χώρο χρόνια, θα μείνουν μόνιμα στα μέρη που πήγαν στρατιώτες. Ο βασικός πυρήνας όμως γυρνάει πίσω το χειμώνα. Είναι μισθοφόροι και δικαιούνται να παίρνουν μαζί τους όλο το πλιάτσικο που κάνουν. Εκείνοι που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στον Έλλαδικό χώρο και μάλιστα σαν συμπαγής όγκος, είναι οι Μπουαίοι με τους δύο κλάδους, τους Σπαταίους και τους Λιοσαίους, καθώς και οι **Μαλακάσιοι, οι Ζεβεβισήδες** και οι διάφορες ομάδες Τσάμηδων, **Μεσαρίτες, Μαζαρακιώτες**.

Γκίνος Μπούας και Θωμάς Πρελούμπος

Ο Θωμάς Πρελούμπος, που πήγε στα Γιάννινα για να προστατέψει την περιοχή από τις επιδρομές των Άρβανιτών, αποδείχθηκε σκληρός και άδίστακτος τύραννος. Ήρθε σε σύγκρουση με την εκκλησία και τους τοπικούς άρχοντες. Τήν κατάσταση στα Γιάννινα επιδεινώσε ο λοιμός που ρήμαξε την πόλη. Ο Πρελούμπος, για να αποτρέψει τις επιδρομές των Άρβανιτών του Γκίνου Μπούα Σπάτα, ήρθε σε συνεννόηση με τους Λιοσαίους της Άρτας και νυμφεύθηκε την κόρη του **Ίωάννη Λιάσα**, γιου του Πέτρου Λιάσα, Ειρήνη, που πέθανε στο λοιμό του 1375 στα Γιάννινα. Ταυτόχρονα ήρθε σε

έπαφή με τους Μπουαίους και έδωσε γυναίκα στον Γκίνο Σπάτα την αδελφή του Έλενη.

Όταν ο Γκίνος Μπούας Σπάτας κατέλαβε την Άρτα, οι πληροφορίες για την κατάσταση στα Γιάννινα του φάνηκαν ευνοϊκές για να προωθήσει τα σχέδιά του για κατάληψη και των Ίωαννίνων. Τώρα έχει ισχυρό σύμμαχο τον επίσης Άρβανίτη **Σπάθα** κατά μία γραφή, Σπάτα ούσιαστικά, που ήταν κάτοικος της **Φοινίκης** (κοντά στους Άγιους Σαράντα) και είχε σχηματίσει ξεχωριστή ισχυρή πολεμική ομάδα. Ο Γκίνος Μπούας Σπάτας και ο Σπάθας - Σπάτας της Φοινίκης έχουν την υποστήριξη του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου.

Τό 1375 εισβάλλει στην περιοχή των Γιαννίνων ο Σπάτας - Σπάθας, που ούσιαστικά κυριάρχησε στις περιοχές του Δελβίνου και Παραμυθιάς, και ο Γκίνος Μπούας Σπάτας. Ο Πρελούμπος δεν μπόρεσε να αντιτάξει ούσιαστική άμυνα και κατέφυγε στη δωροδοκία και την πληρωμή άμοιβών στους Άρβανίτες. Όταν ο πόλεμος σταμάτησε, ο Πρελούμπος ήρθε σε έπαφή με άλλες άρβανίτικες ομάδες και ληστρικές ή κλέφτικες ομάδες που πλήρωνε για να στραφούν κατά των Μπουαίων - Σπαταίων.

Τό 1378 έναντιον του Πρελούμπου στρέφονται οι **Μαλακάσιοι** με επικεφαλής τό **Γκίνο Φράτα**. Οι Μαλακάσιοι νίκησαν αρχικά τον Πρελούμπο και πήραν άφθονη λεία. Στο δρόμο της επιστροφής όμως ο Πρελούμπος τους έστησε καρτέρι και τους τσάκισε. Τους πήρε τη λεία και έκλεισε στη φυλακή τους αιχμαλώτους. Οι Μαλακάσιοι άπαντούν με αντίθεση. Κατορθώνουν να εισβάλουν μέσα στην πόλη και να κρατήσουν μέρος της για πολλές ημέρες. Τελικά όμως ήττήθηκαν και πάλι και έπαθαν πολλές ζημιές. Πάρα πολλοί πιάστηκαν αιχμάλωτοι (1379).

Τό Μάιο του 1380 ο Γκίνος Μπούας Σπάτας κηρύσσει πόλεμο ξανά κατά του Πρελούμπου. Ο Πρελούμπος άμύνεται. Για να εκδικηθεί τό Μπούα, κρεμάει από τό Κάστρο τους αιχμαλώτους Μαλακασίους. Θεωρεί της ίδιας κατηγορίας τους Μαλακασίους και τους Μπουαίους. Τελικά και ο πόλεμος αυτός έληξε άφου ο Πρελούμπος ξαναπήρωσε τον Γκίνο Μπούα Σπάτα.

Έδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι Μαλακασαίοι, έδω στη νέα τους θέση, συγκατοίκησαν και ήρθαν σε έπιμειξία με Άρβανίτες, δεδομένου ότι στη φύλαξη των στενών δεν φρόντιζαν να έχουν άμιγείς φάρες. Έτσι δικαιολογείται τό γεγονός ότι οι σύγχρονοί τους τους

μπερδεύουν με τους Άρβανίτες.

Βενετσιάνοι και Τούρκοι

Τό 1376 οι Βενετσιάνοι κι ο μέγας μάγιστρος των Ίωαννιτών της Ρόδου έπιχείρησαν να εκδιώξουν τον Γκίνο Μπούα Σπάτα από την Άρτα αλλά ήττήθηκαν και πιάστηκε αιχμάλωτος ο μέγας μάγιστρος **Ίωάννης Φερδινάνδος Έρεδία**. Για την έπιχείρηση αυτή ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης (τ. Β', κεφ δ' §112) γράφει: «Οί της Νεαπόλεως άρχοντες από Κερκύρας της νήσου όρμώμενοι (είχον δέ τότε την νήσον της Παρθενόπης οί βασιλείς), και παρσκευασμένοι στρατόν ίεντο επί την Άκαρνανίαν, ως τε τους Άλβανούς την χώραν άφαιρησόμενοι, και Άρτας της Άκαρνανίας καταστρεψόμενοι λαβόντες. Άφικόμενοι δέ εις Άρταν, την τε πόλιν έπολιόρκησαν και μηχανάς προσέφερον τω τείχει ως αίρησόντες. Σπάτας δέ ο των Άλβανών ηγεμών (ου γάρ εισηει εις την πόλιν, άλλ' έκτός περιηει την χώραν), τους τε Άλβανούς συλλέξας

Ο θυρεός του μεγάλου Άρβανίτη ηγεμόνα Κάρλα Θώπια ή Τόπια, που άγωνίστηκε για να μη βάλουν πόδι οι Τούρκοι στην Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι η έλληνική έπιγραφή που θυμίζει σημερινή δημοτική. « Έτούτα τά σημάδια αύθέντου μεγάλου Κάρλα Θώπια ».

Εργο με μαύρο μολύβι αυτοδίδαχτου Λαϊκού ζωγράφου

είς ταυτό καί βουλευσάμενος, ως αὐτῷ εἶποντο ἐτοίμως εἰς τόν κίνδυνον, ἄφνω ἐπεισπίπτουσι τῷ Ἰταλῶν στρατεύματι, ὃ ἐπολιόρκει τήν πόλιν, καί τρεψάμενοι εἰς φυγὴν πολλούς διέφθειραν.»

Ἡ κίνηση τοῦ Ἐρεδία φαίνεται νά ἔχει σχέση μέ τόν Πρελοῦμπο, γιατί μόλις τόν ἐπιασε αἰχμάλωτο ὁ Γκίνος Μπούας Σπάτας κήρυξε πάλι τόν πόλεμο κατά τοῦ Πρελοῦμπου. Φαίνεται ὅτι εἶχε τήν ὑποστήριξη πολλῶν Γιαννιωτῶν, γιατί ὁ Πρελοῦμπος ξέσπασε σέ ὄργιο δολοφονιῶν καί βασανιστηρίων, ἔτσι πού πολλοί ἐγκατέλειψαν τήν πόλη καί κατέφυγαν στήν ὑπαιθρο ὅπου πλαισίωσαν τόν Γκίνο Μπούα Σπάτα.

Ὁ Πρελοῦμπος γιά νά ἀντιμετωπίσει τή νέα κατάσταση γύρευε τή βοήθεια τῶν Τούρκων πού ἐκείνη τήν περίοδο βρίσκονται στή Μακεδονία (1380). Συνεργοί τῶν Τούρκων ἔχουν γίνει ὀμάδες Ἀλβανῶν πού εἶχαν μεταφερθεῖ στή Μακεδονία στά χρόνια τοῦ Στέφανου Δουσάν καί μετά. Οἱ Ἀλβανοί αὐτοί πολεμιστές ἐξισλαμίσθηκαν. Ἀπό τότε καί πέρα θά γίνουν ἡ δύναμη κατακτήσεως τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου. Ἐπικεφαλῆς αὐτῶν τῶν ἐξισλαμισμένων Ἀρβανιτῶν βρίσκεται ἕνα Ἀρβανίτης ἀπό τό Λιασκοβίκι πού λεγόταν **Ἰσαήμ**.

Ὁ Ἰσαήμ χτύπησε ἀποφασιστικά τίς Ἀρβανίτικες ὀμάδες καί τίς διέλυσε. Κατέλαβε τό κάστρο τῆς Βελλᾶς καί τῆς Ὀπάς πού τό κατεῖχαν Ἀρβανίτες, καί συντρίψε στή θέση Πυλίτσες τοὺς Μαζαρακιῶτες καί Ζενεβισαίους. Οἱ Ἀρβανίτες βρέθηκαν σέ δύσκολη θέση. Καί τότε τοὺς χτύπησε ἀπό πίσω ὁ Πρελοῦμπος καί κατέλαβε πολλά φρούρια πού κρατοῦσαν οἱ Ἀρβανίτες.

Ὁ Ἰσαήμ θά γίνει τοπάρχης τῆς Πωγωνιανῆς καί θά καταλάβει καί κάστρα τοῦ Θωμᾶ Πρελοῦμπου.

Ὁ Πρελοῦμπος γιά ἄλλη μιὰ φορά ἀρχίζει διαπραγματεύσεις μέ τόν Γκίνο, μέ δόλωμα πάλι τήν κόρη του Ἐλένη, πού ὅλο τήν τάζει ἀλλά δέν τήν παντρεύει. Ὁ Γκίνος ξαναδέχεται καί ἀποσύρει τίς δυνάμεις του. Ὁ Θωμᾶς Πρελοῦμπος ὑποτάσσει τότε τίς ἄλλες Ἀρβανίτικες φάρες πού εἶχαν τή βάση τους στή ραχοκοκκαλιά τῆς Πίνδου.

Τό 1383 ὁ Γκίνος Μπούας Σπάτας ξανακρύσσει τόν πόλεμο στόν πεθερό του τώρα Πρελοῦμπο, μέ πρόσημα ὅτι δέν τοῦ εἶχε δώσει ὅλα τά γαμήλια δῶρα. Ὁ Πρελοῦμπος ὑποχωρεῖ γιά ἄλλη μιὰ φορά καί δίνει χρήματα στό γαμπρό του. Καί ὅταν ἐκεῖνος ἀποσύρει τό στρατό του, ὁ Πρελοῦμπος ἐπιτίθεται κατά τῶν

Μαλακασίων καί τοὺς λεηλατεῖ.

Τό 1385 εἰσβάλλει στήν Αἰτωλοακαρνανία ὁ στρατηγός **Μουράτ Α΄, Ταμουτάσης**. Πολιορκήσε τήν Ἄρτα χωρίς νά τήν καταλάβει. Ἐφυγε ἀφοῦ λεηλάτησε τή γύρω χώρα. Ὁ Γκίνος Μπούας Σπάτας πρότεινε συμμαχία στόν πεθερό του κατά τῶν Τούρκων, ἀλλά ὁ Πρελοῦμπος τήν ἀρνήθηκε.

Μετά τόν Πρελοῦμπο

Στίς 23.12.1385 δολοφονήθηκε ὁ Πρελοῦμπος ἀπό ἀνθρώπους τῆς φρουρᾶς του, πού τοὺς κίνησε μιὰ εὐρύτερη συνωμοσία. Τήν ἀρχή στά Γιάννινα κράτησε ἡ σύζυγός του **Ἄγγελική**, κόρη τοῦ Συμεῶν. Ὁ Γκίνος κινεῖ καί πάλι στρατό καί πολιορκεῖ τά Γιάννινα. Ἡ Ἄγγελική ὁμως παντρεύεται γιά δευτέρη φορά, τόν **Ἡσαῦ ἢ Ἰζάουλο Μπουαντελμόντι**, ἕνα φλωρεντινό, πού ἐξασφάλισε ἰσχυρό στρατό καί ἀνάγκασε τόν Γκίνο νά γυρίσει στή Ἄρτα.

Τό 1388 ὁ Γκίνος ξαναπολιορκεῖ τά Γιάννινα. Μαζί του τώρα βρίσκονται καί οἱ Μαλακασαῖοι. Ὁ Μπουαντελμόντι βρέθηκε σέ πολύ δύσκολη θέση καί γύρευε τή βοήθεια τῶν Τούρκων. Ἐσπευσε σέ βοήθειά του ὁ στρατηγός τοῦ Βαγιαζίτ Α΄, ὁ **Μελκούσης**, πού ἔλυσε τήν πολιορκία καί καταδίωξε τόν Γκίνο. Ὁ Ἡσαῦ ἐπισκέπτεται τόν ἴδιο τό Σουλτάνο. Γύρισε στά Γιάννινα μετά ἀπό ἕνα χρόνο, μαζί μέ τόν Τούρκο στρατη-

Το στέμμα τοῦ Σκεντερμπεη, ἀπομνημύνη τοῦ οἰκόσημου, ἐγχαραγμένο πάνω στόν τάφο τοῦ ἀπογόνου τοῦ Κωνσταντίνου Καστριώτη στή Νεάπολη.

γός **Έβρενόζ**. Μέ τις δυνάμεις τών Τούρκων χτυπάει τόν Γκίνου Μπούα Σπάτα.

Τό 1395 πέθανε ή σύζυγος του 'Ησαυ 'Αγγελική και αυτός νυμφεύθηκε τήν κόρη του Γκίνου Ειρήνη (1396). Λίγες μέρες μετά τό γάμο του 'Ησαυ έφτασε τουρκικός στρατός μέ τούς Έβρενόζ και **Γιακούπ** και χτύπησαν τή φάρα **Γκιώνη Ζεβεβίση**, γαμπρού του Γκίνου και σύγγαμβρου του ίδιου του 'Ησαυ. 'Ο Γκιώνης Ζεβεβίσης τσάκισε τούς Τούρκους και σκότωσε πολλούς. 'Αργότερα όμως και άφου άνασυντάχθηκαν, οί Τούρκοι έπανήλθαν και επέβαλαν σκληρή ήττα στην ομάδα του Γκιώνη Ζεβεβέση. Τό 1399 επιχειρεί έκστρατεία έναντίον του Γκιώνη Ζεβεβίση ό ίδιος ό 'Ησαυ, αλλά ήττάται και πιάνεται αιχμάλωτος. 'Η Φλωρεντία πλήρωσε γερά λύτρα για νά τόν έλευθερώσει. Για τήν άπελευθέρωσή του μεσολάβησε ό Γκίνος Μπούας Σπάτας (1399).

Θάνατος του Γκίνου Κατάρρευση τής ήγεμονίας

Τό 1400 πέθανε ό Γκίνος, άφίνοντας ένα γιό, τόν **Παύλο**, και τρεις θυγατέρες: ή μία είχε παντρευτεί τόν 'Ησαυ, ή άλλη τόν Γκιώνη Ζεβεβίση και ή τρίτη κάποιον Μίμην Κατζάνον. Μετά τό θάνατο του Γκίνου, ή ήγεμονία του θά καταρρεύσει όπως και έκείνη του Δουσάν.

'Ο γιός του Γκίνου Παύλος κράτησε τό 'Αγγελόκαστρο, ό αδελφός του Γκίνου **Μαυρίκιος Μπούας**, πού λέγεται και **Σγοῦρος**, κατέλαβε τήν 'Αρτα και Ξανάφτιαξε τήν ήγεμονία, αλλά μόνο για λίγο. Τόν άνέτρεψε ένας άλλος ισχυρός 'Αρβανίτης, ό **Βογκόης**. Τό 1403 πέθανε ό 'Ησαυ Μπουοντελμόντι. Τότε κατέλαβε τά Γιάννινα ό Μαυρίκιος Μπούας ή Σγοῦρος και τά κράτησε ως τό θάνατό του τό 1418.

Τό 1405 ό δούκας τής Κεφαλλονιάς **Κάρολος Τόκκος** εισβάλλει στην Αίτωλοακαρνανία και τήν καταλαμβάνει. 'Ο Παύλος Μπούας Σπάτας κρατάει για λίγο τή Ναύπακτο. Τό 1407 τήν εκχώρει στους Βενετούς άντι 1.500 δουκάτων.

Μετά τήν κατάλυση τής ήγεμο-

νίας του 'Αγγελόκαστρου ό Τόκκος θά προχωρήσει στην κατάκτηση όλης τής 'Ηπείρου. Καί τό 1418 θά καταλάβει και τά Γιάννινα, άναστυλώνοντας έτσι τό Δεσποτάτο τής 'Ηπείρου.

Οί 'Αρβανίτες είχαν ήττηθεί αλλά δέν είχαν εξαφανιστεί. Τραβήχτηκαν στον όρεινό όγκο τής Πίνδου και άπό εκεί έκαναν επιδρομές στις γύρω περιοχές. Στη Θεσσαλία μετά τό θάνατο του Συμεών πήρε τήν έξουσία ό **Ίωάσαφ**.

Μισθοφόροι όλων τών στρατών

Αυτό πού πρέπει νά τονίσουμε έδω είναι ότι και μέ τή νέα κατάσταση τών Τόκκων πάλι οί 'Αρβανίτες έχουν τό λόγο. Καί οί Τόκκοι έχουν μισθώσει βασικά 'Αρβανίτες στρατιώτες. Πολλοί άπό εκείνους πού ύπηρετούσαν τόν Γκίνου Μπούα Σπάτα πέρασαν στην ύπηρεσία του νέου δυνάστη. Οί οικογένειές τους είναι άπό πολλά χρόνια πριν έγκατεστημένες στην κορυφογραμμή τής Πίνδου. Οί 'Αρβανίτες είναι έγκατεστημένοι σταθερά πιά στον Έλλαδικό χώρο και λειτουργούν ως στρατός, ενώ τρέφουν και κοπάδια.

Στις άρχές τής δεκαετίας του 1390 οί 'Αρβανίτες μαχητές φαίνεται νά είναι πολλοί. Καί επειδή είναι περιζήτητοι πολεμιστές, τούς ζητούν σε διάφορα μέρη ως μισθοφόρους. Οί 'Αρβανίτες πλαισιώνουν όλους σχεδόν τούς στρατούς πού άντιμάχονται εκείνα τά χρόνια στον Έλλαδικό χώρο. "Ενα σημαντικό τμήμα τους θά περάσει στους Τούρκους, άφου εξισλαμισθούν, και θά γίνουν οί Τούρκοι κατακτητές και στή συνέχεια οί «χωροφύλακες» τής 'Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Έλλάδα.

'Αρβανίτες εξάλλου θά πλαισιώνουν τό στρατό τών Βενετσιάνων και θά διεξάγουν τούς μακραιώνες Τουρκοβενετσιάνικους πολέμους. Πολλοί 'Αρβανίτες θά βρεθούν στα 'Επτάννησα και στις άλλες κτήσεις τών Βενετσιάνων.

'Ακόμα, 'Αρβανίτες είναι οί τελευταίοι πού θά πολεμήσουν στό Μοριά τούς Τούρκους. 'Ως ένοπλες ομάδες έγκαθίστανται στους όρεινούς όγκους του Έλλαδικού χώρου. 'Εκεί οί

Τούρκοι δέν θά επιδιώξουν νά φτάσουν.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ:

'Ο 'Αρβανίτικος έποικισμός πέρα άπό τήν 'Ηπειρο

Παραπομπές

1. Βλέπε σχετικά: «'Ηπειρωτικό Χρονικό» Κομνηνού και Πρόκλου §4, Χαλκοκονδύλι τ. Β' Κεφ. δ', Καντακουζηνού Παράρτημα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ» Ζ. Πηγής 34 - 10681 ΑΘΗΝΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Η οργή των αγαμάτων»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Ο γόρδιος δεσμός των εθνότητων - Η Μικρά Ασία μέσα στο χώρο και στο χρόνο»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΡΑΠΑΓΙΑΝΗΣ

«Η Νέα Ορεστιάδα απέναντι στην ελληνοτουρκική κρίση του τέλους Μαρτίου 1987»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

«Πομάκοι ή Ροδοπαίοι -

Οι έλληνες μουσουλμάνοι»

Πρόλογος: Γιάγκος Πεσμαζόγλου

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«Η οικογένεια στην Τουρκία - Κοινωνική πλασίωση και θεσμική προσέγγιση»

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΣΚΑΛΙΕΡΗΣ

«Λαοί και φυλάι της Μικράς Ασίας»

ΤΖΕΜΗΣ ΧΕΠΠΟΡΝ

«Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΦΛΕΓΕΤΑΙ»

Μετάφραση: Βασίλης Ροδόπουλος

Εισαγωγή-Επίλογος: Περικλής Ροδάκης

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ - Μελέτημα εθνοψυχολογίας»

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Κάτω από τον ίσκιό του φωτόδεντρου»

ΝΙΚΟΣ ΑΤΖΕΜΟΓΛΟΥ

«Τ' ΑΠΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ»

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ: Σόλωνος 116,

10681 Αθήνα, Τηλ.: 3619714

ΗΡΩΔΟΤΟΣ: Μαυρομυχάλη 7, 10679 Α-

θήνα, Τηλ.: 3630903

Ιωάννου Μιχαήλ 2, 54622 Θεσσαλονίκη,

Τηλ.: 031-264748

Η ΕΘΝΟΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΛΙΘΟΥΑΝΩΝ

του Νίκου Ψυρούκη

Τό εθνικό πρόβλημα-έθνικό κίνημα, στην εποχή μας, δηλαδή στην εποχή όπου η καταπίεση έθνους από έθνος έχει γίνει πιά παγκόσμιο φαινόμενο, έχει αποκτήσει κεντρική σημασία, όχι μονάχα για νά έρμηνεύονται όρθά, επίσημικά, τά διαδραματιζόμενα στην ανθρώπινη κοινωνία, μά και για νά κατανοήσουμε τή διαλεκτική τής εποχής μας: τήν πάλη ανάμεσα στην ιμπεριαλιστική άντεπανάσταση και στην αντιιμπεριαλιστική έπανάσταση, τήν κίνηση τής σύγχρονης ανθρωπότητας προς τή μιά ή τήν αντίθετη κατεύθυνση.

Ο Λένιν όρισε τήν εποχή μας, εποχή του ιμπεριαλισμού. Και τί σημαίνει ιμπεριαλισμός, ως στάδιο εξέλιξης του παγκόσμιου άποικιοκρατικού καπιταλιστικού συστήματος; «*Ίμπεριαλισμός σημαίνει προοδευτικά αύξανόμενη καταπίεση τών έθνών του κόσμου από μιά χούφτα μεγάλες δυνάμεις, επέκταση και στερέωση τής καταπίεσης τών έθνών, εποχή έξαπάτησης τών λαϊκών μαζών από τούς ύποκριτές σοσιαλπατριώτες, δηλαδή από τούς ανθρώπους πού μέ τό πρόσχημα τής «έλευθερίας τών έθνών», του «δικαιώματος τής αυτοδιάθεσης τών έθνών» και τής «άμυνας τής πατρίδας», δικαιολογούν και ύπερασπίζουν τήν καταπίεση τής πλειοψηφίας τών έθνών του κόσμου από τίς μεγάλες δυνάμεις» (Λένιν). Τό γνωστό ρωμαϊκό «*divide, ut imperes*» (νά διαίρεις για νά μπορείς νά έξουσιάζεις) στην εποχή μας έφαρμόζεται μέ τήν καταπίεση έθνους από έθνος. Έτσι διαιωνίζεται ό άποικιοκρατικός διεθνής καπιταλιστικός καταμερισμός τής έργασίας και τό ίδιο τό παγκόσμιο σύστημα².*

Ο Φ. Ένγκελς, στά 1888, θεωρούσε τή δημιουργία τών άστικών-έθνικών κρατών μεγάλη ιστορική πρόοδο γιατί άποτελούσε, ανάμεσα στ' άλλα, και προϋπόθεση τής μελλοντικής νίκης του προλεταριάτου. Ταυτόχρονα, όμως, προειδοποιούσε: «*άν θέλουμε νά διασφαλιστεί ή παγκόσμια ειρήνη, πρέπει πρώτα απ' όλα νά έξαφανιστούν όλες οι έθνικές συγκρούσεις, πού για νά γίνει όμως αυτό, πρέπει τό κάθε έθνος νά είναι ανεξάρτητο και κυρίαρχο*

στή χώρα του» (ύπ. δικ.)³. Ακριβώς τό αντίθετο απ' ό,τι συμβαίνει στο στάδιο του ιμπεριαλισμού, τής ιμπεριαλιστικής άντεπανάστασης. Τόν τελευταίο καιρό, μέ τήν άποσύνθεση και τήν άποδιοργάνωση τής ΕΣΣΔ, άρχισαν ν' άναπτύσσονται θαρραλέα και έλπιδοφόρα έθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στο έσωτερικό τής (στοιχείο κι αυτό τής αντιιμπεριαλιστικής έπανάστασης στον κόσμο). Η άρχή έγινε από τή **Λιθουανία**, πού κήρυξε μονομερώς τήν ανεξαρτησία τής (χωρίς άκόμα νά τό πετύχει). Τό παράδειγμά τής τό άκολούθησαν και τά άλλα έθνη τής Βαλτικής, μά και άρκετά έθνη τής Άνατολής (Γεωργία, Άρμενία, Άζερμπαϊτζάν, Ούζμπεκιστάν και άλλα). Και από τήν άρχή θά πρέπει νά κάνουμε μιά σημαντική παρατήρηση: ή κεντρική έξουσία, ή Μόσχα, στην περίπτωση τής Λιθουανίας, περιορίστηκε στον «πολιτισμένο» οικονομικό άποκλεισμό. Στην περίπτωση, όμως, τών έθνών τής Άνατολής, χρησιμοποίησε

και βία, άκόμα και δηλητηριώδη άέρια (περίπτωση Γεωργίας). Τά άποικιοκρατικά υπερέκδη από τήν Άνατολή είναι πολύ πιά αξιόλογα από τά πενιχρά κέρδη πού δίνει ή Λιθουανία (έθνος τής μητρόπολης). Αυτό τό στοιχείο είναι πού προκαλεί και τό ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τό λιθουανικό έθνικοαπελευθερωτικό κίνημα. Μέχρι ποιο σημείο μπορεί νά φτάσει και τί μπορεί νά προσφέρει στην παγκόσμια αντιιμπεριαλιστική έπανάσταση; Η άπάντηση μπορεί νά δοθεί άν μελετήσουμε τήν εθνογένεση τών Λιθουανών.

Τό Λιθουανικό κράτος, τό 1922, είχε έκταση 82.000 τ. χλμ. ενώ, από τό 1945, ή Λιθουανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία έχει έκταση 65.200 τ. χλμ. Οι κάτοικοι τής μόλις και ξεπερνούν τά τρία εκατομμύρια (80% Λιθουανοί, 8% Ρώσοι, 9% περίπου Πολωνοί, 1,2% Λευκορώσοι). Τά σύνορα του λιθουανικού χώρου, πάντα ήταν συγκεχυμένα και ρευστά. Μονάχα στο βορρά υπήρχε

σταθερότητα (όπου ζούσε και ζεί ο λετονικός λαός). Στά ανατολικά, οι Λιθουανοί, πάντα συνόρευαν με τους Λευκορώσους και στά δυτικά με τους Πολωνούς. Ό μικρός αριθμός τους περιέπλεκε τά πράγματα και ή γειτνίαση με μεγαλύτερες εθνολογικές ομάδες έκανε την πορεία της εθνογένεσής τους δύσκολη, άν όχι ήρωική προσπάθεια.

Οι πρώτοι κάτοικοι της χώρας χρονολογούνται από την εποχή της μεσολιθικής και της πρώιμης νεολιθικής εποχής (τουλάχιστον με τά ως σήμερα εύρηματα.

Στά μισά της πρώτης χιλιετηρίδας μ.Χ. οι κάτοικοι της Λιθουανίας ζούσαν κάτω από τό καθεστώς των γενών και μόλις τό 500 μ.Χ. στράφηκαν πρός τή γεωργία και τήν κτηνοτροφία. Τό καθεστώς των γενών άποσυντίθεται και βαθμιαία περνάει στή φεουδαρχία (ανάμεσα στό 800 και 1.100 μ.Χ.). Οι Λιθουανοί, όπως και άλλοι λαοί της Εύρώπης, δέν γνώρισαν τό ολοκληρωμένο δουλοκτητικό σύστημα. Από τό πατριαρχικό καθεστώς των γενών πέρασαν στή φεουδαρχία. Για μεγάλο διάστημα, διατηρήθηκαν τά διάφορα γένη της Λιθουανίας και ή χώρα ήταν κατατεμαχισμένη σέ διάφορα πριγκηπάτα. Παρ' όλα αυτά, οι Λιθουανοί κατόρθωσαν ν' αντιμετώπισουν με επιτυχία τίς επιδρομές των γειτόνων τους (Πολωνών, γερμανικών ταγμάτων ιπποτών). Η μεσαιωνική λιθουανική **εθνότητα** (με κοινή γλώσσα, κοινό πολιτισμό) εμφανίζεται από τότε (12ο-13ο αιώνα μ.Χ.). Τό 14ο αιώνα, και συγκεκριμένα όταν ήγεμόνευε ό Γιαγκελών, ή Λιθουανία άρχισε νά επέκτεινεται. Ανάμεσα στό 14ο και στό 16ο αιώνα δημιουργήθηκε μεγάλο φεουδαρχικό κράτος πού είχε κάτω από τήν ήγεμονία του τό μεγαλύτερο τμήμα της σημερινής Λευκορωσίας και τμήμα της Ουκρανίας. Φυσικά, ή κατάσταση ήταν πάντα συγκεχυμένη όσον άφορά τίς σχέσεις και τίς αλληλοεπιδράσεις των Λιθουανών με τούς ανατολικούς και τούς δυτικούς γείτονές τους. Ίδιαίτερα ή εξάπλωση του Καθολικισμού επέτρεψε στους Πολωνούς νά προσαρτήσουν εύκολα τή Λιθουανία (τό 1569). Οι Λιθουανοί φεουδάρχες, για νά ξεχωρίζουν από τούς δουλοπάροικους, όχι μονάχα έγιναν φανατικοί καθολικοί, μά και μιλούσαν και συμπεριφέρονταν ως πολωνοί ήγεμόνες.

Γεγονός πάντως είναι όπι ή λιθουανική μεσαιωνική εθνότητα είχε πιά σταθεροποιηθεί (άκριβώς τή χρονιά της

προσαρτήσης της χώρας από τούς Πολωνούς κυκλοφόρησε και τό πρώτο γραπτό μνημείο στή λιθουανική γλώσσα). Έτσι, παρά τήν επίρροή της καθολικής Πολωνίας, ό κύριος όγκος του λαού της Λιθουανίας συνέχισε ν' άμύνεται και ν' αναπτύσσει τήν εθνότητά του με κύριο όπλο τή **δυναμική σχέση της γλώσσας** (οι δουλοπάροικοι και οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες έπρατταν τό άκριβώς αντίθετο απ' αυτό πού έπραξαν οι Λιθουανοί φεουδάρχες). Μά από τήν άποψη του χώρου τους, οι Λιθουανοί άκολούθησαν τήν τύχη της Πολωνίας. Στόν τρίτο διαμελισμό της Πολωνίας (στά 1795), ή Λιθουανία κόπηκε κι αυτή στά τρία. Τό μεγαλύτερο τμήμα της προσαρτήθηκε στή Ρωσία. Ένα άλλο κομμάτι της πού έμεινε κάτω από τήν κυριαρχία του βασιλείου του Κογκρεσόφσκα (πολωνικού βασιλείου πού επιβίωσε ανάμεσα στό 1815 και στό 1863) πού έπεσε κι αυτό στό χέρια του Ρώσου τσάρου (τό 1863 επίσης). Ένα άλλο, πολύ μικρότερο τμήμα της χώρας, μπήκε κάτω από τήν εξάρτηση της Πρωσίας (οι Λιθουανοί της περιοχής αυτής άσπάστηκαν τό Λουθηρανισμό).

Θά μπορούσε νά πει κανείς όπι ή κατοχή της Λιθουανίας από τό καθεστώς της τσαρικής Ρωσίας (τό 1,5 εκατομμύριο των Λιθουανών ζούσαν πιά στήν αυτοκρατορία του τσάρου) είχε μονάχα **άρνητικά** αποτελέσματα για τήν εθνογενετική ολοκλήρωση των Λιθουανών. Τό τσαρικό καθεστώς, όπως -είναι γνωστό, ήταν άφάνταστα καταπιεστικό. Και όμως, ή αντίσταση στόν τσαρισμό, έφερε και τά αντίθετα αποτελέσματα. Η μικροσκοπική αυτή εθνότητα, πού ίσως νά είχε άφομοιωθεί, κάτω από άλλες συνθήκες, από τούς Πολωνούς, έπηρεασμένη και από τόν εθνικοαπελευθερωτικό άγώνα των Πολωνών, έδωσε τή δική της μάχη. Αρχισαν νά βγαίνουν έντυπα στά λιθουανικά και ιδιαίτερα έργα πού σχετιζόνταν με τήν ιστορία του λιθουανικού λαού. Διαδίδονταν, γραπτά και προφορικά, οι μύθοι, οι παραδόσεις, ό πολιτισμός γενικά της Λιθουανίας. Η προσπάθεια των Ρώσων νά επιβάλλουν, με τόν έναν ή τόν άλλο τρόπο, τή **ρωσική γλώσσα** (έκρωσισμός) έβρισκε τήν άπάντησή του με τή διάδοση και τήν καλλιέργεια του λιθουανικού λόγου (ανάμεσα στό 1841 και στό 1865 βγήκαν τόσες έκδόσεις στό

λιθουανικά, όσες δέν είχαν βγει από το 16ο έως και τὰ μέσα του 19ου αιώνα).

Μπορούμε νά πούμε ότι από τὰ μέσα του 19ου αιώνα άρχίζει ή ολοκλήρωση τής λιθουανικής έθνογένεσης και ή εμφάνιση πιά του λιθουανικού έθνους. Σ' αυτό συνέβαλε άποφασιστικά ή ίδια ή Ρωσία και από μιά άλλη άποψη: ή κατάργηση τής δουλοπαροικίας, στά μέσα του 19ου αιώνα, σ' ολοκλήρη τήν τσαρική αυτοκρατορία και ή δημιουργία βιομηχανίας (βαρειάς και έλαφριάς στή Λιθουανία) κάτω από τίσ ανάγκες τής τσαρικής καπιταλιστικής οικονομίας. Η σύνθεση του πληθυσμού, από κοινωνική άποψη, αλλάζει. Τό 88% τών λιθουανών παρέμειναν άγρότες. Αύτοί πού άπασχολιόντουσαν στή βιομηχανία-βιοτεχνία άποτελούσαν τό 4,5%. Οι έμποροι δέν ήταν ούτε τό 1%, ένώ οι μισθωτοί γενικά πλησίαζαν τό 9%. Η δημιουργία άστών και προλεταρίων ήταν πιά γεγονός και ή διαμόρφωση τής ντόπιας λιθουανικής άγοράς, μέσα στήν άπέραντη ρωσική αυτοκρατορία, ήταν επίσης γεγονός. Όλα τὰ στοιχεία, γραπτά και μή, άποδεικνύουν ότι οι Λιθουανοί, από δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, είχαν άποκτήσει **έθνική συνείδηση**. Τό λιθουανικό έθνος ήταν πιά πραγματικότητα (άλλωστε από τότε άρχισε πιο συστηματικά και πιο σκληρά ή προσπάθεια τών Ρώσων νά ξεριζώσουν τή λιθουανική γλώσσα και τή λιθουανική συνείδηση). Οι σύμμαχοι του κατακτητή, οι γαιοκτήμονες, στάθηκαν πολύ άδύναμοι για νά άναχαιτίσουν τήν εμφάνιση και τήν άνάπτυξη του έθνικοαπελευθερωτικού άγώνα τών Λιθουανών (άλλωστε για λόγους άνταγωνισμού πρós τή Ρωσία, ή Γερμανία του Βίσμαρκ ένίσχυε τούς Λιθουανούς πού ζούσαν στήν έπικράτειά της).

Παρά τίσ ιδιομορφίες πού παρουσιάζει ή έθνογένεση τών Λιθουανών, δέν ύπάρχει καμμιά άμφιβολία ότι άκολούθησε τό δρόμο τής γενικότερης έθνογένεσης τών λαών τής Εύρώπης, ιδιαίτερα εκείνων πού ζούσαν κάτω από ξένο ζυγό. Τό λιθουανικό έθνος είναι ένα έθνος εύρωπαϊκό, άρα μητροπολιτικό, πού ολοκληρώθηκε κάτω από τίσ συνθήκες τής ξένης καταπίεσης. Όπως και άλλα καταπιεσμένα έθνη τής Εύρώπης, στήν πάλη γά τήν ολοκλήρωσή του έδωσε ιδιαίτερο βάρος, όπως είπαμε, στή γλώσσα, μά και στόν ιδιότυπο πολιτισμό του. Τό έθνικοαπελευθερωτικό του κίνημα, πού είναι εμφανές μετά τὰ μέσα του 19ου αιώνα, είχε κινητήρια δύναμη τήν άγροτιά και ήγεμόνα τήν άστική τάξη, κυρίως τήν άστική διανο-

ηση, συγκεκριμένα εκείνη τήν ομάδα της πού δέν ήταν συνδεδεμένη με τή ρωσική κρατική γραφειοκρατική μηχανή. Και ό έθνικοαπελευθερωτικός άγώνας ήταν τόσο αίματηρός (έξεγέρσεις), όσο και πολιτιστικός (πνευματικός). Από τίσ άρχές δέ του 20ου αιώνα γίνεται ένεργητική και ή συμμετοχή του προλεταριάτου και τής λιθουανικής σοσιαλδημοκρατίας (μέ σοβαρή έπιρροή πάνω τής τής θεωρίας του Λένιν για τό έθνικό ζήτημα).

Ό πρώτος παγκόσμιος πόλεμος, ή κατάρρευση του τσαρισμού και τελικά ή νίκη τής Όκτωβριανής επανάστασης, δημιούργησαν τή δυνατότητα για νά συγκροτηθεί τό νέο άστικό έθνικό κράτος τής Λιθουανίας. Τό έθνικό συμβούλιο τής Λιθουανίας (Ταρίπμα), μέ πρόεδρο τόν γαιοκτήμονα Σμετόνα, τό Δεκέμβριο του 1917, άνακήρυξε τήν άνεξαρτησία τής Λιθουανίας. Η διαδικασία τής άνακήρυξης του άνεξάρτητου έθνικοαστικού κράτους τής Λιθουανίας δέν ήταν καθόλου δύσκολη, άφού ή χώρα βρισκόταν στά χέρια τών γερμανικών στρατευμάτων. Τό 1919, όταν πιά έγκατέλειψαν τή Λιθουανία οι Γερμανοί, ή κυβέρνηση τών μπολσεβίκων, ύποστηρίζοντας τούς Λιθουανούς μπολσεβίκους (μέ βάση τή θεωρία του Τρότσκι για τήν έξαγωγή τής επανάστασης) προσπάθησε μέ τόν Κόκκινο Στρατό νά άνακαταλάβει τή Λιθουανία (όπως και τήν Πολωνία). Μά αντιμετώπισε τήν πετυχημένη αντίσταση τών Πολωνών και τών Λιθουανών και ό Κόκκινος στρατός γνώρισε σοβαρή ήττα. Όστερα από διενέξεις μέ τήν Πολωνία, τελικά τό 1923 κατοχυρώθηκε ή πλήρης αυτότέλεια του λιθουανικού έθνικοαστικού κράτους (πού σύναψε ιδιαίτερα στενούς δεσμούς με τή Δύση - Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, ΗΠΑ). Η επέμβαση τής Σοβιετικής Ρωσίας, έξασθένησε τό έργατικό επαναστατικό κίνημα και ένίσχυσε τόν άστικό έθνικισμό.

Τό νεαρό έθνικοαστικό κράτος τής Λιθουανίας γνώρισε όξύτερες κοινωνικές διαμάχες. Η έργατική τάξη, γενικά οι μισθωτοί, ζητούσαν πραγματική έθνική άνεξαρτησία και ουσιαστική κοινωνική άπελευθέρωση. Η προσπάθεια τής άρχουσας τάξης νά έπιβληθεί με τή δικτατορία του 1927 (στρατιωτική) άπέτυχε και τό κοινοβουλευτικό πολίτευμα επανήλθε τό 1930, χωρίς, όμως, και νά ξεπεραστεί ή κοινωνική κρίση. Τό 1940, ύστερα από τή γνωστή συμφωνία άνάμεσα στή χιτλερική Γερμανία και τή Σοβιετική Ρωσία, μέ βάση τό μυστικό

πρωτόκολλο πού τή συνόδευε, ή Λιθουανία προσαρτήθηκε και πάλι στή Ρωσία (στή Σοβιετική Ρωσία τώρα). Μά ή έθνική αντίσταση ξεέσπασε και τό λιθουανικό έθνικοαπελευθερωτικό κίνημα αναζητήθηκε, ιδιαίτερα από τή δεκαετία του 1960 (ιδρύθηκαν διάφορες πατριωτικές οργανώσεις, όπως ή Καθολική Συμμαχία και άλλες) και τό 1974 έμφανίστηκε, στή Βίλνα, «Τό Έθνικό Λαϊκό Μέτωπο τής Λιθουανίας» πού σέ στενή συνεργασία με τίσ άλλες έθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις τής Λεττονίας και τής Έσθονίας, συνέχισε τήν πάλη τής έθνικής άπελευθέρωσης. Η άποκορύφωση ήλθε μόλις τό 1989 με τή μονομερή άνακήρυξη τής Λιθουανίας σέ άνεξάρτητο κράτος, χωρίς, όμως, άκόμα και νά γίνει άποδεκτή ή θέληση τών Λιθουανών από τή Μόσχα. Άνεξάρτητα, πάντως, άπ' αυτό, ή πράξη τών Λιθουανών άπετέλεσε τό έναυσμα για τόν ξεσηκωμό όλων τών καταπιεσμένων έθνών τής Σοβιετικής Ρωσίας. Και, έδώ, άκριβώς βρίσκεται ή μεγάλη συμβολή του λιθουανικού έθνικοαπελευθερωτικού κινήματος. Ηαυτόκρατορία τής συλλογικής γραφειοκρατικής κρατικής άστικής τάξης, τών Ρώσων σωβινιστών, καταρρέει κι αυτό είναι ιστορική πρόοδος. Τό πόσο μεγάλη θά είναι αυτή ή πρόοδος θά έξαρτηθεί από τήν πορεία πού θά πάρουν τὰ έθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, τόσο μέσα στη Σοβιετική Ρωσία, όσο και σέ παγκόσμια κλίμακα. Άν άκολουθήσουν τήν άστική τάξη, τόν έθνικιστικό σωβινισμό της, ή τό λεγόμενο σοσιαλπατριωτισμό, ή κοσμοπολιτισμό, ή γκομπολισμό κλπ. δηλαδή νά παρασυρθούν από τὰ ποικιλόμορφα ιδεολογικά τεχνάσματα τής ιμπεριαλιστικής άντεπανάστασης, τότε έλάχιστα μπορούν νά προσφέρουν. Όσως νά έπιπαχύνουν τήν αυτοκαταστροφή του παγκόσμιου άποικιοκρατικού καπιταλιστικού συστήματος, όσως νά αυξάνουν τίσ συγκρούσεις άνάμεσα στα καταπιεσμένα και στα καταπιεστικά έθνη, μά εκείνο πού δέν μπορούν νά προσφέρουν είναι τήν ένδυνάμωση τής άντιιμπεριαλιστικής παγκόσμιας επανάστασης, τής μόνης πού μπορεί νά βγάλει τήν άνθρωπότητα από τή σύγχρονη βαρβαρότητα.

Παραπομπές

1. Β.Ι. Λένιν: Ίμπεριαλισμός, Άπαντα (1η έλλην. έκδοση), σ. 419
2. Τά πρόσφατα γεγονότα στο Κουβέιτ άποτελούν ένα πειστικό παράδειγμα.
3. Φ. Ένγκελς: Ό ρόλος τής βίας στήν Ίστορία, Μάρξ-Ένγκελς: Άπαντα, τόμ. 21 (ταέχικη έκδοση), σ. 437.

Σχετικά με το πρόβλημα του ορισμού του εθνους

του Θεοχάρη Κεσσιδη

Οι νέες φιλοσοφικές τάσεις στην ΕΣΣΔ

Στη σοβιετική κοινωνικοπολιτική, φιλοσοφική, εθνογραφική και κοινωνιολογική βιβλιογραφία περί έθνους, ακόμη και σήμερα είναι διαδεδομένος ο σταλινικός ορισμός του έθνους με πολύ ασήμαντες αλλαγές, που στην ουσία αποτελούν επανάληψη αυτού του ορισμού. Η τόσο μακρόχρονη κυριαρχία της σταλινικής αντίληψης για το έθνος δεν εξηγείται από τις επιστημονικές της αρετές, αλλά από το απλούστατο γεγονός, ότι το αυταρχικό και γραφειοκρατικό σύστημα, που εγκαθιδρύθηκε επί Στάλιν, κατά τη μετασταλινική περίοδο, συμπεριλαμβανομένης και της χαλεπής μπρεζνεφικής περιόδου, άλλαξε πολύ λίγο.

Ως γνωστόν, σύμφωνα με τον Στάλιν, «έθνος είναι μια ιστορικά διαμορφωμένη, σταθερή κοινότητα ανθρώπων, που δημιουργείται πάνω στη βάση της κοινότητας της γλώσσας, του εδάφους, της οικονομικής ζωής και της ψυχασύνθεσης, και εκδηλώνεται στον κοινό πολιτισμό». Ο ορισμός αυτός διατυπώθηκε από τον Στάλιν το 1913. Πριν λίγα χρόνια, σε «Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό» που εκδόθηκε στη Μόσχα το 1983, επαναδιατυπώθηκε ο ορισμός αυτός με την επισήμανση ότι: «Το έθνος εμφανίζεται... πάνω στη βάση των κεφαλαιοκρατικών οικονομικών σχέσεων».

Ένας τέτοιος ορισμός του έθνους –αριθμητική απαρίθμηση γνωρισμάτων– αφήνει ανοιχτό το ζήτημα, για το ποιο είναι το βασικό. Στη Σοβιετική Ένωση ορισμένες εθνότητες, στις οποίες απουσίαζε κάποιο γνώρισμα, στερούσαν το δικαίωμα να είναι εθνότητες.

Έτσι κάποιο τμήμα των Ελλήνων Ποντίων, που πριν δύο αιώνες το έφερε η τύχη να χάσει τη γλώσσα των προγόνων του, σύμφωνα με τον ορισμό αυτό δεν μπορεί να θεωρείται εθνότητα. Ωστό-

σο, σύμφωνα με τις εθνογραφικές έρευνες, οι Έλληνες της Σοβιετικής Ένωσης διατήρησαν σαφέστατα την εθνική τους αυτοσυνείδηση.

Τα σοσιαλιστικά έθνη

Αν τα έθνη εμφανίστηκαν στον καπιταλισμό, με την εξάλειψη του καπιταλισμού θα πρέπει να εξαφανιστούν και αυτά. Γι' αυτό, η αναγνώριση της ύπαρξης των σοσιαλιστικών εθνών, αποτελεί συνέπεια της ανακολουθίας των συλλογισμών. Δεν είναι εντελώς σαφής ούτε η θέση, ότι στην πολυεθνική Σοβιετική Ένωση ο πολιτισμός είναι σοσιαλιστικός ως προς το περιεχόμενο και εθνικός ως προς τη μορφή. Το συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι η μορφή αποτελεί κάποιο εξωτερικό μέσο, ένα είδος οργάνου για την εξασφάλιση ενός ενιαίου για όλα τα έθνη περιεχόμενου. Μπροστά μας έχουμε την υποτίμηση των εθνικών ιδιαιτεροτήτων και τη σιωπηλή

αναγνώριση της δυνατότητας για την οικοδόμηση μιας μη εθνικής κοινότητας και ενός «εξωεθνικού» πολιτισμού. Τα δεδομένα του συλλογισμού απορρέουν εκ των προτέρων από την ιδέα σχετικά με την πλήρη συγχώνευση των εθνών στο προσεχές ή το απώτερο μέλλον –μια προοπτική, που δεν μπορεί να μην ανησυχεί τα πολυάριθμα έθνη και εθνότητες της Σοβιετικής Ένωσης και να μην προκαλεί αυτές ή τις άλλες παραμορφώσεις στις αμοιβαίες σχέσεις τους.

Στο «Φιλοσοφικό Λεξικό», που αναφέραμε παραπάνω, διαβάζουμε ακόμα ότι: «η πλήρης συγχώνευση των εθνών θα πραγματοποιηθεί στον ώριμο κομμουνισμό». Αυτό σημαίνει ότι: «...η πλήρης νίκη του κομμουνισμού σ' όλον τον κόσμο θα δημιουργήσει συνθήκες για τη συγχώνευση των εθνών και όλοι οι άνθρωποι θ' ανήκουν στην παγκόσμια αταξική και μη εθνική ανθρωπότητα, που θα έχει μια ενιαία οικονομία και έναν ενιαίο πλουσιότατο και πολύμορ-

φο κομμουνιστικό πολιτισμό».

Σχετικά μ' αυτό προβάλλει το ερώτημα: και ποιος μπορεί να εγγυηθεί ότι η ανθρωπότητα που συγχωνεύτηκε σε μια ενιαία απρόσωπη και απεθνικοποιημένη κοινότητα, θά 'χει έναν «πολύμορφο» (και μάλιστα πλουσιότατο), κι όχι αντίθετα, έναν ομοιόμορφο (και γι' αυτό φτωχότατο και ανιαρότατο) πολιτισμό, που θα είναι ανίκανος να αναπτυχθεί; Η ποικιλομορφία των εθνικών πολιτισμών, όπως και η πολυμορφία των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων, είναι πράγμα τελείως φυσιολογικό και νομοτελειώδες. Η αλληλεπίδραση των πολιτισμών και η «προσέγγισή» τους, σε καμιά περίπτωση δε συνεπάγεται την «πλήρη συγχώνευσή» τους (και μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα) σ' έναν ενιαίο και ομοιόμορφο πολιτισμό.

Η «πλήρης συγχώνευση των εθνών»

Στο μεταξύ η άποψη για την «πλήρη συγχώνευση των εθνών» αποδείχθηκε ότι δεν είναι τόσο αβλαβής. Βάσει της θέσης αυτής, ο Στάλιν και το περιβάλλον του έκλεισαν τα εθνικά σχολεία, τις εφημερίδες των Ελλήνων, των Πολωνών και των Ασσυρίων, και άλλων μικρών εθνοτήτων, τον Αύγουστο του 1938. Μ' άλλα λόγια, οι εθνοότητες αυτές υποβλήθηκαν σε πολιτιστική και ιστορική γενοκτονία, χωρίς να αναφερθούμε στους διωγμούς που ακολούθησαν μετά από την ενέργεια αυτή, με αποτέλεσμα να υποφέρουν πολλοί εκπρόσωποι της διανόησης αυτών των εθνικών μειοτήτων.

Είναι περιττό να πούμε ότι ο πολιτισμός οποιουδήποτε έθνους έχει κάτι το ανεπανάληπτο, κάτι που δεν υπάρχει σ' οποιονδήποτε άλλο πολιτισμό. Γι' αυτό ακριβώς ο κάθε πολιτισμός είναι μοναδικός. Μ' αυτή την έννοια όλα τα έθνη, είτε είναι μεγάλα είτε είναι μικρά, είναι ίσα. Έτσι ο πολιτισμός του κάθε έθνους δικαιούται να ανθίζει. Είναι κάπως περίεργο το γεγονός ότι στη χώρα μας (και όχι μόνο στη δική μας) εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τη διατήρηση όλης της ποικιλίας των ζωικών και φυτικών ειδών, ενώ όταν πρόκειται για τα έθνη προσανατολιζονται στην πλήρη συγχώνευσή τους. Παρά το γεγονός ότι το έθνος είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, που διαμορφώνεται από διάφορες φυλές, ράτσες και λαούς, δεν παύει να αποτελεί ένα οικοσύστημα.

Το γεγονός αυτό προϋποθέτει την εξέταση του έθνους ως μια κοινότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από την κοινή

βιοκοινωνική της προέλευση και ιδίως την κοινή της ψυχοσύνθεση. Σύμφωνα μ' αυτήν την ερμηνεία η ψυχοσύνθεση, που αποτελεί το κύριο γνώρισμα του έθνους, δεν προσδιορίζεται μόνο από τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες και τις ιστορικές συνθήκες, στα πλαίσια των οποίων διαμορφώθηκε το έθνος, αλλά και από τη γενεαλογική του προέλευση, από τις ιδιαιτερότητες του νευρικού συστήματος και της ανατομοφυσιολογικής μικροδομής του εγκεφάλου. Με δύο λόγια, από τις ιδιαιτερότητες της νευρομορφολογίας και της νευροφυσιολογίας.

Τα γενετικά ορμέμφυτα

Σε οποιαδήποτε ανθρώπινη κοινότητα υπάρχουν ανεξαιρέτως όλα τα γενετικά ορμέμφυτα που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους, οι ιδιοσυγκρασίες και οι τύποι της ανώτερης ψυχολογικής δραστηριότητας. Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχει μία πλήρης ομοιομορφία των γενετικών ιδιαιτεροτήτων, των ιδιοσυγκρασιών ή της ψυχοσύνθεσης. Οι διαφορές, που παρατηρούνται στην ψυχική όψη των εθνών, δεν αποτελούν επιχείρημα υπέρ των ρατσιστικών αντιλήψεων σχετικά με την «υπεροχή» ορισμένων εθνών επί των άλλων. Το κάθε έθνος, διαφέροντας από κάποιο άλλο με τις ιδιαιτερότητες της ιδιοσυγκρασίας, της ψυχοσύνθεσης και της νοοτροπίας του, υπερέχει σε κάτι έναντι όλων των άλλων εθνών.

Η ψυχοσύνθεση τόσο των μεμονωμένων ατόμων, όσο και των ανθρώπινων κοινωνιών, και ειδικότερα η ιδιοσυγκρα-

σία τους, είναι πολύ σταθερή και υπόκειται πολύ λίγο σε αλλαγές από την πλευρά του κοινωνικού περιβάλλοντος και της αγωγής. Το περιβάλλον και η αγωγή προσδιορίζουν το επίπεδο των γνώσεων, τα ενδιαφέροντα και προτιμήσεις, καθώς και τους διάφορους προσανατολισμούς. Δεν προσδιορίζουν όμως τη δομή της ψυχοσύνθεσης των ανθρώπων και τη δομή της συνείδησής τους, που οργανώνει κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο την πληροφορία που φτάνει από τα αισθητήρια όργανα. Κάτω από το περιβλήμα του περιεχομένου που μεταβάλλεται, διατηρούνται κάποια αναλλοίωτα ψυχολογικά στοιχεία, δηλαδή η δομή της συνείδησης, αρχίζοντας από την περίοδο της παλαιολιθικής εποχής μέχρι σήμερα.

Η νοοτροπία και η ψυχοσύνθεση των εθνών είναι ένα δυσνόητο φαινόμενο. Παρ' όλα αυτά όμως υπάρχει. Από τη λειτουργία του δεν εξαρτάται μόνο η ιδιομορφία του εθνικού πολιτισμού, αλλά μεταξύ άλλων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και η ιστορική τύχη του έθνους. Παραφράζοντας τον Ηράκλειτο, μπορούμε να πούμε ότι η τύχη και η μοίρα ενός λαού είναι στον ένα ή τον άλλο βαθμό ανάλογη με το χαρακτήρα του.

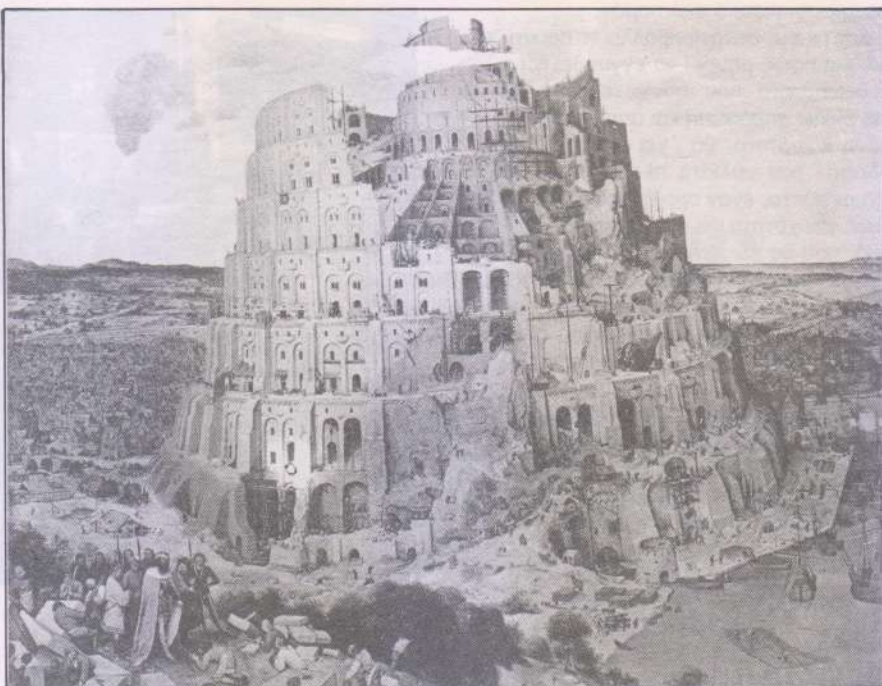
Η «γλώσσα» ως μη υποχρεωτικό γνώρισμα

Το έθνος είναι φορέας και δημιουργός πολιτισμού, υλικών και πνευματικών αξιών. Κάθε έθνος δεν είναι μόνο μια βιοκοινωνική κοινότητα, αλλά και ένα

ειδικό πολιτιστικό και ιστορικό φαινόμενο, μια πολιτιστική αξία. Ως πολιτιστικό φαινόμενο το έθνος προϋποθέτει κοινή γλώσσα, χωρίς την οποία είναι αδύνατες οι επαφές με τους εκπροσώπους του συγκεκριμένου έθνους και η επικοινωνία με τον πολιτισμό του, δηλαδή με το σημειολογικό και συμβολικό σύστημα. Κατά τη γνώμη μας, τα παραπάνω ισχύουν ως γενικός κανόνας και όχι ως ένας σκληρός κανόνας, αφού στην ιστορία των λαών υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, κατά τις οποίες ως διακριτικό γνώρισμα του έθνους θεωρείται η κοινότητα της ιστορικής προέλευσης και της θρησκείας και καθόλου η γλώσσα.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από τις σύγχρονες έρευνες που έγιναν για τους τουρκόφωνους Έλληνες της περιφέρειας Τσάλκας της Γεωργίας στην Ε.Σ.Σ.Δ. Σύμφωνα με τις έρευνες, πάρα πολλοί τουρκόφωνοι Έλληνες της Τσάλκας, που αντικειμενικά δεν κατέχουν την ελληνική γλώσσα, υποκειμενικά την αναγνωρίζουν ως δική τους. Αυτό σημαίνει ότι η εθνική αυτοσυνειδηση, παρά την αντικειμενική γλωσσική κατάσταση, στρέφεται προς το παρελθόν, όταν η ελληνική γλώσσα ήταν αντικειμενικά η μητρική τους γλώσσα. Δεν είναι περιέργο το γεγονός ότι μεταξύ των τουρκόφωνων Ελλήνων, η τουρκική γλώσσα δεν είναι δημοφιλής. Εκλαμβάνεται ως ξένη και όχι ως μητρική, θεωρείται κατάλοιπο της οθωμανικής καταπίεσης. Οι έρευνες επίσης απέδειξαν ότι μεταξύ των Ελλήνων της Τσάλκας, η θρησκεία αποτελεί έναν από τους σημαντικούς εθνικούς δείκτες. Αυτό δεν είναι τυχαίο, επειδή για την απώλεια της ελληνικής γλώσσας από τους τουρκόφωνους Έλληνες, ευθύνεται η επιδίωξή τους να διαφυλάξουν, κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στην Τουρκία, την ορθόδοξη πίστη, η οποία τους διαφοροποιούσε από εθνική και πολιτιστική άποψη από τη μάζα των Τούρκων κατακτητών και παράλληλα αποτελούσε ένα είδος εθνικού συμβόλου, ολοκληρωτή και σταθεροποιητή της κοινότητας.

Εξάλλου η απώλεια της εθνικής γλώσσας δεν αποκλείει τη δυνατότητα επικοινωνίας (με τη βοήθεια άλλης γλώσσας) με τον πολιτισμό των προγόνων, καθώς και την επίγνωση και συμμετοχή στην ιστορική μοίρα. Στο μεταξύ δεν πρέπει να ξεχνάμε ούτε το τόσο παράδοξο φαινόμενο ότι, όπως έχει διαπιστωθεί, συχνά η απώλεια της γλώσσας των προγόνων συνοδεύεται από την αύξηση του εθνικού συναισθήματος, την αύξηση της εθνικής αυτοσυ-

νειδσης, ειδικότερα το αίσθημα της συγγένειας εξ αίματος. Γι' αυτό ακριβώς, οι Έλληνες της Γεωργίας και των άλλων περιοχών της Σοβιετικής Ένωσης, ειδικά οι τουρκόφωνοι, ζώντας στα πλαίσια μιας πολυεθνικής περικύκλωσης, διατήρησαν μια σαφή εθνική αυτοσυνειδηση.

Έτσι λοιπόν, η κοινή γλώσσα σαν ένα από τα αντικειμενικά γνώρισμα του έθνους, υποκειμενικά δεν αποτελεί υποχρεωτικό δείκτη για το αν ανήκει κάποιος εθνικά σ' αυτό. Φυσικά, η απώλεια της γλώσσας των προγόνων, θίγει τα εθνικά συμφέροντα και τα εθνικά αισθήματα και γι' αυτό προκαλεί την ανάγκη για αναγέννησή της. Μ' αυτό εξηγείται η κίνηση για την αποκατάσταση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία των περιοχών με συμπαγή πληθυσμό Ελλήνων, που άρχισε μετά το 20ό Συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε.

Η διαλεκτική των εθνικών πολιτισμών

Δεν είναι δύσκολο να παρατηρήσουμε ότι η θεωρητική αντίληψη του προβλήματος του έθνους έχει αντικειμενική και υποκειμενική πλευρά. Αυτό σημαίνει ότι έθνος δεν είναι απλά μια ιστορικά διαμορφωμένη αντικειμενική κοινότητα ανθρώπων, αλλά και φαινόμενο του εσωτερικού τους κόσμου, που συνειδητοποιείται και βιώνεται υποκειμενικά. Συνεπώς το έθνος δεν πρέπει να

θεωρείται σαν ένα αντικείμενο από τα πολλά, γιατί η εξίσωση του έθνους με κάποιο αντικειμενικό πράγμα οδηγεί ανπόφευκτα στην ιδέα για τη δυνατότητα αποεθνοποίησης των εθνών, καθώς και στην αγνόηση της εθνικής αυτοσυνειδησης και των εθνικών συμφερόντων. Στο μεταξύ, πρέπει να υποθέσουμε, ότι στο ορατό μέλλον, στη διαδικασία «προσέγγισης» τους, δεν θα πραγματοποιηθεί η «συγχώνευση» των εθνών και των εθνικών πολιτισμών σε μια αποεθνοποιημένη ανθρώπινη κοινότητα, αλλά αντίθετα, θα παρατηρηθεί η αλληλεπίδραση και ο αμοιβαίος τους εμπλουτισμός. Αν θέλετε, η διαδικασία αυτή μπορεί να ονομασθεί «προσέγγιση». Είναι όμως μια προσέγγιση που αποκλείει τη «συγχώνευση». Πολύ πιθανόν, όρισμένα έθνη να αφομοιωθούν από άλλα έθνη και εθνικοί πολιτισμοί να αφομοιωθούν από άλλους εθνικούς πολιτισμούς. Θα πρόκειται όμως για μια διαδικασία φυσιολογική και εθελοντική. Γενικά όμως η ποικιλομορφία των εθνικών πολιτισμών και των κυρίαρχων προσανατολισμών των πολιτιστικών αξιών πάντα ήταν, είναι και θα είναι, απαραίτητοι όροι για την ανάπτυξη του πανανθρώπινου πολιτισμού, που θα είναι ενιαίος στην πολυμορφία του και ενιαίος στην ενότητά του.

Αυτή είναι η διαλεκτική των εθνικών πολιτισμών. Για τον κάθε πολιτισμό είναι εξίσου καταστροφικό τόσο το κλείσιμο στον εαυτό του, όσο και ο προσανατολι-

σμός προς μια «συγχώνευση» σε κάποιο ακαθόριστο, αποεθνικοποιημένο πολιτισμό. Σύμφωνα με τα λόγια του σοβιετικού συγγραφέα Καζμπέκ Σουλτάνοφ, η ιδέα που είναι διαδεδομένη μεταξύ ενός τμήματος των σοβιετικών συγγραφέων, σχετικά με την οριοθέτηση των πολιτισμών και τη μετατροπή τους σ' ένα είδος προστατευόμενων περιοχών, αποτελεί μια εντελώς κανονική αντίδραση προς τον διακηρυγμένο διεθνισμό. Από δω απορρέει και η στάση προς το εθνικό ζήτημα, όχι τόσο ως «ιδιαίτερο», όσο ως «μεμονωμένο»... Έχει τονισθεί από καιρό, ότι όσο βαθύτερα γνωρίζει κανείς το δικό του, τόσο περισσότερο προσεγγίζει το άλλο· κι όσο πιο ισχυρή είναι η θέληση για αυτοτέλεια και ανομοιότητα, τόσο οξύτερα προβάλλει το παμπάλαιο για τον πολιτισμό πρόβλημα, για τη σχέση του «εθνικού» με το «παγκόσμιο» και όχι τη συγχώνευση του «εθνικού» από το «παγκόσμιο».

Το κοινό έδαφος ως γνώρισμα του έθνους

Εννοείται ότι δεν υπάρχει ιστορικά διαμορφωμένη κοινότητα ανθρώπων εκτός τόπου και χρόνου. Παρ' όλα αυτά, θα ήταν λάθος να συγκρίνουμε την εδαφική κοινότητα του γεωγραφικώς εννοούμενου χώρου, γιατί στην εθνική συνείδηση το ανάγλυφο και το τοπίο των αγαπημένων τόπων καθώς και τα ιστορικά μνημεία, εκλαμβάνονται συγκινησιακά, προσωπικά και υποκειμενικά.

Απαντώντας στη θέση που είναι δεδομένη στη σοβιετική φιλολογία, σύμφωνα με την οποία, η κεφαλαιοκρατική οικονομία αποτελεί βασικό γνώρισμα της διαμόρφωσης του έθνους, θα περιοριστούμε στα λόγια του γεωργιανού φιλόσοφου Ν. Ζ. Τσαβτσάτζε. Όπως υποστηρίζει ο Τσαβτσάτζε, η θέση αυτή: «προσβάλλει πολλούς λαούς, που από τα βάθη των αιώνων θεωρούν τον εαυτό τους έθνος, είχαν δική τους εθνική περιοχή, δικό τους κράτος και δική τους ιδιόμορφη οικονομία, οι οποίοι δημιούργησαν ένα δικό τους ιδιόμορφο πολιτισμό και πρόσφεραν τη δική τους συμβολή στον παγκόσμιο πολιτισμό. Τι ήταν τότε αυτοί μέχρι την ημέρα που διείσδυσε στην πατρίδα τους ο καπιταλισμός; Και τι θα είναι αύριο; Άνθρωποι δίχως γένος και φυλή, περιπλανώμενοι αλήτες που δεν θα θυμούνται τη συγγένειά;»

Τέτοια, γεμάτα αμηχανία ερωτήματα, για να μιλήσουμε επιεικώς, γεννιούνται σε πολλούς αναγνώστες των εκχυδαϊσμένων σχολιαστών της μαρξιστικής

θεωρίας σχετικά με το έθνος και το εθνικό ζήτημα.

Η αλλαγή των καιρών και των γενεών, η πάλη του λαού για αυτοσυντήρηση, οι νίκες και οι ήττες, οι επιτυχίες και οι παραλείψεις στους διάφορους τομείς δραστηριότητας και πριν απ' όλα στον τομέα του πολιτισμού, συνειδητοποιούνται και βιώνονται ακόμη πιο έντονα απ' ό,τι η «κοινότητα του εδάφους».

Μεγάλη σημασία δίνεται στην ηλικία του πολιτισμού. Όσο πιο αρχαίος είναι, τόσο μεγαλύτερη είναι η αξία του. Αυτό είναι κατανοητό, γιατί η αρχαιότητα αποτελεί απόδειξη για την αξία και τη ζωτικότητα του. Έτσι είναι τελειώς φυσικό το αίσθημα περηφάνιας για τον πολιτισμό, που έχει τις ρίζες του στα βάθη των αιώνων. Όμως, το αίσθημα της εθνικής περηφάνιας και της εθνικής αξιοπρέπειας, μόνο στην περίπτωση της αυτοκριτικής στάσης προς την ιστορία και τον πολιτισμό δεν μετατρέπεται σε στενό εθνικισμό και αωβινισμό. Η απουσία της κριτικής αντίληψης της ιστορίας του λαού και η εθνική αλαζονεία και αυταρέσκεια αποτελούν σίγουρα συμπτώματα της αρχής της παρακμής του εθνικού πολιτισμού. Συνεπώς, καθοριστικό γνώρισμα του έθνους αποτελεί η ιστορικά διαμορφωμένη ψυχοσύνθεση, που εκφράζεται στις ιδιαίτερες ιδιότητες του πολιτισμού.

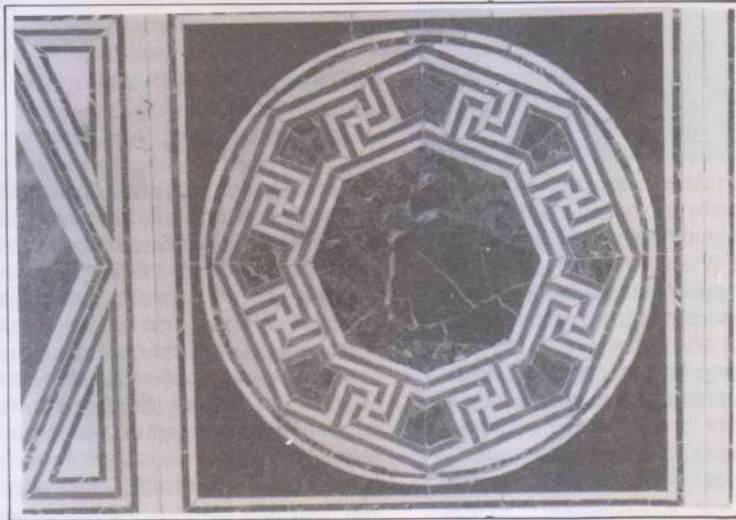
Ο άνθρωπος οποιασδήποτε εθνικής κοινότητας, είναι ιστορικό ον, που συνδέεται με την ιστορία και την ιστορική μοίρα του λαού του και ολόκληρης της ανθρωπότητας. Η ιστορική συνείδηση,

συμπεριλαμβανομένης και της εθνικής, προκαλώντας στον άνθρωπο το αίσθημα ότι ανήκει στο λαό του και σ' ολόκληρο το ανθρώπινο γένος, του επιτρέπει όχι μόνο να συνειδητοποιεί την ευθύνη του απέναντι στις περασμένες, τις σημερινές και τις μελλοντικές γενιές, αλλά και να ξεπερνά τα στενά πλαίσια της ψυχοφυσικής του ατομικότητας, να υψώνεται πάνω από το χρονικά περιορισμένο ατομικό Είναι και να επικοινωνεί με τη ζωή και τα έργα των προηγούμενων γενεών μέχρι και των μακρινών προγόνων. Από δω προέρχεται και η συγκινησιακή συμμετοχή του ανθρώπου στις ιστορικές περιπέτειες της ανθρωπότητας, και πριν απ' όλα στις ιστορικές περιπέτειες του ίδιου του λαού του, που του παρέχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας με την αιωνιότητα – τη διαδικασία της εναλλαγής των καιρών και των γενεών, του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

Ο ιστορικός χρόνος

Η ιστορική διαδικασία της δραστηριότητας των ανθρώπων και των συντελούμενων γεγονότων, καθώς επίσης η αντίληψη και το βίωμα αυτής της δραστηριότητας και των γεγονότων, αποτελεί συνένωση σ' ένα ενιαίο σύνολο, αυτού που υπήρξε μ' αυτό που υπάρχει και μ' αυτό που θα υπάρξει. Το αδιαίρετο και η συνέχεια του χρόνου, το αδιαίρετό του σε παρελθόν, παρόν και μέλλον, διακρίνει τον ιστορικά αντιληπτό και συγκινησιακά βιώσιμο χρόνο από τον αστρονο-

Επιγράμματα σε αρχαιοελληνικούς χώρους στην Μικρά Ασία. Φωτογραφίες του Γιώργου Μετάφη. Από την έκθεση με τίτλο «Η Ελλάδα πέραν του Αγίου» - Πνευματικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων 18-30 Σεπτεμβρίου 1990 9 πμ - 1 μ.μ. και 5-9 μ.μ. εκτός Δευτέρας και απογευματινής Κυριακής.

μικό χρόνο. Έτσι λοιπόν, από τη μια έχουμε τον πολιτιστικό - ιστορικό χρόνο και την ιστορική μνήμη, και από την άλλη τον απάθη και ουδέτερο τρέχοντα αστρονομικό χρόνο.

Οι συνιστώσες του αστρονομικού χρόνου έχουν αποσυνδεθεί, με την έννοια ότι σ' αυτόν υπάρχει μόνο ο παρών χρόνος και οι φυσικές διαδικασίες που συντελούνται σ' αυτόν - το παρελθόν δεν υπάρχει πια, ενώ το μέλλον δεν υπάρχει ακόμα. Αντίθετα, στον υποκειμενικό χρόνο, που αποκαλείται ακόμη ιστορική μνήμη και πολιτιστικο-ιστορικός χρόνος, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, αποτελώντας μια αδιάρρηκτη ενότητα, υπάρχει πραγματικά στη συνείδηση και το Είναι, στη ζωή και τη δράση, στα αισθήματα και τις πράξεις των ανθρώπων - το πολιτιστικό-ιστορικό παρελθόν υπάρχει στο παρόν. Επιβε-

βαίωση αυτού αποτελεί η ανέγερση μνημείου προς τιμήν του Αριστοτέλη στην ελληνική κωμόπολη Τσάλκα της ΣΣΔ Γεωργίας, όπου διεξάγονται τακτικά επιστημονικές συνδιασκέψεις με τη συμμετοχή επιστημόνων από διάφορες περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης και από τα επιστημονικά κέντρα της χώρας. Το μνημείο του Αριστοτέλη συμβολίζει, στην αυτοσυνείδηση των Ελλήνων και όλων των λαών, την παρουσία του παρελθόντος στο παρόν και τη συνένωση με το αιώσιο.

ΓΕΟΧΑΡΗΣ ΚΕΣΣΙΔΗΣ

Διδάκτορας Φιλοσοφικών Επιστημών
Καθηγητής του Ινστιτούτου Φιλοσοφίας
της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ
και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας
Επιστημών της Αθήνας

ΜΟΥΣΙΚΗ

Για πρώτη φορά δίνουμε την ευκαιρία στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό να αποκτήσει μια αξιόλογη σειρά βιβλίων, που αναφέρονται στη ζωή, στο έργο και στην εποχή των μεγάλων μουσουργών και περιέχουν τα λιμνέτα των αντιπροσωπευτικότερων έργων τους.

1. ΒΕΡΝΤΙ 1

Η ζωή, το έργο, η εποχή του:
Έγραψε ο Γιάργος Ν. Δρόσος
Τραβήμα: Μετάφρασε η Γιολάντα Ντι Τάσσο
Σελ. 312
Με βαθιές ρίζες στην ιταλική παράδοση, ο Βέρντι απομόνωσε τις επιδράσεις (...) με τρόπο δημοκρατικό έτσι, ώστε το έργο του να φέρει την προσωπική του σφραγίδα.
Αλυστόλος Κόστας

Ο Βέρντι με την Τραβιάτα ανέβασε την Κυρία με τις Καμλίες στο επίκεντρο της μεγάλης τέχνης.

Μ. Προυστ

ΒΕΡΝΤΙ 2

Ρηκολέττα: Μετάφρασε ο Θέμις Σερμά
Τραβήμα: Μετάφρασε η Γιολάντα Ντι Τάσσο
Σελ. 200
Ό,τι καλύτερο, από άποψη θεατρικού σφρι, έχει γραφτεί ως πάρα, είναι ο Ρηκολέττο.
Τζ. Βέρντι

Η μεθική ενεργητικότητα του Τραβιόρε, είναι επιβλητική, ο λυρικός ρομαντισμός του ακαταμάχητος.

Καίτη Ραμανού

Τόμος 2 Δεφ. 1590

2. ΠΟΥΤΣΙΝΙ 1

Η ζωή, το έργο, η εποχή του:
Έγραψε ο Γιάργος Ν. Δρόσος
Μαντίνα Μπατεργιάδου
Μετάφρασε η Γιολάντα Ντι Τάσσο
Σελ. 256

Ο Πουτσίνι είναι μια ιδιομορφη μεγαλοφυα. Κατά τη γνώμη μου κανένας δεν έχει συνθέσει με τόση οικονομία για το μουσικό θέατρο.

Δημήτρης Μητρόπουλος

Η Μπατεργιάδου αποτελεί για μένα το πιο αλικρινές κι εκφραστικό έργο που έχω συνθέσει.

Τζ. Πουτσίνι

ΠΟΥΤΣΙΝΙ 2

Μισά: Μετάφρασε η Κάριεν Ρουγγέρη
Τόσκα: Μετάφρασε η Γιολάντα Ντι Τάσσο
Σελ. 296
Τα ποιητικά και λυρικά ερμήματα στην Μισά, ξεπερνούν κάθε φρασμό και οδηγούν στη δημιουργία ενός πραγματικού - αριστουργήματος.

Γιάργος Ν. Δρόσος

Με την Τόσκα πέτυχε ο Πουτσίνι, τόσο από την άποψη του περιεχομένου, όσο και της μουσικής, την πλήρη απαγκράτη από την Τραγωδία Ιταλική.

Μόσκο Κάρνερ

Τόμος 2 Δεφ. 1890

3. B. A. ΜΟΤΣΑΡΤ 1

Η ζωή, το έργο, η εποχή του:
Έγραψε ο Γιάργος Ν. Δρόσος
Σελ. 608
Ο Μότσαρτ δεν προσέχει μόνο τη μελωδία, όπως οι Γαλλοί ή την ασηροβία, όπως ο Στράβνι και οι Γάλλοι. Ένοια προσηνός να εμφανίσει μουσικό έργο και η ποιητική του είναι η επιπέδης κόρη της μουσικής.

Παύλ Απανταρμί

B. A. ΜΟΤΣΑΡΤ 2

Νταν Τζαβάνι - Μυσικός αιάς:
Μετόφρασε η Αλεζάνδρα Καμποροπούλου
Σελ. 400
Στον Νταν Τζαβάνι και, κυρίως, στο Μαγικό Αϊνάλ, η ορχήστρα συμμετέχει ταυμμά στη δράση με τη συγκινησιακή δύναμη του ηχοχρόμου του ενός ή του άλλου από τα όργανα της.

Εμίλ Βολφμύς

Τόμος 2 Δεφ. 2200

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Σ. Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΣΤΑΔΙΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ - 105 82, ΤΗΛ. 3231.525 - 3229.911
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΠΡΑΣΙΝΑΔΩΝ 141, ΠΕΡΙΣΣΙΑ - 185 36, 41 16.330

η σειρά συνεχίζεται

Η ΑΠΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κριτική παρουσίαση
του βιβλίου του Κώστα Ζουράρι
«Θεοείδεια παρακατιανή»

Το βιβλίο του Κώστα Ζουράρι «**Θεοείδεια παρακατιανή**» (Εξάντας, Αθήνα 1989), φιλοδοξεί να είναι εισαγωγή στο νόημα της ελληνικής πολιτικής. Από τον Όμηρο μέχρι σήμερα, λέει ο Κ.Ζ., οι Έλληνες ασκούν έναν άλλο τρόπο πολιτικής, άγνωστο και ακατανόητο στους δυτικούς. Άγνωστο επίσης στους «εισαγόμενους φωταδιστές» μας.

I

Το «συναμφοότερον»

Πρώτος μη δυτικός (αποφατικός) ορισμός του ελληνικού τρόπου πολιτικής: δεν είναι μονοφυσική, μανιχαϊστική, δυναμοκεντρική. [Μονοφυσισμός είναι η πίστη σε καθαρές ουσίες (φύσεις). Η πίστη ότι το κάθε τι έχει μία και μοναδική (καθαρή) φύση. Μανιχαϊσμός είναι η πίστη σε δυο καθαρές απολύτως διστάμενες αρχές: το καλό και το κακό. Η αυτοκρατορία του καλού και από τη μια μεριά, και η αυτοκρατορία του κακού από την άλλη. Άσπρο/μαύρο. Δυναμοκεντρισμός είναι η λατρεία της δύναμης. Η πίστη ότι κεντρική και ανώτατη αξία (Θεός) είναι η δύναμη].

Για την ελληνική αντίληψη, λέει ο Ζουράρις, το καλό και το κακό υπάρχουν αδιαχώριστα στην ουσία κάθε πράγματος. «Το λεγόμενο καλό δεν είναι απολύτως καλό - από κάποια άποψη είναι κακό. Το λεγόμενο κακό δεν είναι απολύτως κακό - από κάποια άποψη είναι καλό». Δεν μπορούμε να τα διαχωρίσουμε - ώστε να «απομονώσουμε» το κακό, να το «συντρίψουμε» και να απαλλαγούμε απ' αυτό μια για πάντα. Το υποκείμενο (ατομικό και το συλλογικό), αυτό που **ενεργεί** το καλό ή το κακό, είναι ελεύθερο, μοναδικό και ανεπανάληπτο, και σαν τέτοιο μπορεί να επιβεβαιώνει την ενικότητά του (την «ταυτότητά» του), είτε κατά τρόπο που αναιρεί την ενικότητα του άλλου, είτε κατά τρόπο που τη σέβεται και την αναδεικνύει. Είτε με τον τρόπο της δυναμικής επιβο-

του Θεόδωρου Ζιάκα

λής, είτε με τον τρόπο της ήπιας παραίτησης από τη δύναμη. Το υποκείμενο μετέχει σε δύο «φύσεις», σε δύο τρόπους ύπαρξης, «**ασυγχύτως**» και «**αδιαιρέτως**».

Ο «κακός τρόπος» είναι επικρατέστερος. Ο καλός σπανιότερος, γιατί προϋποθέτει κατάλληλη αγωγή και δυνατή θέληση (πραγματικά δυνατός είναι εκείνος που έχει τη δύναμη να παραιτείται από τη δύναμη). Αυτή η άνιση κατανομή των αντιθέτων αποτελεί **πάγια φυσιολογία** του υποκειμένου, παντού και πάντα. Φύση διπλή: θεοείδεια και ανθρωποείδεια - «**θεοείδεια παρακατιανή**», «Ξεπεσμένη».

«Τα ίδια και τα ίδια»

Δεύτερος αποφατικός (μη δυτικός) ορισμός: η ελληνική πολιτική δεν είναι «προοδευτική». Δεν είναι ιστορικιστική - εξελικτική. Δεν πηγαινεί από το καλό στο καλύτερο (ούτε από το κακό στο χειρότερο). Η άνιση κατανομή του καλού και του κακού έχει σταθερό ισοζύγιο. Το περιεχόμενο μένει το ίδιο. («**Τα ίδια και τα ίδια**» = «**Είδεσιν διηλλαγμένα**» = «**Όλοι για να φάνε είναι**» κλπ.) Η πολιτική είναι κύκλος, ή καλύτερα κοχλίας. Τα υποκείμενα της ελληνικής πολιτικής δεν τρέφουν «**αφανείς ελπίδας**» (φρούδες ελπίδες ή ευσεβείς πόθους). Δεν είναι κυνηγοί των «**αεί απόπων**» (δεν κυνηγούν ουτοπίες). Δεν πιστεύουν σε ιδεολογίες. Είναι νηπτικοί. Κυνικά προσγειωμένοι στον Κρανίου Τόπον.

Μ' άλλα λόγια οι Έλληνες δεν ήταν ποτέ «προοδευτικοί» - παρ' ότι υπήρξαν (άλλοτε) μανιακοί οπαδοί της δημοκρατίας και απόκοιτο κυνηγοί της φιλοκαλίας. Κάτι χειρότερο. Καθώς έχουν συμβιβαστεί με το «**συναμφοότερον**» των δύο φύσεων, των δύο θελήσεων και των δύο ενεργειών, καθώς αρνούνται να αντιληφθούν χωριστά το καλό και το κακό, δεν είναι καθόλου «συνεπείς» και «ευθείς». Δεν είναι «σοβαρά και αξιοπρεπή πολιτικά πρόσωπα». Δεν έχουν «αρχές». Δηλ. δεν είναι καθόλου Ευρωπαίοι. Είναι, ανέκαθεν, καραγκιζήδες.

Αυτό το ασαφές και διφορούμενο δεν

Κώστας Ζουράρις

Ανοιξαντάρια

Θεοείδεια παρακατιανή

Εισαγωγή στην άπορία της πολιτικής

ΕΞΑΝΤΑΣ
21ος ΑΙΩΝΑΣ

είναι «ανατολίτικη επίδραση», αποτέλεσμα της μακραιώνης «βαβυλωνιακής αιχμαλωσίας του ελληνικού πνεύματος», όπως πιστεύουν οι διάφοροι φωταδιστές. Είναι αναλλοίωτη εθνική σταθερά που κρατάει από την εποχή του Ομήρου (για να πεισθεί κανείς δεν έχει παρά να διαβάσει, μαζί με τον Ζουράρι, το Ω της Ιλιάδας).

Ιλαροτραγική η πολιτική

Τρίτος αποφατικός ορισμός της ελληνικής πολιτικής (κι αυτός μη δυτικός): η ισομοιρία συλλογικού και ατομικού. Το συναμφοότερον ισχύει τόσο για το ατομικό όσο και για το συλλογικό υποκείμενο. Επομένως δεν είναι καλό το ατομικό και κακό το συλλογικό (όπως πιστεύει ο φιλελευθερισμός - παλιός και νέος). Δεν είναι καλό το συλλογικό και κακό το ατομικό (όπως πιστεύει ο σοσιαλισμός - υπαρκτός και ανύπαρκτος). Άλλωστε «**το ίδιο δυστυχούν οι άνθρωποι και με τα νόμιμα και με τα παράνομα καθεστώτα**» (Βάρναλης). Το ίδιο καλά και το ίδιο κακά είναι το ατομικόν και το «εταιρικόν» - ίσως λίγο χειρότερο το τελευταίο, γιατί επιτρέπει «**το απροφασίστως τολμάν**».

Σε αυτόν όμως τον κυκεώνα του αμφιλεγόμενου, η προσωπική ευθύνη παραμένει ακέραιη, δεν παραγράφεται με τίποτα, γιατί η βάση της είναι το **αυτε-**

Ξουσία του προσώπου, το γεγονός ότι πάντα είσαι «της οικείας γνώμης αυτοκράτωρ». Είσαι προσωπικά υπεύθυνος τόσο για το καλό όσο και για το κακό της πολιτικής. Δεν μπορείς να ξεφύγεις με τίποτα, γιατί ο έλεγχος είναι εσωτερικός: ως νηπτικός λογίας μέσα στον ελληνικό τρόπο, γνωρίζεις ότι είτε κέρδισες είτε έχασες πολιτικά, στην πραγματικότητα είσαι χαμένος, γιατί νικήθηκες από τη φιλοδοξία, το φόβο και το συμφέρον (Θουκυδίδης).

Το συναμψότερον ιαχίει απόλυτα στο ζήτημα της εξουσίας, στην ουσία της πολιτικής. Η εξουσία είναι κακό πράγμα αλλά μαζί και καλό (μιλάμε για τη νόμιμη εξουσία και όχι για την τυραννίδα). Εφόσον με άρχει ο άρχων, η εξουσία είναι κακή. Εφόσον όμως με υπηρετεί, η εξουσία του είναι καλή, δηλ. παύει να είναι εξουσία. Η νόμιμη εξουσία για να είναι νόμιμη πρέπει να είναι εξουσία-αγγασία, εξουσία-παραδουλεύτρα, να

μη είναι δηλ. εξουσία. Οι Έλληνες δεν καταφρονούν τους «μηχανισμούς ελέγχου» (τη «διάκριση των εξουσιών» κλπ.) αλλά δεν τους έχουν και σε μεγάλη υπόληψη. Δεν πιστεύουν ότι μπορούν μ' αυτούς να προλαβαίνουν τις αυθαιρέσιες της εξουσίας. Γι' αυτό περισσότερη σημασία δίνουν στο **ήθος** του άρχοντα. Απαιτούν από τον άρχοντα να είναι αγόγγυστος και ανιδιοτελής υπηρέτης τους. Ταυτόχρονα, δεν του έχουν καμιά εμπιστοσύνη: «**μη πεποιθήατε επ' άρχοντα**».

«**Τα μάλα αγχίθυρος**» η καλή και η κακή εξουσία (η τυραννία): τις ενώνει και τις χωρίζει η ίδια πόρτα.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, εκατομμύρια έτη φωτός μακριά από τη δυτική προοδευτική σκέψη, που στην πιο προωθημένη της μορφή νομίζει ότι μπορεί να καταργήσει την ίδια τη βάση της πολιτικής: τη διάκριση των πολιτών σε άρχοντες και αρχόμενους. Ο ήλιοτραγικός λόγος των αρχαίων και βυζαντινών πατέρων είναι, έτσι, ένα δραστικό αντίδοτο στις ονειρώξεις που προκαλεί η δυτική αντιεξουσιαστική μεταφυσική.

II

Κοντά στα ολοφάνερα καλά του, το βιβλίο του Κ.Ζ. δεν αποφεύγει ορισμένες υπερβολές:

- α) Αναγορεύει σε κατ' αποκλειστικότητα ελληνική μία μόνο από τις ελληνικές παραδόσεις.
- β) Θεωρεί ως αποκλειστικά κυκλικό το χρόνο της πολιτικής.
- γ) Θεωρεί παθολογική την τελεολογική τάση και την εξοστρακίζει τόσο από την ελληνική πολιτική όσο και από την φυσιολογία της πολιτικής γενικά.

α) Ελληνικότητα και Παραδόσεις

Ο Κ. Ζουράρις μας μιλάει για την «ελληνική αντίληψη» περί πολιτικής. Αλλά γιατί θα έπρεπε να είναι μια μόνο η ελληνική αντίληψη; Αν βρούμε κι άλλες αντιλήψεις στους Έλληνες θα πούμε ότι δεν είναι ελληνικές; Η πλατωνική αντίληψη π.χ. δε συμπίπτει με το «νηπτικό κυνισμό» που, κατά Ζουράρι, είναι ο ελληνικός τρόπος πολιτικής. Δεν είναι Έλληνας ο Πλάτων; Δεν είναι Έλληνες οι πλατωνιστές; Δεν είναι ελληνικός ο τρόπος τους;

Προφανώς πρόκειται για σφάλμα που απορρέει από την κρατούσα ταύτιση του έθνους με μια μόνο παράδοση. Αλλά το έθνος είναι πάντα σχηματισμός πολλών παραδόσεων. Έχει κεντρική παράδοση και περιφερειακές παραδόσεις. Έχει επίσης ηγετική παράδοση - αυτή που κυριαρχεί στην εθνική παιδεία και η οποία κάλλιστα μπορεί να είναι μια περιφερειακή παράδοση (π.χ. «εισαγόμενη»). Οι συστατικές παραδόσεις του έθνους δεν είναι αυτονομημένες οντότητες, αυθύπαρκτες και αυτάρκειες, παρά το ότι μπορούν κάλλιστα να έχουν μανιχαϊστική πολιτική συμπεριφορά. Είναι σχέσεις: η ενικότητά τους είναι αναφορική ως προς τις άλλες εθνικές παραδόσεις. Και το ίδιο το έθνος έχει αναφορική ενικότητα, καθώς αυτή το διαστέλλει από τα άλλα έθνη και μάλιστα τα

ιστορικά ανταγωνιστικά. Με πολλά από τα άλλα έθνη έχει συχνά κάποιες κοινές συστατικές παραδόσεις. Το έθνος-άτομο είναι τυπικά δυτική, μονοφυσική, αντίληψη. (Βλ. και Κοροβίνη - Ζιάκα, *Αναζητώντας μια θεωρία για το έθνος*, Εκάτη, Αθήνα 1988. Και Θ. Ζιάκα, *Εθνισμός και Αριστερά*, Πελεκάνος, Αθήνα 1990).

Ο Ζουράρις μας παρουσιάζει μια μόνο από τις ελληνικές πολιτικές παραδόσεις, πείθοντάς μας συνάμα για τη διαχρονικότητά της. Το αν όμως είναι η κεντρική παράδοση και το αν κατευθύνει την ελληνική πολιτική παιδεία, από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αυτό είναι συζητήσιμο. Για να απαντηθεί ένα τέτοιο ερώτημα πρέπει να μελετηθούν συστηματικά όλες οι διαφορετικές παραδόσεις.

β) Είναι κύκλος η πολιτική;

Έστω ότι η πολιτική είναι κύκλος. Ποιό είναι το κέντρο του κύκλου; Είναι μια αναλλοίωτη ανθρώπινη φύση, μας λέει ο Ζουράρις, επαναλαμβάνοντας το Θουκυδίδη και τον Αριστοτέλη. Στο κέντρο του πολιτικού κύκλου βρίσκονται ως πάγια κίνητρα της πολιτικής: **η τιμή, το δέος και η ωφέλεια** (και κάτι ακόμα, που κάνει τους πολίτες να «παροξύνονται» μεταξύ τους στα καλά καθούμενα - ακόμα και ενάντια στους «δικαίως πλεονεκτούντας»). Είναι το ανυπέρβατο της έτσι ορισμένης ανθρώπινης φύσης που ρίχνει την πολιτική σε φαύλο κύκλο. Την κάνει Κρανίου Τόπο. Κύκλο της Πτώσης. Άρα, λέει ο Ζουράρις, δεν υπάρχει πρόοδος.

Έχει δίκιο σε ό,τι αφορά τη φυσιολογία της πολιτικής; Ανοιχτό το ερώτημα. Η θέση του έχει πάντως μια ιδιαίτερη αξία ως κριτική στον ιστορικισμό και μάλιστα το μαρξιστικό. Ως κριτική στο δόγμα, ότι ο άνθρωπος (μαζί με την όποια φύση του) είναι εξ ολοκλήρου δημιουργητής της ιστορίας του. Ότι η φύση του είναι εξ ολοκλήρου **επίκτητη** και επομένως αλλοιώσιμη, υπερβάσιμη και επ' άπειρον βελτιώσιμη στα πλαίσια της ιστορίας. Η παράδοση την οποία επικαλείται ο Ζουράρις, απορρίπτει αυτό ακριβώς το ιστορικό δόγμα - τη βάση κάθε προοδευτικής θεωρίας.

Έχει δίκιο κατά το ότι πριν από την ιστορία του ανθρώπου υπάρχει ο άνθρωπος, ως υπερϊστορική φύση: ένα «**ακίνητο πρώτο κινούν**» χωρίς το οποίο δεν νοείται ιστορικό γίνεσθαι (αφού θα έλεπε αυτό που **υπόκειται** το γίνεσθαι, την αλλαγή). Έχει δίκιο γιατί μια «**ιστορία χωρίς υποκείμενο**» είναι μια

ιστορία δίχως νοήμα («προοδευτικό» ή «αντιδραστικό»).

Ανάγονται όμως όλα τα παθολογικά στοιχεία της πολιτικής στην πάγια «φύση» μας; Είναι **μη επίκτητα**; Οι ίδιοι οι Έλληνες μας μαθαίνουν ότι **έξι δευτέρας φύσις**, ότι ένα, τουλάχιστον, μέρος της «κακής μας φύσης» είναι επίκτητο. Ότι επομένως επιδέχεται εξάλειψη. Σε ό,τι αφορά αυτό το «κομμάτι» της «κακής μας φύσης» υπάρχει, λοιπόν δυνατότητα προόδου. Το ερώτημα, επομένως, μετατοπίζεται στο τι μέσα στην πολιτική είναι πρώτη και τι δεύτερα φύσις.

Άρα είναι λάθος να λέμε ότι είναι εντελώς κύκλος η πολιτική. Είναι και κύκλος και κοχλίας και πρόοδος και οπισθοδρόμηση. Ο χρόνος της πολιτικής υπακούει, κι αυτός, στο συναμφοτερον. **«Παίς παίζων πεσσούς»**, κατά τον θείο Ηράκλειτο, – κι ό,τι ήθελε προκύψει.

γ) Πολιτική και ιδανικό

Ο Ζουράρις είναι αλλεργικός στον ουτοπισμό. Αν ο Πλάτων εξορίζει τους ποιητές από την Πολιτεία του, ο Ζουράρις εξορίζει τον Πλάτωνα από την ελληνική πολιτική. Με τρόπο που θυμίζει Πόπερ, τον καταγγέλλει ως ανώτατο αρχηγό κάθε αιθεροβάμονος ζηλωτισμού. Μαζί με τον Πλάτωνα, παίρνει η μπάλα της σιωπής και όλους τους «πλατωνίζοντες» της ορθόδοξης παράδοσης. Όχι μόνο κάποιους «ευάγγριους τυφλοπόντικες», αλλά πλειάδα νηπτικούς ουρανοπολίτες. Δεν υπάρχει πρόοδος στην πολιτική – άρα τα περί Καλλιπόλης, Ουρανούπολης και Αταξικής Κοινωνίας, είναι παραμύθια για «δυτικούς ημιαγρίους» και οδηγούν κατ' ευθείαν στο Άουσβιτς, τον Πολ Πιτ και το Γκουλάγκ.

Εδώ ο Ζουράρις αστοχεί. Απολυτοποιεί τη, σωστή σε ορισμένα όρια, διαπίστωση, ότι τα μεγάλα εγκλήματα στην ιστορία διαπράττονται από συλλογικά υποκείμενα που στοχεύουν στην πραγματοποίηση της εκάστοτε ιδανικής κοινωνίας, και στα οποία το άτομο μετέχει από αλτρουισμό και αυτοϊπερβατικά συναισθήματα. [Τα ιστορικά εγκλήματα δεν πηγάζουν από τις ατομικές κακίες όπως πιστεύουν οι φροϋδιστές, οι ευσεβιστές και οι κάθε είδους ψυχολογιστές και ατομοκεντρικοί. Το συλλογικό τρέφεται από τον αλτρουισμό των μελών του, ο οποίος συνοδεύεται από ανάλογη αποταγή κριτικού πνεύματος, όταν τα μέλη του συγχέουν το πρότυπο του συλλογικού με την «ενσάρκωσή» του στο πρόσωπο του συγκεκριμένου «εταιρικού» (κόμματος, παράταξης κλπ.).]

Το συμπέρασμα ότι η αιτία του ιστορι-

κού κακού είναι η πίστη σε ιδανικά δεστέκει. Το ιδανικό δεν είναι ιδεοληψία, παθολογία, από την οποία πρέπει και μπορούμε να απαλλαγούμε, αλλά **ουσιώδης** θετική διάσταση της κοινωνικής ύπαρξης. Η κοινωνία δε θεμελιώνεται μόνο στο φυσικό κόσμο μέσω της παραγωγής, αλλά και στον κόσμο του νοήματος μέσω ιδανικών, αξιών και προτύπων που το θεσμίζουν και παρέχουν στην κοινωνία την απαιτούμενη σημασιακή συνοχή. Το ιδανικό δεν εξιδανικεύει μόνο αλλά πριν απ' όλα **συνέχει**.

Το ότι δεν μπορεί να θεμελιωθεί συλλογικότητα σε έδαφος εντελώς αποιδανικευμένο, ιδεολογικώς απαξιωμένο και αποστειρωμένο από κάθε αυτοϊπερβατικό στοιχείο, μου φαίνεται εντελώς αυ-

τονόητο και απορώ πώς μπορεί να αμφισβητείται. Η ύπαρξη ιδανικού και η ύπαρξη συλλογικού είναι, εν τέλει, ένα και το αυτό. Μια κοινωνικότητα χωρίς κανένα ιδανικό θα ήταν άθροισμα θηρίων και μάλιστα όχι του αυτού είδους. Αν κοιταμε μόνο τη σχέση ιστορικού κακού και ιστορικού ιδανικού αστοχούμε, γιατί υπάρχει και η σχέση ιδανικού και **κοινωνείν**.

Υπάρχει επιπλέον η σχέση ιδανικού και **αληθεύειν**. Χωρίς κριτήρια αλήθειας, χωρίς ιδανικούς τύπους, καμιά αλήθεια δε θα ήταν προσιτή. Αυτό ισχύει και για το αληθεύειν στο χώρο του ήθους. Χωρίς το ιδανικό που έχω ως πρότυπο, καμιά δυνατότητα δεν έχω να κρίνω αποτελεσματικά τον εαυτό μου, να πετύχω την «καλή αλλοίωση», να πλησιάσω π.χ. το ελληνικό πρότυπο του Δικαίου όπου εναρμονίζονται φρόνηση, ανδρεία και σωφροσύνη. Χωρίς την «ουράνια πολιτεία» πώς μπορούμε να κρίνουμε την επίγεια (για να καταλάβουμε έστω, ότι είμαστε σ' αυτή **«πάροικοι και παρεπιδημούμεντες»**; [Το καλό και το κακό είναι σχετικιστικά. Ο Άγιος Μάξιμος μιλούσε για το «λεγόμενον καλόν» και το «λεγόμενον κακόν», δηλ. για το καλό και το κακό που ορίζονται μέσα στον πτωτικό (πολιτικό) κύκλο, εκεί όπου το δικό μου καλό είναι δικό σου κακό και αντίστροφα. Καμιά όμως κοινωνία δε θα μπορούσε να σταθεί με μόνο το σχετικιστικό καλό / κακό. Ακόμη κι αν ήταν πραγματοποιήσιμη η (δήθεν «μη ουτοπική») Θουκυδίδεια πρόταση της μεταξύ κατεργαρέων ειλικρίνειας, (του **«μετριάζειν»** ως αποτέλεσμα της αμοιβαίας παραδοχής ότι είμαστε όλοι κα-

θάρματα), ακόμα και τότε θα είχαμε ανάγκη αξίες-μέτρα που υπερβαίνουν το σχετικισμό]. Ο Κοινός Λόγος θεμελιώνεται σε μη σχετικιστικούς προσδιορισμούς του καλού και του κακού (με τη μορφή Θείου Νόμου, Φυσικού Δικαίου, ταύτισης Ήθους και Όντος, ή κάποιας εσχατολογικής αναδρομικής επιταγής - όχι κατ' ανάγκην καντιανού τύπου). Υπάρχει δηλ. το ιδανικό καλό που λειτουργεί σαν σημείο αναφοράς και μέτρο για το σχετιστικό καλό/κακό του πτωτικού κύκλου.

Το θέμα είναι να γνωρίζουμε σε τι ακριβώς καταγγέλλουμε τον πολιτικό ζηλωτισμό. Κι αυτό είναι, κατά τη γνώμη μου, η πίστη των ζηλωτών ότι το ιδανικό, το τέλειο, μπορεί να γίνει πραγματικότητα, δηλ. να πάψει να είναι ιδανικό. Το πρόβλημα βρίσκεται επομένως στην εσχατολογία, δηλ. στην πίστη ότι υπάρχει μια «εσχάτη στιγμή» κατά την οποία θα καταργηθεί η διαφορά (αντίθεση) μεταξύ πραγματικού και ιδανικού και η ιδανική πολιτεία θα εγκατασταθεί στη γη. [Μπορούμε να διακρίνουμε τις εσχατολογίες σ' εκείνες που τοποθετούν την έλευση της τελειότητας στο μέλλον (π.χ. οι επαναστάτες κομμουνι-

στές) και σ' αυτές που την τοποθετούν στο «εδώ και τώρα» (αναρχικός ιδανισμός)].

Υπάρχει μια ελάχιστη φυσιολογία στην κοινωνική ύπαρξη, όπου το καλό και το κακό, η ελευθερία και η ανάγκη, το πραγματικό και το ιδανικό, υφίστανται κατά τρόπο συναμφοτέρο, κι αυτή η φυσιολογία δεν μπορεί να υπερβαθεί μέσα στην ιστορία. Συνεπώς δεν μπορούμε να πιστέψουμε, ότι το ιδανικό μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Σχετικές προόδους μπορούμε να έχουμε. Για να κρατηθούμε άλλωστε σ' ένα σημείο «μεσότητος», πρέπει να έχουμε ως μέτρο το τέλειο και να τείνουμε να το φτιάξουμε. Εν γνώσει ότι δεν μπορούμε ποτέ να το αγγίξουμε. Η τάση προς το καλύτερο, η τελεολογική ορμή, μας κρατάει σε μια υποφερτή θέση. Μ' αυτή την έννοια η «θεοειδεΐα» μας είναι, πράγματι, «παρακατιανή».

Η «απορία» ως πρόβλημα

Η τελευταία μου παρατήρηση αφορά στο αίγνμα του **συναμφοτέρου**. Το συ-

ναμφοτέρον είναι αναμφισβήτητο εμπειρικό δεδομένο. Είναι όμως ασυμβίβαστο με την αρχή της **μη αντίφασης**, που αποτελεί το θεμέλιο της λογικής, το θεμέλιο κάθε κατανόησης. Το διαπιστώνουμε, αλλά πρέπει να το ερμηνεύσουμε. Αλλιώς δεν καταλαβαίνουμε τίποτα.

Υπάρχουν εδώ δύο επιλογές: ή προσπάθειες να επινοήσεις μια θεωρία ικανή να καθιστά φαινομενική την ενυπόχουσα στο συναμφοτέρον εσωτερική αντίφαση (μια θεωρία που να σέβεται και την πραγματικότητα και τη λογική - όπως έκανε ο Αριστοτέλης με το πρόβλημα της κίνησης), ή κηρύσσεις ανεπαρκές το νοητικό όργανο και εμπιστεύεσαι ενορατικές επιφοιτήσεις κατανόησης. (Η λεγόμενη «διαλεκτική λύση» που εισήγαγε ο Χέγκελ και αντέστρεψαν οι Μαρξ και Ένγκελς, δεν αποτελεί τρίτη εκδοχή, γιατί συνθηκολογεί μπρος στο πρόβλημα αφού μετατρέπει την ίδια την αντίφαση σε λογική αρχή). Ο Κ. Ζουράρις κλείνει σαφώς προς την ενορατική επιλογή, γι' αυτό κι ο υπότιτλος του βιβλίου του είναι «εισαγωγή στην **απορία** της πολιτικής».

τα βιβλία της «γνώσης»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΣΧΩΡΙΖΟΥΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

1923 - 1987

από τους: Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ - Θ. ΒΕΡΕΜΗ - Π. ΚΑΖΑΚΟ
Β. ΚΟΥΦΟΥΔΑΚΗ - Χ. ΡΟΖΑΚΗ - Γ. ΤΣΙΤΣΟΠΟΥΛΟ

Ένα επικαιρο βιβλίο με το οποίο οι εκδόσεις μας εγκαινιάζουν τη νέα σειρά «Βιβλιοθήκη Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων».

Ένα σημαντικό έργο αναφοράς για όλους τους μελετητές των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αλλά και για τον καθένα από μας, που με τόσο ενδιαφέρον παρακολουθούμε την εξέλιξή τους.

Η ίδρυση του νέου τουρκικού κράτους, οι διπλωματικοί και αμυντικοί παράγοντες, το κυπριακό, η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ κ.α., αποτελούν τα συστατικά στοιχεία του έργου για τη συγγραφή του οποίου, συνεργάστηκαν οι πιο διακεκριμένοι μελετητές.

* Σε συνεργασία με το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΑΜΥΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

εκδόσεις «γνώση»

Ιπποκράτους 31, 106 80 Αθήνα,
Τηλ. 3620941 - 3621194

Βιβλιοπαρουσίαση

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ
«Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ
ΤΟΥΡΚΙΑ»
 Κοινωνική πλαισίωση και
 θεσμική προσέγγιση

Μέχρι σήμερα οι περισσότεροι Έλληνες μελετητές της Τουρκίας ασχολήθηκαν ως επί το πλείστον με ιστορικά, πολιτικά και στρατιωτικά θέματα, παραβλέποντας τις περισσότερες φορές την Τουρκική κοινωνία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση και την κυριαρχία του μύθου που υποστηρίζει ότι «Τούρκοι και Έλληνες είναι αδελφοί λαοί, έχουν συμβιώσει επί αιώνες και οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, που τους σφυρηλάτησαν τη βασική προσωπικότητα, είναι κοινές».

Ο συγγραφέας αφήνοντας τον αναγνώστη να καταλήξει μόνος του σε συμπεράσματα σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ της Ελληνικής και της Τουρκικής κοινωνίας περιγράφει τους τρεις βασικούς τύπους της Τουρκικής οικογένειας (παραδοσιακή, μεταβατική, σύγχρονη) και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Παράλληλα, το βιβλίο «η οικογένεια στην Τουρκία» είναι μια πολύτιμη πηγή πληροφοριών και για το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στην Τουρκία, γιατί γίνεται ιδιαίτερη μνεία για τις παραγκουπόλεις, την πολιτική συμπεριφορά των αγροτών και των κατοίκων των μεγαλουπόλεων, την αγροτική πρακτική στις πόλεις και τον πολιτιστικό προσανατολισμό της οικογένειας στην Τουρκία.

Οι επιστημονικά θεμελιωμένες πληροφορίες, που παρέχονται μπορεί να σοκάρουν τον ανυποψίαστο Έλληνα αναγνώστη, ο οποίος δεν θα μπορούσε ίσως να φανταστεί ότι ακόμα και σήμερα το 75% των ανδρών χειροδικεί σε βάρος των συζύγων τους ή ότι «σε πολλές περιοχές της Τουρκίας, σε περίπτωση που η γυναίκα συναντήσει στο δρόμο άνδρα -οποιοσδήποτε και αν είναι αυ-

τός- γονατίζει με σεβασμό και δέος μέχρις ότου αυτός απομακρυνθεί».

Το βιβλίο του Ν. Σαρρή «Η οικογένεια στην Τουρκία» είναι πολύτιμο όχι μόνο γι' αυτούς που ενδιαφέρονται για τα τεκταινόμενα στην Τουρκία, αλλά και για όλους όσοι προβληματίζονται για το παρόν και το μέλλον των Ελληνοτουρκικών σχέσεων.

N.O.

ΣΑΒΒΑΣ ΠΑΥΛΟΥ
«Η ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ»

Ο Σ. Παύλου στο βιβλίο του «Η καταπίεση της ελληνικής γλώσσας στην Κύπρο» ασχολείται με την κυπριακή ιδιαιτερότητα και όχι με την αλλοτρίωση της ελληνικής γλώσσας στον ευρύτερο, ελληνικό χώρο. Ο συγγραφέας δικαιολογεί την επιλογή του υποστηρίζοντας ότι στην Κύπρο δεν έχουμε κρίση της γλώσσας, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα, αλλά «εν ψυχρώ δολοφονία» της.

Προσπαθώντας να ερμηνεύσει το φαινόμενο αποδέχεται ως όρους του προβλήματος τη μη αποαποικιοποίηση, το πνεύμα του ραγιαδισμού που κληροδότησε το αποικιοκρατικό παρελθόν, την ημιμάθεια και την επιδειξιμανία, την παρασιτική οικονομία της Κύπρου, τον τουρισμό, τους ΟΗΕδες, τις αγγλικές βάσεις και το στρώμα των αγγλοθρεμένων που υπάρχει στην Κύπρο. Προβάλλει όμως ως κυριότερη αιτία της καταπίεσης της ελληνικής γλώσσας στην Κύπρο το ότι «το κυπριακό συγκρότημα εξουσίας ξέρει καλά πως μόνο με την πολιτιστική καταπίεση μπορεί να κρατηθεί γι' αυτό και η προώθηση της αγγλικής γλώσσας από μέρους του και ο παραμερισμός της ελληνικής είναι ενέργειες που το στηρίζουν.»

Το βιβλίο του Σ. Παύλου εξετάζει όλες τις πτυχές του προβλήματος και παρέχει πλούσιο πληροφοριακό υλικό, πράγμα ιδιαίτερα διαφωτιστικό για τον Ελλαδίτη αλλά και για τον Κύπριο αναγνώστη, αφού βοηθά στη συνειδητοποίηση της έκτασης ενός από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ελληνισμός. Γιατί «η γλώσσα σε συνδέει με τα πράγματα γύρω σου, τους ανθρώπους, τον τόπο και την ιστορία. Ο παραμερισμός της ελληνικής εδραιώνει τις συνθηκες αλλοτρίωσης του ελληνισμού της Κύπρου, υπονομεύει την εθνική του αυτογνωσία, βοηθά, μαζί με άλλους παράγοντες, στον αποπροσανατολισμό, την αποξένωση, την παραιτήση».

Ο αγώνας για την ελληνική γλώσσα στην Κύπρο είναι συνυφασμένος με τον αγώνα για τη φυσική επιβίωσή μας. Η γλωσσική συρρικνωση έχει σχέση με την εθνική συρρικνωση που συνήθως ακολουθεί».

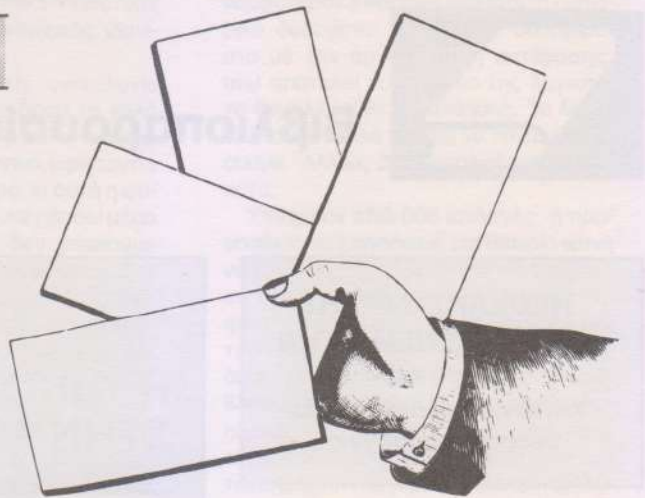
N.O.

Έντυπα που μας έστειλαν

Α' Βιβλία

1. *Η μουσική του Δημοτικού σχολείου.* Τζήκα Παναγιώτη - Τσιλική Κωνσταντίνου, Δασκάλων. Τρίτη Έκδοση. Θεσσαλονίκη 1990. Προγραμματισμένη και μεθοδευμένη κατά τάξη και κατά θέμα. Από την Α' μέχρι και την ΣΤ' Δημοτικού. (Το βιβλίο συνοδεύεται και από έξι κασέτες. Μία κασέτα για κάθε τάξη).
2. *Χώρος Διασποράς* Ανδρέα Παστελλά. Ποιήματα. Εκδόσεις: «Αιγαίον».

Β' Περιοδικά

1. *Ποντιακή Εστία* Τριμηνιαίο Λαογραφικό περιοδικό Παναγίας Σουμελά. Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών. Θεσσαλονίκη. Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 1990. Τεύχος 81.
2. *Ο Φυσιολάτρης της Δ.Ε.Η.* Τεύχος 98. Απρίλης - Μάης - Ιούνης 1990.
3. *Παρεμβολή* Έκδοση της Χριστιανικής Φοιτητικής Ένωσης. Μάρτιος - Απρίλιος 1990 - Έτος Β'. Τεύχος 6.
4. *The Voice of Ahepa.* 1990. VOL. 6
5. *Ακτή* Περιοδικό λογοτεχνίας και κριτικής. Καλοκαίρι 1990. Έτος Α'. Τεύχος 3.

Γ' Εφημερίδες

1. *Βορειοηπειρωτικών Βήμα.* Αριθμός Φύλλου 13 Ιούνιος 1990
2. *Βορειοηπειρωτικός αγών.* Αριθμός Φύλλου 96 Μάιος 1990
3. *Πατρίδες* Ιούνιος 1990 A Canadian Review in Greek and English

Αγαπητέ Στάθη,

Στον Κυριακάτικο «Ρ» της 19ης Αυγούστου διαβάζοντας τα σκίτσα σου υποχρεώθηκα να σε ευχαριστήσω και να σε συγχαρώ. Με δυο γραμμές εξήγησες τόσο σωστά και όμορφα την κατάσταση του Κουρδιστάν.

Στο σκίτσο υπερτονίζεται η διακρατική αποικιοκρατία σε βάρος του Κουρδιστάν.

Όσο χαρήκαμε όμως μαζί σου, τόσο λυπηθήκαμε όταν οι Φαράκος και Φλωράκης επισκέφθηκαν την Τουρκία για τις εκδηλώσεις της «επιτροπής Ιπεκτσι» που για άλλη μια φορά η Τουρκία χρησιμοποίησε για να καλύψει με «φιλία» τις επιχειρήσεις, τους εκτοπισμούς και τις σφαγές που γίνανε μέσα στον Ιούνιο και τον Ιούλιο, κατά των Κούρδων ανταρτών και του κουρδικού λαού.

1) Είναι υποχρεωμένοι οι κύριοι Φαράκος και Φλωράκης να ξέρουν τι είναι η «επιτροπή Ιπεκτσι» και τι εξυπηρετεί η «Ελληνοτουρκική φιλία» που δημιούργησε το Τούρκικο Ρατσιστικό - Αποικιοκρατικό κράτος.
2) Είναι επίσης υποχρεωμένοι να ξέρουν ότι τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο το Τουρκικό κράτος διεξήγαγε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις περικυκλώ-

νοντας τις ορεινές περιοχές Χερκεκόλ και Χακκάρι. Στις καθημερινές μάχες, τους εκτοπισμούς, στους βομβαρδισμούς σκοτώθηκαν 200 πατριώτες αντάρτες που ο καθένας τους ήταν και ένας καινούργιος Ρήγας Φεραίος καθώς και πολλοί από τον άοπλο λαό.

3) Είναι υποχρεωμένοι ακόμα να μας εξηγήσουν πώς στην Τουρκία από τα 7 μεγάλα κομμουνιστικά κόμματα και οργανώσεις μόνο το Κ.Κ.Τ. είναι ελεύθερο και πώς ενώ τόσο άνθρωποι βρίσκονται εδώ και 10 χρόνια φυλακή για κομμουνιστική προπαγάνδα, μόνο τα μέλη του Κ.Κ.Τ. δηλώνουν ελεύθερα κομμουνιστές.

Τέλος γιατί το πρώτο κόμμα που κάλεσε στην Τουρκία το Κ.Κ.Τ. είναι το Κ.Κ.Ε.

Τέλος πώς σήμερα η Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. υπογράφει κείμενο υπέρ της Ελληνοτουρκικής φιλίας που την βλέπει στηριγμένη στις αρχές των Ατατούρκ - Βενιζέλου την στιγμή που ο «Ριζοσπάστης» το 1930 καλούσε τον Ελληνικό λαό να πολεμήσει αυτήν την Ιμπεριαλιστική - Φασιστική Φιλία.

Εύχομαι υγεία-να είσαι καλά.
Κ. Αλή,

ΒΑΣΗΛΗ ΑΓΤΖΙΔΗ

ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΑΛΙΝΙΣΜΟ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΕΣΤΡΟΪΚΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1990

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Μαυρομυιάλη 39, Τηλ. 3601956, 3610445

τετράδια

πολιτικού διαλόγου έρευνας και κριτικής

τετράδιο **εικοστό τρίτο** φθινόπωρο '89
εικοστό τέταρτο χειμώνα '90

Της Σύνταξης: **Κανείς** πια δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι δεν ζέρει Δημήτρης Ραυτόπουλος: **Οι τόποι** - οι τόποι
Θεόδωρος Μπενάκης: Ένας κόσμος στη όψη του
Tadeusz Mazowiecki: Ο κόσμος είναι ανιπόμονος. Συνέντευξη στους John Borrell και Tadeusz Kucharski

Leszek Moczulski: Η οικονομία της αγοράς θα δώσει λύσεις.
Συνέντευξη στον Θεόδωρο Μπενάκη

József Merza: Για μια κοινότητα βάσης στην Ουγγαρία

Ουγγαρία: Το θρωμικό θαλάσ του Λούναθη

Helmuth Frauendorfer: Ρουμανία: Το νησί του εγκλήματος

ADR: Ρουμανία: Η φύση απειλείται

Βουλγαρία: Η τραγωδία της πόλης Ρούσε

Slobodan Mišević: Το οικονομικό και πολιτικό σύστημα της

Γιουγκοσλαβίας. Συνέντευξη στον Jacques Amalric

Spmenka Hribar: Τι συμβαίνει στη Γιουγκοσλαβία;

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΥ

Peter Brook - Jerzy Grotowski

Στο παράξενο βασίλειο του θεάτρου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ

Λουκάς Αξελός: **Νίκος Σβορώνος • Δημοσθένης Κατακουζηνός:** Για την πρακτική χρησιμότητα των ηθικών κανόνων

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Λεωνίδας Αυλοκόδη: **"Η σκατεινή πλευρά του Ήλιου"** του Γιόρ-γου Παπαγιαννούτσου

Δήμητρα Παυλάκου: **"Το ζών και το τέρμα"** του Τάσου Αγγινάδη

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΚΟΙΝΟΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΠΕ

Ιπποκράτους 68, τηλ. 3609197, 3621406, Αθήνα 106 80

Κυκλοφορούν από τις Εναλλακτικές Εκδόσεις «Κομμούνα»

ΣΕΙΡΑ:
ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

1. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
Επιμέλεια - σύνθεση κειμένων: Πιερ Σάιμουελ

Το «Οικολογικό μανιφέστο» είναι μια από τις εγκυρότερες συνοπτικές παρουσιάσεις των αρχών και στόχων του οικολογικού κινήματος. Ωστόσο δεν μένει μόνο στην περιγραφή του κινήματος, της θεωρίας του και των επιστημονικών θεμελιών του αλλά επιχειρεί τη διαμόρφωση προτάσεων για μια διαφορετική ζωή και κοινωνία.

2. Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ
Ε. Μορέν, Ζ. Ρομπέν, Μ. Μοδινόσ κ.ά.

Η «Οικολογικοποίηση της σκέψης», ο τίτλος του άρθρου του Ε. Μορέν, αποτελεί ένα μείζον φαινόμενο της εποχής μας και σφραγίζει τη διανοητική εξέλιξη σε αυτό το τελευταίο τέταρτο του αιώνα μας. Τα κείμενα που περιλαμβάνει αυτή η έκδοση προσπαθούν να συλλάβουν αυτή τη διανοητική «μετάλλαξη» και να καταδείξουν ότι η ανάδυση της οικολογίας και της οικολογικής σκέψης δεν αποτελεί μια απλή συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής κρίσης, αλλά αφετηρία για ένα βαθύτερο μετασχηματισμό της σκέψης και της πρακτικής των ανθρώπων.

3. ΠΟΛΗ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
Γιάννης Σχίζας

Τα κείμενα που δημοσιεύονται σ' αυτό το βιβλίο στοχεύουν στη διεύρυνση της προβληματικής του οικολογικού κινήματος. Τα θέματά τους για τη φύση, την πόλη και την κοινωνία προσεγγίζονται από μια άποψη συμβιωτική με τη φύση, ανθρωποκεντρική και ταυτόχρονα απορριπτική οποιασδήποτε «φυσιοκρατικής» φαντασιοπληξίας.

Ερστ Κάλλενμπαχ
ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ

Η «Οικοτοπία» του Ε. Κάλλενμπαχ αποτελεί, με μια έννοια, την απάντηση στο 1984 του Τζ. Όργουελ. Πρόκειται για τη μυθιστορηματική περιγραφή μιας αποκεντρωμένης οικολογικής ουσίας. Οι τρεις δυτικότερες πολιτείες των ΗΠΑ κηρύσσουν την ανεξαρτησία τους σε μια στιγμή κρίσης στα 1980 και διαφοροποιούν την πορεία τους απ' αυτήν των υπολοίπων μοντέρνων-βιομηχανικών πολιτειών δημιουργώντας μια νέα χώρα, την Οικοτοπία... Ο συγγραφέας εκμεταλλεύεται τη συναρπαστική πλοκή, για να μας δώσει με τρόπο γλαφυρό όλα τα βασικά στοιχεία του οράματος ενός σύγχρονου ρευστοποιημένου οικολογικού - εναλλακτικού κινήματος.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο «ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 3602 644

Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «ΠΡΑΞΗ»

Αρμενοπούλου 24, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2023 49

Περιεχόμενα

- 1 Εισαγωγικό σημείωμα
3 «Έλλοπία Πολυλήϊος, ήδ' εὐλείμων»
4 Καφενεϊό «Η ωραία Έλλοπία» (σχόλια)
Σωτήρης Ραπτόπουλος
- ΚΥΠΡΙΑΚΟ**
- 6 Το αμίμητο παράδειγμα ως πράξη ελευθερίας
7 Το Κυπριακό όνειρο
9 Λήμνος
11 Ομιλία στο Πολεμικό Μουσείο
*Πέπη Ρηγοπούλου
Σάββας Παύλου
Γιώργος Τζίβας
Μαρίνα Δημητρίου*
- ΠΟΛΙΤΙΚΗ**
- 15 Η Αριστερά και τα εθνικά θέματα
Κώστας Λιολιούσης
- Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**
- 16 Απόδημος Ελληνισμός
Δημήτρης Ευαγγελίδης
- ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 21 Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών
Διαμαντής Λαζαρίδης
- ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΣΣΔ**
- 22 Από τη γενοκτονία στην αναγέννηση
25 Οι Έλληνες της ΕΣΣΔ οργανώνονται
26 Έκθεση εξετάσεως προσφύγων Ποντίων
*Γαβριήλ Ποπόφ
Γιάννης Καρσιίδης*
- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ**
- 28 Σεπτεμβριανά
Νίκος Μανίκας
- ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟ**
Επιμέλεια: Γιώργος Ζερβίδης
- 29 Αφιέρωμα στη Β. Ήπειρο
30 Η σημασία του αυτονομιακού αγώνα της Βορείου Ηπείρου
33 Διεπιστημονική θεώρηση της Β. Ηπείρου
38 Συνέντευξη από τον Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως,
Παγωνιανής & Κονίτσης Σεβαστιανό
41 Β' Πανελλήνιον Επιστημονικόν συνέδριον.
Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα
42 Αλβανική «εθνική» ενότητα και ποίηση
*Κώστας Χολέβας
Αχιλλέας Λαζάρου
Θ. Μπινιχάκης - Γ. Ζερβίδης
Βασίλης Μιχαήλ
Κώστας Λουκέρης*
- ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ**
- 45 Η Μουσουλμανική μειονότητα στην Δ. Θράκη
και η πολιτική της Τουρκίας (γ' μέρος)
Νεοκλής Σαρρής
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ**
- 50 12+1 δημοτικά τραγούδια από τη Θεσπρωτία.
Παρουσίαση: Σ. Ραπτόπουλος
- ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**
- 54 Το Ανατολικό Ζήτημα
58 Οι Αρβανίτικες Φάρες
και η κάθοδος τους στον Ελληνικό χώρο - Β' Μέρος
*Μαρία Βεργέτη
Περικλής Ροδάκης*
- ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ**
- 63 Η εθνογένεση των Λιθουανών
66 Σχετικά με το πρόβλημα του ορισμού του έθνους
*Νίκος Ψυρούκης
Θεοχάρης Κεσσίδης*
- ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ**
- 71 Η απορία της πολιτικής
75 ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
76 ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ: Γράμμα στον Στάθη
*Θεόδωρος Ζιάκας
Κ. Αλή*